

**Міністерство освіти і науки України
Державний біотехнологічний університет
Наукова бібліотека**

**Рідкісні харківські друки ХІХ – початку ХХ сторіччя
у книжковому фонді Наукової бібліотеки ДБТУ
(до 370-річчя міста-героя Харкова)**

Бібліографічний покажчик

Харків –2024

**УДК 016:09:027.7НБ ДБТУ](477-25)Харків
Р 58**

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Державного
біотехнологічного університету протокол
№ 3 від 12 грудня 2024 р.*

Р 58 Рідкісні харківські друки ХІХ – початку ХХ ст. у книжковому фонді Наукової бібліотеки ДБТУ : бібліогр. покажч. / уклад.: О. Д. Кандаурова, Т. Л. Петриченко; наук. ред. Н. М. Ніколаєнко ; Наук. б-ка ДБТУ. – Харків, 2024. – 377 с. : фото, портр. – Текст укр., рос., нім. – (До 370-річчя міста-героя Харкова).

Метою видання є розкриття для широкого загалу читачів справжніх перлин книжкового фонду НБ ДБТУ з колекції рідкісних харківських друків ХІХ – поч. ХХ ст. (до 1917 року включно). Містить 465 бібліографічних записів з елементами наукового опису, складених відповідно до державних стандартів. Покажчик укладено за галузями знань згідно з рубриками УДК, а в середині розділів – за абетковим принципом. Видання має науково-допоміжний апарат, до якого входять іменний та хронологічний покажчики, перелік типографій і видавців міста Харкова, покажчик провенієнцій: печаток, штампів, дарчих написів тощо. Видання ілюстровано портретами авторів і світлинами титульних сторінок книг.

Видання дозволить простежити життя Харкова крізь історію фактів, подій, вулиць, будинків, видатних осіб, відчути, чим жили в минулому харків'яни.

**УДК 016:09:027.7НБ ДБТУ](477-25)Харків
Р 58**

©Державний біотехнологічний університет, 2024
©Наукова бібліотека, 2024

ПЕРЕДМОВА

У рамках проекту «Книжкові скарби НБ ДБТУ» співробітники відділу рідкісних і цінних видань провели науково-бібліографічне дослідження колекції рідкісних дореволюційних харківських друків у фондах бібліотеки. Результати дослідження оформлені у бібліографічному покажчику «Рідкісні харківські друки ХІХ – початку ХХ сторіччя у книжковому фонді Наукової бібліотеки ДБТУ» (до 370-річчя міста-героя Харкова).

Для підготовки покажчика з рідкісного та цінного фонду відібрано 532 примірника книг, що вийшли у світ у дореволюційному Харкові. Хронологічне охоплення представлених видань – 1844-1917 рр. Створено, відредаговано та доповнено 465 бібліографічних записів з елементами наукового опису, складених відповідно до стандартів, з додаванням провенієнцій, цитат, коротких біографічних відомостей про авторів, редакторів, видавців тощо. Цитати подано мовою оригіналу. До покажчика увійшло три книги, що того часу були видані українською мовою. Дві з них – це твори Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, які написано так званою «ярижкою» – офіційним правописом, який використовувався у східній Україні 1876-1905 рр. після Емського указу 1876 р. про обмеження вживання української мови, внаслідок чого всі українські тексти друкувалися російською абеткою без будь-яких її змін і згідно з тодішнім російським правописом (після 1905 р. «ярижка» вийшла з ужитку). Основна кількість книг з цієї колекції надруковані російською мовою. Видання «Землеустройство в Харьковской губернии 1906-1912 гг.» має паралельний текст російською та німецькою мовами. До покажчика ввійшло 7 літографованих видань лекцій та підручників харківських професорів. Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. студентські товариства і каси взаємодопомоги видавали велику кількість літографованих видань, і така практика зберігалась усю першу третину ХХ ст., поки не було налагоджено централізовану державну систему книговидавництва і цензурний контроль. Серед «експонатів» покажчика літографовані видання лекцій викладачів А. М. Краснова, В. І. Палладіна, С. З. Курдіані, І. В. Нетушила, Є. Л. Зубашева, Г. М. Цехановецького. Через невеликий наклад такі видання збереглися інколи в одному примірнику і мають сьогодні неабияку історичну та наукову цінність. Літографоване видання «Репетиториум по теории политической экономии» (Харьков, 1897) складено студентом юридичного факультету ІХУ Л. І. Феніним за лекціями проф. Чупрова, Ісаєва, Ходського, Ш. Жида, Г. М. Цехановецького та творам А. Сміта, Д. Рікардо, Ж. Б. Се та ін. Оцифрована версія книги знаходиться в електронному архіві рідкісних видань та рукописів eScriptorium ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна. У покажчику відображено 5 репринтних перевидань дореволюційних харківських друків.

Шість книг з колекції харківських видань надруковано на високоякісному папері верже.

Показчик укладено за галузями знань згідно з рубриками таблиць УДК, а в середині розділів – за абетковим принципом. Видання має науково-допоміжний апарат, до якого входять іменний і хронологічний показники, перелік типографій і видавців міста Харкова, показчик провенієнцій. Видання має унікальний візуальний контент – більшість записів проілюстровані портретами авторів та світлинами титульних сторінок книг, а допоміжні показники типографій і провенієнцій доповнено фотографіями печаток деяких установ, інститутів, особистих бібліотек, власницьких написів, типографських емблем, ярликів.

При підготовці показчика враховано особливості видань, що вимагають посторінкового вивчення у бібліографічній практиці, насамперед це опис книг «de visu», у процесі ретельного дослідження титульних сторінок, форзаців, палітурки тощо. Для книг, де були відсутні титульні сторінки, з метою встановлення точного року й місця видання, а іноді – навіть назви книги або її автора, проводились бібліографічні розшуки через мережу Інтернет. Бібліографічний опис здійснено мовою оригіналу відповідно до ДСТУ ГОСТу 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та «Правил составления библиографического описания старопечатных изданий» із максимально точним збереженням особливостей орфографії та пунктуації титульної сторінки, із відтворенням фонетичних особливостей і стилю відповідної епохи. Більшість описів видань доповнено короткими біографічними та історичними довідками.

Книги, які представлено у показчику, є цінним джерелом для вивчення друкарської та видавничої справи Харкова того часу. Видання вийшли з-під верстатів типографій А. Дарре, Б. Бенгіса, типографії та літографії «М. Зильберберг и С-вья», типо-літографії М. Сергеева та К. Гальченка, друкарні Імператорського Харківського університету та ін. У допоміжному показчику типографій і видавців зроблено невеликий екскурс в історію деяких друкарень Харкова.

Значну увагу приділено дослідженню побутування окремих примірників, що розкривають долю книжок, вивчено власницькі знаки на представлених книгах (екслібриси, печатки, автографи, дарчі написи), які є унікальним джерелом для вивчення історії бібліотечних установ минулого та дають змогу простежити шлях книги від друкарні до книжкових полиць нашої бібліотеки. Як свідчать провенієнції, колекція рідкісних харківських видань сформувалася з книжок, що надійшли з бібліотек Харківських вищих комерційних курсів, Харківського комерційного інституту, Комуністичного університету імені Артема, Харківського 2-го реального училища, Агрономічного кабінету Імператорського Харківського університету, Новоолександрійського інституту сільського господарства та лісівництва, Фундаментальної бібліотеки Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва тощо. У цій колекції є видання з особистих бібліотек проф. Харківського комерційного інституту М. М. Соболева, проф. філософії

Імператорського Харківського університету П. Е. Лейкфельда, проф. агрономії цього ж вишу А. Є. Зайкевича, академіка, доктора біологічних наук В. М. Любименка, проф. Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва І. К. Тарнані.

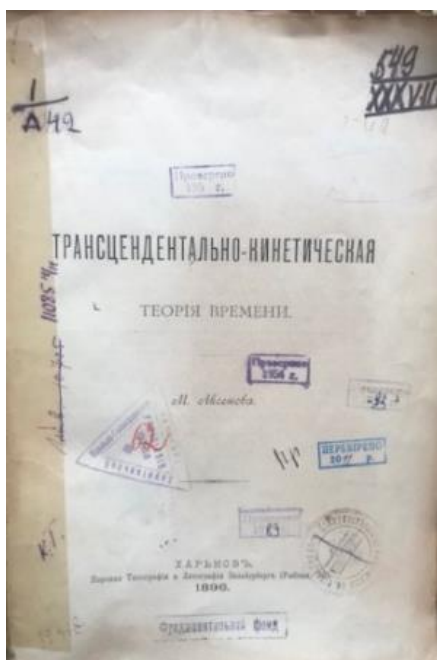
Необхідно зазначити, що авторами багатьох книг є видатні вчені світового визнання: Дж. Ст. Милль, А. Шопенгауер, Л. І. Мечников, В. І. Палладін, О. В. Палладін, А. М. Краснов, Д. І. Багалій та ін. Серед авторів, редакторів або перекладачів книг викладачі, співробітники, студенти Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (згодом – ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, нині – ДБТУ) професори О. І. Скворцов, В. Ф. Левитський, П. Ф. Бараков, Т. В. Локоть, П. Ф. Будрін, О. М. Челінцев, агроном і статистик О. Ф. Фортунатов. Відомості з історії нашого вишу розшукувались, вивчались, аналізувались дуже ретельно. У тексті покажчика все, що пов'язано з Новоолександрійським та Харківським інститутом сільського господарства і лісівництва, згодом Харківським сільськогосподарським інститутом, виділено жирним шрифтом. В іменному покажчику окремо продубльовано прізвища усіх причетних до вищеназваних вишів.

Деякі наукові видання містять в собі цікаві статті, написані у вигляді передмов або післямов відомими вченими. Такі статті не менш значущі, ніж сама книга. Залучити користувачів до тодішнього життя, почути «живі голоси» авторів, редакторів і перекладачів видань допомагають епіграфи, присвяти, цитати тощо, які наведено в покажчику.

Видання містить у собі величезний пласт краєзнавчих матеріалів. Історія міста Харкова багатогранна. Їй присвячено багато цікавої та корисної інформації. Матеріали губернських установ, організацій, з'їздів, ярмарок, виставок, вчені записки наукових товариств та навчальних закладів являють собою живий документальний літопис життя дореволюційного Харкова і Харківської губернії. Цитати з книг допомагають відхилити завісу минулого, розповідають про історію нашого міста, про його великі перемоги, розквіт і споконвічні негаразди. Покажчик надасть змогу зазирнути в розмаїття тем і проблем того часу як міста, так і Слобожанщини взагалі, простежити життя Харкова крізь історію фактів, подій, вулиць, будинків, видатних осіб, відчути, чим жили в минулому харків'яни, які цінності були для них важливі, чим керувалися у своїх діях і вчинках, яких успіхів досягло місто, котре з повним правом називають інтелектуальною та першою столицею України.

Бібліографічний покажчик адресовано широкому колу користувачів, хто цікавиться історією міста-героя Харкова.

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

1. Аксенов М. Трансцендентально-кинетическая теория времени / М. Аксенов. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная, 30), 1896. – 37, [1] с. – (Не-университетская философия ; этюд 1).

Провенієнції: дарчий напис автора «Павлу Эмильевичу Лейкфельду отъ уважающего автора. Харьковъ. 5/II-1897»); печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Известно всему миру, какой крепкий орех предложил разгрызть записным метафизикам Кант своею теориею пространства и времени; 90 лет уже грызут его и все с ним не покончили». – Так говорил Либман 20 лет назад,

так и скажем мы. Более 100 лет грызут этот двойной орех, даже, собственно говоря, не грызут его, а больше рассуждают о том, как его грызть, сразу ли весь или одну из его половин и какую именно вперед, а орех остается все целым. Смею думать, что благодаря десятилетним усилиям моим, результатом которых служит предлагаемая мною теория, один из орехов, образующих преподнесенный Кантом орех, если и не раскололся, то надтреснул».

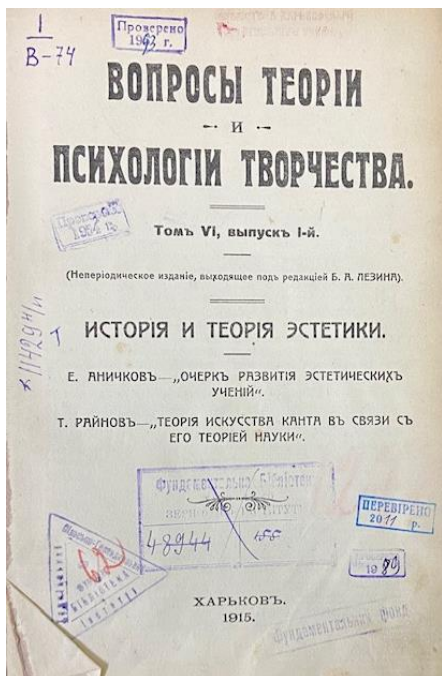
Митрофан Семенович Аксьонов (?) – математик і філософ кінця

XIX–початку XX ст. Про його життя лишилося мало відомостей. Він значиться у списках випускників 1866 р. 1-ї Харківської гімназії. Працював викладачем, суддею, займався перекладацькою діяльністю. 1896 р. у Харкові вийшла друком книга Аксьонова «Трансцендентально-кинетическая теория времени» – перше викладення його поглядів. У 1909 р. він прочитав у Житомирі публічну лекцію «Жизнь и смерть по Дюпрелю», пізніше видану у вигляді брошури. 1912 р. після виходу робіт Енштейна та Мінковського, Аксьонов опублікував книгу «Опыт метагеометрической философии», а у 1913 р. – «Нет

времени. Популярное изложение основных начал метагеометрической философии». Остання книга Аксьонова «Нет смерти. Новое учение о времени» вийшла під час громадянської війни у 1918 р. У подальшому сліди філософа губляться.

За теорією Аксенова, світ існує в чотирьох вимірах, а час – це рух нашого "я" у четвертому вимірі. Видимі тривимірні речі лише зрізи, або проєкції справжніх чотиривимірних. У світі немає ні руху, ні змін, є лише трансцендентальний рух нашого "я"; немає також причинності та свободи волі, а всі події майбутнього зумовлені будовою чотиривимірного простору. Наше "я" безсмертне, воно не залежить від часу.

2. Вопросы теории и психологии творчества. – Непериодическое изд. / под ред. Б. А. Лезина. – Харьков : [б. и.], 1915.

Т. 6, вып. 1 : История и теория эстетики. – 1915. – [2], 387, [1] с.

Зміст:

- Очерк развития эстетических учений / Е. Аничков;
- Теория искусства Канта в связи с его теорией науки / Т. Райнов.

Провенієнції: печатки «Фундаментальная библиотека Харьковского 2-го реального училища», «Фундаментальна Бібліотека Зернового Інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки

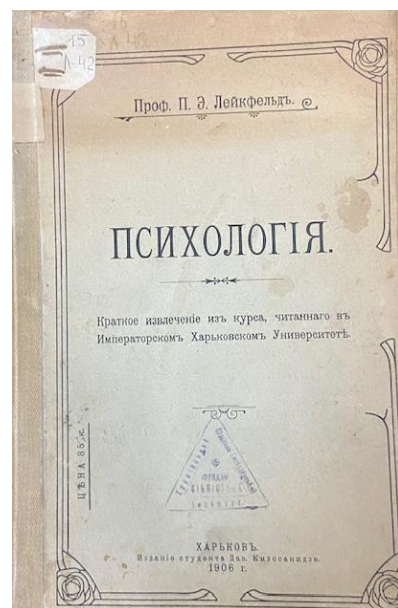
«Б.2.Х.Р.У.».

Цитата з тексту: «Еще в конце XVIII в. казалось оскорбительным для философии заниматься такими вопросами, как хороший или дурной вкус, оценка художественных произведений, душевное состояние поэта в моменты творчества. С самой эпохи Возрождения писались, более или менее, в подражание Горацию «поэтики»; уже народилась критика, как особая отрасль литературы; в обществе высоко ставили художественное мастерство; быть знатоком музыки, живописи, театра, поэзии считалось почтенным и даже в той или в другой мере обязательным».

3. Лейкфельд П. Э. Психология : крат. извлеч. из курса, чит. в Императ. Харьков. Ун-те / П. Э. Лейкфельд. – Литогр. изд. – Харьков : Изд. студ. Дав. Килосанидзе : Типо-Литогр. Н. В. Петрова (Рыбная ул. № 32), 1906. – [2], 146 с. – Библиогр.: с. 1.

Анотація: «Автор – Профессор П. Э. Лейкфельд».

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-

Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

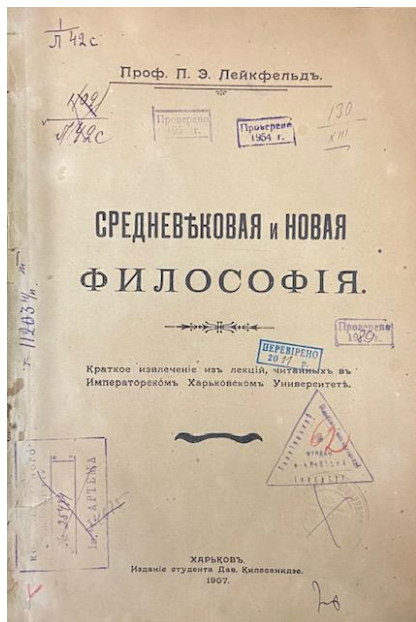
Павло Емільєвич Лейкфельд (1859-1930) – філософ, психолог і педагог, професор філософії Імператорського Харківського університету. Павло закінчив історико-філологічний факультет Харківського університету (1883 р.). У 1881 р. за працю «Логические учения Герберта Спенсера» нагороджений золотою медаллю та залишений на кафедрі філософії для підготовки до професорського звання. У 1891 р. Лейкфельд захистив дисертацію на тему «Різні напрямки в логіці та основні завдання цієї науки» у Варшавському університеті й був затверджений у ступені магістра філософії.

З 1886 р. працював приват-доцентом, а з 1912 р. – заслуженим професором Харківського університету. Заснував при університеті кабінет експериментальної психології. Також викладав на вищих жіночих курсах у Харкові.

1896-1909 рр. – брав участь у Міжнародних з'їздах з психології.

З 1920 р. Лейкфельд був професором та очолював кафедру психології Кримського педагогічного інституту. У цьому виші він також організував при кафедрі кабінет експериментальної психології.

П. Е. Лейкфельд автор праць з логіки, психології, педагогіки, історії музики та філософії.

4. Средневековая и новая философия : крат. извлеч. из лекций, чит. в Император. Харьков. Ун-те / П. Э. Лейкфельд. – Литогр. изд. – Харьков : Изд. студ. Дав. Килосанидзе : Типо-Литогр. Н. В. Петрова (Рыбная ул. № 32), 1907. – [2], 133, [1] с.

Анотація: «Автор – Профессор П. Э. Лейкфельд».

Провенієнції: напис наприкінці книги «Нижне-Днепровск, Марьи Ивановне Власовой, Якову Анастасьевичу Чарторыжскому»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Інституту».

Численні читацькі помітки.

5. Оршанский И. Г. Измерение психических явлений : из лекций по физиол. психологии, чит. в Императ. Харьков. ун-те в 1897 г. / И. Г. Оршанский. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. Зильберберг (*Рыбная улица, дом № 30*), 1897. – [2], 64 с. – Отд. отт. из кн.: Записки Харьковского Университета. 1897. Вып. 4.

Анотації: «Автор – Профессор»; «Выпуск отдельных оттисков разрешаю. 2-го Сентября 1897 года. Ректор Императорского Харьковского университета М. Алексеенко.».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Мы часто сравниваем между собою различные психические явления и различаем их по их продолжительности и силе, мы должны поэтому обладать также и внутренней мерой для такого сравнения, точно так же, как мы пользуемся мерой для измерения двух каких-либо расстояний в пространстве. В этом смысле несомненно существует психическая мера и каждый из нас носит ее в себе, но мера эта крайне несовершенна».

Исаак Григорович Оршанський (1851–1923) – психіатр. Професор психіатрії в Харківському університеті, брат Іллі Григоровича Оршанського.

Исаак отримав домашнє виховання. 1869 р. в Одесі при 2-й гімназії здав іспит, отримав атестат зрілості і вступив на медичний факультет Одеського університету. Згодом перевівся до Московського університету. Через рік перейшов до медико-хірургічної академії, де й закінчив курс (1874 р.).

Оршанський був земським лікарем в Лук'яновському повіті. У 1876 р. працював в фізіологічній лабораторії у Людвіга в Лейпцигу й захистив в Санкт-Петербурзі докторську дисертацію за темою «Матеріали для фізіології мозку». У 1876 р. як військовий лікар брав участь у турецькій війні. Після закінчення війни залишався протягом 2-х років військовим лікарем у Санкт-Петербурзі. У той час написав книгу «Сон і безсоння» (1878).

Протягом 1879-1881 рр. Ісаак Григорович завідував психіатричним відділенням земської лікарні в Катеринославі, потім протягом півтора року вивчав нервові й душевні хвороби у Берліні, Лейпцигу та Парижі. 1884 р. Оршанського затвердили приват-доцентом Харківського університету. В 1892 р. він опублікував свою працю: «Etude sur l'hérédité normale et

pathologique», («Дослідження нормальної і патологічної спадковості»), за яку представлений Імператорською академією наук до звання професора. Це наукове звання він отримав 1894 р.

Окрім того, Оршанський опублікував декілька загальних статей (біографія юриста Оршанського в журналі «Схід»), статтю «Злочин і кара» у «Північному Віснику» (1896), «Історія одного ідейного злочину», тощо. Також були опубліковані його праці «Закон збереження енергії в нервових і психічних явищах» (видання Імператорської Академії наук), «Передача хвороб від батьків до дітей» («Практична Медицина», 1897), «Про вимір психічних явищ» («Відомості Харківського Університету»). На XII медичному конгресі в Москві (1897) Оршанський виступив з доповіддю «Про боротьбу між сифілісом мозку і спадковістю».

1903 р. його праця «Дослідження нормальної і патологічної спадковості» була надрукована в німецькому перекладі у видавництві «Енке» (Штуттгарт).

Доробок Оршанського був відзначений Макаріївською премією.

6. Оршанский И. Г. Позитивизм и контизм / И. Г. Оршанский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная, 28), 1893. – V, [1], 148 с.

Епіграф:

➤ Природа слишком сложна, ... ум человека слишком слаб... и притом же склонен представлять все в простейшей форме... потому всякая попытка подвести всю природу под один общий закон всегда остается тщетной... даже для самого гениального ума.

Огюст Конт.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческаго Института», «Библиотека Комунистичнаго Университету им. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харьковского Сельско-Господарскаго

Институту».

Із передмови: «...основная мысль, побудившая автора настоящего этюда представить критическое изложение Контовской философии, разложив ее на ее основные элементы, на позитивизм, составляющий общее достояние века, и контизм, как субъективный продукт гения Конта и его эпохи».

Цитата з тексту: «Курс позитивной философии Огюста Конта представляет собой первую и пока единственную попытку философской и синтетической обработки основ естествознания, включая сюда и науку о человеке и обществе».

7. Продан И. С. Правда о Канте (тайна его успеха) / И. С. Продан. – Харьков : Епархиальная Тип. (Каплуновская ул., № 2), 1914. – 86, [2] с.

Провенієнції: печатки «Библиотека Ново-Александрійського Інституту Сільського Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва»; «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Цитати з тексту: 1). «"Habend sua fata libelli"! За истекший полувек немцы не об одном философском произведении не писали столько, сколько о "Критике чистого разума" Канта...».

2). «... Значение Канта, очевидно, отошло в историю. У Канта по философии вообще, и в особенности по теории познания, в настоящее время нечему поучиться, – ни относ. фактического материала, ни относ. метода, а еще менее – в стиле и терминологии. Во всем этом несравненно выше стоят образцы Канта с великобританского острова: Локк, Беркли, Д. Юм, Т. Рид. Между тем немцы, вследствие чувства соперничества с англичанами не изучают этих образцов... Взамен всего этого, они довольствуются распутыванием гордиевых узлов, крепко затянутых Кантом в его мрачном кабинете, куда не смело проникать ни пение петуха, ни пение псалмов из соседней тюрьмы!»

3). «Для любителя философии чтение "Критики чистого разума" совершенно бесполезно. По сравнению с первообразами «критицизма», "Критика чистого разума" ничего нового, научно ценного, не может дать: что в ней ново, то неверно; а что верно, то не ново. Притом старое передается Кантом непонятно и туманно, так что и это верное может повести к недоразумениям и дурным последствиям: неопытного любителя философии оно может приучить к болтовне "учеными" терминами, за которыми часто скрывается пустота или несомненное заблуждение».

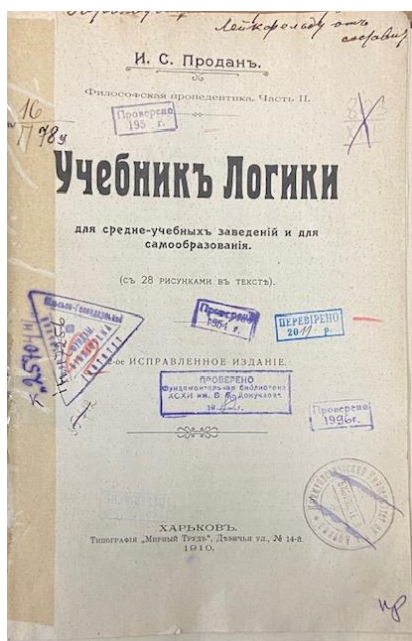
Ісідор Савич Продан (1854-1920) – український філософ, психолог і логік, приват-доцент Харківського університету, прихильник філософії здорового глузду.

У 1872 р., після закінчення Чернівецької гімназії, Ісідор вступив до Віденського університету, де вивчав філософію та психологію у професорів Р. Циммермана та Ф. Брентано. У 1875 р. закінчив університет зі званням магістра філософії. До 1906 р. Продан викладав латину, грецьку та німецьку мови в гімназіях Ізмаїла, Риги та Тарту. У 1887 р. вчений захистив докторську дисертацію німецькою мовою «Механіка свідомості» (*Die Mechanik des Bewusstseins*) у відкритому австрійською

владою Чернівецькому університеті. У ці роки вийшли його праці «Про пам'ять», «Психологія внутрішнього досвіду, як основа філософських наук» і «Організація душі. Уривок із нової еволюційної монадології». Продан активно співпрацював з Науково-літературним товариством при Тартуському університеті, де виступав із численними доповідями. У 1906 р. захистив магістерську дисертацію «Про пам'ять» в університеті Св. Володимира у Києві. Рецензію на дисертацію написали професори О. М. Гіляров та Г. І. Челпанов. У 1906 р. Продан став приват-доцентом кафедри філософії в Харківському університеті, де читав лекції з філософії, логіки, психології, педагогіки та дидактики. Тут він організував філософський гурток, де харківські студенти займалися поглибленим вивченням класичних авторів. У ці роки вийшли його праці «Практичний посібник з психології», «Підручник логіки», «Лекції з історії новітньої філософії», «Нова логіка», «Пізнання та його об'єкт (Виправдання здорового глузду)», «Правда про Канта», «Філософія та здоровий глузд» і "Що таке мистецтво?". Наприкінці 1916 р. Продан переїхав до Ростова-на-Дону, де викладав як приват-доцент Донського університету до 1919 р.

У січні 1920 р. загинув за нез'ясованих обставин при вступі до міста загонів червоної армії С. М. Будьонного.

8. Продан И. С. Учебник логики : для средне-учебных заведений и для самообразования / И. С. Продан. – 2-е изд., испр. – Харьков : Тип. «Мирный Труд» (Девичья ул., № 14-й), 1910. – 176 с., 28 рис. – (Философская пропедевтика ; ч. 2).

Провенієнції: дарчий напис «Глубокоуважаемому «Павлу Эмилиевичу Лейкфельду отъ автора»; печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Цитата зі вступу: «Логика есть наука, излагающая правила мышления, соблюдения которых необходимо для достижения истины и для создания науки. ... В задачу логики входит и установление признаков, которыми отличается верное умозаключение от ошибочного и ложного, достоверная и доказанная истина от недоказанного и недостоверного положения».

9. Рибо Т. Эволюция общих идей : пер. с фр. / Т. Рибо. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1898. – 324 с.

Анотація: «Автор – Профессор "College de France" и редактор журнала "Revue philosophique"».

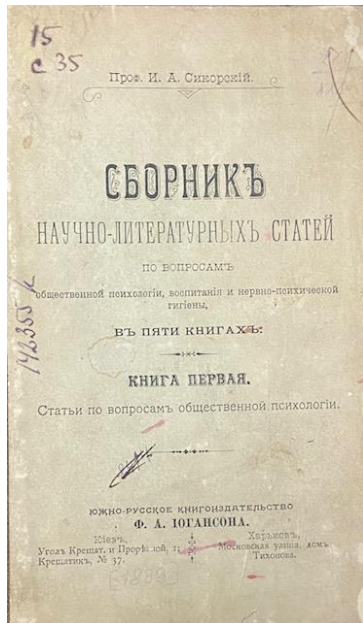
Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Книжный магазин Харьковского Совета Рабочих и Крестьянских Депутатов», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Главная цель этой книги – проследить ход мысли во время процессов отвлечения и обобщения, показать, что эти два

процесса вполне подлежат эволюции, т. е. что они существуют уже в ощущении и прогрессивно, заметно последовательными шагами достигают самых возвышенных форм, чистого символизма, доступного лишь немногим. ... Этот труд представляет чисто психологическое исследование, из которого тщательно исключено все, относящееся к логике, теории знаний, начальной философии. Мы будем иметь в виду только генезис, эмбриологию, эволюцию и будем основываться только на наблюдениях и на фактах, в которых воплощается и проявляется работа ума. Поэтому мы будем находить наш материал и черпать наши сведения для низших абстракций – в действиях животных, детей, глухонемых (которых ничему не учили); для средних абстракций – в развитии языков и в этнографических сведениях о первобытных и полудивилизованных народах; для высших – в прогрессивном образовании понятий и научных теорий и классификаций».

Теодюль Арман Рибо (1839–1916) – французький психолог, педагог, член Французької академії. Відомий як засновник наукової психології у Франції. Закон щодо ретроградної амнезії носить ім'я Рибо. Рибо навчався у ліцеї міста Сен-Бріє, пізніше став членом його адміністрації. Через два роки після закінчення він переїхав до Парижу, де закінчив Вищу нормальну школу і у 1875 р. отримав докторський ступінь. Рибо був професором у Коледж де Франс, викладав порівняльну та експериментальну психологію. За свою викладацьку діяльність отримав академічне визнання у Франції. 1885 р. – заснував у Парижі Товариство фізіологічної психології. З 1889 р. – директор Французької психологічної лабораторії. 1889 р. – голова 1-го Міжнародного психологічного конгресу, який відбувся у Парижі. Рибо – засновник та редактор журналу «Revue philosophique».

10. Сикорский И. А. Сборник научно-литературных статей по вопросам общественной психологии, воспитания и нервно-психической гигиены : в 5 кн. / И. А. Сикорский. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона (Московская улица, дом Тихонова), [1899]. – Тит. л. отсутствует.

Кн. 1. : Статьи по вопросам общественной психологии. – [1899]. – 258 с. : фото.

Анотація: «Автор – Профессор И. А. Сикорский».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського

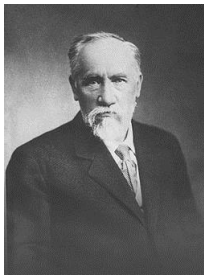
Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Явления угадывания мыслей представляет в сущности незамысловатый психологический опыт, который, однако же, – надо это признать – до того времени не находил себе надлежащего разъяснения. ...».

Численні читацькі помітки.

У книзі читач знайде такі статті автора:

- ✓ «В чем состоит так называемое чтение или узнавание мыслей другого?»;
- ✓ «Черты из психологии славян»;
- ✓ «Черты из психологии великих людей» (Г. Спенсер, А. Мицкевич, А. С. Пушкин, М. Е. Салтыков (Щедрин), С. П. Боткин, о. Иоанн Кронштадский и его пребывание в Киеве в 1893 г.);
- ✓ «Душа и мозг великих людей – Гамбетты, Тургенева и Гельмгольца»;
- ✓ «О душевном состоянии при аффектах»;
- ✓ «Состояние духа пред самоубийством»;
- ✓ «О двадцати пяти заживо погребенных в Терновских хуторах (близ Тирасполя) в 1896–1897 гг.».

Іван Олексійович Сікорський (1842–1919) – психіатр, психолог (зокрема у галузі дитячої психології), професор Київського університету Св. Володимира та громадський діяч. Батько відомого авіаконструктора Ігоря Сікорського.

У 1869 р. Іван Сікорський закінчив з відзнакою медичний факультет Київського університету Св. Володимира, в 1872 р. захистив дисертацію «Про лімфатичні судини легенів». У 1873 р. він переїхав до Петербургу, де став приват-доцентом у клініці душевних хвороб при військовій медико-хірургічній академії. У 1880 р. Івана Олексійовича призначено на посаду чиновника з особливих

доручень при Головному управлінні військово-навчальних закладів. Державну службу поєднував з роботою в академії до 1882 р., коли його призначили на посаду штатного ординатора психіатричної лікарні святого Миколая Чудотворця. 1884 р. Сікорський отримав пропозицію перейти до Московського університету, але відмовився та повернувся до Київського університету, де працював майже до своєї смерті. З 1896 р. – дійсний статський радник. 1908-1912 рр. він викладав фізіогноміку в Музично-драматичній школі Миколи Лисенка.

Іван Сікорський був редактором київського медичного журналу «Питання нервово-психологічної медицини» (1896–1905), засновником та головою низки наукових товариств. За його ініціативою у Києві створено Лікарсько-Педагогічний Інститут для розумово-відсталих та нервових дітей. Сікорський – автор понад 100 наукових праць, багатьох монографій і посібників, у т. ч. близько 50 із загальної психології.

1913 р. у всесвітньо-відомій судовій справі Бейліса Іван Сікорський виступав у ролі психіатра-експерта, запрошеного прокуратурою, і на ґрунті власних етнопсихічних поглядів відстоював точку зору про ритуальний характер вбивства дитини сектантами-євреями. За це його засудили відомі вітчизняні та закордонні авторитети в галузі психіатрії та судової медицини.

11-13. Спенсер, Герберт. Сочинения : полн. пер., провер. по послед. англ. изд. / Г. Спенсер ; под общ. ред. Н. А. Рубакина ; пер. Н. С. Тютчева. – Киев ; Харьков ; Санкт-Петербург : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1899.

Т. 1. Основные начала. – 1899. – [4], 337, [1] с.

У книзі приплетено:

1) **Спенсер, Герберт. Сочинения :** полн. пер., провер. по послед. англ. изд. / пер. с англ. изд. 1898 г. В. А. Герд. – СПб : Изд. СПб. АО печ. дела «Издатель», 1899.

Т. 2, ч. 1. Основания биологии. – 1899. – 456 с.

2) **Спенсер, Герберт. Сочинения :** полн. пер., провер. по послед. англ. изд. / пер. с англ. под ред. Н. Н. Страховского. – Киев ; Харьков ; Санкт-Петербург : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1899.

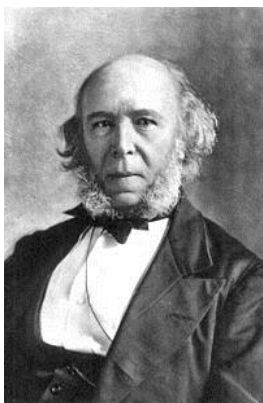
Т. 2, ч. 2. Основания биологии. – 1899. – [4], II, 380 с., 16 табл.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного

Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Герберт Спенсер (1820-1903) – англійський філософ і соціолог вікторіанської епохи британського індустріалізму, один з родоначальників еволюціонізму, ідеї якого користувалися великою популярністю наприкінці XIX ст., засновник органічної школи в соціології, ідеолог лібералізму, адепт захисту природних прав людини, критик утилітаризму. Остаточно затвердив в науковому обігу термін «соціологія». Автор вислову "виживає найпристосованіший".

Джордж Спенсер дав синові домашню освіту, що складалася з основ математики, природознавства, історії та англійської мови. У 13 років у м. Бат біля Лондона Спенсер вивчав канцелярську справу в дядька, який заклав у нього філософський підхід до природознавства.

Герберт відмовився від навчання у Кембриджському університеті. З 16 років працював інженером-будівельником на залізницях Лондона та Бірмінгема. Після звільнення з залізниці Спенсер захопився журналістикою та політологією, розпочав свою літературну кар'єру.

1845-1853 рр. він працював у впливовому на той час фінансовому щотижневнику для представників середнього класу "The Economist". З 1848 р. стає його співредактором. Спенсер публікував численні статті в радикальній пресі того часу "The Westminster Review", в яких наполягав на обмеженні ролі уряду як посередника в суспільстві. Він виступав за секуляризацію, скасування законів про бідних, народної освіти, наполягав на знятті всіх обмежень щодо комерції і фабричного законодавства.

1883 р. Спенсера обрали членом філософської секції Французької академії моральних і політичних наук. Він був номінований на Нобелівську премію з літератури в 1902 р., однак, відмовився її отримати.

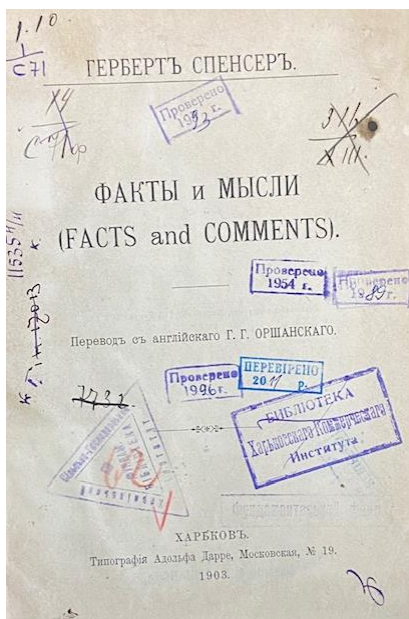

14. Спенсер, Герберт. Сочинения : полные переводы, проверенные по последним английским изданиям. **Разные мелкие статьи** / Г. Спенсер ; под общ. ред. Н. А. Рубакина ; пер. О. Ю. Гофман, В. Лачинова [и др.]. – Киев ; Харьков ; СПб. : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, [до 1917]. – [4], 174, [2] с., прил.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университета ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови автора: «Некоторые из

нижеследующих отрывков содержат в себе такие идеи-тезисы, которые, как мне кажется, не должны остаться забытыми и погребенными в тех периодических изданиях, где они впервые были опубликованы. Я думаю, что мое желание сохранить их имеет кой-какое значение. Некоторые мои заметки и статьи я не счел нужным вводить в эту книгу, так как не думаю, что и они все имели такое же значение, и что стоило бы придавать и им некоторую постоянную форму».

15. Спенсер, Герберт. Факты и мысли (FACTS and COMMENTS) / Г. Спенсер ; пер. с англ. Г. Г. Оршанского. – Харьков : Изд. М. Г. Оршанского : Тип. А. Дарре (Московская, № 19), 1903. – IV, [2], 262 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. Харьков, 7 Августа 1903 года.»

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови автора: «В продолжение годов, проведенных за разными систематическими работами, появились от времени до времени мысли, не подходящие для включения их в эти

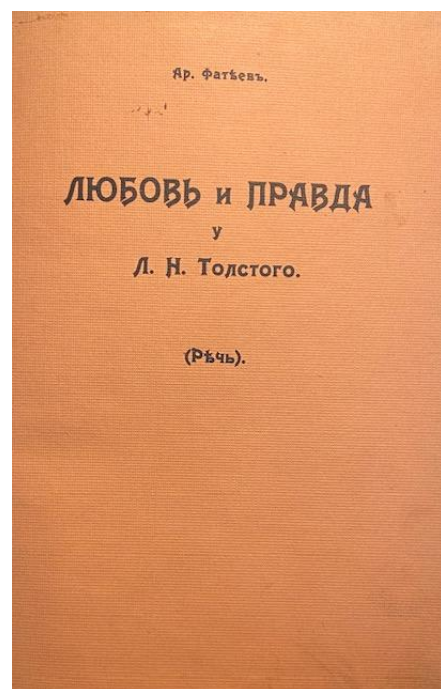
работы. Многие из них нашли место в журнальных статьях, собранных в трех томах моих Опытов; но остается некоторое количество мыслей не нашедших еще выражения: одни из них – сравнительно незначительные, другие – более интересные, и третьи – которые я считаю важными».

16. Фатеев Ар. Любовь и правда у Л. Н. Толстого : (речь) / Ар. Фатеев. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская, б), 1911. – [2], 16 с.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Цитати з тексту: 1) «Если для некоторых моментов общественной жизни правильно замечание Фихте, что один человек должен быть первым и что бывает им тот, кто может быть, – для переживаемой исторической минуты, оно, как

нельзя более, применимо к Льву Николаевичу. Слова "Лев Толстой" сделались мировыми. Они еще реют в сознании человечества вместе с великим и простым – ибо "все великое просто" – нравственным обликом учителя жизни»; 2) «Над могилой его достаточно краткой надписи: "я возлюбил правду и людей"».

Аркадій Миколайович Фатєєв (1872-1952) – вчений-правознавець, професор.

Аркадій закінчив Курську гімназію та у 1896 р. юридичний факультет Харківського університету зі ступенем кандидата права. Продовжував займатися політичною економією під керівництвом професора Ст. Ф. Левитського. В 1897 р. Фатєєв залишений професором К. Н. Ярошем для підготовки до професорського звання по кафедрі енциклопедії права та історії філософії права. 1907 р. в Харківському університеті він захистив магістерську дисертацію зі спеціальності «Державне право» на тему «Нарис індивідуалістичного спрямування в історії філософії держави (Ідея політичного індивіда)».

З 1900 р. Фатєєв після прочитання пробних лекцій «Ставлення права до моральності» та «Еволюційна теорія моралі» почав викладати на посаді приват-доцента Харківського університету, читав лекції з «Філософських правових навчань XIX століття» та вів практичні заняття з енциклопедії філософії права.

Після Жовтневої революції Аркадій Миколайович емігрував до Чехословаччини.

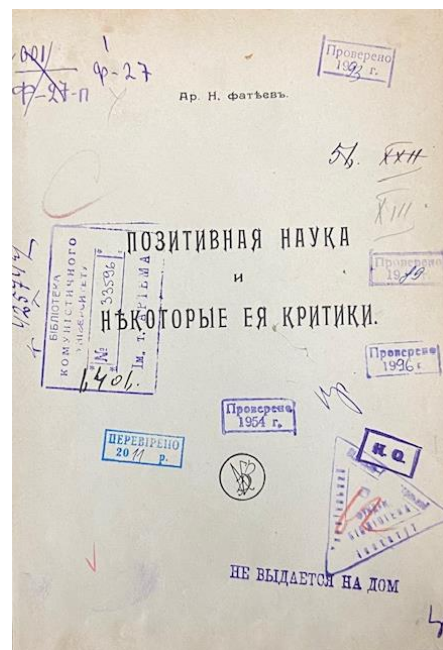
17. Фатєєв Ар. Н. Позитивная наука и некоторые ее критики : этюд / А. Н. Фатєєв. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клещевский пер, № 3), 1911. – [2], 192 с.

Зміст:

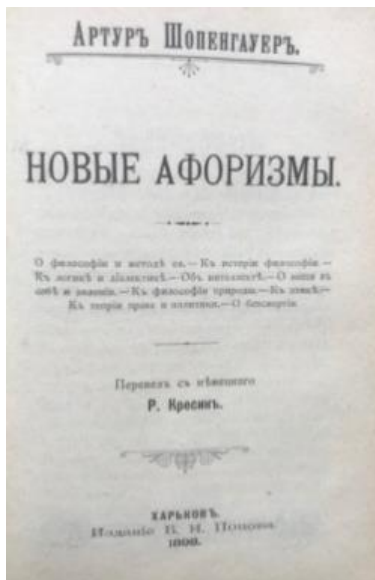
- Процесс познания;
- Критерий истины;
- Критики науки (Карпентер);
- Критики науки (Л. Н. Толстой);
- Критики науки (Фердинанд-Брюнтьер).

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

18. Шопенгауэр А. Новые афоризмы: отдельные, но в систематическом порядке изложенные мысли о различных предметах 1810-1860 гг. / А. Шопенгауэр ; пер. с нем. Р. Кресин. – Харьков : Изд. Б. Н. Попова : Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная ул., дом № 30-й), 1898. – [2], II, [4], 196 с.

Приплетено до: **Ватсон Э. К. Артур Шопенгауэр. Его жизнь и философская деятельность / Э. К. Ватсон. – 2-е изд. – СПб., 1893. – 72, VIII с., 1 портр.**

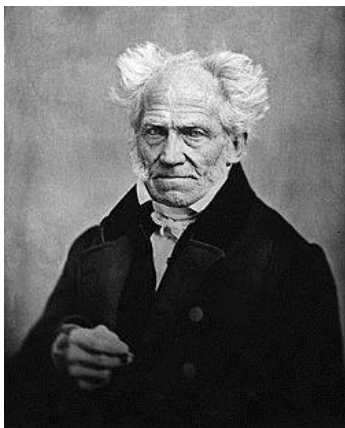
Анотація: «Дозволено цензурою. С.-Петербург. 17 июня 1897 г.».

Епіграф:

➤ Счастлив тот, кто, целый день набегавшись, придет к вечеру.

Петрарка. Об истинной мудрости.

Из передмови перекладача: «Новые афоризмы, предлагаемые здесь благосклонному вниманию читателей, взяты нами из четвертого тома посмертных сочинений его, изданных под ред. Э. Гризенбаха по рукописям философа, хранящимся в Королевской Берлинской библиотеке. – Известно, что Шопенгауэр считал философию родом искусства. Этот взгляд отразился как на способе изложения, так и на форме всех сочинений его. Одну и ту же идею он, подобно художнику, выражал в бесчисленном множестве вариантов. И как художник бывает неистощим в своих этюдах, так и Шопенгауэр был неисчерпаем в выражении своих философских идей. Афоризмы Шопенгауэра можно, поэтому, рассматривать как философские этюды, в которых он на тысячу ладов выражает основные идеи своего мирозерцания. Написанные в разные эпохи его жизни и отличаясь разнообразием стиля, эти афоризмы тем не менее носят на себе печать внутреннего единства. – Из 700 афоризмов, вошедших в четвертый том немецкого издания, мы предлагаем пока 300; остальные, уже готовые в переводе, предполагаем издать в ближайшем будущем».

Артур Шопенгауэр (1788-1860) – німецький філософ-ірраціоналіст, відомий своїм вченням про безособову несвідому світову Волю та песимізмом.

У 1799 р. Артур розпочав навчання в приватній школі. Через 4 роки вирушив з батьками в подорож Європою. Оволодів англійською, французькою мовами, а також давньогрецькою і латиною. Після цього він навчався торгівлі в Данцигу й Гамбурзі.

У 1805 р. батько Артура загинув, син з матір'ю переселилася у Веймар, де відкрили салон. Глибоко

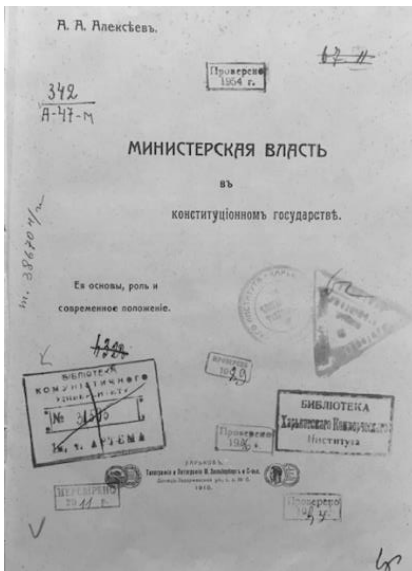
вразений смертю батька, майбутній філософ певний час займався комерційною діяльністю, яка була йому глибоко огидною.

У 1809 р. Шопенгауер отримав у спадок третину батькової власності та вступив до Геттінгенського університету, на медичний факультет, а під впливом Г. Е. Шульца зацікавився філософією. В цей час критикував вчення Канта, підтримував стосунки з Гете. У 1811 р. він переселився до Берліна. Значний вплив на Артура справили положення з Вед, Упанішад і буддійських писань, які він цитував на підтримку власних поглядів. Через два роки Шопенгауер випустив свою першу філософську роботу: «Про чотириакісний корінь достатньої основи». Навесні 1814 р. переселився до Дрездена, де написав головну свою працю «Світ як воля і уявлення» (1818 р.). Його книги погано продавалися, але філософ розглядав це як доказ своєї правоти.

Вирушив до Італії в 1820 р., а по поверненню, з 1820 по 1831 рр. працював у Берліні приват-доцентом. Тут проявилися характер філософа і його безкомпромісність у поглядах на філософію – викладаючи, він спеціально ставив свої лекції в розкладі на години, коли читав Гегель. Студенти переважно віддавали перевагу останньому (вчення Гегеля тоді саме стало «ядром» європейської філософії). Шопенгауер не на жарт гнівався і не приховував свого презирства до Гегеля. У 1839 р. видав працю «Про свободу волі», яка уточнювала ідеї «Світу як волі і уявлення» і була премійована Норвезьким королівським науковим товариством в Дронтхаймі. В 1844 р. він перевидав «Світ як волю і уявлення» з об'ємними коментарями. Був противником революції 1848–1849 рр., однак цей час виявився сприятливим для прийняття його «похмурих» ідей.

Шопенгауер згодом покинув викладацьку діяльність і жив самотньо у Франкфурті-на-Майні з пуделем на кличку Атма. В той же час листувався зі своїми учнями, слідкуючи за поширенням свого вчення. Наприкінці життя вченого його філософія стала привертати увагу суспільства.

19. Алексеев А. А. Министерская власть в конституционном государстве: ее основы, роль и современное положение : в 2 ч. / А. А. Алексеев. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., д. № 6), 1910. – [1], VII, 305 с.

Зміст:

- Ч. 1: Основы министерской власти и ее роль в конституционном государстве;
- Ч. 2: Современное положение министерской власти в конституционном государстве.

Анотація: «Юридическим Факультетом Императорского Харьковского Университета к печати разрешено, 28 Сентября 1910 г. И. о. ректора И. Нетушил».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Задача настоящего исследования заключается в выяснении тех основ, на которых покоится министерская власть в конституционном государстве, тех принципов, которыми она определяется к деятельности. Существующие научные воззрения, приближаясь в той или иной степени к разрешению поставленного вопроса, не дают, однако, по мнению автора, надлежащего ответа на него и нуждаются в некоторых коррективах. ... вопрос об ответственности министров был затронут в настоящем исследовании лишь постолько, поскольку это было необходимо для выяснения положения министерской власти в современном государстве».

20. Анцыферов А. Н. Центральные банки кооперативного кредита / А. Н. Анцыферов ; Москов. гор. нар. ун-т им. А. Л. Шанявского. – Харьков : Тип. т/д А. М. Суханов и А. М. Иванов, 1916. – 10, IX, 322 с. : табл.

Епіграфі:

➤ Ваши товарищества суть лишь ячейки для будущего развития, так сказать, лаборатории, школа обучения народного кредита, откуда со временем выйдет и возрастет зерно новой жизни в будущем.

А. И. Чупров.

- Learn to unite – all other graces
Will follow in their proper places.

Holyoake.

або у перекладі:

Навчіться об'єднуватися – всі інші
благодаті

Будуть слідуватися на своїх місцях.

Холйоак.

- Le plus grand banguier du monde est celui
qui dispose de l'obole du proletaire.

Jules Simon.

або у перекладі:

Найбільший у світі хлоп це той, що має
пролетарську лепту.

Жюль Сімон.

Папір верже.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Комуністичного Університету ім. т. Артема» «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Із передмови: «Приступая к изучению проблемы, намеченной в общих чертах выше, необходимо прежде всего поставить себе вопрос: что такое центральный банк кооперативного кредита; чем он отличается от других подобных ему, но не тождественных с ним организаций; каковы его особенные функции, дающие ему право на существование и составляющие его экономическую основу?»

Олексій Миколайович Анциферов (1867-1943) – економіст, статист, юрист, педагог, теоретик і практик кооперативного руху, громадський діяч, доктор політичної економії та статистики (1917).

1903 р. – приват-доцент Харківського університету (тепер Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна), де викладав економічні дисципліни.

1907 захистив магістерську роботу «Кооперація в сільському господарстві Німеччини та Франції»; 1917р. – докторську дисертацію «Центральні банки кооперативного кредиту».

Анциферов викладав у Київському комерційному інституті (тепер Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана), Московському народному університеті ім. О. Шанявського, на Вищих жіночих курсах.

Водночас він був гласним Харківського губернського

земства та міської думи, головою Комітету сприяння сільськогосподарській кооперації та громадській бібліотеці.

Анциферов брав активну участь у кооперативних з'їздах та з'їздах діячів установ дрібного кредиту. Він очолював створену на Всеросійському кооперативному з'їзді (1908 р.) комісію, що займалась розробкою кооперативного законодавства, результати якої лягли в основу першого кооперативного закону (1917 р.).

На другому Всеросійському кооперативному з'їзді у м. Києві (1913 р.) Анциферов обґрунтував ідею створення кооперативного інституту та музею.

Через особисте несприйняття радянської ідеології був змушений емігрувати (1920 р.) для подальшої наукової, педагогічної та громадської діяльності.

Визнання у світі науки Анциферов отримав завдяки розробці проблем кооперації. Вчений був прихильником Німської школи кооперації та статистики Ш. Жида, якими зацікавився ще студентом під впливом професора О. Чупрова та згодом, коли вивчав кооперативний досвід у Німеччині та Франції.

Новаторський підхід Анциферова щодо системи організації фінансової взаємодопомоги громадян оприлюднений на засіданні Харківського юридичного товариства у доповіді «Дрібний кредит, його організація і значення в Росії» (1902 р.), опубліковано як окрему працю (1903 р.).

21. Бугле С. Социальная наука в современной Германии / С. Бугле. –

Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во
Ф. А. Иогансона, 1899. – [4], 168 с.

Зміст:

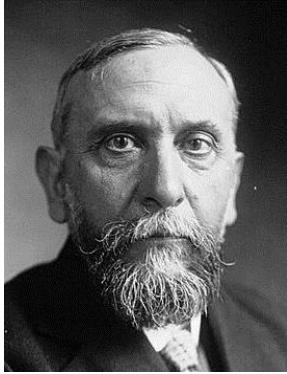
- Психология народов / Лазурус;
- Наука о нравственности / Г. Зиммель;
- Политическая экономия / А. Вагнер;
- Философия права / Р. фон-Иеринг.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института»; «Библиотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацька помітка на форзаці наприкінці книги: «Проф. П.(?)Фомин замечательно читает лекции и с другой стороны великолепно

спать под тихую мирную речь. Так не привычный человек может с гарантией заснуть, прослушав его лекции в течение 10 минут. Проф. Левитский».

Зі вступу: «Вопрос о методе социальных наук в последнее время интересует французских социологов и философов. Поэтому, нам кажется не бесполезным познакомить или напомнить французам то, что думают и пишут по этому поводу в Германии. Для этой цели мы избрали четырех авторов из различных отраслей социальной науки. Мы обратились к Лазурусу, чтобы познакомиться, в общих чертах, с народной психологией, к Зиммелю для ознакомления с наукой о нравственности, к Вагнеру – с политической экономией, к Иерингу – с философией права. Мы слушали лекции первых трех ученых в Берлинском университете. Иеринга мы уже не застали, – он умер незадолго до нашего приезда в Германию, – но его дух еще живет в Берлинском университете».

Селестен Шарль Альфред Бугле (1870-1940) – французский социолог, представитель французской социологической школы. Тесно співпрацював із Емілем Дюркгеймом. Селестен народився у Сен-Бріо, Кот-дю-Нор. Вступив на навчання до Вищої нормальної школи в Парижі у 1890 р. і отримав вчений ступінь філософії у 1893 р. Бугле здобув докторський ступінь у 1899 р. Читав лекції в університетах Сен-Бріє, Монпельє та Тулузи, а 1908 р. обійняв посаду в Сорбонні. У тому ж році була опублікована найбільша і найвідоміша його робота – "Нарис про кастову систему" (Essais sur le régime des castes). Бугле працював на посаді директора Вищої нормальної школи Парижа з 1935 по 1940 рр.

22. Война и промышленность (хроника с 1-го января по 30-е июня 1915 года). – Харьков : Тип. «Мирный труд» (Девичья ул., № 14), 1915. – XX, 408 с. – Отд. отт. из журн.: Горно-Заводское Дело. 1915.

Провенієнції: печатки «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

23. Все узаконения 6 Августа 1905 года об учреждении Государственной Думы. – Изд. неофиц. – Харьков : Изд. В. С. Пархоменко : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1905. – 51, [3] с. табл.

Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков. 20-го Сентября 1905 года»; на передостанній сторінці адреса «Склад издания: Харьков, в конторе Объявлений В. С. Пархоменко, *Ветеринарная ул., № 19*, и в Типографии Адольфа Дарре, *Московская ул., № 19*. Продается во всех книжных магазинах».

Зміст

- Высочайший Манифест.
- Именной ВЫСОЧАЙШИЙ УКАЗ

Правительствующему Сенату.

- Учреждение Государственной Думы.
- Положение о выборах в Государственную Думу.
- Правила о применении и введении в действие Учреждения Государственной Думы и Положения о выборах в Государственную Думу, ВЫСОЧАЙШЕ утверждены 18 Сентября 1905 г.».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; ярлик «А. Дредеръ. Харьковъ. А. Droeder. Charkow».

24. Гнедич А. Обзор фабрично-заводской промышленности Харьковской губернии / А. Гнедич, С. Аксенов. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская улица, № 19), 1899.

Вып. 1 : Количественное и качественное развитие производств. Перечень промышленных заведений Харьковской губ. – 1899. – [2], V, 198 с. : табл., прил.

Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков, 27 Марта 1899 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского 1-го высшего начального училища», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «... Весь статистический материал, собранный до настоящего времени, фабричными инспекторами Харьковской губернии

представлен нами, во-первых, в виде полного списка отдельно поименованных промышленных заведений, расположенных по отделам и различным видам производств; во-вторых, – списка их по уездам и, в третьих в виде нескольких таблиц, представляющих общую сводку цифрового материала, как в отношении отдельных уездов, так и различных отделов и видов промышленных заведений».

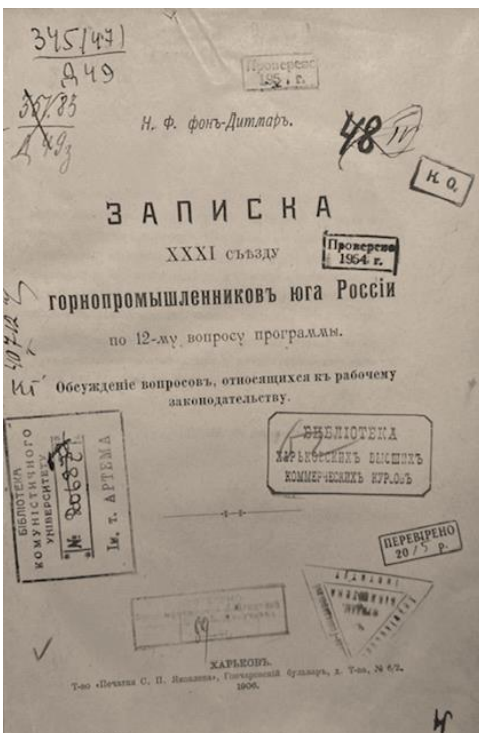

Олександр Григорович Гнедич (1848–1915) – дійсний статський радник, окружний фабричний інспектор Харківського округу.

Олександр навчався у Петровському Полтавському кадетському корпусі, який закінчив у 1864 р. Потім він вступив до Константинівського військового училища. Деякий час був на військовій службі, після відставки Гнедич вступив до Санкт-Петербурзького практичного технологічного інституту, закінчив хімічне відділення зі званням інженера-технолога 1-го розряду (1872 р.)

Потім влаштувався до Полтавської військової гімназії вихователем; у 1881 р. він склав іспит на право викладати фізику і був затверджений штатним викладачем гімназії.

У 1894 р. Гнедича призначили фабричним інспектором Херсонської губернії, а 1899 р. – фабричним інспектором Харківського округу.

25. фон-Дитмар Н. Ф. Записка XXXI съезду горнопромышленников юга России по 12-му вопросу программы: обсуждение вопросов, относящихся к рабочему законодательству / Н. Ф. фон-Дитмар. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, д. Т-ва, № 6/2), 1906. – [4], 187 с.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих Курсов», «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Коммунистического Университета им. т. Артема», «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарского Института».

Цитата з тексту: «В настоящей записке подвергнуты рассмотрению последние законопроекты Министерства торговли и Промышленности: 1) О найме рабочих; 2) О продолжительности и распределении рабочего времени; 3) О поощрении строительства дешевых и здоровых жилищ и 4) О страховании рабочих. Кроме того, в этой же записке разобраны временные правила о профессиональных союзах рабочих и о стачках. Положения, высказанные в

настоящей записке, не могут почитаться окончательными и имеют целью дать материалы для суждения по этим вопросам».

26. Иванов В. В. Современная деревня в Харьковской губернии / В. В. Иванов. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (Петровский пер., дом № 16), 1893. – [2], 28 с. – Отд. отт. из изд. : Харьковский Сборник. 1893.

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «... В современной деревне замечается мало солидарности, мало общих интересов и наблюдается много фактов, выражающих борьбу. ... Интересно посмотреть

на народную жизнь глазами самого народа, прислушаться к его взглядам, выслушать его собственное мнение о своей жизни. Далеко не однородною массою представится тогда наше крестьянство. Своеобразные классы с разными взглядами, обычаями и интересами замечаются среди этого с виду однородного люда».

27-30. Известия Харьковской Городской Думы 1913 год / ред. Н. Е. Дорофеев. – Харьков, 1913. – (VII-й год издания).

Анотації: «Редактор – заступающий место городского головы»; наприкінці кожної частини репідшивки реклама.

№ 1. – 1913. – V, [1], 170 с. : табл.

№ 2. – 1913. – VI, [1], 171-438, 23, [1] с. : табл.

№ 3. – 1913. – VII, [1], 361, [1] с. : табл.

№ 4. – 1913. – VII, [1], 193, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Высшие Коммерческие Курсы Харьковского Купеческого Общества», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека

Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп «Высшие Коммерческие Курсы Харьковского Купеческого Общества»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

«Вісті Харківської Міської Думи» – щомісячний журнал, який виходив з 1905 р. під редакцією міського голови.

31-34. Известия Харьковской Городской Думы 1913 год / ред. Н. Е. Дорофеев. – Харьков, 1913. – (VII-й год издания).

№ 8. – 1913. – V, [I], 215, [1] с. : табл., прил.

№ 9. – 1913. – VII, [1], 298 с. : табл.

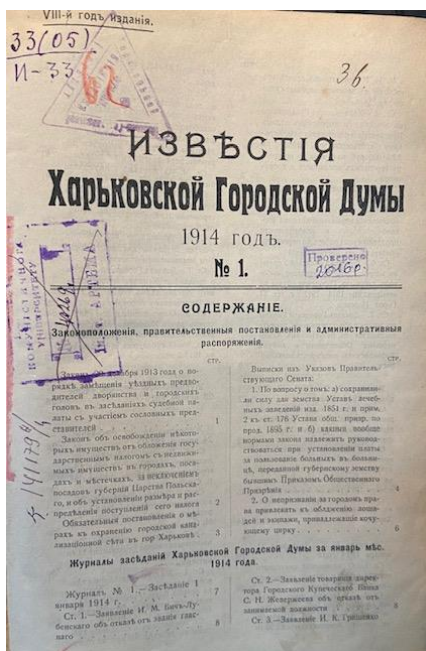
№ 10. – 1913. – V, [1], 206 с. : табл.

№ 11-12. – 1913. – VIII, 386 с. : табл., прил.

Анотації: «Редактор – заступающий место городского головы»; наприкінці кожної частини репідшивки реклама.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Библиотека Комунистичного Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Институту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

35-39. Известия Харьковской Городской Думы 1914 год / ред. Н. Е. Дорофеев. – Харьков, 1914. – (VIII-й год издания).

№ 1. – 1914. – VI, 354 с. : табл., рис., прил.

№ 2. – 1914. – V, [1], 304 с. : табл.

№ 3. – 1914. – V, [1], 262 с. : табл.

№ 4. – 1914. – IV, 234 с. : табл., портр. – На с. 225-226 некролог «Федор Павлович Иванов (1834-1914), старейший местный общественный деятель».

№ 5. – 1914. – V, [1], 216 с. : табл. портр. – На с. 177 некролог «Петр Андреевич Гордеев (1849-1914), магистр ветеринарных наук, профессор Харьковского ветеринарного института, бывший гласный Городской Думы, действительный статский советник».

Анотації: «Редактор – исполняющий должность городского головы»; наприкінці кожної частини репідшивки реклама.

Провенієнції: печатки «Библиотека Комунистичного Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

40. Известия Харьковской Городской Думы / ред. Д. И. Багaley. – Харьков, 1915. – (IX-й год издания).

№ 1. – 1915. – V, [1], II, 376 с. : табл.

Анотація: «Редактор – Городской Голова»; на с. 369-376 реклама.

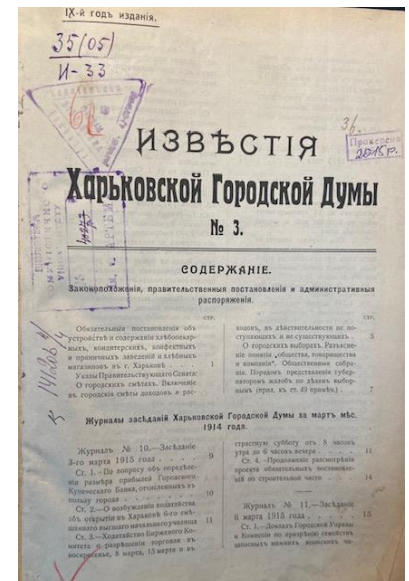
Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Бібліотека Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

41. Известия Харьковской Городской Думы 1915 год / ред. Д. И. Багaley. – Харьков, 1915. – (IX-й год издания).

№ 3. – 1915. – IV, 248 с. : табл., диагр.

Анотація: «Редактор – Городской Голова»; на с. 347-348 реклама.

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

42. Известия Харьковской Городской Думы / ред. Д. И. Багaley. – Харьков, 1915. – (IX-й год издания).

№ 6-8. – 1915. – VI, 181, [I] с. : табл., портр. – На с. 163-164 некрологи «Николай Николаевич Салтыков (?-1915), бывший гласный Харьковской Городской Думы, инженер-технолог», «Николай Константинович Штейфон (прибл. 1860-1915), гласный Харьковской Городской Думы».

Анотації: «Редактор – Городской Голова»; на с. 181 – реклама.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Бібліотека Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

43. Каутский К. Экономическое учение Карла Маркса / К. Каутский ; пер. с 8-го нем. изд. И. Е. Биска. – Харьков : Изд. Н. Кранихфельда : Электрич. Типо-Литогр. И. А. Цедербаум (Екатеринославская ул., 9), 1905. – [2], VII, 176 с.

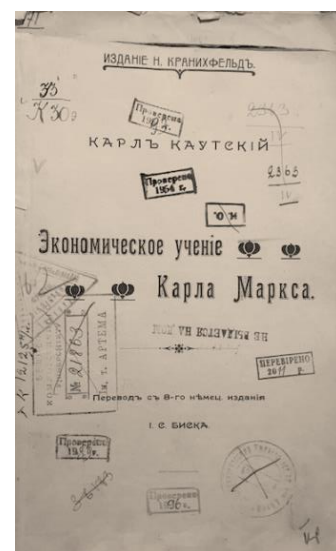
Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков, 27 Октября 1905 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови до 1-го видання: «Автору настоящей работы приходится, в силу его профессии, следить за текущей немецкой экономической литературой и он мог установить, что ничье имя не упоминается в ней так часто, как имя Маркса. Его ученье составляет ту ось, около которой вращается большая часть экономических споров настоящего времени».

Численні читацькі помітки.

Карл Каутський (1854-1938) – німецький економіст, історик та публіцист, теоретик класичного марксизму.

44. Кеннинггэм В. Современная цивилизация в некоторых ее экономических проявлениях / В. Кеннинггэм ; пер. с англ. М. В. Лучицкой ; под ред. И. В. Лучицкого. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1898. – 236, XII с. – Предм. указ.: с. 221-236.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университета им. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

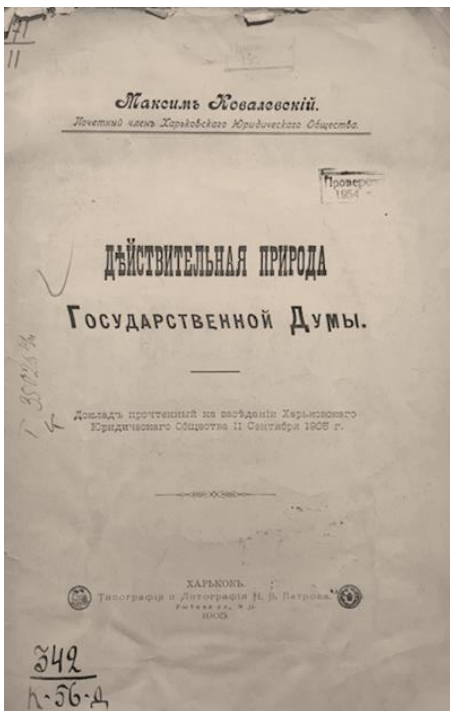
Цитати з тексту: 1) «Никогда еще, по всей вероятности, не было такого времени в истории Англии, когда обращали бы так много внимания на материальное благосостояние нации. Социальные вопросы играют значительную роль во всех политических программах, и фешенебельная филантропия нашего времени, по-видимому, заботится главным образом о доставлении материального комфорта и удобств»; 2) «В некоторых промыслах, напр. в земледелии, весьма трудно обернуть свой капитал чаще одного раза в год, так как деятельность земледельца связана с действием сил природы и находится в

зависимости от времени года; но во всех тех случаях, когда получается возможность ускорить процесс, ускорение приносит с собою значительные выгоды. Если есть возможность оборачивать капитал по одному разу в месяц вместо одного раза в год, то барыш в 1 % доставлял бы столько же прибыли, как и барыш в 12 % на тот же капитал, подвергающийся менее частому обращению».

Вільям Каннінгем (1849-1919) – шотландський історик, економіст та англіканський священник. Був прихильником історичного методу в економіці і противником вільної торгівлі. Каннінгем навчався в Единбурзькому інституті (учень Роберта Макнейра Фергюсона), Единбурзькій академії, Единбурзькому університеті та Трініті-коледжі в Кембриджі. Отримав звання бакалавра у 1873 р. Каннінгем прийняв священний сан у 1873 р., пізніше служив капеланом Трініті-коледжу в Кембриджі з 1880 по 1891 рр. 1885 р. – викладач у Кембриджі.

Вільям 1891 р. очолив кафедру економіки у Королівському коледжі в Лондоні, але продовжував працювати в Кембриджі як позаітатний співробітник. Каннінгем у 1887 р. став вікарієм церкви Великої Святої Марії. Він був одним із засновників і перших членів Британської Академії, членом ради Академії (1887 р.), обіймав посаду президента секції економіки Британської асоціації (1891–1895 рр.) і Королівського історичного товариства (1910–1913 рр.). У 1899 та 1914 рр. Каннінгем читав лекції з економічної історії в Гарвардському університеті (США). У 1907 р. його призначили Кембриджським Архідияконом.

45. Ковалевский М. Действительная природа Государственной Думы : доклад, прочтен. на заседании Харьков. Юрид. О-ва 11 Сент. 1905 г. / М. Ковалевский. – Харьков : Тип. и Литогр. Н. В. Петрова (Рыбная улица, 32), 1905. – 29, [1], II с. – Отд. отт. из кн.: Труды Юридического Общества при Императорском Харьковском Университете.

Анотації: «Автор – почетный член Харьковского Юридического Общества»; «Печатано на основании постановления Совета Общества. Председатель Ник. Гредескул»; на с. IV обкладинки реклама: «Во всех книжных магазинах продаются следующие издания Общества: ... Адрес: склад изд. : Харьков. Университет – Юридическое О-во».

Провенієнції: печатка особистої бібліотеки

«Владимиръ Владимировичъ Фавръ»; печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата із тексту: «Когда впервые возникла в мире представительная система, – а этот факт, как известно, не восходит далее середины XIII-го столетия в Англии и несколько поколений ранее в Испании, – никому и в голову не могло придти, что право голоса будет признано когда бы то ни было и где бы то ни было за кем или чем либо, кроме населения. Руководящие круги, как в оппозиции, так и среди правительства, давали себе отчет в том, что местные жители лучше других призваны судить о местных нуждах и о тех средствах, которые позволяют им с наименьшими пожертвованиями содействовать правильному ходу государственной жизни».

46. Коссе, Луиджи. История экономических учений / Л. Коссе ; пер. Н. С. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1900. – [2], 471, [1] с. – Библиогр.: с. 5.

Анотація: «Автор – профессор Павийского университета».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из «Предварительных замечаний»: «При начале изучения всякой науки всего целесообразнее и разумнее начинать с выяснения себе ее предмета, роли и цели; сюда же должны быть отнесены и вопросы о тех различиях, которые отделяют эту науку от других наук, и о их взаимных отношениях, о наилучшем расположении входящего в нее материала, о свойственных ей методах исследования, о поднимаемых ею вопросах и о теоретической и практической важности их решения. За этими теоретическими предварительными данными должно следовать изложение и объяснение возникновения, развития и изменений, пережитых самою наукою с течением времени, что должно способствовать уяснению себе ее настоящего состояния с различными противоположными школами».

Луїджі Косса (1831-1896) – італійський економіст.

Навчався в університетах Павії, Відня та Лейпцигу, професор політичної економії у Павійському університеті. Луїджі Косса – автор численних праць, які підняли на високий рівень його наукову репутацію. Його

учнем був Джузеппе Рікка Салерно. На честь Луїджі Косса названо вищий навчальний заклад у Павії.

Косса – член масонської ложі "Всесвіт" Великого Сходу Італії.

1876 р. він став членом Туринської академії наук. Луїджі Косса був представником «кафедрального соціалізму», популяризуючи теорії німецької історичної школи економіки в Італії.

47. Краткий очерк истории съездов горнопромышленников Юга России. Precis abregé de l'Histoire des Congrès Miniers et Metallurgiques de la Russie Meridionale / под ред. Пред. Совета Съезда Н. Ф. фон-Дитмара ; сост. Секретарь Совета П. И. Фомин ; Совет Съезда горнопромышленников юга России. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная ул., дом. № 30-й), 1908. – [8], 173 с. : табл., прил. – Тит. л. рус., англ.

Анотації: «Редактор – Н. Ф. фон-Дитмар»; «Составитель – П. И. Фомин».

Провенієнції: печатки «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Комуністичного Університету ім. т.

Артема), «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «По выслушании доклада [Ф. фон-Дитмара], Съезд на том же заседании постановил поручить Совету Съезда составить и издать исторический очерк деятельности Съездов за все время их существования. Приступив к выполнению этого поручения Съезда, пришлось скоро убедиться, что в следствие обилия материала, чрезвычайно важного и интересного, рассеяного в «Трудах» и прочих изданиях южных горнопромышленных Съездов и связанных с ними учреждений, составленные *полной* истории Съездов потребует значительно больше времени, сил и средств, чем первоначально предполагалось».

48. Крепелин Э. Умственный труд : пер. с нем. / Э. Крепелин. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1898. – 54, [2] с. – Библиогр.: с. 1 (2-я паг.). – (Всеобщая библиотека).

Анотація: «Автор – Профессор Гейдельбергского Университета».

Провенієнції: печатки «Ученическая библиотека Харьковского 2-го реального училища», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Предлагаемая книжка представляет

собой воспроизведение лекции, прочитанной мною 15-го декабря 1893 г. в пользу Гейдельбергского Женского Общества. Научные данные, лежащие в основе этой книжки, представляют собой по преимуществу плоды собственных многолетних, лишь отчасти опубликованных обширных исследований над умственными способностями многочисленных лиц. В качестве приложения в конце книжки приведены некоторые труды, в которых более обстоятельно разработаны те вопросы, которые мною изложены в слишком сжатой форме».

Еміль Вільгельм Магнус Георг Крепелін (1856-1926) – німецький психіатр. Відомий як основоположник сучасної нозологічної концепції в психіатрії та класифікації психічних захворювань. Засновник учення про «*dementia praecox*» – історичний прообраз шизофренії. Творець близької до сучасної концепції маніакально-депресивного психозу та параної. Зробив значний внесок у дослідження уродженого слабоумства й істерії, психопатологію. Був першопроходцем транскультуральної психіатрії та психофармакології. Дав назву ряду психічних розладів і описав більшу частину психіатричних термінів. Також відомий педагогічною діяльністю і

громадянською позицією профілактики алкоголізму.

Крепелін розпочав свої медичні дослідження у 1874 р. в Лейпцизькому університеті та завершив їх у Вюрцбурзькому університеті (1877-1878).

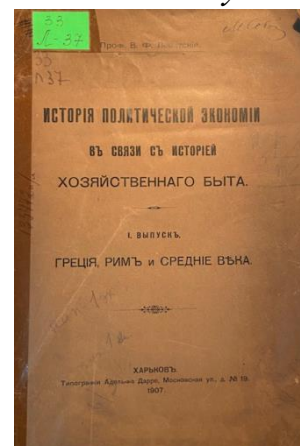
У 1884 р. був старшим лікарем у пруському провінційному місті Леубус, провінція Сілезія, а наступного року його призначили директором Інституту лікування та медсестринства у Дрездені. У віці 30 років Крепелін призначений професором психіатрії в Дерптському університеті (сьогодні Тартуський університет) на території сучасної Естонії). 1890 р. він став завідувачем кафедри в Гейдельберзькому університеті, де залишався до 1904 р. 1908 р. він був обраний членом Королівської шведської академії наук.

У 1912 р. на прохання DVP (*Deutscher Verein für Psychiatrie*; Німецька асоціація психіатрії), яку він очолював протягом 1906–1920 рр., розробив план щодо створення дослідницького центру. У 1917 р. в Мюнхені було засновано Німецький інститут психіатричних досліджень.

49. Левитский В. Ф. История политической экономии в связи с историей хозяйственного быта / В. Ф. Левитский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская, д. № 19), 1907.

Вып. I : Греция, Рим и Средние века.– 1907. – [4], 125, [1] с.

Анотація: на с. IV обкладинки реклама видань В. Ф. Левитського.

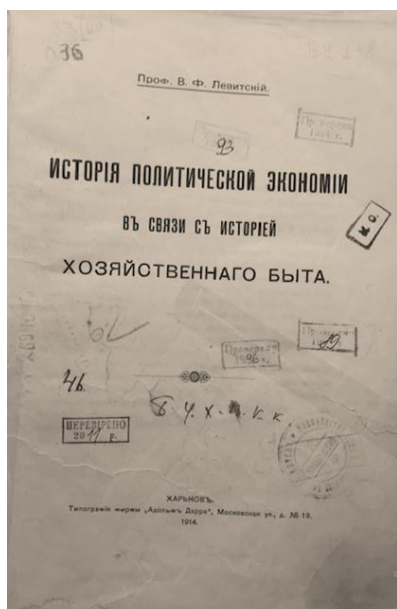

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Михаилу Николаевичу Соболеву отъ автора»; власницький напис «М. Соболев»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «В течение многих лет автор читает, между прочим, "Курс истории политической экономии в связи с историей хозяйственного быта", в котором отводит сравнительно много места характеристике исторически сменявшихся экономических режимов. Курс этот, начиная с 1885 года, многократно был издаваем студентами, в виде литографированных записок. В настоящем году автор решил его напечатать».

Володимир Фавстович Левитський (1854-1939) – історик народного господарства та економічної думки, доктор політичної економії та статистики, професор. Працював у 1920-1931 рр. у Харківському сільськогосподарському інституті (нині – Державний біотехнологічний університет), викладав курс економіки сільського господарства (1924-1926).

Його навчальні курси не раз видавались у вигляді літографій і мали великий успіх у студентів. В. Ф. Левитський розробив і читав курс «Історія політичної економії у зв'язку з історією господарського побуту». У 1907 р. вийшла друком перша частина цього курсу (охоплювала економічну історію античності та середніх віків), а 1914 р. – повний курс. На той час це був перший підручник з економічної історії в Російській імперії. Він містив виклад історії господарства та економічних учень від античності до періоду появи історичної школи та соціального напрямку політичної економії.

50. Левитский В. Ф. История политической экономии в связи с историей хозяйственного быта / В. Ф. Левитский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1914. – [4], 493, [1] с. – Библиогр. в конце разделов. – Алф. указ. : с. 489-493.

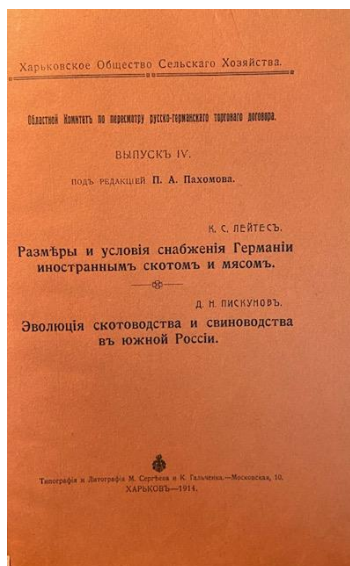
Анотація: «Автор – професор В. Ф. Левитский».

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Из передмови: «Книга эта представляет курс, который автор в течении многих лет читал своим слушателям в Харьковском университете и в других высших учебных заведениях. Курс этот многократно был издаваем студентами в виде литографированных записок. ... При составлении очерков античного хозяйства я пользовался любезными указаниями – профессора

В. П. Бузескула по истории хозяйственного быта Древней Греции и профессора И. В. Нетушила по истории римского хозяйства. Считаю своим приятным долгом выразить здесь моим почтенным коллегам свою глубокую благодарность. Харьков. 1914 г., 18 Апреля. В. Левитский».

51. Лейтес К. С. Размеры и условия снабжения Германии иностранным скотом и мясом / К. С. Лейтес. Эволюция скотоводства и свиноводства в южной России / Д. Н. Пискунов ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1914. – [2], 85, [3] с. : табл. – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора / под ред. П. А. Пахомова ; вып. 4).

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-

Господарського Інституту.

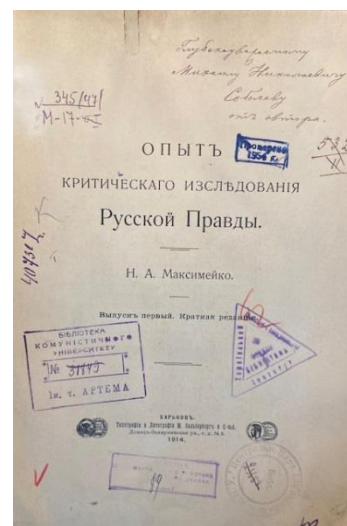
Цитата з тексту: «Изучение вопроса о снабжении Германии иностранным скотом и мясом показывает, что размер ввоза в Германию этих товаров из-за границы шел почти всегда параллельно с ходом развития законодательных и административных мер, регулирующих условия допущения в пределы Германии скота и мяса. Эти меры имели, ... почти запретительный характер – и это обстоятельство объясняет тот факт, что ввоз из заграницы в Германию скота и мяса имел весьма скромные размеры».

52. Максимейко Н. А. Опыт критического исследования Русской Правды / Н. А. Максимейко. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (*Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6*), 1914.

Вып. 1 (краткая редакция). – 1914. – [4], 217 с.

Провенієнції: дарчий напис «Глубокоуважаемому Михаилу Николаевичу Соболеву отъ автора»; власницькі написи «Е. Черныхъ. 1914. III. 28.», «М. Соболев»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Краткая Правда разделяется на две части: одна из них, от 1 до 17-й ст. включительно, обыкновенно обозначается, как Правда Ярослава ; другая, от статьи 18-й до конца, называется Правдой Ярославичей. В этих различных наименованиях обнаруживается господствующее мнение о одновременном происхождении обеих половин памятника. Мне кажется, что названные части краткою

Правды отделяются одна от другой не столько временем их составления, сколько областными различиями права, в них отразившегося. Именно, первая половина ее, по видимому, есть памятник Новгородского права, тогда как вторая – принадлежит к системе права, по всей вероятности, действовавшего в Киевской Руси. Обоснованию этой мысли и посвящается настоящая глава».

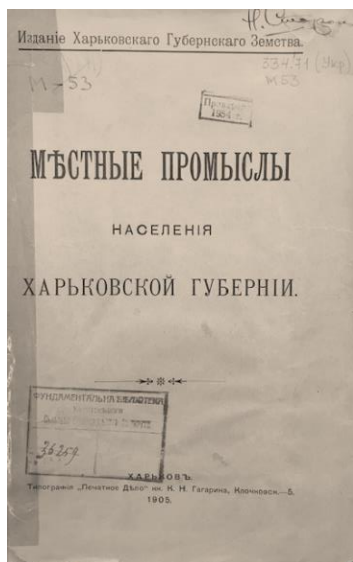

Микола Олексійович Максимейко (1860-1941) – український науковець, історик права, доктор права (1915), професор (1914), доктор юридичних наук, член-кореспондент Всеукраїнської академії наук (ВУАН) УСРР (1925). Середню освіту Микола здобув у Прилуцькій гімназії, потім навчався у Колегії Павла Галагана (1884-1888). У 1892 р. закінчив юридичний факультет Київського університету Св. Володимира із золотою медаллю. 1896 р. Максимейко витримав іспит на ступінь магістра державного права і наступного року його призначено приват-доцентом на кафедрі історії російського права юридичного факультету Харківського університету. Після захисту магістерської дисертації «Сейми Литовської-Руської держави до Люблінської унії 1569 р.» 1902 р. його призначено виконувачем обов'язків екстраординарного професора, 1905 р. – обрано секретарем юридичного факультету і професором, завідувачем кафедри історії російського права.

Максимейко – член Харківського історико-філологічного товариства (з 1897 р.), Харківського юридичного товариства (з 1900 р.). Ступінь доктора історії права він отримав в 1915 р. після захисту дисертації «Досвід критичного дослідження Російської Правди».

М. О. Максимейко проводив активну педагогічну та громадську діяльність. Викладав на жіночих та робочих курсах, читав лекції з історії права у Харківському народному університеті (1903-1915). У 1905 р. разом із професорами Харківського університету М. Ф. Сумцовим, Д. І. Багалеем, Тимофієм Буткевичем, входив до складу Ради з питань про усунення положень Емського указу 1863 р., що стосувалися української мови та української літератури; в результаті було знято заборону на видання книг українською мовою.

Микола Олексійович був прихильником ідей Конституційно-демократичної партії, відстоював її позиції на сторінках харківських газет "Мир", "Хвиля", "Майбутнє". Проте в «українському питанні» наголошував на необхідність децентралізації Російської імперії та надання автономії її народам.

53. Местные промыслы населения Харьковской губернии / Харьков. Губерн. Земство ; предисл. Б. В. Авилова. – Харьков : Тип. «Печатное дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковск. – 5), 1905. – [4], 97, [1] с. : табл.

Анотация: «Печатать разрешаю, 19-го Января 1905 года. Губернатор Генерал Майор Старинкевич».

Провенієнції: власницький автограф «Н. Сторожевський»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Із передмови: «Главным материалом для настоящего очерка послужили сведения, собранные губернской земской управой от сельских старост, волостных правлений и частных корреспондентов. Сведения собирались относительно числа семей и в них лиц, занятых промыслами и о местах сбыта произведений».

У виданні читач може знайти інформацію щодо занять населення Харківської губернії, місцевих промислів (бондарного, гончарного, виробництва цегли, столярного, олійного тощо).

54. Мечников Л. И. Цивилизация и великие исторические реки: географическая теория развития современных обществ / Л. И. Мечников ; пер. с фр. и биогр. очерк М. Д. Гродецкого. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1899. – [4], 288 с.

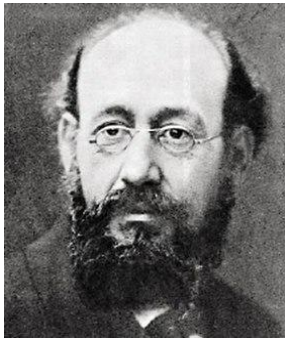
Провенієнції: у прим. з інв. № 26 570 – печатка «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих Курсов»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.»; у прим. з інв. № 133625 – печатка «Библиотека Харьковского 2-го реального училища»; штамп на корінці палітурки «Б.2.Х.Р.У.»; в обох прим. печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

З біографічного нарису: «Имя Льва Мечникова, – автора “La civilisation et les grands fleuves historiques” и “L’Empire japonais”, – очень популярно в интеллигентных кругах за границей. Покойный пользовался широкой известностью в качестве ученого географа, антрополога, социолога и плодовитого журналиста, работавшего во всех главнейших европейских литературах. Духовная личность Мечникова представляет большой интерес как своей изумительной разносторонностью, так вместе с тем и по цельности натуры».

Цитата з тексту: «Прагматическая история, наблюдаемая в отвлечении от теорий прогресса представляет собою вечную толчею бесчисленных явлений, неспособных подойти под какое-либо одно общее воззрение, а частью и совершенно непонятных. Во все эпохи, у всех народов и во всякой среде лицемерие, безумие и вообще преступные явления и деяния повторяются с поражающим однообразием. ... Достоинство внимания, что и удивление, и преклонение потомства – это позднее воздаяние мученикам истории, – никогда не проявляются в прямом количественном соответствии с истинным величием некогда совершенного подвига. В памяти человечества остается лишь то, что ослепляет и поражает воображение массы. Поэтому имена людей, научивших человечество употреблению огня, впервые приручивших животных или же научившихся культивировать растения, навсегда останутся неизвестными; в то же время мы видим, что в пантеоны человечества открыт свободный вход шарлатанам, безумцам и кровопийцам».

Лев Ілліч Мечников (1838-1888) – швейцарський географ і соціолог російського походження. Брат Іллі Ілліча Мечникова.

Лев навчався в Харківському університеті, з якого 1856 р. його виключили за участь у революційному студентському русі, згодом – у Петербурзькому університеті і Петербурзькій Академії мистецтв.

У 1860 р. Мечников вступив добровольцем до загону Джузеппе Гарібальді, брав участь у національно-визвольній боротьбі італійського народу. Він був у дружніх стосунках з О. І. Герценом, співробітничав з «Колоколом».

1874-1876 рр. – Мечников читав лекції з російської мови у Токійському університеті. З 1876 р. допомагав Е. Реклю у написанні праці «Всесвітня географія. Земля і люди». З 1883 р. – професор Невшательської академії (Швейцарія). У 1889 р. було видано основну працю Мечникова «Цивілізація та великі історичні ріки».

Мечников – представник географічної школи у соціології, зокрема намагався довести вирішальну роль річок, морів та океанів у розвитку історичних цивілізацій.

55. Мигулин П. П. = P. P. Migouline. Настоящее и будущее русских финансов = Le présent et l'avenir des finances russes / П. П. Мигулин. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская улица, № 5), 1907. – II, II, 389, [1] с. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Автор – доктор финансового права, орд. Профессор Харьковского университета».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Інституту».

Від автора: «В настоящую книгу вошли статьи, напечатанные в 1904-1906 гг. в разных периодических изданиях или появляющихся здесь впервые. ... В книгу вошли только статьи, касающиеся финансовых вопросов».

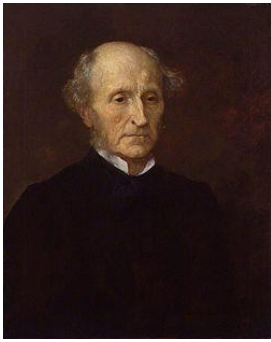
56. Милль Дж. Ст. Основания политической экономии с некоторыми применениями к общественной философии / Дж.-Ст. Милль ; пер. с послед. англ. изд. Е. И. Остроградской ; под ред. О. И. Остроградского. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1896. – [2], 866, XVII, [1] с.

Анотації: «Редактор – приват-доцент»; «Дозволено цензурою. Киев, 19 декабря 1896 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Х.К.И.».

Численні читацькі помітки.

Из передови: «Цель этой книги отличается от целей всех трактатов по политической экономии, появившихся в Англии со времени труда Адама Смита. Наиболее характерная особенность этого сочинения, особенность, которою оно сильнее всего отличается от других трудов, не уступающих ему и даже превосходящих его в изложении общих принципов науки, заключается в том, что оно неизменно сопоставляет общие принципы с их применением. Такой прием изложения сам по себе предполагает гораздо более широкий круг идей и доводов, чем какой содержала в себе политическая экономия, рассматриваемая как отрасль отвлеченного мышления. В практических вопросах политическая экономия неразрывно переплетается со многими другими отраслями общественной науки».

Джон Стюарт Милль (1806-1873) – британський філософ, економіст, теоретик протофемінізму. Милль був представником лібералізму, етичної теорії, розробленої Джеремі Бентамом, хоча його концепція теорії дуже відрізнялася від Бентамової. Автор (разом з Гарріет Тейлор Милль) феміністських есе «Поневолення жінок» (1869 р.) про необхідність розширення прав жінок (зокрема, виборчих).

Джон Стюарт народився у Лондоні, у сім'ї англійського економіста Джеймса Милля, друга та послідовника Девіда Рікардо. Під керівництвом батька здобув ґрунтовну освіту. Він самостійно вивчав філософію, історію, логіку, політичну економію, математику, нові та стародавні мови в обсягах, які значно перевищували університетські курси. У 1823–1825 рр. Джон Милль служив в Ост-Індській компанії, в 1865–1868 рр. був членом палати обичин англійського парламенту.

Дж. С. Милль виступав як прогресивний для свого часу науковець і громадський діяч, якому були близькі ідеали загального людського блага. Він підтримував реформи в інтересах широких верств населення, захищав пригноблені маси у Британській Вест-Індії, різко засуджував систему лендлордизму в Ірландії тощо.

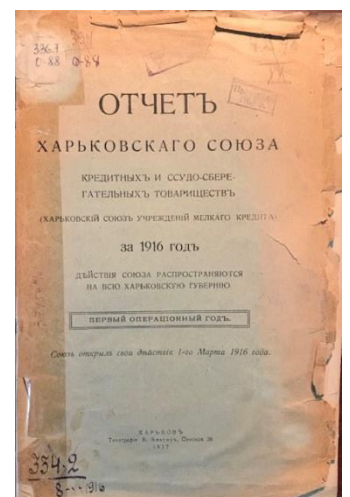
57. Милль Дж.-Ст. Основания политической экономии с некоторыми применениями к общественной философии / Дж.-Ст. Милль ; пер. с послед. англ. изд. Е. И. Остроградской ; под ред. О. И. Остроградского. – Киев ; Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1897. – [2], 866, XVII, [1] с.

Анотації: «Редактор – приват-доцент»; «Дозволено цензурою. Киев, 6 Сентября 1897 года».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

58. Отчет Харьковского Союза кредитных и ссудо-сберегательных товариществ (Харьковский союз учреждений мелкого кредита) за 1916 год. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38) : Кооп. Тип. (Чеботарская ул, дом № 32), 1917. – 81, [1], XXVII, [1] с. : табл.

Анотація: «Действия Союза распространяются на всю Харьковскую губернию. Первый операционный год. Союз открыл свои действия 1-го Марта 1916 года».

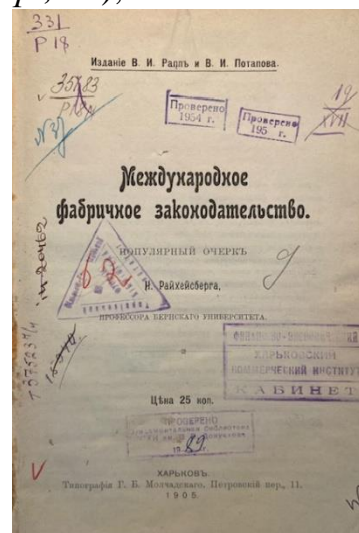
Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

59. Райхесберг Н. Международное фабричное законодательство: попул. очерк / Н. Райхесберг (Райхейсберг). – Харьков : Изд. В. И. Рапп и В. И. Потапова : Тип. Г. Б. Молчадсаго. (*Петровский пер., 11*), 1905. – 72 с.

Анотації: «Автор – Профессор Бернского университета»; «Дозволено цензурою. Одесса, 3 Декабря 1904 года»; на с. IV обкладинки реклама «Издания В. И. Рапп и В. И. Потапова».

Провенієнції: печатки «Финансово-экономический кабинет Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп «Агенство Укр. Центр. Книжн. Отд.».

Цитата з тексту: «В декабре 1902 г. минуло сто лет с тех пор, как вошел в силу первый закон в пользу ограждения промышленных рабочих от чрезмерной эксплуатации со стороны предпринимателей, – закон, послуживший началом целого ряда принятых в последствии цивилизованными государствами мер, составляющих содержание так называемого фабричного законодательства. Родиной упомянутого закона является Англия, где гораздо раньше, нежели в какой либо другой стране, ремесленный труд во многих чрезвычайно важных отраслях народного хозяйства уступил свое место мануфактурному и фабричному способам производства».

60. Райхесберг Н. Рабочий вопрос в прошлое и настоящее время : попул. очерк / Н. Райхесберг. – 2-е изд. – Харьков : Изд. В. И. Рапп и ?.....овскаго : Тип. Г. Б. Молчадсаго, (*Петровский пер., № 11*), 1905. – 64 с.

Анотації: «Автор – Професор Бернского университета»; «Дозволено цензурою. Москва, 9 Апреля 1905 г.».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Цитата з I розділу: «...В настоящее время мало найдется мыслящих людей, которые усомнились бы в том, что рабочий вопрос имеет во многих

отношениях весьма важное значение. Каждый мыслящий человек видит в этом вопросе главную проблему нашего исторического периода. Он убежден в том, что при недостаточном внимании к нему или при недостаточном его решении он может повлечь за собою самые губительные последствия для современного общества и современной культуры».

61. Репетиториум по теории политической экономии : по рук. проф. Чупрова, Исаева, Ходского и Шарля Жида, лекциям заслуж. проф. Цехановецкого и соч. А. Смита, Д. Рикардо, Ж. Б. Сэ и др. / сост. Л. И. Фениным. – Литогр. изд. – Харьков : Изд. студ. Д. Крамаренко : Типо-литогр. А. И. Степанова, 1897. – [2], 180 с.

Анотації: «Составитель – студент юридического факультета»; «Закончено 25 марта 1897 года».

Провенієнції: написи «Къ пользе студентамъ Х.К.И.», «Лекции З. П. Цехановецкого»; печать «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Из передмови: «Предметом изучения политической экономии, науки, принадлежащей к числу социальных, является планомерная деятельность человеческих обществ, направленная на удовлетворение их материальных нужд. В силу физических законов материальные нужды существовали во все времена и у всех народов; как древний дикарь, так и современный цивилизованный человек одинаково ощущают необходимость в пище, воде, платье, жилище и пр. ...».

62. Рославский, Александр. Руководство к статистике / А. Рославский. – Харьков : в Унив. Тип., 1844. – [2], 231, [3] с., прил. (2 табл.).

Анотація: «Автор – Исправляющий должность Профессора Статистики в Харьковском Университете, Надворный Советник».

Провенієнції: печати «Печ. Харьковского Уездного Училища», «Библиотека Харьковского 1-го высшего начального училища», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Из передови: «Издавая руководство к Статистике, считаю неизлишним заметить, что теоретическая часть науки оставлена мною в том виде, в каком она явилась в 1841 году в изданном тогда мною сочинении: «Лекции о статистике»... Что же касается до фактической части, то она значительно пополнена и отчасти вовсе изменена... Способ, принятый мною, при изложении статистических предметов, занимает средину между этнографическим и сравнительным, т. е. обзорев целую группу данных, обнимающих известную отрасль общественной жизни в одном государстве, я перехожу потом к изображению состояния их в других странах».

У додатку розміщено 2 таблиці :

Табл. 1.

Государствъ и владѣній въ Европѣ

Т А Б Л И Ц А (1)
ГОСУДАРСТВЪ И ВЛАДѢНІЙ ВЪ ЕВРОПѢ.

Названіе Государствъ.	млн.	Чис. житн.	Названіе Государствъ.	млн.	Чис. житн.
Россія Европ. (ср. П. Польския и В. К. Филл.)	98.000	58.000.000	Швеція и Норвегія	13.731	4.500.000
Врѣтанія	5.546	37.850.000	Италія	617	2.054.000
Франція	10.000	34.803.000	Бельгія	356	4.300.000
Англія	12.150	37.000.000	Швейцарія	696	2.200.000
Пруссія	5.077	15.500.000	Испанія	8.446	13.400.000
Баварія	1477	4.500.000	Португалія	1.722	3.700.000
Саксонія	371	1.740.000	Сардинія	1.365	4.700.000
Вюртембергъ	330	1.700.000	Персидскія области	811	2.800.000
Ганноверъ	635	1.770.000	Нешопъ и Силезія	1.987	8.100.000
Баденъ	370	1.320.000	Тоскана	385	1.530.000
Гессен-Кассель	308	728.000	Прочія Италійскія владѣнія (3)	221	1.000.000
Гессен-Дармштатъ	176	823.000	Евр. Турція	9.000	15.570.000
Прочія Германскія владѣнія (2)	1.000	3.200.000	Гречія	800	880.000
Донія	2.847	2.100.000	Прочія владѣнія (воп. ост. Крымскія)	68	300.000
			И тѣмъ	178.000	250.000.000

(1) При изчисленіи государствъ учтена половина, принадлеж. къ Академіи наукъ въ Казани.
(2) Т. е. Голландія, Люксембургъ, Саксон-Веймаръ, Саксон-Мейнингенъ, Саксон-Кобургъ-Гота, Брауншвейгъ, Мекленбургъ-Штрелицъ, Мекленбургъ-Стрелицъ, Ольденбургъ, Висмаръ-Данель-Дессау, Ангальтъ-Бернбургъ, Ангальтъ-Коттенъ, Шварбургъ-Зондерсхаузенъ, Шварбургъ-Рудольдсхаузенъ, Геттингенскія владѣнія, Лангсольденъ, Ганноверскія, Гамбургъ, Гамбургъ на Эльбѣ, Дании, Деникъ, Дельмъ, Штутгартъ-Альба, Вальденъ, Гессен-Гамбургъ, Восточн. Польша, Франкфуртъ на Майнѣ, Бременъ, Гамбургъ.
(3) Т. е. Парма, Модена, Аруца, Сент-Марино, Монте-Кассино.

Табл. 2.

Народонаселенія Россійской имперіи по губерніямъ и областямъ, въ 1838 году.

Т А Б Л И Ц А (2)
НАРОДОНАСЕЛЕНІЯ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРІИ ПО ГУБЕРНІЯМЪ И ОБЛАСТЯМЪ, ВЪ 1838 ГОДУ.
Г У Б Е Р Н І Я И О Б Л А С Т И.

Губернія	Народонаселеніе въ 1838 году.	Губернія	Народонаселеніе въ 1838 году.
1. Архангельская	230.000	31. Новгородская	835.800
2. Астраханская	258.000	32. Орловская	691.600
3. Бессарабская обл.	720.000	33. Смоленская	320.500
4. Виленская губ.	251.000	34. Орловск. губ.	509.500
5. Волынская	1.215.000	35. Оренбургская	1.177.800
6. Вятская	717.500	36. Орловская	1.306.500
7. Екатеринбургская	1.133.500	37. Пензенская	382.800
8. Восточная	712.200	38. Пермская	1.488.800
9. Вольнская	1.314.100	39. Подольская	1.548.200
10. Воронежская	1.207.300	40. Полтавская	783.500
11. Вятская	1.211.000	41. Рязанская	1.211.700
12. Гродненская	791.500	42. Рязанская	283.200
13. Земля Донскихъ войскъ	693.500	43. С. Петербургская	1.503.400
14. Екатеринбургская	721.100	44. Саратовская	1.199.800
15. Гамбургская	305.800	45. Симбирская	1.101.200
16. Иркутская	267.200	46. Смоленская	69.000
17. Кавказская обл. съ зем. Черном. мор.	478.000	47. Таврическое Губернство	577.800
18. Калужская	914.000	48. Тамбовская	2.227.700
19. Казанская	4.560	49. Тверская	1.207.800
20. Кавказская Приморск. Угрия	1.429.800	50. Тобольская	69.100
21. Кіевская	3.800	51. Томская	878.800
22. Керченская Губерніальность	658.700	52. Тюменская	1.129.200
23. Костромская	503.000	53. Тульская	1.331.000
24. Курляндская	1.227.200	54. Харьковская	690.500
25. Курская	40.000	55. Уфимская	1.340.900
26. Литовская	1.034.800	56. Черниговская	328.200
27. Минская	1.292.700	57. Ярославская	910.500
28. Могилевская	1.071.100	58. Ярославская	
29. Московская		И тѣмъ	24.916.800
30. Новгородская			

Если же прибавимъ къ сему: 4.200.000 житн. въ Сибиріи, 4.000.000 житн. въ Забайкальи и Россіи, 4.000.000 житн. въ Кавказѣ, то всего житн. въ Россійской имперіи въ 1838 году окажется 42.113.600 житн.

И тѣмъ 4) житн. обитателей Пермск. Губерніи 1.100.000 житн. обитателей Восточн. Сибиріи 1.100.000 житн. обитателей Забайкальи 1.100.000 житн. обитателей Кавказа 1.100.000 житн. обитателей Азіи 1.100.000 житн. обитателей Европы 1.100.000 житн. обитателей Америки 1.100.000 житн. обитателей Африки 1.100.000 житн. обитателей Австраліи 1.100.000 житн. обитателей Океаніи 1.100.000 житн.

* Заключеніи изъ сочиненія Г. Адальфа П. П. Копенъ: *Handb. Geograph. Statist. von Rußland* im Jahr 1838.

Олександр Петрович Рославський-Петровський (1816-1871) – статистик, історик, ординарний професор, декан історико-філологічного факультету та ректор Імператорського Харківського університету. Окрім обов'язків з викладання, Рославський виконував різні навчально-адміністративні посади та доручення. Так, він працював: секретарем (понад 14 років) та членом (9 років) Комітету для випробування осіб, які шукають звання домашніх вчителів; секретарем факультету (1842–1843 н. р.); рецензував неофіційну частину «Харківських губернських відомостей» (1851-1852 р.) і, за призначенням Ради, брав участь у прийомних студентських випробуваннях (10 разів як екзаменатор і один раз як голова 2-го Комітету).

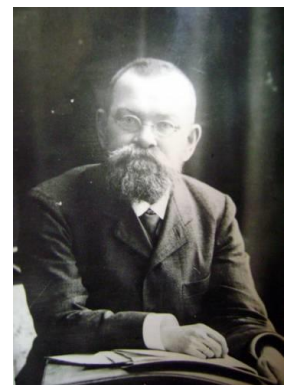

63. Русов А. А. Харьков по переписи 1892 года : публ. лекция, прочтен. 14 дек. 1892 г. / А. А. Русов. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (Петровский пер., дом № 16), 1893. – [2], 38 с. – Отд. отт. из кн.: Харьковский Сборник. 1893.

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з лекції: «Если я скажу, что в Харькове – 8 тысяч дворовых мест, 21 тысяча построек, 24 тысячи квартир, то этим сообщением еще не дам понятия о том, велики ли эти числа; если же я прибавлю, что в Европейской России только 5 городов превосходят Харьков по величине, в Северо-Американских Штатах – 18, в Германской империи – таких городов 8, а в Австро-Венгерской монархии – только 3, так что в восточной половине Европы на СВ, от Рейна и Дуная есть всего 16 городов больших, чем Харьков, – это уже даст нам лучшее представление о городе, в котором мы живем. Если я еще прибавлю, что в Харькове 90 лет тому назад было только 11 000 жителей, в 1837 году – 22 тысячи, в 1863 – 52, в 1873 – 82, в 1879 – 102 тысячи, а теперь во всяком случае более 150 тысяч, – скучные цифры немного повеселяют, станут больше говорить нашему сознанию».

Олександр Олександрович Русов (1847-1915) – український учений, економіст, земський статистик, громадський діяч. Один із найбільших фахівців із оціночної земської статистики в Росії. Відомий також як фольклорист, збирач старовини і книговидавець, який зробив значний внесок в українознавство як дослідник кобзарських мотивів та перший видавець «Кобзаря» Тараса Шевченка без купюр. Русов – член південно-західного

відділення Російського географічного товариства. 1902 р. його направили до Санкт-Петербургу, де він працював у страховому товаристві «Надія» та правлінні Благодійного товариства видання загальнокорисних та дешевих книг. 1909 р. повернувся до Києва, викладав статистику в Комерційному інституті.

64. Список волостей и селений Харьковской губернии, составленный Оценочно-Статистическим Отделом по сообщениям волостных правлений и сельских старост в 1913 году / Харьков. Губерн. Земская Управа, Оцен.-стат. отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончар. бульв., № 6/2), 1913. – 85, [1] с. : табл.

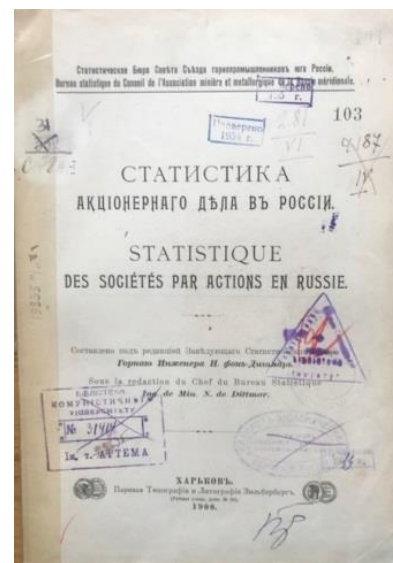
Провенієнції: печатка особистої бібліотеки «Изъ книгъ И. И. БЕЛЯНИНА»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

65. Статистика акционерного дела в России = Statistique des sociétés par actions en Russie / сост. под ред. Н. фон-Дитмар ; Стат. Бюро Совета Съезда горнопромышленников юга России. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная улица, дом № 30), 1900. – [6], 45, [2], II, [1] с. : табл.

Анотація: «Редактор – Заведующий Статистическим Бюро, Горный Инженер»; «Дозволено цензурою. Харьков 4-го Мая 1900 года».

Провенієнції: печатки «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В течение последних 6-ти лет акционерные и паевые товарищества получили в России значительное распространение, что в особенности можно утверждать относительно горной и горнозаводской промышленности юга России, где почти все наиболее крупные каменноугольные и заводские предприятия выступают в виде акционерных обществ. Столь важное значение акционерной формы организации капитала дало основание Статистическому Бюро заняться более подробно статистикой акционерного дела в России»

Микола Федорович фон-Дітмар (1865-1919) – видатний промисловець, підприємець, громадський та політичний діяч, учасник Громадянської війни. Працював у напрямі рахівництва та статистики; видав перший у Росії підручник «Основи рахівництва». Був послідовником глави Санкт-Петербурзької школи бухгалтерського обліку Є. Є. Сіверса, який на відміну від яскравого представника московської школи бухгалтерського обліку М. З. Лунського, стверджував, що бухгалтерські рахунки виникли першими, ніж баланс.

Виступав з ідеєю створення інституту присяжних рахівників, які б забезпечували незалежний контроль за господарською діяльністю та достовірністю бухгалтерського обліку.

66. Статистический ежегодник 1911 г. / Харьков. Губерн. Зем. Управа (Текущая статистика). – Харьков : Изд. Харьков. Губерн. Зем. Управы : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер., соб. д. № 3), 1911.

Вып. 1. – 1911. – V, [2], 133, [3] с. : табл.

Провенієнції: печатка особистої бібліотеки «Изъ книг И. И. БЕЛЯНИНА»; печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.» «Библиотека Коммунистического Университету ім. т. Артема», «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарського Інституту».

Зміст:

- Цифровые данные к обзору 1910 г. в сельскохозяйственном отношении.
- Урожай хлебов и трав в 1911 г.
- Базарные цены на скот за 1907-1910 гг.

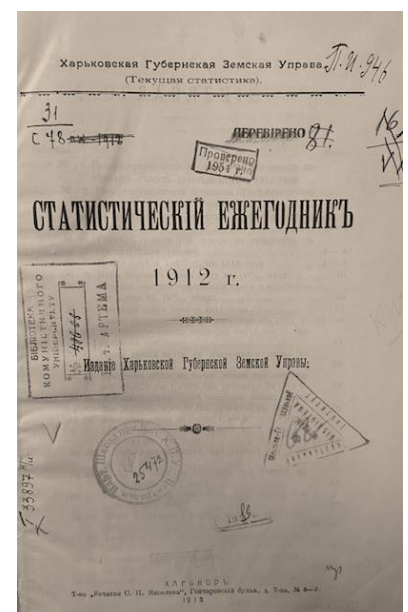
- Урожай хлебов и трав за 1901-1910 гг.

67-68. Статистический ежегодник 1912 г. / Харьков. Губерн. Земская Управа (Текущая статистика). – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1913. – V, [3], 90 с. : табл.

У книзі приплетено:

Сведения о базарных ценах на продукты сельского хозяйства по Харьковской губернии за 1912 год. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, дом № 6/2), 1912. – 103, [1] с. : табл.

Анотація: «Цены обозначены в копейках. Если на базаре не было в продаже данного продукта, то в

таблицах поставлен знак 0; если же цена на продукт неизвестна г. корреспонденту, то—черта (—). Числа, напечатанные жирным шрифтом, показывают цены на продукты из крупных экономий».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

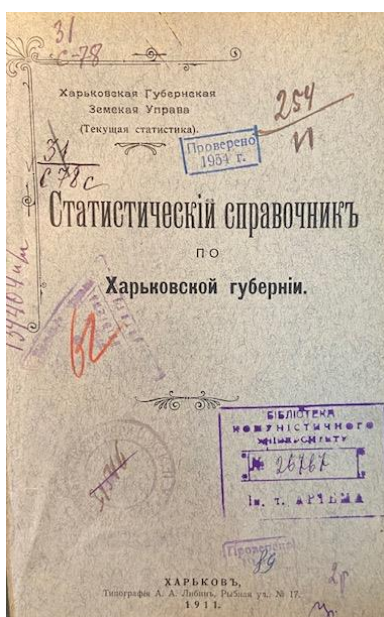

69. Статистический справочник по Харьковской губернии / Харьков. Губерн. Зем. Управа (Текущая статистика). – Харьков : Тип. А. А. Либин (Рыбная ул., № 17), 1911. – [8], 105, [...] с. : диагр., картогр.

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «По мере расширения и углубления земской деятельности, особенно за последнее время с введением участковой агрономии, все чаще и чаще возникает потребность в различного рода статистики данных,

обрисовывающих ту или иную сторону хозяйственно-экономической жизни населения. Между тем, благодаря отсутствию в Харьковской губернии основного сплошного исследования, на отыскание необходимых сведений приходится затрачивать массу времени, так как они разбросаны по многим изданиям, к тому же многие издания весьма трудно достать».

70. Статистический справочник по Харьковской губернии / Харьков. Губерн. Земская Управа (текущая статистика). – 2-е изд. – Харьков : Т-во «Печатня С. Н. Яковлева» (Гончар. Бульв., д. Т-ва, № 6/2), 1914. – [8], 179, [23] с. : диагр., картогр.

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Из передови: «Спрос на «Статистический справочник по Харьковской губернии побудил выпустить второе издание Справочника, причем весь материал был просмотрен и, согласно

полученным отзывам по опросным листам и рецензиям, дополнен и изменен».

71. Трахтенберг Г. А. Посевная площадь южной России (1889-1912 гг.) / Г. А. Трахтенберг ; Харьков, О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (Московская ул., № 14-й), 1914. – 114 с. : табл., диагр. – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора / под ред. М. Н. Соболева ; вып. 3).

Анотація: «Редактор – профессор М. Н. Соболев».

Провенієнції: печатки «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Бібліотека Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Харьковский Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора поставил своей задачей, как известно, выработать те требования, которые могут и должны быть предъявлены с точки зрения интересов южно-русского сельского хозяйства при предстоящем возобновлении торгового договора с Германией. Определение же этих требований возможно только после того, как будет в достаточной степени изучено как сельское хозяйство юга России, так и экспорт различных сельскохозяйственных продуктов».

72-73. Фатеев А. Н. Очерк развития индивидуалистического направления в истории философии государства: (идея политического индивида) / А. Н. Фатеев. – Харьков : Тип. «Печатное Дело», (Клочковская, 5), 1904-1907.

Ч. 1. – 1904. – [2], V, [3], 188, IV с.

Ч. 2. – 1907. – [2], 289-486, V, [1] с.

Провенієнції: в обох частинах видання печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Настоящий очерк имеет своей задачей наметить линию развития идеи политического индивида, т. е. понятия о гражданине, которому присвоены индивидуальные права. Изучая историю политических учений, автор обратил внимание на два пункта этой истории: с одной стороны, – на господствовавший в античной философии государства принцип: *civitas – suprema lex esto* [государство – быть выше закона], и с другой, – *individuum – contra civitatem* [личность – против государства]».

Педагогіка. Освіта.

74. Багaley, Дмитрий Иванович. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам) / Д. И. Багaley. – Харьков : Паровая Тип. и Литограф. Зильберберг (Рыбная ул., д. № 30-й), 1893–1898.

Т. 1 : (1802–1815 гг.). – 1893-1898. – [4], II, [2], 1204 с. : портр.

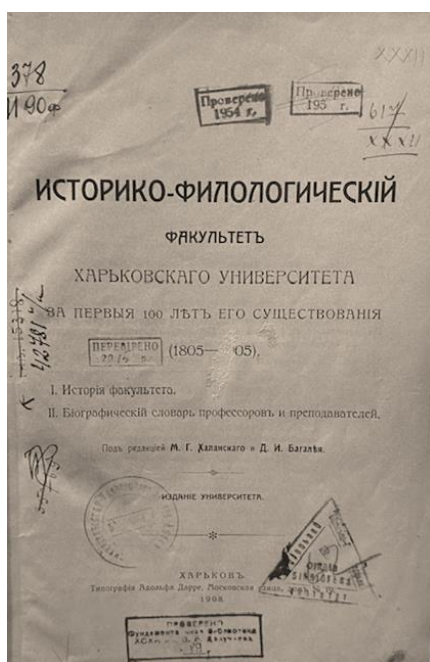
Присвята: «Императорскому Харьковскому Университету к предстоящему его столетнему юбилею (17 Января 1805 –17 Января 1905 гг.) это труд посвящает признательный автор».

Анотації: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. Сентября 12 дня 1898 года. Ректор Университета М. Алексеенко»; «Издание иллюстрировано портретами выдающихся деятелей».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Бібліотека У.К.С.Г.У. ім. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Не без сомнений и боязни приступаю я к печатанию своего сочинения. Одно время я даже хотел ограничиться только отдельными экскурсами, чтобы в последствии собрать, дополнить, переработать их и составить уже подробную систематическую историю нашего университета. Но теперь я решил все-таки дать то, что имею. Быть может, обстоятельства позволят мне со временем самому расширить свой труд; если же этого не случится, то во всяком случае он явится первою попыткою связного исторического очерка нашего старого университетского быта. Всякому, сколько-нибудь интересовавшемуся историей нашего университета, известно, как мало мы имеем работ в этой области и как неравномерно они распределены: большая часть их относится к первоначальной эпохе истории университета».

Цитата з тексту: «Указ 1804 г. определяет задачу университетов таким образом: «университет есть высшее ученое сословие, для преподавания наук учрежденное». Отсюда вытекают две обязанности его деятелей – научная и преподавательская, которые впрочем были тесно связаны друг с другом».

75-76. Историко-филологический Факультет Харьковского Университета за первые 100 лет его существования (1805-1905) / под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалея ; Императ. Харьков. Ун-т. – Харьков : Изд. ун-та. : Тип. А. Дарре (Московская улица, дом № 19), 1908. – VIII, 168, 390, XII с., 15 л. портр. – Им. указ. : с. I-XII (4-я паг.). – В содерж.: Опыт истории Историко-Филологического Факультета Императорского Харьковского Университета / М. Г. Халанский.

У книзі приплетено:

Список лиц, служащих в Императорском Харьковском Университете (на 1 января 1913 г.) – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер., № 3), 1913. – 25, [1] с.

Епіграф до першого алігату:

- Долг историка в конце концов все-таки состоит в том, чтобы не столько судить и осуждать, сколько уразумевать являющуюся былой общественной жизни.

Проф. М. Н. Петров. Протокол засед. Ист.-фил. Факультета 10 янв. 1883 г.

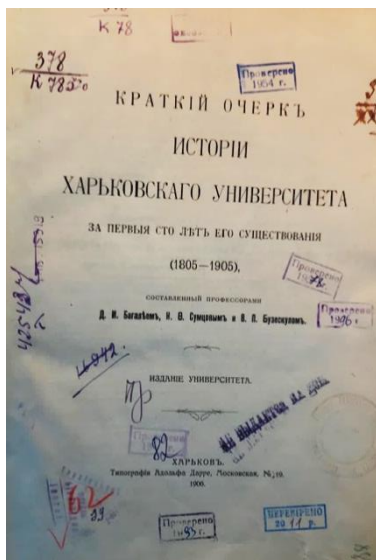
Присвята у першому алігаті: «Императорскому Харьковскому Университету с благовением посвящает труд благодарный воспитаник – автор».

Анотація: «На основании ст. 41, § 1, п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. Ноября 30 дня 1907 г. № 2941. Ректор Дм. Багалея».

Провенієнції: власницький напис «Е. Черныхъ. 1915. IX. 25.», печатка «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Данный том, обнимающий историю 100-летней жизни и деятельности историко-филологического факультета и его отдельных членов, относится к серии изданий принятых Харьковским университетом к его 100-летию юбилею (17 января 1905 года)».

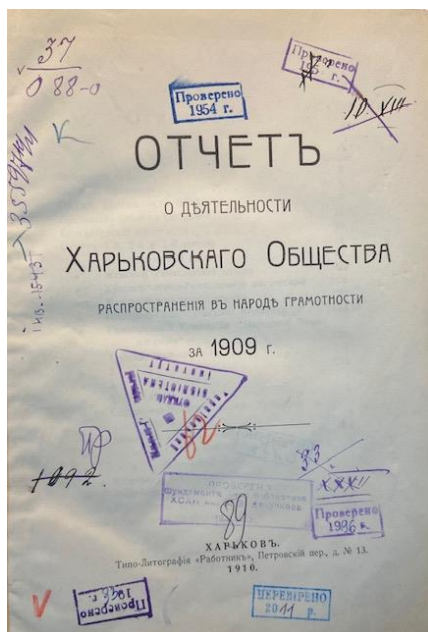
77. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805-1905) / сост. : Д. И. Багалея, Н. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская, № 19), 1906. – VII, [3], 329, [1], XIV с. : портр. – Указ.: С. I-XIV (5-я паг.).

Анотації: «Составители – профессора Д. И. Багалея, Н. В. Сумцов, В. П. Бузескул»; «На основании ст. 41§ 1, п. 4 и ст. 138 университ. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. Ректор университета Л. Рейнгард».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.»,

«Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Настоящий очерк открывает собою серию изданий, предпринятых Харьковским университетом к его столетнему юбилею (17 января 1905 г.). Для выработки плана изданий и их сметы, в заседании совета 4 декабря 1901 г., была избрана комиссия, которая в числе других трудов наметила и краткую «Историческую Записку» о Харьковском университете за сто лет его существования. ... Содержание труда обуславливается его целью: он должен вкратце дать понятия о заслугах Харьковского университета, как учебного заведения и учреждения ученого и просветительного».

78-86. Отчет о деятельности Харьковского общества распространения в народе грамотности за 1909 г. – Харьков : Типо-Литогр. «Работник» (Петровский пер., д. № 13), 1910. – [4], 165, [1] с. : табл.

У книзі приплетено:

1). Отчет о деятельности 1-й бесплатной народной читальни-библиотеки имени Н. А. Некрасова Харьковского общества распространения в народе грамотности за 1909 год. – Харьков : Типо-Литогр. Ю. М. Беркман (Екатеринославская, 9), 1909. – 30 с. : табл., прил. (... с. : табл.).

2). Отчет за 1908-1909 гг. / Харьков. О-во Грамотности, Справ.-Пед. Ком. – Харьков : Тип.

газ. «Утро», А. А. Жмудского (Николаевская пл., д. Зем. Банка), 1910. – 21, [1] с. : табл.

3). Школьные летние колонии Харьковского Общества Грамотности. Отчет за 1909 год / Ком. Шк. Лет. Колоний Харьков. О-ва распространения в народе Грамотности. – Харьков, 1909. – 24, [2] с. : табл.

4). Отчет о деятельности Комитета сельских библиотек Харьковского Общества распространения в народе грамотности в 1907, 1908 и 1909 гг. – Харьков : Типо-Литогр. «Работник» (Петровский пер., д. № 13), 1910. – 71, [1] с. : табл.

5). Отчет о деятельности Комитета по управлению Народным Домом Харьковского Общества Грамотности за 1909 год. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 14), 1910. – 37, [3] с. : табл.

6). Отчет о деятельности Харьковской комиссии по устройству народных чтений за 1909 г. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 14), 1910. – 87, [1] с. : табл.

7). Отчет о деятельности Издательского Комитета Харьковского Общества распространения в народе Грамотности за 1909 год. – Харьков : Тип. П. Калугина, [1910]. – 14, [2] с. : табл.

8). Устав Харьковского Общества распространения в народе грамотности, утвержденный г. Министром Внутренних Дел 24 марта 1869 г. Список членов Харьковского Общества распространения в народе грамотности к 1-му января 1910 г. – Харьков, [1910]. – XXII с.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

Цитата з «Краткого обзора деятельности Харьковского Общества распространения в народе грамотности за 1909 г.» : «24 марта 1909 года исполнилось 40 лет деятельности Харьковского Общества грамотности. В течении 40 лет Общество неустанно стремилось вперед, непрерывно расширяя свою деятельность на ниве народного образования и, основанное 40 лет тому назад небольшой группой лиц, оно разрослось и покрыло сетью своих учреждений гор. Харьков и его губернию. Но и за пределами Харьковской губернии Общество заслужило широкую известность своею деятельностью... ».

87. Первая Харьковская студенческая перепись / Стат.-экон. семинар Харьков. Ун-та. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская, соб. д., № 6), 1912. – [2], 114, [2] с. : табл.

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. 1912 г. сентября 15 дня. Ректор Университета И. Нетушил».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека

Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Первые попытки произвести перепись студентов Харьковского Университета относятся к 1900 году, когда студентами Юридического Факультета под руководством проф. Миклашевского составлен был опросный бланк, содержащий 50 вопросов. Листки были распространены между студентами Юридического Факультета. Было получено до 100 ответов, и тем, кажется, и окончилась перепись».

Зміст:

- Глава I. Возраст студентов. Гражданское состояние. Год окончания средне-учебного заведения. Перерывы в прохождении университетского курса. Профессия родителей. Постоянное место жительства.
- Глава II. Помещение.
- Глава III. Условия питания.
- Глава IV. Нуждаемость в лечении.
- Глава V. Особые замечания.
- Приложения. I. Таблицы.
II. Формуляры.

88. Руссофил П. Народное образование в России / П. Руссофил. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (*Петровский пер., д. Шахова, № 17*), 1900. – [2], II, 163, [1] с.

Епіграфи:

➤ Выдумать русскую систему образования, такую, которая бы вытекала из потребностей народа, невозможно никому в мире, – надобно ждать, чтобы она сама выросла из народа.

Гр. Л. Н. Толстой.

➤ Ум, наука, логика забегают далеко вперед; это их несомненное и неотъемлемое право; но практическая постановка дела – нечто совсем другое: она связана по рукам и по ногам действительностью, настоящим, каково оно есть. Кто этого не знает, или знать не хочет, тот – фантазер и не сделает никакого дела, не подвигнет его ни на шаг, только замутит и испортит.

Проф. Кавелин.

Анотація: «Дозволено цензурою. Харьков, 16-го февраля 1900 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Вопрос о народном образовании является одним из важнейших в области внутренней политики России, если даже не сам по

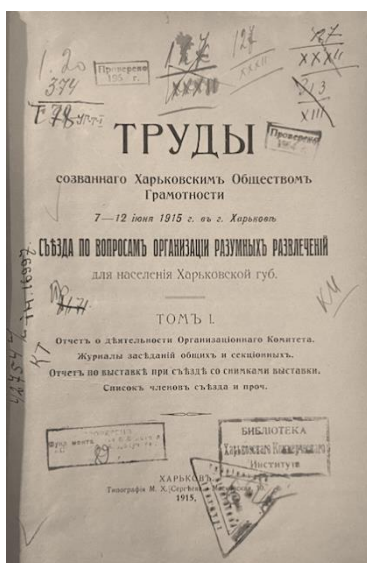
себе, то как часть коренного русского вопроса – вопроса крестьянского, и потому заслуживает самого серьезного внимания. С этой точки зрения на него всегда смотрела, в лице лучших своих представителей, русская печать, как общая, так и специальная, и всегда уделяла ему одно из самых видных мест».

89. Сикорский И. А. Сборник научно-литературных статей по вопросам общественной психологии, воспитания и нервно-психической гигиены : в 5 кн. / И. А. Сикорский. – Киев : Харьков : Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона, 1899.

Кн. 2 : Статьи по вопросам воспитания. – 1899. – [4], 336 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із «Передмови до першого видання»: «...автор предлагаемого труда сделал попытку проследить главнейшие фазы нервно-психического развития ребенка в возрасте первого детства и определить условия, содействующие этому развитию или могущие замедлять его. В виде прибавления приложена небольшая статья, представляющая собою свод главнейших фактов, касающихся связи между характером ребенка и условиями его рождения. Факты эти составляют основание того, что можно бы назвать *предупреждающей* или профилактической гигиеной детства. Таково содержание предлагаемой вниманию читателя книжки».

90. Труды созванного Харьковским Обществом Грамотности Съезда по вопросам организации разумных развлечений для населения Харьковской губ. (г. Харьков, 7-12 июня 1915 г.). – Харьков : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1915.

Т. 1 : Отчет о деятельности Организационного Комитета. Журналы заседаний общих и секционных. Отчет по выставке при съезде со снимками выставки. Список членов съезда и проч. – 1915. – XXIV, 317, [1] с. : фото.

Отдѣлъ борьбы съ алкоголизмомъ, направо отдѣлъ воскресныхъ школъ и курсовъ для взрослыхъ.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Мысль о созыве съезда по вопросам внешкольного образования и организации разумных развлечений для населения Харьковской губернии возникла в Харьковском Обществе Грамотности, по инициативе Председателя Правления С. А. Раевского, в связи с прекращением продажи крепких напитков. Харьковское Общество Грамотности исходило при этом из того соображения, что запретительных мер для борьбы с алкоголизмом недостаточно, и что воспреещение продажи спиртных напитков не приведет к цели, если не будет сопровождаться широким развитием культурно-просветительной деятельности, обращением к самодеятельности самого населения и привлечением к культурной работе всех живых сил отрезвленной деревни».

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. МЕДИЦИНА

Природознавство

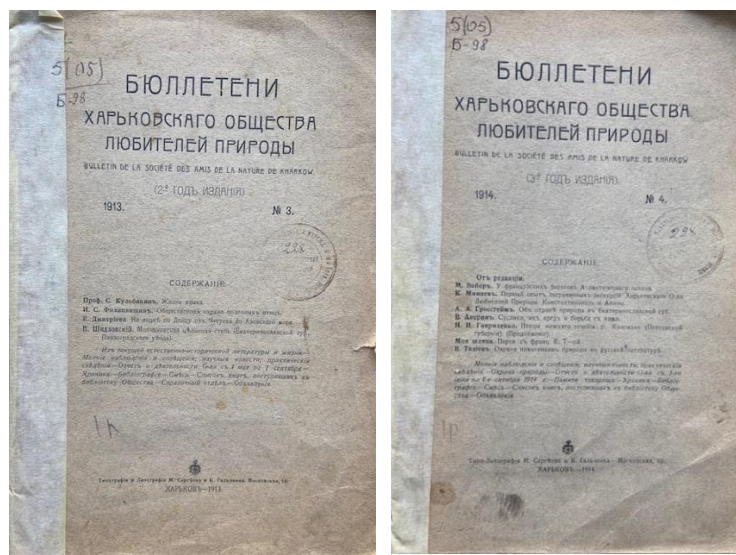
91. Бараков П. Ф. О заповедном участке девственной степи в Старобельском уезде Харьковской губернии / П. Ф. Бараков. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – [3], 6 с., 1 карта.

Анотація: «Автор – заслуженный профессор П. Ф. Бараков».

Провенієнції: печатки «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства И Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «...В. В. Докучаев стремился создать заповедные участки девственных степей, которые могли бы служить и как объекты для всестороннего изучения степей и как образцы девственных степей как бы естественно-исторические музеи среди природы... Болезнь Докучаева, к сожалению, лишила его возможности выполнить вполне намеченную программу... Умер Докучаев, но жив Докучаев – жив в тех идеях, которые он распространял, жив в тех работах, которые ведут его ученики; наконец, жив он в опытной станции его имени, учрежденной на Каменно-степном участке б. Экспедиции. Но самым достойным памятником для В. В. Докучаева было бы осуществление его мечты – создание заповедного участка на б. Старобельском участке его Экспедиции – музея среди природы для всестороннего изучения степей с богато оборудованной естественно-исторической станцией».

92. Бюллетени Харьковського Общества Любителів Природи. № 3 / Харьков. О-во Любителів Природи. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 80 с. – (2-й год издания). – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковського Женского Университета, учрежденного Обществом трудящихся женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зміст:

- ✓ Жизнь языка / С. Кульбакин;
- ✓ Общественная охрана полезных птиц / И. С. Филиппишин;
- ✓ На лодке по Донцу от Чугуева до Азовского моря / Е. Дмитриева;
- ✓ Молчановская целинная степь (Екатеринославской губ., Павлоградского уезда).

Журнал "Бюлетені Харківського товариства любителів природи" був друкованим органом Харківського товариства любителів природи. Бюлетені виходили по 5-6 випусків на рік.

Харківське товариство дослідників природи – наукове товариство, створене у травні 1869 р. у Харкові під назвою «Общество испытателей природы при Императорском Харьковском Университете». Одним із головних ініціаторів створення був професор М. М. Бекетов. Першим головою товариства став професор О. В. Чернай.

Мета наукового товариства – розвиток різних напрямів природознавства: геологічного, зоологічного, ботанічного та ін. За більш ніж 60 років функціонування Харківське товариство дослідників природи зробило вагомий внесок у вивчення природи України (виконано значний обсяг систематичних, флористичних, фауністичних, ембріологічних і фізіологічних досліджень).

Товариство виконало велику роботу у вивченні флори і фауни Харківщини і прилеглих до неї територій, а також Південної України, досліджувало геологічну будову України, зокрема Донецького кряжа. У 1914 р. організувало Донецьку гідробіологічну станцію.

В різні часи головами товариства були: І. Леваковський (1879-1893), Ю. Морозов (1894-1899), Л. Рейнгард (1900-1905, 1908-1914).

Перестало існувати 1930 р. З 1919 р. до останньої години товариством керував О. Нагорний.

93. Бюллетени Харьковского Общества Любителей Природы. № 4 / Харьков. О-во Любителей Природы. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1914. – 96 с. : рис. – (3-й год издания). – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: власницький напис «А. Рапопортъ»; печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом трудящихся женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зміст:

- ✓ У французских берегов Атлантического океана / М. Вебер;
- ✓ Первый опыт заграничных экскурсий Харьковского О-ва Любителей Природы. Константинополь и Афины / К. Минаев;
- ✓ Об охране природы в Екатеринославской губ. / А. А. Гроссгейм;
- ✓ Суслики, их вред и борьба с ними / В. Аверин;
- ✓ Птицы нижнего течения р. Коломак (Полтавской губернии) (продолж.) / Н. И. Гавриленко;
- ✓ Моя шляпа / пер. с фр. Е. Т-ой;
- ✓ Охрана памятников природы в русской литературе / В. Талиев;
- ✓ Памяти товарища [Н. Е. Максимова] / А. Н. Хроника.

94. Выставка охраны природы Харьковского О-ва любителей природы. 22-го Декабря 1913 г. – 12-го Января 1914 года. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – [2], 16, [2] с.

Епіграф:

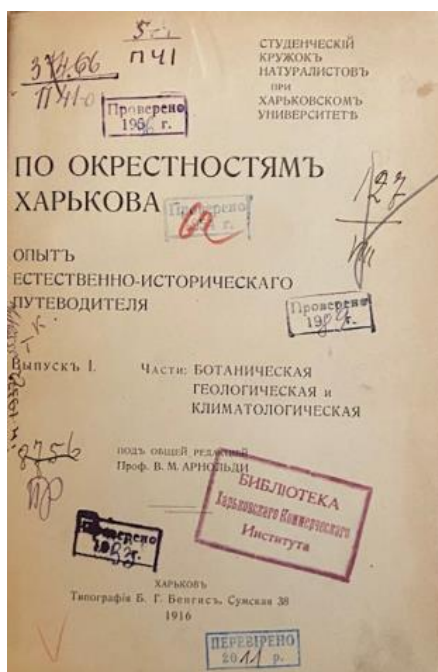
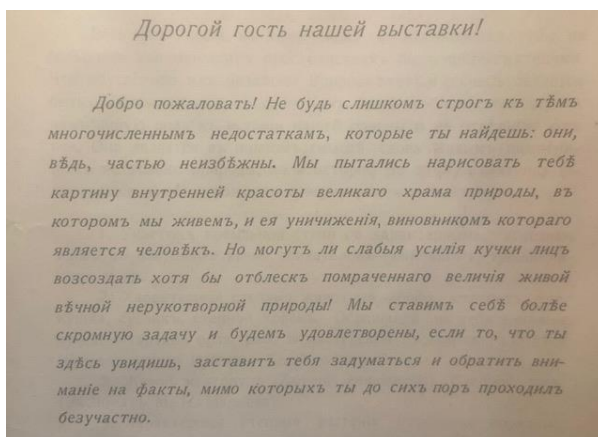
➤ Охранять природу не значит отказываться от использования ее разнообразных сторон в выгодах человека, но значит только – пользоваться разумно с общечеловеческой точки зрения.

Анотації: на останніх двох сторінках книги звернення Товариства: «Общество просит сообщать ему все факты, относящиеся к охране»

памятников природы» та реклама «Издания Харьковского Общества Любителей Природы (адрес: Харьков, Чернышевская, 82)».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «В виду большой трудности организовать непрерывное устное объяснение экспонатов, устроители выставки имели ввиду настоящим путеводителем прийти до некоторой степени на помощь посетителям выставки».

95. По окрестностям Харькова: опыт естественно-исторического путеводителя / под общ. ред. В. М. Арнольди ; Студ. кружок натуралистов при Харьков. Ун-те. – Харьков : Тип. Б. Г. Бенгисъ (Сумская, 38), 1916.

Вып. 1 : Части ботаническая, геологическая и климатологическая. – 1916. – 224 с. : рис., табл.

Анотація: «Редактор – Профессор В. М. Арнольди».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від редакції та видавничої комісії: «Выпуская в свет опыт естественно-исторического путеводителя по окрестностям Харькова, Кружок студентов-натуралистов приводит в исполнение свою давнюю мысль, возникшую при самом основании Кружка, еще десять лет тому назад, когда вопрос об изучении окрестностей Харькова был поднят первым деятелем молодого Кружка».

Володимир Митрофанович Арнольдї (1871-1924) – український ботанік, член-кореспондент АН СРСР (з 1923 р.). 1893 р. закінчив природознавче відділення фізико-математичного факультету Московського університету. 1903 р. – професор Харківського університету, 1919-1922 рр. – Кубанського, 1922-1924 рр. – Московського університетів. Вивчав індивідуальний розвиток і процес запліднення у різноспорових папоротоподібних та голонасінних рослин й морфологію і флору водоростей.

Праця Арнольдї «Вступ до вивчення нижчих організмів» була першим російським підручником з альгології.

В останні роки життя вивчав флору водоростей та їхнє поширення у водоймах Європейської частини СРСР.

1908 р. на кошти Російської АН здійснив подорож до Бейтензоргського ботанічного саду (о. Ява) та на інші острови, про що написав цікаву книгу «По островах Малайського архіпелагу». Очолив Харківську школу альгологів.

1917 р. організував біологічну станцію на річці Сіверський Дінець.

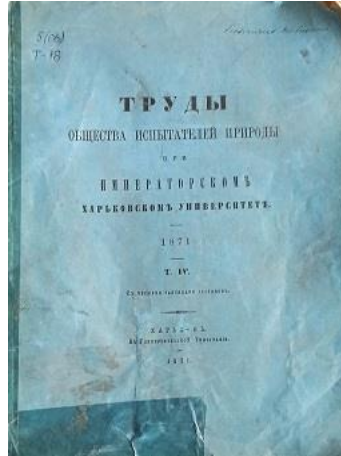
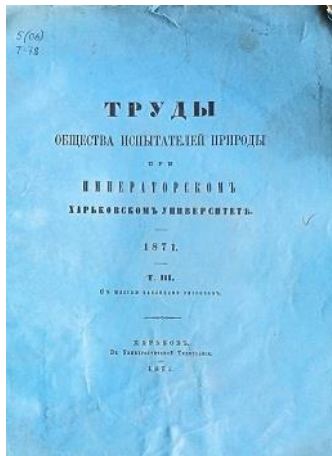

96. Протоколы заседаний Общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете во второе полугодие 1870 года. – Харьков : В Унив. Тип., 1871. – 74 с., 1 табл. рис.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенісній: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

У 1869 р. при Харківському університеті з ініціативи біологів та геологів виникло «Товариство природослідників». Першим головою Товариства став Олександр Вікентійович Чернай. Наприкінці 1869 р. завершився організаційний етап діяльності Товариства. До нього було обрано 16 дійсних і 1 почесного члена. Тоді ж розпочалися дослідження краю, створення бібліотеки, колекцій, публікацій «Трудов», наукові відрядження. Досліджувалися мінералогічні багатства краю (О. С. Брію, І. Ф. Леваковський, О. В. Гуров), проводилися гідрографічні дослідження (Ю. І. Морозов), вивчалася фауна (П. Т. Степанов, П. В. Іванов, О. В. Чернай та ін.), місцева флора (Л. В. Рейнгард, Г. Ф. Шперк, М. В. Сорокін, А. М. Краснов та ін.).

97. Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков : В Унив. Тип., 1871.

Т. 3 : 1871 г. – 1871. – [6], 38,10, [6], 48, [2], 12, 14, [2], 8, [2], 14 с. : табл. рис.

Анотація: «Печатать дозволяется. Харьков. Мая 10 дня 1871 года».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

98. Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков : В Унив. Тип., 1871.

Т. 4 : 1871 г. – 1871. – [4], 169, [1] с. : табл. рис. – Отсутствуют с. 15–76.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

99. Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков : В Унив. Тип., 1874.

Т. 8 : 1874 г. – 1874. – [4], 277, [1] с., 11 табл. рис и черт., 1 карт., прил. (LXXVI с.).

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

100. Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков : В Унив. Тип., 1880.

Т. 13 : 1879 г. – 1880. – [4], 294 с., 8 табл. черт. и рис., прил. (XXVI с.).

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

101. Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков : В Унив. Тип., 1882.

Т. 15 : 1881 г. – 1881. – IV, 310 с., 12 табл. рис. и черт., прил. (XXXII с.)

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

102. Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков : В Унив. Тип., 1886.

Т. 19 : 1885 г. – 1886. – IV, 348 с., 12 табл. рис., прил. (XXIV с.). – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Математика. Астрономія.

103. Бернштейн С. Н. О наилучшем приближении непрерывных функций посредством многочленов данной степени / С. Н. Бернштейн. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д., № 6), 1912. – [5], 2, [2], 148, [3], 153, [1] с. : формулы. – Тит. л. рус., фр.

Присвята: «Посвящается памяти моей дорогой сестры Лизы».

Анотація: «Считаю своим долгом выразить свою признательность Физико-Математическому Факультету Харьковского Университета за средства, доставленные им для напечатания этого сочинения».

Провінієнції: напис «Пожертв. Проф. Харьковск. Технологич. Ин-та А. Н. Щукаревымъ»; печатки «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарста і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

104. Бернштейн С. Н. Опыт аксиоматического обоснования теории вероятностей / С. Н. Бернштейн. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д., № 6), 1917. – 66 с. : формулы. – Отд. отт. из изд.: Сообщения Харьковского Математического Общества. Вып. 15(2). – Тит. л. рус., фр.

Провінієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Сергій Натанович Бернштейн (1880-1968) – математик, член АН УРСР, АН СРСР, Паризької АН, професор Харківського університету, творець наукової школи, засновник і директор Українського інституту математичних наук у Харкові.

1907-1908 рр. – професор Жіночих політехнічних курсів у Санкт-Петербурзі.

1907 р. – приват-доцент Харківського

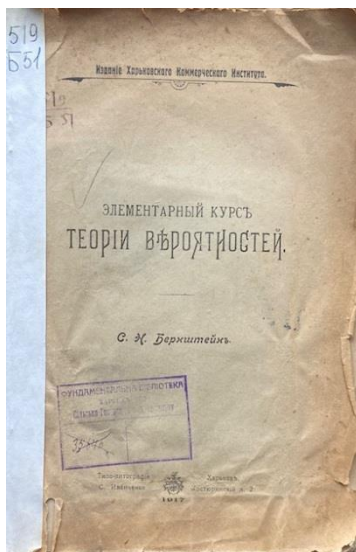
університету, водночас у 1908-1918 рр. – професор Вищих жіночих курсів у Харкові. 1920-1933 рр. – професор Харківського університету, керівник науково-дослідної кафедри прикладної математики.

У 1928-1931 рр. – директор Українського інституту математичних наук (м. Харків).

З його ім'ям пов'язана організація кафедри прикладної математики, а пізніше науково-дослідної кафедри; потім організація в Харкові Всеукраїнського науково-дослідного інституту математичних наук (1928 р.) і організація першого Всесоюзного з'їзду математиків (1930 р.). Вчений брав участь у багатьох нарадах з організації наукової роботи в Україні і відновленню нормальної

діяльності вищих навчальних закладів.

Бернштейн – автор понад 250 праць українською, німецькою, французькою мовами про диференціальні рівняння, теорію наближення функцій та теорію ймовірностей (зокрема, її аксіоматичне обґрунтування).

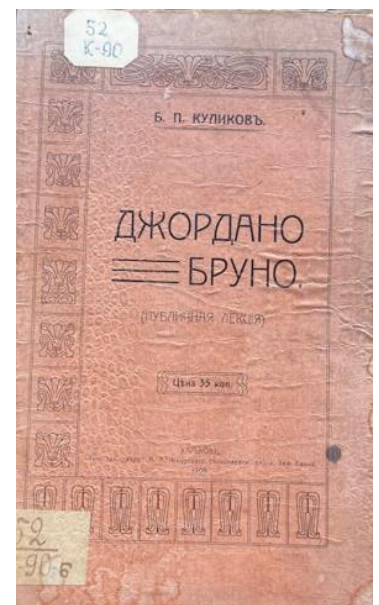
105. Бернштейн С. Н. Элементарный курс теории вероятностей / С. Н. Бернштейн.– Харьков : Изд. Харьков. Коммерч. Ин-та : Типо-Литогр. С. Иванченко (*Костюринский п. 2*), 1917. – [3], IV, [6], VIII, 120 с. : формулы.

Провінієнції: власницький напис «Н. Кутневичъ»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Печатая курс теории вероятности, читанный мною в Харьковском Коммерческом Институте я, главным образом, имел в виду пойти на встречу желанию моих слушателей, которым я не мог оказать подходящего с моей точки зрения учебника».

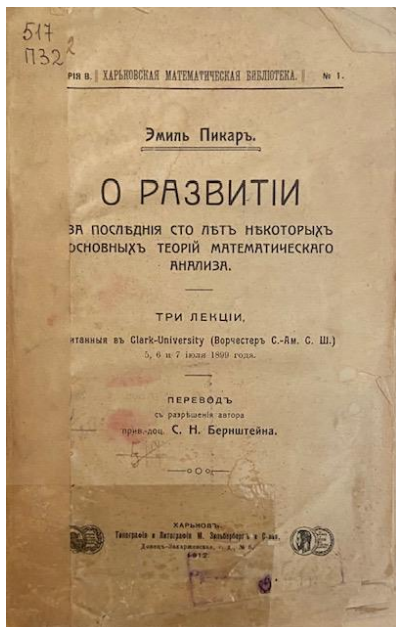
106. Куликов Б. П. Джордано Бруно : (публич. лекция) / Б. П. Куликов. – Харьков : Тип. А. А. Жмудского (*Николаевская пл., дом Земельного Банка*), 1908. – 33, [1] с. : рис.

Провінієнції: дарчий напис «Уважаемому товарищу Семену Константиновичу Лазареву автор. 2 апр. 1909 г.»; печатки «Бібліотека Комуністичного університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Давно известная вещь, что величайшие открытия не совершаются вдруг, сразу. По большей части, великое разрешение вопроса, освещающее человеческое знание, бывает только последним словом длинного ряда следующих одно за другим открытий, долгого пути борьбы мысли и энергии».

107. Пикар, Эмиль. О развитии за последние сто лет некоторых основных теорий математического анализа : три лекции, прочит. в Clark-University (Ворчестер С.-Ам. С. Ш.) 5, 6 и 7 июля 1899 года / Э. Пикар ; пер. с разрешения авт. и предисл. С. Н. Бернштейна. – Харьков : Изд. Д. Синцов : Тип. и Литогр. М. Зильбербергъ и С-вья (Донец-Захаржевская, с. д., № 6), 1912. – [2], 96, [3] с. : формулы. – (2-я серия «Харьковская математическая библиотека» ; № 1).

Анотація: «Переводчик – Приват-Доцент С. Н. Бернштейн».

Провенієнції: печатки «Библиотека Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від автора: «В предисловии С. Н. Бернштейна достаточно ярко подчеркнута значение лекций Э. Пикара, как вступление в изучение теории функций. ... Средства на издание отпущены Харьковским Математическим Обществом».

Шарль Эмиль Пикар (1856-1941) – французский математик, член Парижской академии наук с 1889 г., иноземный член-корреспондент Петербургской академии наук (1895 г.), почесный член Академии наук СРСР (1925 г.), член Лондонского Королевского товарищества (1909 г.). 1910 г. избран президентом Парижской академии. С 1917 г. – neodмінний секретар академічної Секції математичних наук. 1924 г. Пикар избран 15-м членом, що займав крісло номер 1 у Французькій академії. 1908 г. керував IV-м Міжнародним конгресом математиків в Римі, а 1920 г. – VI-м конгресом в Страсбурзі. Математичні праці, підручники та багато популярних книг Пикара показують його надзвичайно широке коло інтересів, а також вражаючу майстерність математики того часу. Сучасні студенти комплексного аналізу, ймовірно, знайомі з двома теоремами його імені. Пикар – відомий

фундаментальними досягненнями в області математичного аналізу.

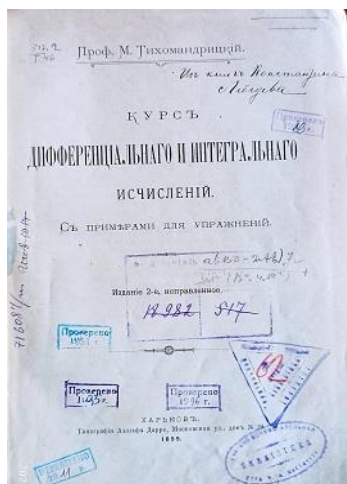
108. Синцов Д. М. Интегрирование обыкновенных уравнений / Д. М. Синцов. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д., № 6), 1913. – [2], 388 с. : формулы. – Отд. отт. из «Записок Императорского Университета» за 1912 и 1913 г. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Автор – профессор Императорского Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Институту».

Дмитро Матвійович Синцов (1867- 1946) – український математик, доктор математики (1898 р.), професор (1903 р.), заслужений діяч науки УСРР (1935 р.), академік АН УРСР (1939 р.), дійсний член АН УРСР (з 1939 р.); з 1903 р. Синцов викладав в Харківському університеті, 1929 р. – директор Науково-дослідного Інституту Математики і Механіки. Синцов – автор понад 250 праць (у т. ч. 60 монографій і посібників). Основні праці вченого пов'язані з геометричною теорією диференціальних рівнянь (теорією конусів), а також диференційною геометрією. З 1906 р. – голова Харківського Математичного Товариства. Синцов активно займався вихованням математиків Харківщини (очолював Харківську школу геометрів), ставився прихильно до української культури і опрацьовував українську математичну термінологію і фразеологію.

109. Тихомандрицкий М. Курс дифференциального и интегрального исчислений. С примерами для упражнений / М. Тихомандрицкий. – 2-е изд., испр. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., дом № 19), 1899. – XVI, 336 с. : формулы.

Анотація: «Печатать разрешается. 13 Октября 1898 года. Ректор Императорского Харьков. Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: рукописний екслібрис «Изъ книгъ Константина Лебедева»; власницький штамп «Иванъ

Николаевичъ Селинь»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

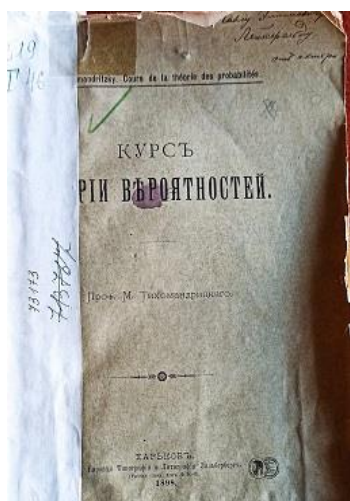
Численні читацькі помітки.

Матвій Олександрович Тихомандрицький (1844-1921) – український математик, доктор чистої математики, професор математики Харківського університету, статський радник, член Санкт-Петербурзького математичного товариства.

Сфера наукових інтересів ученого – вища алгебра, теорія еліптичних функцій, абелевих інтегралів, теорія ймовірностей, інші розділи математики. Автор підручників з вищої алгебри та математичного аналізу.

Написаний М. О. Тихомандрицьким підручник з теорії ймовірності Петербурзька АН відзначила премією ім. В. Я. Буняковського. Був одним із найактивніших членів Харківського математичного товариства, понад 10 років виконував обов'язки заступника його голови.

110. Тихомандрицький М. Курс теорії вероятностей / М. Тихомандрицький. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная улица, дом № 30-й), 1898. – VII, [1], 103, [1] с. : формулы. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. Сентября 23 дня 1898 года. За Ректора Университета А. Лебедев».

Провенієнція: дарчий напис «Павлу Эмилиевичу Лейкфельду отъ автора»; печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Хотя на русском языке имеется уже несколько курсов и трактатов по теории вероятностей, тем не менее я решился издать свой курс, как в интересах моих слушателей, так главным образом потому, что мое изложение имеет свои особенности, благодаря которым студентам университетов, для которых этот курс предназначается, не трудно будет, как мне кажется, в сравнительно короткое время усвоить главные основания и главные методы анализа вероятностей».

111. Тихомандрицкий М. Теория эллиптических интегралов и эллиптических функций / М. Тихомандрицкий. – Харьков : Тип. Зильберберга (*Рыбная ул., дом № 25-й*), 1895. – XIX, [1], XL, 440, 9, [1] с. : формулы. – Тит. л. рус., нем.

Анотації: «Автор – доктор чистой математики, ординарный профессор Императорского Харьковского Университета и Харьковского Практического Технологического Института, член Математических Обществ Харьковского и Московского, непрямый член Императорского Общества Любителей Естествознания, Антропологии и Этнографии, состоящего при Московском университете»; «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. 1895 г. Марта 20-го. За Ректора Университета А. Лебедев».

Провенієнції: запис «*Передано в студ. Уч.-Вспом. Б-ку. 1920 г.*»; печати «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Представляемая этим сочинением моя лепта на алтарь науки может действительно сделаться таковою конечно лишь в том только случае, если этому труду посчастливится обратить на себя внимание наших соотечественных любителей математики, на суд которых я и отдаю свой опыт нового изложения теории эллиптических функций».

Фізика

112. Речинский Ч. Об электромагнитном и спектральном анализе каналовых лучей / Ч. Речинский. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильбербергъ и С-вья (*Донец-Захаржевская, с. д., № 6*), 1916. – 130, [III] с. : табл., формулы, прил. (XVI табл. рис.) – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета. 1916.

Анотації: «На основании ст 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешается. 13 сентября 1916 г. И. д. Ректора Харьковского Университета Н. Палиенко».

Провенієнції: дарчий напис «*Многоуважаемому Анастасию Григорьевичу*

Зайкевичу отъ автора»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

113. Труды физико-химической секции Общества опытных наук при Императорском Харьковском Университете. Ч. 2. Приложения к отчетам о заседаниях в 1890 г. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1892. – (Год 18-й).

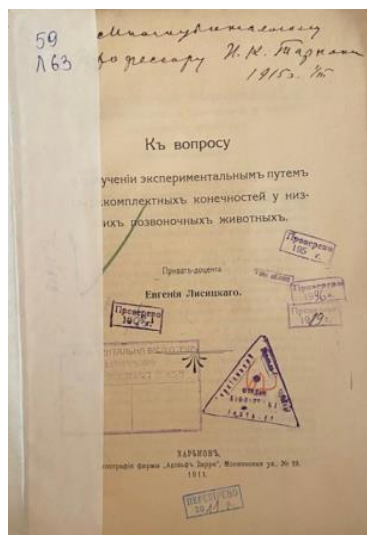
Вып. 1. – 1892. – [4], 99, [1] с. : рис., формулы. – Тит. л. и огл. рус., фр.

До збірки ввійшли статті:

- Об интегрировании дифференциального уравнения / М. Рудзкой;
- Об электровозбудительной силе элементов и их свободной энергии / П. Хрущов, А. Ситников;
- По поводу увеличения химической энергии на свободной поверхности жидких тел / В. Тимофеев;
- Абсорбция водовода и кислорода водою и спиртом / В. Тимофеев;
- Об электропроводности спиртовых растворов некоторых солей / В. Пашков;
- Заметки по термодинамике / П. Хрущов.

Анотації: «Печатание и выход в свет разрешается на основании § 10 уст. Общ. Опытн. Наук при Императорском Харьковском Университете, 18 Апреля 1892 г. Председатель Физико-химической Секции Проф. И. Осипов»; «Печатано по постановлению Собрания Секции 21 Марта 1890 года».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

114. Труды Общества физико-химических наук при Императорском Харьковском Университете. Т. 24, ч. 2. Приложения к отчетам о заседаниях в 1896 г. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1897.

Вып. 7 : Об измерении температур электрическим термометром / П. Хрущов, А. Ситников. – 1897. – 26 с. : формулы, рис. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Печатание и выход в свет разрешается на основании § 19 Устава Общ. Физ.-Хим. Наук. Председатель Проф. Н. Осипов».

Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека

Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Павло Дмитрович Хрущов (1849-1909) – український фізик і хімік, професор Імператорського Харківського Університету. Основні наукові дослідження відносяться до хімічної термодинаміки та електрохімії.

У 1897 р. він відтворив «логічне піаніно» – машину, винайдену в 1870 р. англійським ученим математиком Віл'ямом Стенлі Джемсом, професором Манчестерського університету.

За спогадами сучасників, Хрущов «был человек в высшей степени разносторонний с удивительно отзывчивой душой. Наука была главным стимулом его жизни и в научных занятиях он находил полное удовлетворение, но только тогда, когда суровая действительность не отвлекала его отзывчивого сердца. Общественное бедствие, несчастье знакомого, горе близкого человека производили на Павла Дмитриевича сильное впечатление и находили в нём поддержку и помощь... Спешные научные работы, начатые исследования отходили на второй план, когда горе и бедствие в жизни людей призывали его. ...он только тогда спокойно брался за научную работу, когда все возможное для облегчения горя и страдания было сделано».

115. Труды общества физико-химических наук при Императорском Харьковском Университете. Т. 39, ч. 2. Приложения к отчетам о заседаниях в 1911 г. – Харьков : Тип. «Печатное дело» (Конторская, Клещевский пер., № 3), 1913.

Вып. 24. : К вопросу о растворимости иодистого кадмия в органических растворителях / Г. Е. Мухин. – 1913. – [1], 45 с., прил. (XII табл.) – (Год 39). – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У 1872 р. в Імператорськорму Харківському Університеті було створено Товариство експериментальних наук. Товариство об'єднало хіміків, фізиків, фізіологів та медиків. Воно складалося з 2-х секцій: фізико-хімічної та медичної. З 1874 р. секції фактично були самостійні, оскільки кожна мала свого казначея, балотувала нових членів тощо.

Наприкінці 80-х рр. XIX ст. постало питання про створення на базі секцій окремих товариств. Фізико-хімічна секція перетворилася на «Товариство фізико-хімічних наук». Але, по суті, продовжувалася

діяльність, яка розпочалася наприкінці 1872 р. (перший голова секції О. П. Шимков, перший голова товариства – І. П. Осипов). Серед активних діячів товариства слід назвати професорів М. М. Бекетова, О. П. Ельтекова, П. Д. Хруцова, І. П. Осипова, Г. І. Лагермарка, Н. Г. Пільчикова та ін. З 1885 р. секція поповнювалася професорами та співробітниками відкритого у тому ж році Харківського технологічного інституту.

116. Шимков А. П. Опыт физического объяснения соотношения между теплотою и электричеством / А. П. Шимков. – Харьков : В Унив. Тип., 1868. – 62 с. – Отд. отт. из изд. : Приложения к протоколам заседаний совета Харьковского университета. 1868.

Анотація: «Автор – доцент физики в Харьковском университете».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Андрій Петрович Шимков (1839 – після 1909) – фізик. Народився в Полтавській губернії. У 1856 р. закінчив Полтавську гімназію, у 1860 р. – Харківський університет.

У 1864 р. за дисертацію «Про стислість газів» удостоєний ступеня магістра фізики; у 1865 р. обраний доцентом. За дисертацію «Дослід фізичного пояснення співвідношення між електрикою і теплотою» (1868) удостоєний ступеня доктора фізики.

Із 1871 р. Шимков – ординарний професор Харківського університету. До серпня 1899 р. був професором фізики в тому ж університеті.

А. П. Шимков був почесним мировим суддею по Харківському повіту, а також у званні земського гласного по Харківському і Кобеляцькому повітах, гласним Полтавського губернського земства і гласним Харківської Думи. Із 1879 до 1890 рр. був Головою Харківського Товариства поширення грамотності в народі. У 1899 р. його призначено уповноваженим із сільськогосподарської частини в Харківській губернії.

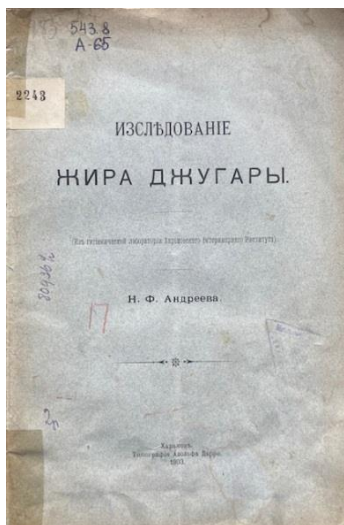
У травні 1904 р. Андрія Петровича призначено директором Московського Сільськогосподарського Інституту, а у вересні 1905 р., унаслідок поширення на інститут Найвищого указу від 27 серпня 1905 р. про автономію вищих навчальних закладів, радою професорів інституту обраний директором. У квітні 1907 р. звільнився від служби.

Із 1909 р. А. П. Шимков був Президентом полтавського Товариства сільського господарства, а також був редактором полтавської газети «Хуторянинъ».

Хімія

117. Андреев Н. Ф. Исследование жира джугары : (из гигиенич. лаб. Харьков. Вет. Ин-та) / Н. Ф. Андреев ; Харьков. Вет. Ин-т. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1903. – 53, [1] с. : табл. – Отд. отт. из кн.: Сборник Трудов Харьковского Ветеринарного Института. Т. 6.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

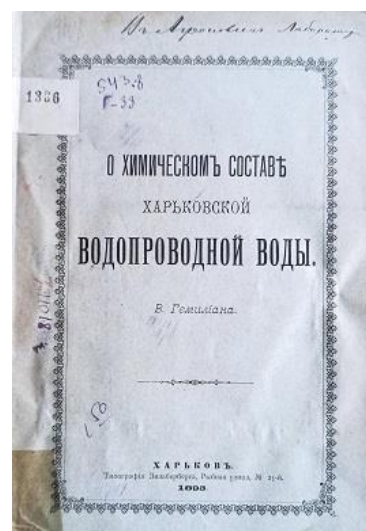
Цитата із закінчення статті: «Заканчивая работу, считаю обязанностью выразить искреннюю благодарность заведывающему Гигиенической Лабораторией Харьковского Ветеринарного Института приват-доценту Василию Андреевичу Мостынскому за инициативу, руководство и советы при выполнении настоящей работы».

118. Гемилиан В. О химическом составе Харьковской водопроводной воды / В. Гемилиан. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберга (Рыбная ул., № 25-й), 1893. – 20 с., прил.

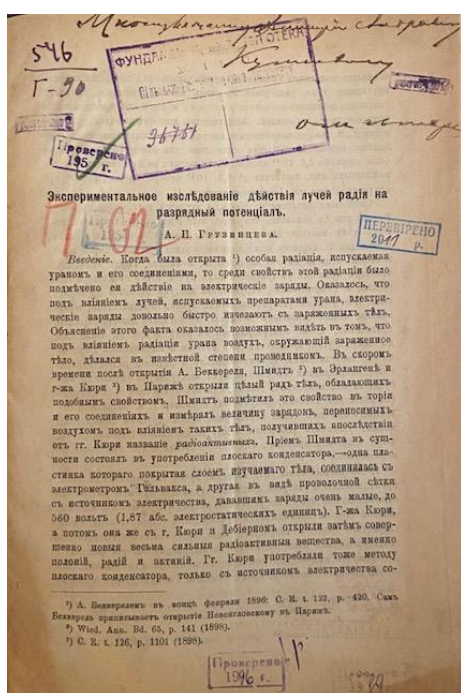
Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков 24 Апреля 1893 года».

Провенієнції: напис «Въ Агрономич. Лабораторию»; печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института С.-Х. и Л. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В 1889 г. Правление Харьковского Общества Водоснабжения предложило мне заняться непрерывным контролем химического состава и свойств воды, доставляемой водопроводом. Исполняя просьбу Общества Водоснабжения, я, начиная с 19-го Сентября 1889 г., занимаюсь этим контролем и в настоящей статье излагаю полученные в течении 3 ½ лет результаты. Я надеюсь, что нижеприведенные результаты моих исследований покажут, насколько несправедливы те суждения о Харьковской водопроводной воде, которые циркулируют в некоторой части публики и поддерживаются местной прессой».

Валерій Олександрович Геміліан (1851-1914) – учений-хімік, професор, організатор і перший завідувач (1887-1904) кафедри технології мінеральних речовин у Харківському практичному технологічному інституті. Геміліан – учень Д. І. Менделєєва. Разом із ним досліджували добування і перегонку нафти (1876 р.). Конденсуючи бензилгідрон з бензолом у присутності P_2O_5 одержав дифенілметан, також синтезував діфенілтолілметан і діфенілсилілметан. В інституті читав для студентів курс мінеральної технології, технологію води і палива, керував технологічною лабораторією і складанням проектів. Підготував посібник «Технологія мінеральних речовин».

119. Грузинцев А. П. Экспериментальное исследование действия лучей радия на разрядный потенциал / А. П. Грузинцев ; Харьков. Ун-т, Физ. Лаб. – Харьков : [б. и.], 1902. – С. 337-365.

Анотації: «Харьков, Физическая Лаборатория Университета. 19 февраля 1902 г.».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Дмитрию... (?) отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Олексій Петрович Грузинцев (1851-1919) – професор фізики Харківського університету. Олексій навчався у Нижньогородській гімназії,

яку закінчив зі срібною медаллю. Пізніше навчався на фізико-математичному факультеті Казанського університету та закінчив його 1872 р.

Магістерську дисертацію «Електромагнітна теорія світла» Грузинцев захистив у 1893 р., став приват-доцентом Харківського університету. Докторську дисертацію «Електромагнітна теорія провідників» захистив 1899 р. і незабаром зайняв у харківському університеті професорську посаду. Викладав також у 1-й Харківській гімназії.

Грузинцев – один із засновників Харківської Громадської бібліотеки. 1886-1908 рр. був членом Правління бібліотеки, 1906 р. обраний Головою Правління, перебував на посаді до 1907 р. Потім, у 1908-1909 рр. займав посаду Товариша Голови Правління.

Дійсний статський радник з 1916 р.

120. Лидов А. П. Анализ газов / А. П. Лидов. – Харьков : Тип. «Худож. Труд», Р. Радомышельскаго, 1907. – [2], II, [1], 346 с. : табл., 120 рис.

Анотації: «Автор – профессор А. П. Лидов».

Провенієнції: печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института С.-Х. и Л. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Олександр Павлович Лідов (1853-1919) – хімік, професор (1915 р.). Закінчив Санкт-Петербурзький технологічний інститут (1877 р.).

Працював хіміком на фабриці відбілювальних засобів. 1889 р. – ад'юнкт-професор, 1892–1919 рр. – завідувач кафедри технології органічних і фарбувальних речовин Харківського технологічного інституту.

Основні наукові праці вченого присвячені аналітичній хімії і технології неорганічного виробництва (фарбування, ситцедрукування, технології жирів, органічних барвників, аналіз води тощо). Розробив методи безпосереднього визначення азоту в газових сумішах і визначення об'єму водню. Відкрив новий метод визначення густини газів.

121. Осипов И. П. Введение к изучению органической химии : для студ. и слушательниц мед. фак. / И. П. Осипов. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская–5), 1909. – XII, 284 с. : рис., формулы. – Указ. имен: с. 273-274. – Предм. указ.: с. 275-284.

Анотації: «Автор – профессор И. П. Осипов».

Провенієнції: дарчий напис «Старшему товарищу Анастасию Егоровичу Зайкевичу от уважающего преданного автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Іван Павлович Осипов (1855-1918) – хімік, заслужений професор Імператорського Харківського університету, громадський і просвітницький діяч.

Після закінчення 2-ї Харківської гімназії Іван вступив на фізико-хімічне відділення фізико-математичного факультету Харківського університету. Був учнем Бекетова. Університет закінчив 1876 р. Після закінчення вишу залишався у ньому протягом року лаборантом та три роки стипендіатом на кафедрі хімії. Якийсь час Осипов викладав у харківських середніх навчальних закладах. В 1885 р. витримав магістерський іспит і в 1886 р. почав читати в Харківському університеті лекції в званні приват-доцента. І. П. Осипов 1887-1888 рр. був у науковому відрядженні за кордоном (в Бонні і Парижі). Отримавши ступінь доктора хімії, як професор він читав курси лекцій з різних розділів хімії.

1906 р. він перейшов до Харківського технологічного інституту на посаду професора органічної хімії, з 1915 по 1918 рр. був його директором (з 1917 р. – ректором).

1891-1918 рр. Осипов був головою Фізико-хімічного товариства Харківського університету. Щорічно читав публічні лекції з хімії та брав участь у діяльності Харківського товариства грамотності як голова комітету 1-ї та 3-ї міських читалень. Вчений приймав участь в організації Харківських вищих жіночих курсів товариства трудящих жінок та Харківського жіночого медичного інституту, викладаючи там хімію. У 1911-1912 рр. Осипов був редактором першого тому «Народної Енциклопедії наукових та прикладних знань» Харківського товариства грамотності, займався відділом хімії.

Як вчений-хімік Іван Павлович займався переважно вивченням ізомерії органічних сполук, а також дослідженнями впливу, що надає будова молекул речовин на термохімічні константи. 27 років Осипов очолював Товариство фізико-хімічних наук Харківського університету.

122. Осипов И. П. Введение к изучению органической химии / И. П. Осипов. – 6-е изд., испр. и доп. – Харьков : Изд. Т-ва А. С. Суворина – «Новое Время» : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д., № 6), 1917. – XII, [2], 302 с. : табл., формулы. – Имен. указ.: с. 291-292. – Предм. указ.: с. 293-302.

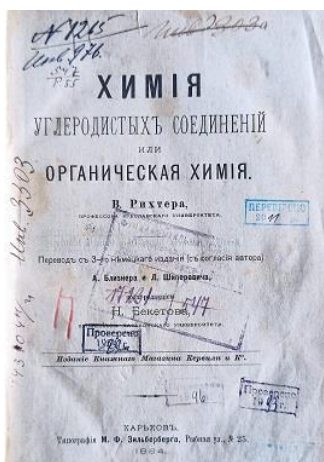
Анотації: «Дозволено военной цензурой»; «Автор – профессор И. П. Осипов».

Провенієнції: штамп «Даръ студента (?) Ивановича Рудакова Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке Августа 1 дня 1922 г.»; власницький напис «К. Н. Клименко»; печатки

«Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва, «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

3 передмови: «В последние годы мне часто приходилось слышать обращенную ко мне просьбу издать мои лекции, что я и решился это сделать. ... Я попытался в своей книге разделить материал именно в таком смысле, почему в ней и имеется три шрифта: обыкновенный, более мелкий и, наконец, подстрочный петит. В изложении я старался быть достаточно полным, по возможности понятным и не быть докучливо однообразным».

123. Рихтер В. Химия углеродистых соединений или органическая химия / В. Рихтер ; пер. с 3-го нем. изд. (с согласия авт.) А. Близнера, Л. Шиперовича ; под ред. Н. Бекетова. – Харьков : Тип. М. Ф. Зильберберга (Рыбная ул., № 25) : Изд. Кн. Маг. Кервили и К°, 1884. – [4], IV, 711, [1] с. : формулы. – Алф. указ.: с. 685-707.

Анотації: «В. Рихтер – профессор Бреславского университета»; «Редактор Н. Бекетов – профессор Харьковского Университета»; «Дозволено цензурою. Киев, 10-го Октября 1883 года».

Провенієнції: штамп «Дар студента Колисниченко Ф. М. Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке», штамп на корінці палітурки «Ф. З.»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови професора Харківського Університету М. Бекетова:

«... от таланта автора зависит известным образом осветить картину и представить ее в надлежащей полноте и ясности, соблюдая известную соразмерность в изложении фактов, сообразно их важности. С этой точки зрения нельзя не отдать справедливости автору предлагаемого в переводе курса. Профессор Рихтер вполне понял задачу сжатого изложения системы углеродистых соединений в ее современном состоянии; не опуская ни одного сколько-нибудь замечательного факта, он всегда останавливает внимание читателей на более выдающихся из них, не упуская никогда главной задачи химии углеродистых соединений, т. е. изучения явления изомерии во всех ее разнообразных проявлениях».

Віктор Юлійович Ріхтер (1841-1891) – хімік німецького походження.

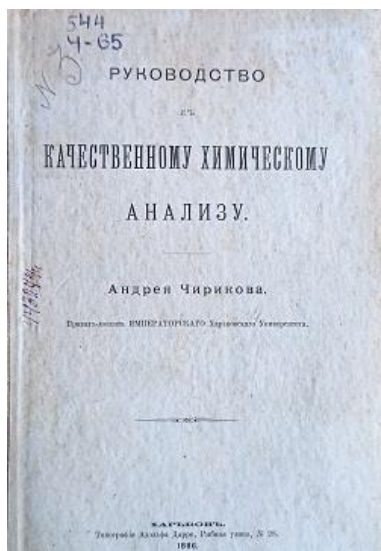
Середню освіту Віктор здобув у німецькому училищі Святої Анни у Санкт-Петербурзі, а вищу – у Дерптському університеті (1858 р.), курс якого закінчив у 1862 р. зі ступенем кандидата фізико-математичних наук. 1863-1872 рр. Ріхтер – лаборант при хімічній лабораторії Петербурзького технологічного інституту. 1872 р. він захистив дисертацію «Дослідження про хімічну будову бензолових похідних» отримав ступінь доктора хімії.

Пробувши вельми недовгий час приват-доцентом у Санкт-Петербурзькому університеті, Ріхтер у 1873 р. був призначений професором хімії Новоолександрійського інституту сільського господарства та лісівництва, але вже наступного року, через хворобу, вийшов у відставку і поїхав на південь, за кордон.

1875 р. він став приват-доцентом Бреславльського університету, де в 1879 р. очолив кафедру зі званням екстраординарного професора. 1890 р. Ріхтер був призначений директором Бреславльського інституту технології та сільського господарства.

Особливу популярність В. Ю. Ріхтер здобув своїми підручниками хімії, що видавалися німецькою та російською мовами.

Ріхтер був членом-засновником Російського хімічного товариства та членом-кореспондентом Берлінського хімічного товариства.

124. Чириков, Андрей. Руководство к качественному химическому анализу / А. Чириков. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная улица, № 28), 1886. – [2], 2, II, 120 с. : табл., прил. (3 табл.).

Анотації: «Автор – Приват-доцент Императорского Харьковского Университета»; «Дозволено цензурою. Киев, 9-го Сентября 1886 года».

Провенієнції: печатка «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрийского института, «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського

Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови автора: «Цель издания предлагаемого «Руководства к качественному химическому анализу» – желание доставить слушателям-студентам медицинского факультета и фармацевтам достаточно полное и недорогое пособие для занятий качественным химическим анализом в лабораториях, с целью определения подлинности и доброкачественности

продуктов как ежедневного потребления, так и имеющих медицинское и техническое значение».

Андрій Дмитрович Чириков (1849-1912) – фармаколог. Народився у Харкові. По закінченні гімназії поступив учнем до аптеки. У 1869 р. Андрій склав іспит на звання помічника аптекаря, у 1871 р. після закінчення курсів при Харківському університеті – на звання провізора (з відзнакою). У 1877 р. Чириков посів посаду лаборанта хімічної лабораторії при Харківському університеті, де в 1880 р. одержав ступінь провізора. У 1882 р. Андрію Дмитровичу присвоєно звання приват-доцента фармації і фармакогнозії у Харківському університеті. У 1882 р. А. Д. Чириков отримав ступінь магістра фармації і посаду приват-доцента. Із 1878 до 1887 рр. працював лаборантом хімічної лабораторії університету. У 1883 р. за дисертацію «Дослідження хімічного складу і фізичних властивостей кам'яного вугілля і антрацитів Донецького басейну» удостоєний ступеня магістра фармації. Із 1885 р. А. Д. Чириков викладав курс фармації. Цього ж року він став завідувачем кафедри фармації та фармакогнозії. Із 1888 р. його призначено екстраординарним професором, у 1901 р. – виконуючим обов'язки ординарного професора.

Професор А. Д. Чириков, розуміючи необхідність більш досконалої спеціальної підготовки фармацевтів, суттєво розширив зміст практичних занять слухачів фармкурсів при університеті. Викладаючи теоретичний і практичний курси фармації та фармакогнозії, професор насамперед користувався власними підручниками. Він був головою Фармацевтичної спілки Харкова.

Як учений-фармацевт Чириков щиро вболівав за справу фармосвіти. Діяльність його не обмежувалася стінами Харківського університету – він викладав курс фармакогнозії та фармації у Ветеринарному інституті, при Харківському медичному товаристві, а також при товаристві «Червоного Хреста». Як уповноважений Медичного товариства А. Д. Чириков разом з професором В. Я. Данилевським внесли пропозицію міністру народної освіти про відкриття в Харкові Жіночого медичного інституту. У 1910 р., із заснуванням цього навчального закладу, його обрано професором кафедри фармації та фармакогнозії, а також помічником директора інституту.

Наприкінці 1909 р. А. Д. Чириков передав керівництво кафедрою, залишившись її позаштатним заслуженим професором з правом викладання.

Мінералогія. Геологія. Корисні копалини.

125. Брио А. Химико-минералогические исследования некоторых из представителей днепровских кристаллических пород / А. Брио. – Харьков : В Унив. Тип., 1871. – 55, [1] с. : табл. – Отд. отт. из изд.: Труды общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете. Т. 5.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Предлагаемая работа имеет целью исследование химического состава и минералогических особенностей некоторых из представителей днепровских кристаллических пород. Исследования этого рода, представляющие, по отношению к кристаллическим породам западной Европы, довольно богатую научную литературу, составляют у нас, в России, особенно в отношении днепровских пород, вопрос, можно сказать, еще не затронутый».

Олександр Спиридонович Брио (1841-1906) – український мінералог і викладач. Закінчив Харківський університет (1863 р.).

Брио стажувався у Берліні і Відні (у Берліні вивчав кристалографію у проф. Г. Розе, неорганічну хімію – у проф. К. Раммельсберта, у Відні – слухав лекції з кристалографії та кристалооптики у акад. В. Ланга, з петрографії – у проф. Г. Чермака). Із 1872 р. обіймав посаду професора мінералогії Харківського університету. У 1891-1906 рр. – декан фізико-математичного факультету, у 1869-1905 рр. – завідувач мінералогічним музеєм Харківського університету. Із 1891 р. – дійсний статський радник. Брио з 1893 р. – заслужений професор, виконуючий обов'язки ректора Імператорського Харківського університету.

Нагороджений орденом Святого Володимира 4 ступеня, орденом Святої Анни II ступеня, орденом Святого Станіслава I і II ступеня.

Багато наукових праць і досліджень вченого опубліковано в «Трудах Общества испытателей природы при Харьковском университете» (1870-1874). Окремо були видані такі праці О. С. Брио : «Кристаллографические и кристаллооптические исследования некоторых искусственных кристаллов» (1868 р.); «Исследования железной руды из села Марковки, Старобельского уезда» (1870 р.); «Химико-минералогические исследования некоторых из представителей днепровских кристаллических пород» (1871 р.); «Химические исследования гранита ст. «Кайдаки» (1872 р.); «Химические исследования каменного угля из месторождения близ села Новоэкономического» (1874 р.).

126. Брио А. Химическое исследование каменного угля из месторождений близ с. Новоэкономического / А. Брио. – Харьков : В Унив. Тип., 1874. – [2], 10 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 8.

Анотації: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенісній: печатки «Геологический кабинет Харьковских высших женских курсов», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В бахмутском уезде близ с. Новоэкономического встречается интересное видоизменение каменного угля, по свойствам своим заслуживающее особенного внимания в практическом отношении, так как употребление его с целью добывания газа может быть весьма выгодным».

127. Гуров А. Геологические исследования в южной части Харьковской губернии и прилежащих местностях / А. Гуров. – Харьков : В Унив. Тип., 1869. – [2], 194, IV с., IX табл.

Анотація: «Напечатано по определению Совета Императорского Харьковского Университета. Ректор В. Кочетов».

Провенісній: печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови автора: «Настоящее сочинение есть результат исследований, произведенных мною недавно в северо-западной области так называемого Донецкого края. Исследования эти касались только тех формаций, которые расположились в районе изюмского и частью окрестных уездов... Что касается внешней стороны предлагаемого сочинения, то оно разделено мною на две части. В первой, палеонтологической части, описаны ископаемые трех формаций – каменноугольной, пермской и юрской, осадки которых вошли в круг моего исследования... Вторая, геогностическая, часть содержит в себе 2 главы, в одной рассмотрены каменноугольная и пермская формации; в другой – юрская, описание которой занимает более почтенное место в этом отделе... Считаю уместным выразить здесь мою искреннюю благодарность профессору Ивану Федоровичу Леваковскому за советы, которыми он меня не оставлял».

Олександр Васильович Гуров (1845-1920) – український вчений-геолог, палеонтолог, професор (1886-1906).

Олександр народився у дворянській родині. Гуров закінчив курс воронезької гімназії, деякий час був землеміром. У 1869 р. закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету. У 1873-1874 рр. Олександр Васильович стажувався у Великобританії та Франції, у лабораторіях і музеях. Після захисту магістерської дисертації (1883 р.) почав читати лекції з геології в Імператорському Харківському університеті.

Із 1886 р. – професор Харківського технологічного інституту. Гуров організував геологічний кабінет. Вчений одним із перших у Росії застосував мікроскоп для вивчення гірських порід і скам'янілостей. Вийшов у відставку в 1906 р. у Харкові.

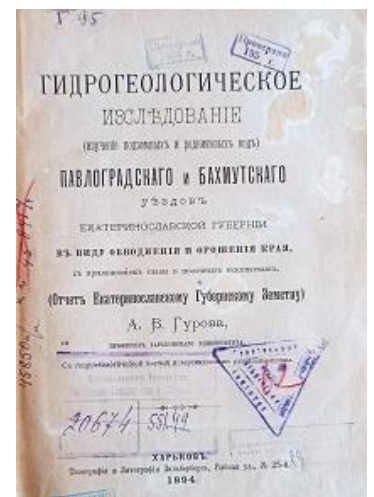
128. Гуров А. В. Гидрогеологическое исследование (изучение подземных и родниковых вод) Павлоградского и Бахмутского уездов Екатеринославской губернии в виду обводнения и орошения края, с приложением главы о полезных ископаемых : (отчет Екатеринослав. Губерн. Земству) / А. В. Гуров. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберга, 1894. – [2], VIII, [2], 528, [2] с., прил.

Анотація: «Автор – професор Харьковского университета».

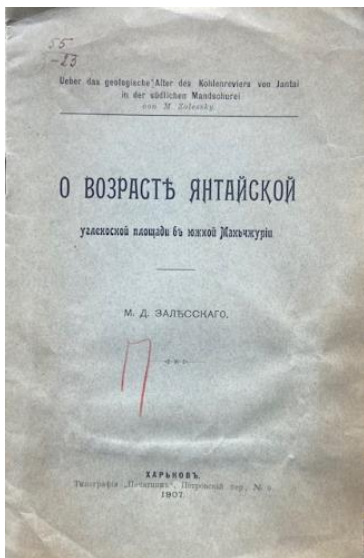
Провінієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Наукові праці О. В. Гурова в основному друкувалися в періодичному виданні «Труды Харьковского общества естествоиспытателей».

Основні праці вченого: «Геологические исследования в южной части Харьковской губернии и прилежащих местностях» (1869 р.); «Ископаемые органические остатки донецких каменноугольных осадков» (1873 р.); «Геологический очерк кристаллических пород в Мариупольском и Бердянском уездах» (1880 р.); «К геологии Екатеринославской и Харьковской губерний» (1882 р.); «Кристаллография» (1886 р.); «Курс минералогии» (1886-1887 рр.); «Геологическое описание Полтавской губернии» (1888 р.); «Курс геологии» (1888 р.); «Гидрогеологическое исследование (изучение подземных и родниковых вод) Павлоградского и Бахмутского уездов Екатеринославской губернии в виду обводнения и орошения края, с приложением главы о полезных ископаемых» (1894 р.).

У зв'язку з тим, що професор О. В. Гуров зробив вагомий внесок у вивчення палеонтології та стратиграфії Лівобережної України, його ім'я залишилося в історії науки у назвах стародавніх тварин геологічної історії планети: *Sapinophyllum gurovi Fomitchev* – клас коралових поліпів, верхній карбон Донбасу (Фомічев, 1953); *Rhactorhynchia gurovi Makridin* – клас замкових брахіоподів, верхня юра Донбасу (Макрідін, 1964).

129. Залесский М. Д. О возрасте янтайской угленосной площади в южной Маньчжурии / М. Д. Залесский. – Харьков : Тип. «Печатник» (Петровский пер., № 9), 1907. – [2], 128-135 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском университете. Т. 40, вып. 2. – Тит. л. рус., нем.

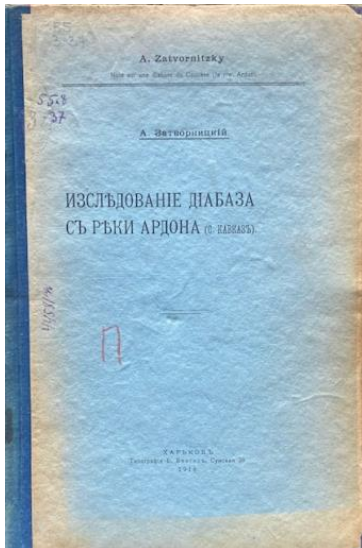
Провенієнції: печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Михайло Дмитрович Залеський (1877-1946) – палеоботанік та палеонтолог, геолог, доктор геолого-мінералогічних наук, доктор палеоботаніки, член-кореспондент АН СРСР (1929 р.), Геологічного товариства у Лондоні та Французького геологічного товариства.

1900 р. Залеський закінчив С.-Петербурзький університет, 1901-1903 рр. – працював у Катеринославському вищому гірничому училищі (нині Дніпровська політехніка, м. Дніпро); 1903-1940 рр. – працював у Геологічному комітеті та інститутах, які виникли на його базі; 1918-1922 рр. – професор Орловського університету.

Наукові дослідження М. Д. Залеського: кам'яновугільна і пермська флора, стратиграфія Донбасу, Кузбасу, Кавказу, Уралу, Середньої Азії, басейнів рік Двіна та Печора, а також Англії, Польщі, Північного Китаю та Малої Азії. Вчений вивчав проблеми вуглеутворення, описав низку нових форм викопних рослин.

130. Затворницкий А. Исследование диабазов с реки Ардона (С. Кавказ) / А. Затворницкий. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1915. – [3], 8 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском университете. Т. 78. – Тит. л. рус., нем.

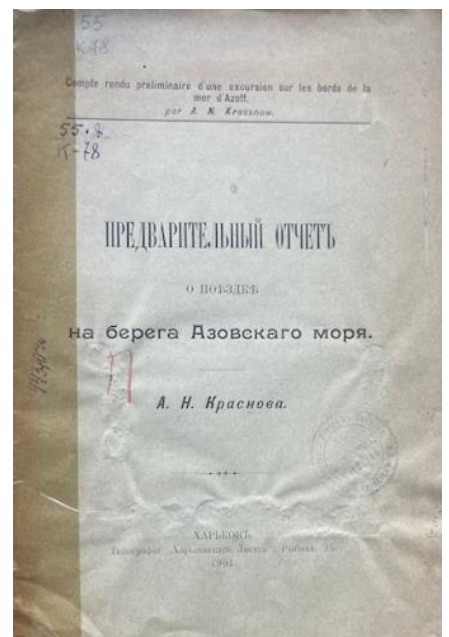
Анотація: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества Испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко»; «Приношу благодарность проф. П. П. Пятницкому за руководство при работе».

Провенієнції: печатка «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства, Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

131. Краснов А. Н. Предварительный отчет о поездке на берега Азовского моря / А. Н. Краснов. – Харьков : Тип. « Харьковского Листка» (Рыбная, 25), 1901.– 16 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете». – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Вопрос о том, что представляли из себя южно-русские степи в послетретичный период – до сих пор остается открытым. Взгляды на самое происхождение степей меняются по мере развития наших познаний о нашей флоре и почвах России. Еще в начале нынешнего столетия высказывались взгляды, что русская равнина в деллювиальный период была морем, по которому плавали льды, принесшие эрратические валуны севера, море, гниющие организмы которого создали мощные толщи чернозема. Исследования Рупрехта опровергли такой взгляд на происхождение чернозема».

132. Краснов А. Н. Формы поверхности суши и деятели их создающие / А. Н. Краснов. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская, № 19), 1897. – [4], 232 с. : рис., 1 карта. – (Основы землеведения ; вып. 3). – Библиогр.: с. 3 (1-я паг.).

Анотація: «На основании ст. 41, § 1, п. 4 и ст. 138 Универ. Устава печатать и выпустить в свет разрешаю. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Рука об руку с успехами географии климатов шло развитие науки, объясняющей формы земной поверхности и те процессы, которые эти формы вырабатывают – т. наз. физической или динамической геологии, выступающей на сцену только со времени Лайелля. Этому великому английскому геологу мы обязаны первую попытку объяснить различные явления прошлого планеты нашей не загадочными катастрофами и переворотами, но на основании точного наблюдения теперь совершающихся процессов».

133. Леваковский И. О причинах различия в форме склонов речных долин / И. Леваковский. – Харьков : В Унив. тип., 1870. – 38 с. – Отд. отт. из изд.: Труды общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете. Т. 3.

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Давно уже замечено в России и некоторых других странах, что правые и левые берега речных долин имеют неодинаковую крутизну, но что один из них является крутым, а другой отлогим».

Іван Федорович Леваковський (1828-1893) – професор Харківського університету, геолог, ґрунтознавець.

Уродженець Петербурга. В юнацькому віці Іван переїхав до Харкова, де закінчив фізико-математичний факультет Імператорського Харківського університету (1852 р.). Спочатку Леваковський працював учителем природничої історії.

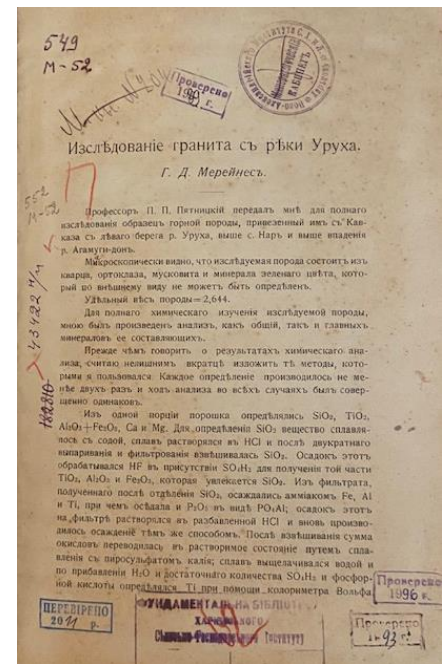
Рік провів за кордоном, займаючись у Бронна, Науманна і в лабораторії Бунзена. Повернувшись до Харкова, він отримав ступінь магістра (1860 р.) і, як ад'юнкт, відкрив курс лекцій з геології. У 1868 р. після захисту докторської дисертації «Геологическое исследование осадков пермской формации в северо-западной части Донецкого кряжа», обраний професором кафедри геології Харківського університету.

Учений видав перший оригінальний підручник з геології російською мовою, у якому значне місце відвів геологічному описові Російської Імперії. Леваковський приймав активну участь в організації Товариства випробувачів природи при Харківському університеті, головою якого був із 1870 р. і до своєї смерті.

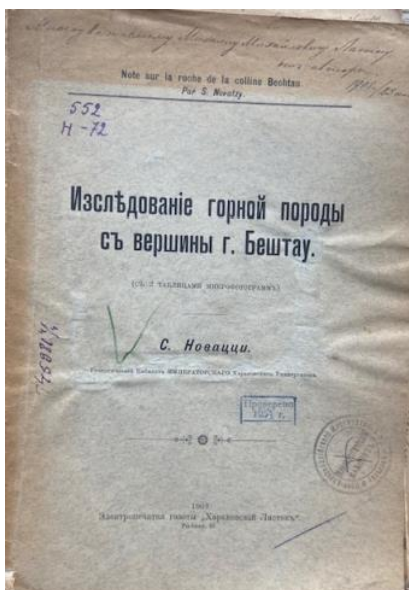
Як учений, присвятив себе всебічному вивченню природи півдня Росії. Його численні наукові праці, що розміщувалися в «Трудах общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете», сприяли вивченню геологічних явищ на території сучасної України.

134. Мерейнес Г. Д. Исследование гранита с реки Уруха / Г. Д. Мерейнес ; Императ. Харьков. Ун.-т, Минерал. Каб. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1914. – 11, [1] с. – Отд. отт. из изд. : Протоколы Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. 1913. № 3. – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: дарчий напис: «Дорогому Михаилу Михайловичу Липину отъ автора»; печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Григорій Давидович Мерейніс (1887-?) – вчений-мінералог, геохімік, доцент Харківського університету. На початку січня 1942 р. разом з мешканцями гетто був розстріляний у Дробицькому яру.

135. Новацци С. Исследование горной породы с вершины г. Бештау / С. Новацци ; Императ. Харьков. Ун-т, Геол. Каб. – Харьков : Электротпечатня газ. «Харьковский Листок» (Рыбная, 25), 1903. – 19, [1] с. : табл., 2 табл. микрофотограмм. – Библиогр.: с. 3. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 38, вып. 1. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Михайлу Михайловичу Лапину отъ автора 1903 г./23 сент.»; печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Професором Пятницким в 1901 году была предложена мне для исследования кристаллическая горная порода, отбитая с самой вершины г. Бештау близ Пятигорска».

136. Носов 2-й. О составлении горнопромышленных пластовых карт; о горном теодолите и о рудничном гониометре вообще / Носов 2-й. – Харьков : В Унив. Тип., 1872. – 14 с. – Отд. отт. из изд.: Труды общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете. 1872.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В образованных государствах, где обращается особенное внимание на подземные минеральные богатства, как служащие прямым источником финансовых средств, составление горнопромышленных пластовых карт считается делом весьма важным. Карты эти значительно облегчают доступ к разработке полезных ископаемых, указывая где и куда идти для достижения легкой, дешевой и менее опасной подземной работы, тогда как работа эта, без означенной помощи, сама по себе, трудна, дорога и

опасна. Трудности и опасности, встречаемые рудокопами, равносильны борьбе моряков с грозными океанами, и только правильный путь, указываемый картами, значительно облегчает эту борьбу».

137. Пятницкий П. П. К исследованию дельты Западной Двины и Больдер-Аа / П. П. Пятницкий. – Харьков : В Унив. Тип., 1886. – [2], 89, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. 1886. Т. 20.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: печатка «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков».

«Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

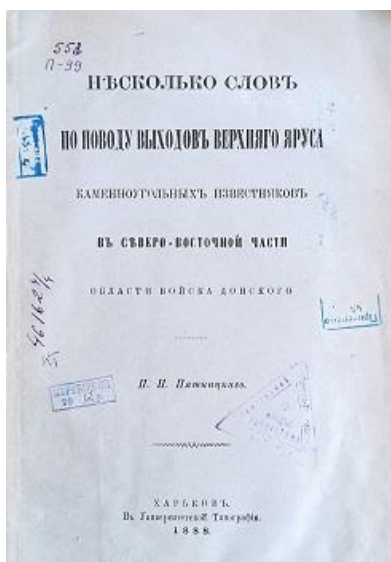
Порфирій Петрович П'ятницький (1859-1940) – геолог-петрограф Харківського університету (1893-1920), ректор Харківського університету (1918-1920).

Порфирій народився у Ризі. У 1881 р. він вступив на медичний факультет Харківського університету, потім перевівся на природниче відділення фізико-математичного факультету. По закінченню університету П'ятницький залишений асистентом на кафедрі геології, а після захисту магістерської дисертації (1890 р.) з науковою метою відряджений за кордон на два роки. Після повернення його обрано приват-доцентом для викладання спеціальних курсів мінералогії та петрографії.

У 1898 р. П. П. П'ятницькому присвоєно ступінь доктора мінералогії та геогнозії. У 1901 р. призначений екстраординарним професором мінералогії, у 1905 р. – ординарним професором. Протягом 1918-1920 рр. – ректор Харківського університету. Згодом П. П. П'ятницький працював у Краснодарі (1920-1922 рр.), Інституті прикладної мінералогії та петрографії у Москві (із 1922 р.), у Геологічному комітеті в Ленінграді (із 1926 р.), в Українському геологічному тресті (із 1932 р.), в Інституті геологічних наук АН УРСР (із 1938 р.).

Основні наукові праці вченого присвячено вивченню кристалічних сланців України докембрійського періоду.

138. Пятницкий П. П. Несколько слов по поводу выходов верхнего яруса каменноугольных известняков в северо-восточной части области войска Донского / П. П. Пятницкий. – Харьков : В Унив. Тип., 1888. – [2], 10 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском Университете. Т. 22.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

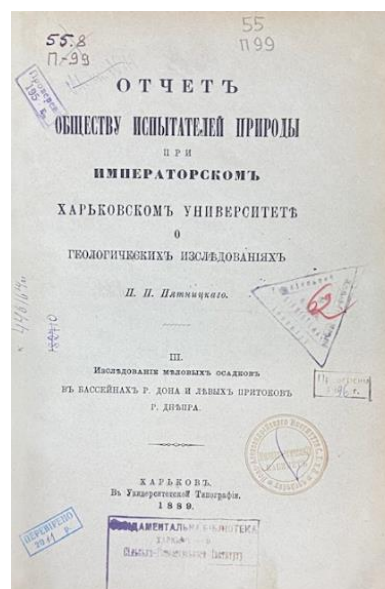
Провенієнції: печатка «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

139. Пятницкий П. П. Отчет Обществу испытателей природы при Императорском Харьковском Университете о геологических исследованиях / П. П. Пятницкий. – Харьков : В Унив. Тип., 1889.

Ч. 3 : Исследования меловых осадков в бассейнах р. Дона и левых притоков р. Днепра. – 1889. – V, [1], 178, [2] с. – Отд. отт. из кн.: Труды Общества испытателей природы. 1890. Т. 24.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

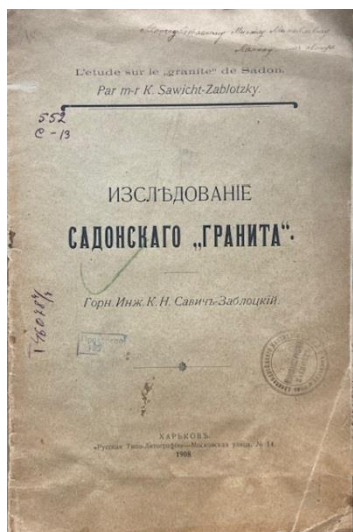
140. Пятницкий П. П. Предварительное сообщение о нахождении бурого угля близ с. Люботина, Харьковской губернии, Валковского уезда / П. П. Пятницкий. – Харьков : В Унив. Тип., 1887. – [2], 6 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском Университете. Т. 21.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В.

Ярошевский».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Недавно мною, при участии г. Яковлева, были осмотрены выходы бурого угля близ с. Люботина. Я решился сделать об этом краткое предварительное сообщение теперь, потому что детальные исследования могут быть произведены не раньше весны, тогда как самый факт нахождения бурого угля в наших третичных осадках, близ Харькова (до настоящего времени неизвестный в литературе), представляется уже довольно интересным».

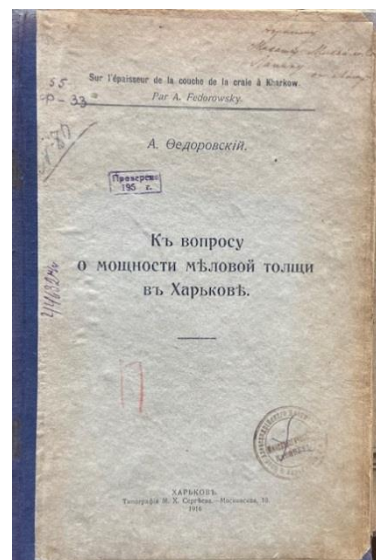
141. Савич-Заблоцкий К. Н. Исследование садонского «гранита» / К. Н. Савич-Заблоцкий ; Императ. Харьков. Ун-т, Геол. Каб. – Харьков : «Рус. Типо-Литогр.» (Московская улица, № 14), 1908. – 17, [3] с. – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Михайлу Михайловичу Липину отъ автора»; печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Костянтин Миколайович Савич-Заблоцький (1877-1967) – геолог, мінералог, доктор геолого-мінералогічних наук (1936 р.), професор (1948 р.). Костянтин закінчив Харківський університет (1900 р.) і Санкт-Петербурзький гірничий інститут (1903 р.). 1908 р. Савич Заблоцький працював у Харківському університеті: 1923-1955 рр. – завідувач кафедри мінералогії та кристалографії. Наукові дослідження вченого: родовища поліметалів Північного Кавказу, ільменітові розсипища, мідисті пісковики, фосфорити, кварцити та доломіти України.

142. Федоровский А. К вопросу о мощности меловой толщи в Харькове / А. Федоровский. – Харьков : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1916. – 8 с. : табл. – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: дарчий напис «Дорогому Михайлу Михайловичу Липину от автора»; печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського

Сільсько-Господарського Інституту».

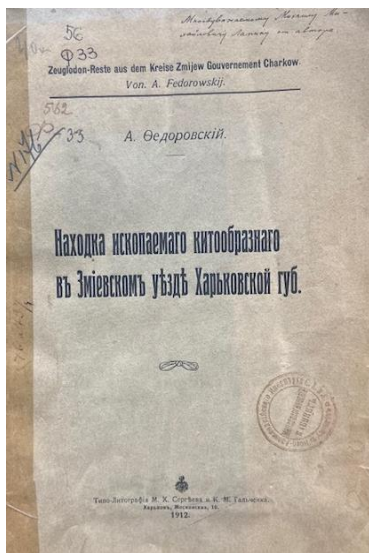
Цитата з тексту: «Из двадцати с лишним глубоких (подмеловых) буровых скважин, имеющих в Харькове, в литературе до сих пор известно только три».

Олександр Семенович Федоровський (1885-1939) – український геолог і палеонтолог, професор Харківського університету (1936 р.). Закінчивши 4-у Харківську гімназію, Олександр 1906 р. вступив на природничий відділ фізико-математичного факультету Харківського університету. 1907 р. Федоровський став членом історико-філологічного товариства, виступав із доповідями, що стосувалися археологічних проблем. 1908 р. брав участь у роботі XIV археологічного з'їзду в Чернігові. 1911 р. він закінчив університет.

Вчений у 1912-1916 рр. проводив археологічні розкопки на Харківщині та Кубані. Працюючи в Харківському університеті (1914-1934 рр.), Федоровський завідував секцією археології кафедри географії і антропології та секцією палеонтології науково-дослідного інституту геології.

Ученого звільнили з університету, звинувативши у пропанді буржуазної методики. Як наслідок, десятиріччями внесок Федоровського в науку незаслужено замовчувався.

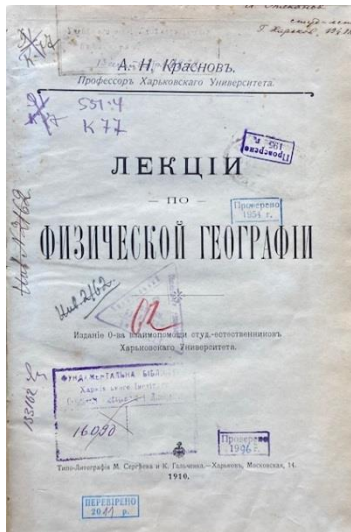

143. Федоровский А. Находка ископаемого китообразного в Змиевском уезде Харьковской губ. / А. Федоровский. – Харьков : Типо-Литограф. М. Х. Сергеева и К. М. Гальченко (Московская, 10), 1912. – 36 с. : рис., табл., 3 табл. рис. – Тит. л. рус., нем.; рез нем.

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Михаилу Михайловичу Латину от автора»; печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Экскурсируя летом 1909 года в Змиевском уезде в окрестностях Коробова хутора, я встретил у одного из обрывов на правом берегу р. Донца обломки костей очень крупного животного. Небольшими раскопками на месте находки были добыты три позвонка. ... Жившие в то время на хуторе г.г. Ждановы, узнав, что я заинтересован этой находкой, любезно отдали мне все найденное ими. Собравши, кроме того, значительное количество обломков костей на месте находки, я доставил часть найденного материала в геологический кабинет университета».

Фізична географія. Кліматологія. Метеорологія. Гідрологія.

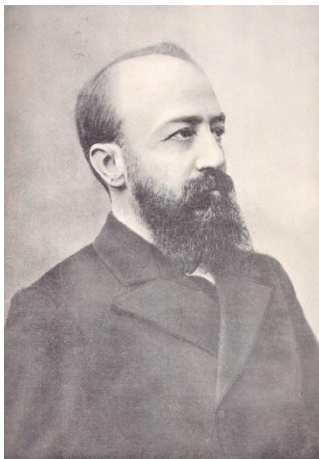
144. Краснов А. Н. Лекции по физической географии / А. Н. Краснов. – Харьков : Изд. О-ва взаимопомощи студ.-естественников Харьков. Ун-та : Типо-Литограф. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 14), 1910. – VII, [1], 471, [1] с., XXXIII табл.

Анотація: «Автор – Профессор Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; власницький напис «И. Степанов»; штамп «Даръ студ. И. Степанова Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке. г. Харьков, 1922. 1/Х».

Численні читацькі помітки.

Від автора: «"География есть история в пространстве, тогда как история – это география во времени", утверждает известный французский географ Элизе Реклю – и в словах его есть много верного. Как историк старается обстановкою природы и условиями жизни объяснить события прошлого народа, рост, развитие и падение различных человеческих обществ и государств, так и географ старается дать объяснение форм и явлений, совершающихся в разных пунктах нашей планеты, тем соотношением, какое существует между законами развития и распределения форм поверхности ее и физическими силами на последнюю действующими».

Андрій Миколайович Краснов (1862-1914) – геоботанік, ґрунтознавець, географ, екстраординарний (1889 р.), ординарний (1894 р.) професор створеної ним кафедри фізичної географії та антропогеографії Харківського університету, професор ботаніки Харківського ветеринарного інституту, засновник Батумського ботанічного саду.

Андрій закінчив 1-шу Санкт-Петербурзьку гімназію (із золотою медаллю), природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету (1885). В університеті слухав лекції Андрія Бекетова, Василя Докучаєва, Дмитра Менделєєва, Івана Сеченова. Краснов зі студентських років брав активну участь у дослідницьких

експедиціях. У 1884 р. написав роботу «Про походження чорнозему», яку було удостоєно золотої медалі.

Коли в середині 80-х років постало питання про керівництво географічної кафедри у Харківському університеті, Бекетов і Докучаєв рекомендували на цю посаду Краснова, який перед закінченням студіювання змінив вузьку спеціалізацію ботаніка на географа. Навесні 1886 р. він був відряджений від Імператорського російського географічного товариства для дослідження ґрунтово-рослинного покриву та льодовиків гір Тянь-Шаню, що дало матеріал для магістерської дисертації.

У 1894 р. Краснов захистив у Московському університеті дисертацію «Трав'яні степи Північної півкулі», за яку був удостоєний наукового ступеня доктора географії та призначений ординарним професором Харківського університету по кафедрі географії. Ця робота стала першою монографією, де степи Землі розглядаються як особлива географічна система. У дисертації учений виклав оригінальну геоморфологічну гіпотезу безлісся степів, згідно з якою це явище пояснюється рівнинністю рельєфу та недостатнім дренажем степових вододілів. На прикладі Харківської та Полтавської губерній вчений показав виключне значення цього фактору у розвитку степу та лісу.

Краснов заснував і очолював (1912-1915) Батумський ботанічний сад на Зеленому Мисі (с. Муване-Коніхі), надавши його експозиціям ландшафтно-географічної структури. Цей сад мав слугувати дослідною установою для акліматизації нових культур в зоні вологих субтропиків Російської імперії. Вчений довів, що на тій території можна вирощувати чай, мандарини, лимони, хурму, фейхоа тощо.

Андрій Краснов – учень В. В. Докучаєва, соратник і друг В. І. Вернадського, відомий географам як основоположник сучасної конструктивної географії, а більш широким колам – як учений, який майже власними силами перетворив Чорноморські субтропіки Грузії з царства боліт і малярії в квітучу і зможну країну, витративши на це півтора десятиліття свого короткого життя.

145. Краснов А. Н. Основы земледелия : рук. для студ. ун-та, преподавателей сред. учеб. заведений и самообразования / А. Н. Краснов. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., дом № 19), 1895.

Вып. 2 : Атмосфера, ее действие на сушу и море, климаты суши и явления на море, ею создаваемые. – 1895. – 138 с., 27 фигур. – Библиогр.: с. 137-138.

Анотації: «Автор – профессор, доктор земледелия, магистр ботаники, действительный член Императорского Русского Географического общества, Московского общества любителей Естествознания, обществ Испытателей природы при С.-П.-Б., Московском и Харьковском

университетах, Gesellschaft für Erdkunde в Берлине, Geological Society в Вашингтоне и Крымского Альпийского клуба»; «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешаю. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

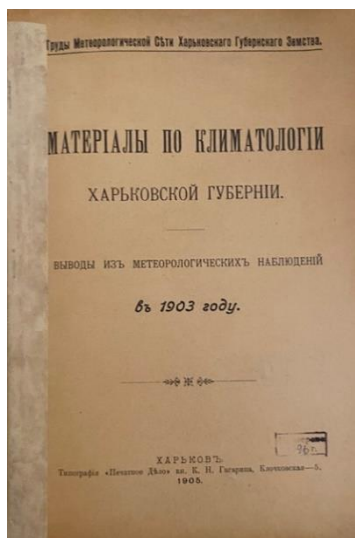
Цитата з висновків: «В предшествовавшие периоды климатические условия земного шара не были тождественны с современными. Климаты изменялись в зависимости от причин космических и теллурических. И те, и другие приводили к одним результатам: понижению общей температуры планеты и увеличению амплитуды колебаний температуры и уменьшению влажности, в особенности в центральных частях континентов».

146. Леваковский И. Воды России по отношению к ее населению / И. Леваковский. – Харьков : В Унив. Тип., 1890. – IV, 286 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 23–24.

Анотації: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: дарчий напис «Николаю Евдокимовичу Дорофееву отъ автора»; власницький надпис «Н. Дорофеевъ»; печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Н. Д.».

147. Материалы по климатологии Харьковской губернии. Выводы из метеорологических наблюдений в 1903 году. – Харьков : Тип. «Печатное дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская-5), 1905. – [4], XII, [2], 115, [1] с.: табл. – (Труды Метеорологической Сети Харьковского Гебернского Земства).

Анотація: «Печатать разрешаю, 21-го Сентября 1905 года. Губернатор Генерал Майор Старинкевич».

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Зі вступу: «Организуемая метеорологическая сеть – земская и находится в заведывании магнито-метеорологического кабинета университета. ... В 1903 году в сети работало 87 станций, присылавших таблицы своих наблюдений в Магнито-Метеорологический Кабинет Харьковского университета. Наблюдения эти лаборант И. И. Попов, который критически проверил и на основании их, при участии студента-математ. IV-го курса С. М. Семилетова, составил напечатанные здесь таблицы. Редакция таблиц и надзор за их печатанием принадлежит также г. Попову. В таблицах этих помещены *суточные величины*: давление, температура воздуха, абсолютная и относительная влажность, облачность; *месячные и годовые выводы*: давление, температура воздуха, абсолютная и относительная влажность, облачность, повторяемость ветров, осадки и снежный покров».

148. Морозов Ю. Гидрографические явления 1877 года / Ю. Морозов. – Харьков : В Унив. Тип., 1877. – [2], 18 с., прил. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 12.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатки «Минералогический кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьков», «Фундаментальна бібліотека

Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Весна 1877 г. ознаменовалась большими наводнениями рек, особенно в южной половине России. В свое время газеты были переполнены известиями об этих наводнениях в разных местах. Летом я имел возможность обозреть некоторые местности и теперь сообщаю результаты моих наблюдений над гидрографическими явлениями, совершающимися через довольно значительные промежутки времени».

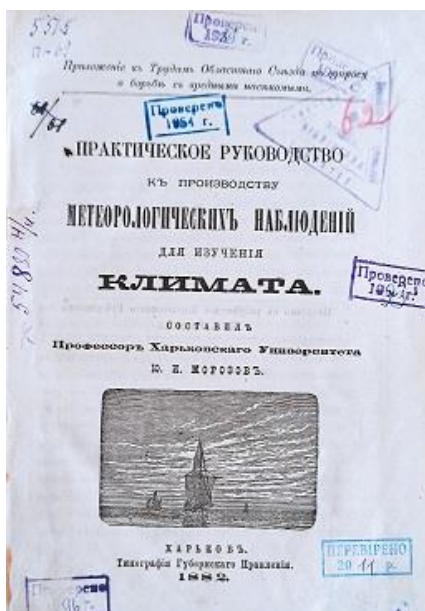

Юрій Іванович Морозов (1836-1900) – український фізик, гідролог, метеоролог, професор Харківського університету. Закінчив Катеринославську гімназію.

Юрій 1853 р. поступив до Імператорського Харківського університету під іменем Єгор Морозов, навчався за власним утриманням. Закінчив у 1857 р. У 1859-1860 рр. – ад'юнкт фізико-математичного факультету Харківського університету, читав фізичну географію та метеорологію. 1860-1862 рр. стажувався

у Берліні, Гайдельберзі, Фрайбурзі (Німеччина), Базелі (Швейцарія) та Парижі. Морозов у 1864 р. отримав ступінь магістра фізики за дисертацію «О солнечном спектре и спектральных наблюдениях».

1870 р. – екстраординарний, а в 1889 р. – заслужений професор, 1864-1867 – завідувач кафедри фізики та фізичної географії. 1869 р. – захистив докторську дисертацію «Материалы для объяснения образования градин» (обидві видано у друкарні Харківського університету – відповідно 1864 і 1868 рр.). 1893 р. – голова Харківського товариства дослідників природи. Наукові інтереси Ю. Морозова: загальна і математична фізика, метеорологія, фізична географія, магнетизм, електромагнетизм, електродинаміка, статика, динаміка атмосфери, геофізика. Вивчав фізичні явища, що відбувалися на поверхні та всередині Землі, а також в її атмосфері. Разом із Г. Кірхгофом був одним з перших дослідників спектра Сонця. Його дослідження у галузі частоти багаторазового телеграфування значною мірою сприяли винайденню телефону.

149. Морозов Ю. И. Практическое руководство к производству метеорологических наблюдений для изучения климата / Ю. И. Морозов. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1882. – [2], III, [1], 123, [1] с. : табл., рис., прил. – Приложение к изд.: Труды Областного Съезда по вопросу о борьбе с вредными насекомыми.

Анотації: «Автор – профессор Харьковского Университета»; «Печатано с разрешения Харьковского Губернатора П. А. Грессера».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека

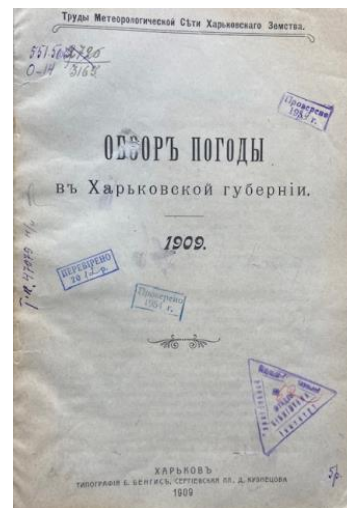
Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Агрон. Лабор.».

Із передмови автора: «Это "Практическое руководство" приготовлено в пособие наблюдателям, число которых в последнее время умножается и в России, между земледельцами, садоводами, врачами, священниками и др. У англичан есть поговорка, гласящая, что «время–деньги», на разграфливание метеорологических дневников тратится много времени и занятие это – весьма скучное, для иных – неудобное; предлагаемое "Практическое руководство" освобождает от труда разграфливать, и вместе с тем приводит к производству наблюдений по одному общему плану».

150. Обзоры погоды в Харьковской губернии в 1909 г. / Харьков. Земство. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сергеевская пл., д. Кузнецова), 1909. – 384 с. : табл., рис. – (Труды Метеорологической Сети Харьковского Земства).

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

151. Результаты наблюдений метеорологической обсерватории Харьковского Технологического Института за 1904 г. / сост. Н. Пильчиков ; Харьков. Технол. Ин-т. – Харьков : Пар. Типо-Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная улица, дом № 30-й), 1906. – V, [1], 35, [1] с. : табл., прил. – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Отчетный 1904 год был весьма тяжелым для жизни всего

Харьковского Технологического Института вообще и Метеорологической его Обсерватории в частности. Вызванные институтскими административными бестактностями волнения в среде учащихся и естественный протест против этих бестактностей со стороны учащихся окончился закрытием Института, принужденным удалением из преподавательской среды шести членов (двух профессоров, двух преподавателей, двух лаборантов) и массовым исключением студентов. Значительное число преподавателей не сочло возможным оставаться в Институте и ушло из него, протестуя против насилий. От Метеорологической Обсерватории было отнято незначительное пособие, которым она пользовалась».

1885 р. у Харкові було відкрито Харківський практичний технологічний інститут. Він став другим технологічним інститутом у Російській імперії після Санкт-Петербурзького інституту.

Рішення про відкриття інституту було ухвалено ще у 1870-х рр. 1871 р. збори Харківського міського товариства обговорили питання щодо будівництва технологічного інституту; було вирішено пожертвувати із коштів товариства на його організацію та купівлю землі 50 тисяч рублів. Обов'язки щодо спостереження за веденням будівництва інституту покладено на Харківський будівельний комітет.

Найвищий наказ про відкриття інституту підписано 1885 р. Було прийнято Статут інституту, який, зокрема, визначав загальну чисельність студентів у 500 осіб та набір на перший курс, який не мав перевищувати 125 місць.

1885 р. директором інституту було призначено професора Санкт-Петербурзького практичного технологічного інституту Ст. Л. Цегла, який згодом став також засновником Київського політехнічного інституту (1898-1902). 1905 р. першим виборним директором інституту став професор П. М. Мухачов, який залишався на цій посаді до 1917 р.

У неділю, 1885 р., відбулося офіційне відкриття інституту. Навчання першокурсників (75 студентів механічного та 40 студентів хімічного відділень) розпочали 10 професорів та 7 ад'юнкт-професорів.

Список викладачів інституту (1885 р.) виглядав так: директор – професор механіки; ад'юнкт-професор фізики; ад'юнкт-професор хімії; священник (читав Закон Божий); викладач креслення та накреслювальної геометрії; викладач аналітичної геометрії; викладач диференціального та інтегрального обчислення; викладачі російської та іноземних мов.

Відповідно до Статуту інституту, незалежно від перелічених дисциплін, до складу навчального курсу також входили практичні заняття як у майстернях і лабораторіях інституту, так і на фабриках, заводах, будівництві. В інституті було організовано механічну лабораторію. Навчальний процес поєднував теоретичну підготовку з лабораторними заняттями та виробничою практикою.

152. Руководство для метеорологических наблюдений. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (Петровский пер., д. №17), 1894. – [4], 55, [5] с. : табл. – (Издание Харьковского Календаря ; № 2). – Отд. отт. из изд.: Харьковский Календарь. 1894.

Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Із передмови: «Обширный район Южной России, центром которого считается Харьков, еще весьма мало изучен в своих климатических особенностях, вследствие крайней недостаточности

метеорологических станций и малочисленности лиц, производящих регулярные метеорологические наблюдения... Чтобы облегчить лицам, которые найдут возможным уделить часть своего времени на ведение метеорологического дневника, приобретение необходимых сведений по установке метеорологических приборов, производстве наблюдений и их вычислению, помещается ниже подробное извлечение из инструкции, данной Императорской Академией Наук в руководство метеорологическим станциям, с присоединением к этому ряда таблиц, необходимых для вычисления результатов наблюдений».

153. Эдельштейн Я. Гидрогеологическое исследование (изучение подземных и родниковых вод) Славяносербского уезда Екатеринославской губ., с приложением заметки о полезных ископаемых : (отчет Гидрогеол. экспедиции проф. А. В. Гурова, снаряж. Екатеринослав. Губерн. Земством) / Я. Эдельштейн. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная улица, дом № 30), 1895-1896.

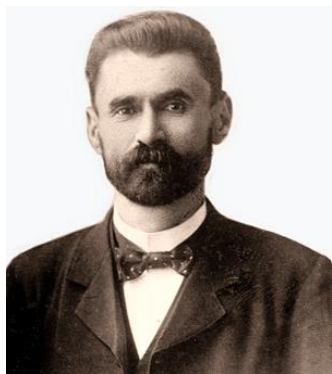
Вып. 1. – 1895-1896. – [2], 309, [1] с.

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. выпустить в свет разрешается. Харьков, 1895

г. Декабря 5 дня. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из розділу «Вместо предисловия»: «Настоящая работа представляет результат гидрологических исследований, произведенных в течение 1893 и 1894 гг. в Славяносербском уезде... Исследования гео- и гидрологические производились мною (в каменноугольной полосе) и г. Петровским (в меловой области), под непосредственным руководством проф. А. В. Гурова, в течение летних месяцев 1893 и 1894 гг. Помимо этого, при составлении настоящего отчета, я воспользовался многими неопубликованными материалами (результатами разведок, прохода шахт etc), как старыми, имевшимися у проф. Гурова, так и новыми, любезно предоставленными в мое распоряжение многими лицами – гг. землевладельцами, горными инженерами, штейгерами, управляющими каменноугольных копей и друг.».

Яків Самійлович Едельштейн (1869-1952) – учений-геолог і геоморфолог, професор Ленінградського державного університету (із 1925 р.), заслужений діяч науки РРФСР (1936).

Яків народився у м. Балаклія Харківської губернії. Закінчив 3-ю Харківську класичну гімназію (1889 р.). Протягом навчання Едельштейн брав участь у

гуртках, де захоплювалися публіцистами і критиками того часу (В. Г. Белінським, М. Г. Чернишевським, М. О. Добролюбовим та ін.). Це разом із негативною реакцією на «мертвую гимназическую науку» сприяло виникненню інтереса до природознавства.

Навчався на природничому відділенні фізико-математичного факультету Харківського університету (у той час на відділенні було лише 11 студентів). У 1894 р. по закінченні університету він брав участь в екскурсіях Кавказом з відомим географом професором А. М. Красновим, у наукових гідрогеологічних дослідженнях Катеринославської губернії під керівництвом професора О. В. Гурова.

Ще в студентські роки Яків Самійлович розпочав серйозні польові дослідження – його магістерську роботу було видано у вигляді монографії. За дослідження Примор'я, Далекого Сходу, Маньчжурії Я. С. Едельштейн був відзначений Золотою медаллю Імператорського Російського географічного товариства; за дослідження Середньої Азії – премією ім. М. М. Пржевальського. Із 1907 р. і практично до кінця життя він проводив дослідження переважно в Сибіру.

Вивчав Славяносербський повіт, гідрогеологічним умовам якого присвячено першу працю Я. С. Едельштейна, опубліковану у 1895 р. У цій роботі молодий учений, крім геологічних і гідрогеологічних відомостей, наводить багато даних про рельєф, а також намагається з'ясувати походження і розвиток поверхні вивченої території та зв'язок рель'єфу з геологічною будовою. Він повідомляє про відмінності у будові річкових долин і балок у залежності від геологічної структури та від складу порід. Підкреслює порівняно слабкий розвиток ярів унаслідок малого поширення пухких порід. Разом із тим відзначає своєрідні риси рель'єфу кам'яновугільної смуги повіту, де «в сущности мы имеем перед собой скорее низкую горную страну, со всеми свойственными последней типичными особенностями».

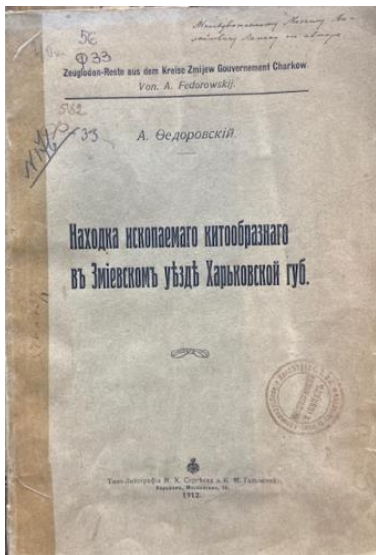

154. Эдельштейн Я. Гидрогеологическое исследование (изучение подземных и родниковых вод) Славяносербского уезда Екатеринославской губ., с приложением заметки о полезных ископаемых : (отчет Гидрогеол. экспедиции проф. А. В. Гурова, снаряж. Екатеринослав. Губерн. Земством) / Я. Эдельштейн. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная ул., № 30-й), 1895.

Вып. 2. – 1895. – [2], 182 с., прил.

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 ст. 138 Унив. Уст. выпустить в свет разрешается. Харьков, 1895 г. Декабря 5 дня. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

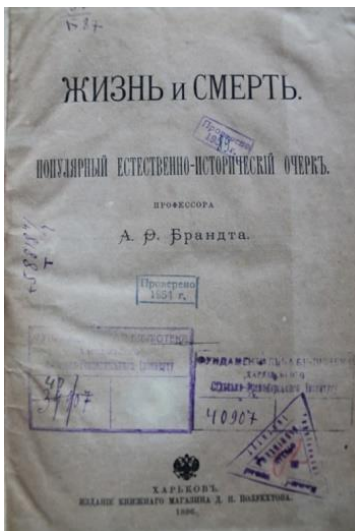

Професор **Яків Самійлович Едельштейн** – видатний вітчизняний геоморфолог, географ, геолог, якого ставлять на один щабель із академіком В. П. Обручевим. Він був одним із фундаторів сучасної геоморфологічної науки. Талановитий учений, який досліджував куточки колишнього Радянського Союзу, Я. С. Едельштейн зробив величезний внесок у розвиток геоморфології та запровадження геоморфологічного методу пошуків корисних копалин. Йому належить ініціатива створення Геоморфологічної комісії – дорадчо-координуючого органу, який упродовж 80 років і дотепер певною мірою визначає розвиток геоморфологічної науки на теренах колишнього СРСР.

Професор Я. С. Едельштейн був віце-президентом і головним ученим секретарем Державного географічного товариства (1930–1938), а в останні роки життя – членом Президії Географічного товариства СРСР. Автор першого курсу геоморфології російською мовою та ряду підручників, серед яких «Основи геоморфології» (1-е вид. – 1938, 2-е вид. – 1947 р.) та ін.

Учений був головним редактором двохтомного «Большого советского атласа мира» (1937-1939) – енциклопедичного видання, яке суттєво вплинуло на подальший розвиток вітчизняної картографії. Тривалий час Едельштейн працював у системі вищої освіти, безпосередньо сприяючи підготовці географів.

Біологія

155. Брандт А. Ф. Жизнь и смерть : попул. естеств.-ист. очерк / А. Ф. Брандт. – Харьков : Изд. кн. маг. Д. Н. Полуехтова : [Тип. М. Ф. Зильберберга], 1886. – [4], 59, [1] с.

Епіграф:

➤ Жизнь постоянно зеленеющий, цветущий и приносящий плоды сад, в котором, пока одно растение умирает, а другое всходит, остальные красуются в полной силе.

Philites.

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 15 Сентября 1886 г.».

Провенієнції: власницький напис (?); «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Цитати з тексту: 1). «Жизнь и смерть – тема чересчур сложная и широкая для того, чтобы подлежать изучению во всем объеме со стороны единичного автора, и притом в краткой лишь статье. Поэтому нам показалось естественным наметить один из относящихся сюда частных вопросов и осветить его по преимуществу, оставляя остальные как бы в тени. Таким главным вопросом мы выбрали значение жизни и смерти по отношению к совокупности органической природы. Ставя его на первый план, нам однако придется затрагивать и якобы противоположный вопрос, а именно о жизни и смерти по отношению к человеческому индивидууму; но по этой части читатели найдут в нашей статье лишь некоторый сырой материал, могущий быть истолкован ими сообразно собственному их складу ума и философскому направлению».

2). «"Цель жизни сводится на сохранение не индивидуума, а совокупности индивидуумов. Прожорливое время поглощает детей, им же рожденных, и мы повседневная его пища; жизнь мы унаследовали от своих предков не как неотъемлемую собственность, а как заем, который должны, в свою очередь, в скором времени уступить своим потомкам. Подобно тому как волна следует за волной, всплывают постоянно новые и новые поколения за тем, чтобы опять погрузиться, и лишь племя продолжает свое существование". К этим поэтическим строкам философа прибавим еще и философские слова поэта:

И пусть у гробового входа
Младая будет жизнь играть
И равнодушная природа
Красою вечною сиять».

Олександр Федорович Брандт (1844-1932) – заслужений професор зоології Харківського університету. Усе своє життя присвятив служінню науці, культурному розвитку Харківщини. Засновник (1896) і перший директор Харківського зоопарку.

Олександр народився у Санкт-Петербурзі. Навчався в Ларинській гімназії (1854-1861). Закінчив Медико-хірургічну академію із золотою медаллю і премією Буша (1866 р.). У студентські роки Брандт займався у фізіологічній лабораторії І. М. Сеченова, при зоологічному і порівняльно-анатомічному кабінеті свого батька Ф. Ф. Брандта, а також у приватному порядку гістологією у Ф. В. Овсяннікова.

Під час численних поїздок за кордон (1862, 1867-1870 рр.) О. Ф. Брандт слухав лекції професорів Геккеля, Гегенбаура, працював у лабораторії Р. Лейкарта. У 1867 р. удостоєний ступеня доктора медицини, у 1870 р. – магістра, а в 1876 р. – доктора зоології. Протягом 1871-1880 рр. він був

хранителем зоологічного музею Імператорської академії наук, приват-доцентом при Санкт-Петербурзькому університеті.

У 1880 р. О. Ф. Брандта обрано професором Харківського ветеринарного інституту, а в 1887 р. – ординарним професором Харківського університету. Вчений був членом правління й помічником голови Харківського товариства поширення в народі грамотності, неодноразово брав участь в обласних ентомологічних з'їздах. З ініціативи О. Ф. Брандта засновано Південноросійське товариство акліматизації, де він тривалий час був помічником голови. Також був депутатом і членом управи Харківського міського самоврядування.

Із наукового доробку О. Ф. Брандта слід відзначити праці з порівняльної фізіології серця, щодо мозку й числа нервових волокон, статті, присвячені доказу амебоїдної рухливості клітинного ядра, гермафродитизму.

156. Данилевский В. Я. Исследования над физиологическим действием электричества на расстоянии / В. Я. Данилевский. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная улица, дом № 30-й), 1900.

Ч. 1 : Электрическое раздражение нервов. – 1900. – [2], 279, [1] с.: рис.

Присвята: «Памяти дорогихъ родителей посвящаетъ свой трудъ авторъ».

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешается. Марта 20 дня 1900 года. Ректор Университета Г. Лагермаркъ».

Провенієнції: печатка «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Жизнь наземных организмов протекает, в сущности, в огромном электрическом поле, физические свойства которого могут подвергаться сильным и частым изменениям в зависимости как от земных условий, так и от влияния небесных светил (солнца, луны)».

Василь Якович Данилевський (1852-1939) – видатний фізіолог, академік АН УРСР (1926 р.), фундатор ендокринології та порівняльної паразитології в Україні. Одним із перших зафіксував наявність електричних явищ у головному мозку, що згодом покладено в основу енцефалографії. Започаткував фізіологічне дослідження гіпнозу.

Василь народився у Харкові. Закінчив медичний факультет Імператорського Харківського університету (1874 р.). Уже його студентські наукові

роботи відзначалися глибиною дослідження та інноваційністю.

В. Я. Данилевський – доктор медицини (1877 р.), ординарний професор кафедри фізіології медичного факультету Імператорського Харківського університету (1886-1909 рр.), голова оргкомітету зі створення Жіночого медичного інституту Харківського медичного товариства та директор інституту (1910-1912 рр.). Він ініціатор створення Органотерапевтичного інституту у Харкові (1919 р.), першого на території колишньої імперії та майбутнього СРСР (нині – Інститут проблем ендокринної патології АМНУ, якому присвоєно ім'я В. Я. Данилевського). Ініціатор створення Українського інституту праці (нині – Харківський інститут гігієни та професійних захворювань). У науковому доробку вченого понад 200 праць.

У 1921 р. вийшла постанова РНК УСРР про всебічне забезпечення професора В. Я. Данилевського. Це сприяло подальшому успішному продовженню його наукової діяльності. Учений відкрив центри регуляції вегетативних процесів у головному мозку; провів перші в країні дослідження реєстрації електричних явищ у головному мозку собаки, які пізніше були покладені в основу електроенцефалографії (електрофізіології); виступив піонером фізіологічного вивчення гіпнозу у тварин і людини; один із засновників фізіології праці; створив порівняльний та експериментальний напрям у вивченні малярії; виявив і вивчав паразитів крові птахів.

В. Я. Данилевський – один із організаторів Харківської громадської бібліотеки (нині – ХДНБ ім. В. Г. Короленка), безкоштовних бібліотек на околицях Харкова і в селах Харківщини. Ініціатор видання та редактор «Народной энциклопедии научных и прикладных знаний». Почесний член Харківського медичного товариства (1900 р.).

157. Зубашов Е. Л. Микро-биология брожения : лекции, чит. в Харьков. Технол. Ин-те в 1896–1897 гг. / Е. Л. Зубашов. – Литогр. изд. – Харьков : Литогр. С.Иванченко : Тип. А.И.Степанова, 1897. – [4], 120 с. : рис. – (Технология питательных веществ).

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

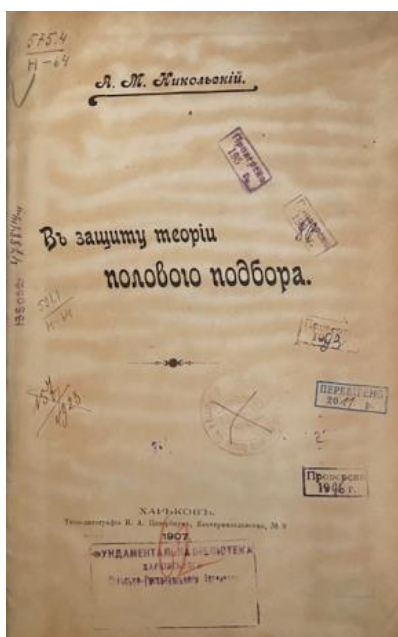
Цитата з тексту: «Все энзимы – неорганизованные ферменты – до сих пор считаются продуктами жизненной деятельности животной или растительной клетки: искусственно до сих пор ни одна из них не получена. В животном организме вследствие (диффундировки) дифференцировки энзимы расположены в определенных местах, как например, в железах, в растительных же организмах место нахождения энзимы не столь точно

определено, по большей части они распределены более или менее равномерно по всему семени».

Єфим Лук'янович Зубашев (1860-1928) – хімік-технолог, громадський і державний діяч. Народився у м. Славянську Харківської губернії. Єфим закінчив 2-гу Харківську гімназію, курс фізико-математичного факультету Харківського університету (1883 р.), Петербурзький технологічний інститут (1886 р.). Зубашев працював хіміком на Харківському цукрорафінадному заводі. Був професором Харківського технологічного інституту. Протягом 1899-1907 рр. – директор Томського технологічного інституту; у 1920-1922 рр. працював професором кафедри хімічної технології вуглеводів у Петроградському технологічному інституті. Писав статті до журналу «Економіст».

За сприянням Є. Л. Зубашева в Харкові засновано Південно-російське товариство технологів, у Томську – Товариство сибірських інженерів і сибірське Товариство друкарської справи. Також був редактором газети «Сибірське життя» у Томську.

158. Никольский А. М. В защиту теории полового подбора / А. М. Никольский. – Харьков : Типо-Литогр. И. А. Цедербаумъ (Екатеринославская, № 9), 1907. – 22 с.

Анотація: «На основании ст. 41 § 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. Ректор университета Д. Багалея».

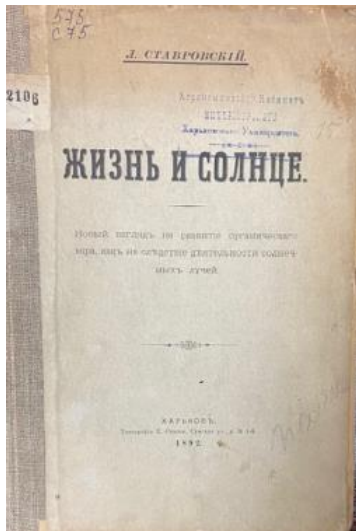
Провенієнції: дарчий напис: «Глубокоуважаемому Николаю Евдокимовичу Дорофееву от А. Никольского»; печатки «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства». «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Теория полового подбора, которой Дарвин объясняет возникновение и развитие вторичных половых признаков, как известно, далеко не пользуется таким успехом, какой выпал на долю теории естественного подбора. Особенно обстоятельно мотивировал свое несогласие с теорией полового подбора соотечественник Дарвина А. Уоллэс».

Олександр Михайлович Нікольський (1858-1942) – зоолог, герпетолог, заслужений професор, академік Академії наук України, популяризатор науки. 1903 р. його було обрано ординарним професором кафедри зоології Харківського університету. Спочатку Нікольський читав лекції лише на природному відділенні фізико-математичного факультету, а з 1906 р. – також і на медичному факультеті. Протягом кількох років він був головою педагогічної ради приватної жіночої гімназії М. С. Покровської. У 1911 р. йому присвоєно чин дійсного статського радника, згодом – звання заслуженого професора. Він залишився в університеті як позаштатний професор. У цей час О. Нікольським написані підручники зоології. 1909 р. надрукована його «Географія тварин» – підсумок багаторічного читання ним курсу зоогеографії. Підручник вченого «Медична зоологія» витримав шість видань (останнє – 1923 р.).

159. Ставровський Л. Жизнь и солнце. Новый взгляд на развитие органического мира, как на следствие деятельности солнечных лучей / Л. Ставровский. – Харьков : Тип. К. Счасни (Сумская ул., д. № 1-й), 1892. – [2], 188, [2] с.: табл.

Анотація: «Дозволено цензурою. Москва. 2 Октября 1892 г.»

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з передмови: «Настоящее сочинение имеет целью выяснить основную причину органической эволюции, в силу которой органический мир из первоначально возникших на земле простейших форм развился до современного состояния жизни, очень сложной и в общем поставленной на высокой ступени развития. Причина эта, как доказывается на предлагаемых читателю страницах, состоит в постепенно усилившейся на земной поверхности деятельности солнечных лучей, первоначально задерживаемых сплошным покровом облаков и лишь с течением времени получивших возможность более или менее свободно проникать на землю».

Читацькі помітки.

Виділена читацька помітка: «Органическая жизнь на земном шаре представляет собой ничто иное, как результат действия солнечных лучей. Таково основное обобщение биологии, истина которого выяснена с достаточной доказательностью».

160. Фурдуев В. П. Бактериология и агрономия / В. П. Фурдуев. – Харьков : Тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова (*Рыбная, №30*), 1891. – 55, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Журналы Харьковского общества сельского хозяйства. 1891.

Епіграф:

➤ Сельский хозяин, более чем кто либо другой, имеет основание интересоваться результатами изысканий над микроорганизмами, ибо благосостояние его в значительной мере зависит от деятельности бактерий.

Фон Тюмен.

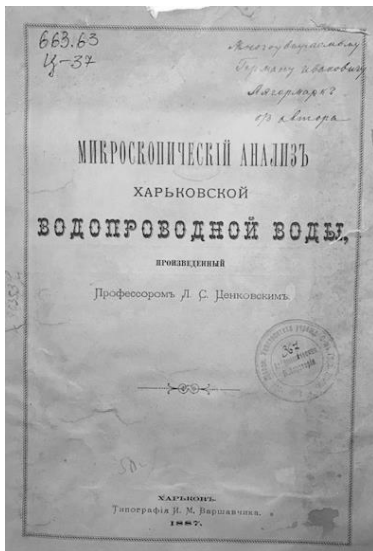
Анотація: «Дозволено цензурою 26 Октября 1891 года. Харьков».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з глави «Бактерии, их роль и значение в сельском хозяйстве»:
«Задача сельского хозяина состоит, как известно, в производстве растительных и животных организмов, а равно и тех продуктов, которые являются результатом их жизнедеятельности (растительные масла, молоко, и т. п.); ввиду этого становится совершенно понятным, что знание процессов биологических имеет для сельского хозяина первенствующее значение: оно, это знание, и служит путеводной звездой в его скромной, но необходимой для благосостояния человечества деятельности».

Володимир Павлович Фурдуєв – секретар Полтавського товариства сільськогосподарства. Найбільшу кількість дорадянських досліджень проведено в Полтавській губернії, адже саме там створено найбільше із сільськогосподарських товариств і, відповідно, дослідних полів, що пояснювалося сприятливими кліматичними умовами, наявністю добрих ґрунтів тощо.

Про організацію сільськогосподарських установ губернії повідомлялося в публікаціях В. П. Фурдуєва, який запропонував проєкт влаштування дослідного поля при Полтавському с.-г. товаристві. Володимир Павлович – розпорядник I і III відділів (тваринництва і землеробства), VIII відділу (наукового) Саратовської земської сільськогосподарської та кустарно-промислової виставки у 1893 р.

161. Ценковский Л. С. Микроскопический анализ Харьковской водопроводной воды, произведенным профессором Л. С. Ценковским / Л. С. Ценковский. – Харьков : Тип. И. М. Варшавчика, 1887. – 9 с. : табл.

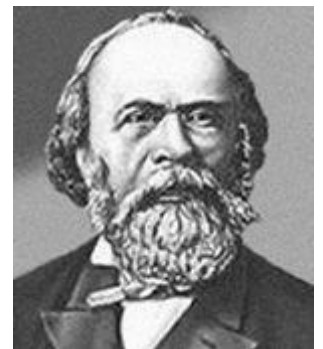
Анотация: «Печатать разрешается 18 Февраля 1887 г. Старший Советник Губернского Правления В. Кузин».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Герману Ивановичу Лягермарк оть автора»; печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Исполняя поручения Судебной Палаты, я сделал микроскопический анализ Харьковской водопроводной воды и источников, питающих её. Мною были исследованы источники: Павловский, Богомолковский, Крестовый, Артезианский и воды общего резервуара; кроме того, воды Воскресной и Молочной будок, наконец воды из водопроводных труб: реального училища, домов Пашенко-Тряпкина и Якубовича на Немецкой улице. Подвергая микроскопическому анализу названные воды, я имел в виду выяснение следующих вопросов: какие микробы находятся в этих водах и в каких количествах, не вредны ли они для человека и нет ли между ними инфекционных микроорганизмов».

Выводы професора: «Самый тщательный осмотр бактерий наших водопроводных вод не обнаружил ни одной колонии, которую следовало бы признать за сомнительную. На основании сообщенных выше фактов и соображений, я прихожу к заключению, что Харьковская водопроводная вода по количеству и качеству находимых в ней бактерий не представляет ничего вредного».

Лев Семенович Ценковський (1822-1887) – ботанік, протозоолог і бактеріолог, член-кореспондент Петербурзької АН в 1881 р. Після закінчення в 1839 р. курсу Варшавської гімназії, був відправлений як стипендіат Царства Польського до Імператорського Санкт-Петербурзького університету, де спочатку вступив на математичне відділення фізико-математичного факультету, але незабаром перейшов на природне, де особливо займався ботанікою.

У 1844 р. Ценковський закінчив курс університету зі ступенем кандидата природничих наук. Залишився на кафедрі, де за два роки здобув ступінь магістра, захистивши дисертацію «Кілька фактів з історії розвитку хвойних рослин».

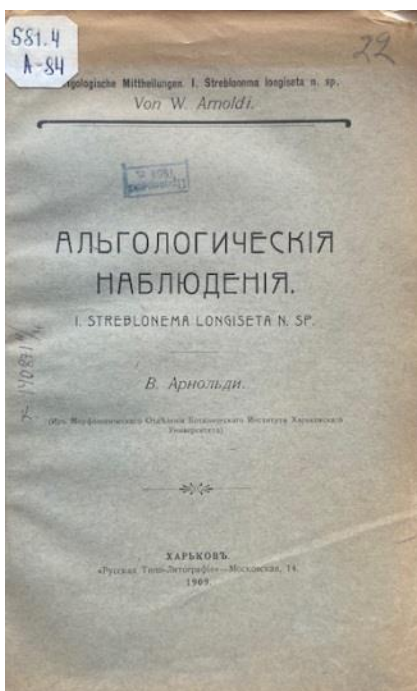

У 1850-му р. Лев Семенович обійняв посаду професора кафедри природничих наук в Демидівському ліцеї, де пропрацював п'ять років. Потім вчений перейшов на кафедру ботаніки при Санкт-Петербурзькому виші. У 1851 році захистив дисертацію й отримав докторське звання. Від 1839 р. Ценковський жив і працював у Російській імперії, від 1865 р. – в Україні: у 1865-1871 рр. – професор Новоросійського університету (нині – Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова) в Одесі, від 1871 р. – Харківського університету. Заснував при Харківському ветеринарному інституті (разом з А. С. Раєвським) ветеринарну бактеріологічну станцію, де виготовлялись вакцини проти сибірки.

Ценковський створив справжню наукову ботанічну лабораторію з широким застосуванням мікроскопії. Вивчаючи найпростіші форми на межі рослин і тварин, він основну увагу, як природодослідник з широким біологічним кругозором, звертав не тільки на їх морфологію, а й, головне, на еволюцію розвитку. Л. С. Ценковський був переконаним прибічником еволюційних поглядів ще до появи «Походження видів» Ч. Дарвіна. Він описав 43 нові види мікроорганізмів, його праці мали велике значення для розвитку агрономії, ветеринарії й медицини.

Л. С. Ценковський – один із засновників онтогенетичної методи вивчення нижчих рослин і нижчих тварин, на підставі якої він зробив висновок про єдність рослинного і тваринного світу.

Ботаніка. Фізіологія рослин

162. Арнольди В. Альгологические наблюдения / В. Арнольди ; Императ. Харьков. Ун-т, Ботан. Ин-т, Морфол. Отд-ние. – Харьков : «Рус. Типо-Литогр.» (Московская, 14), 1909.

Ч. 1 : STREBLONEMA LONGISETA N. SP. – 1909. – 10, [2] с., 2 табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 43. – Тит. л. рус., нем.

Анотація: «Напечатано по постановлению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Володимир Митрофанович Арнольд (1871-1924) – український ботанік, член-кореспондент АН СРСР (з 1923 р.), очільник Харківської школи альгологів.

У 1893 р. Володимир закінчив природознавче відділення фізико-математичного факультету Московського університету.

1898 р. він склав магістерський екзамен, в 1900 р. захистив дисертацію на ступінь магістра ботаніки. 1903 р. Арнольд – професор Харківського університету, 1919-1922 рр. – Кубанського, у 1922-1924 р. – Московського університетів.

Вчений вивчав індивідуальний розвиток і процес запліднення у різноспорових папоротеподібних та голонасінних рослин й морфологію і флору водоростей. Праця Арнольда «Вступ до вивчення нижчих організмів» була першим російським підручником з альгології.

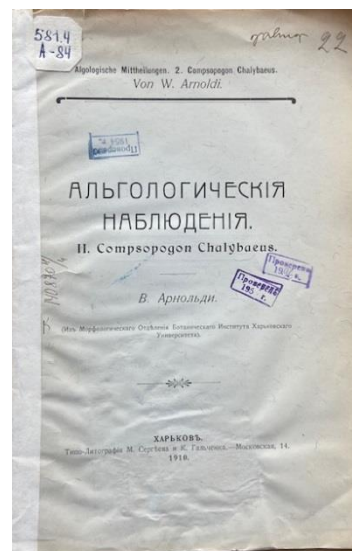
1908 р. на кошти Російської АН він здійснив подорож до Бейтензоргського ботанічного саду (о. Ява) та на інші острови, про що написав цікаву книгу «По островах Малайського архіпелагу». В останні роки життя Володимир Митрофанович вивчав флору водоростей та їхнє поширення у водоймах Європейської частини СРСР.

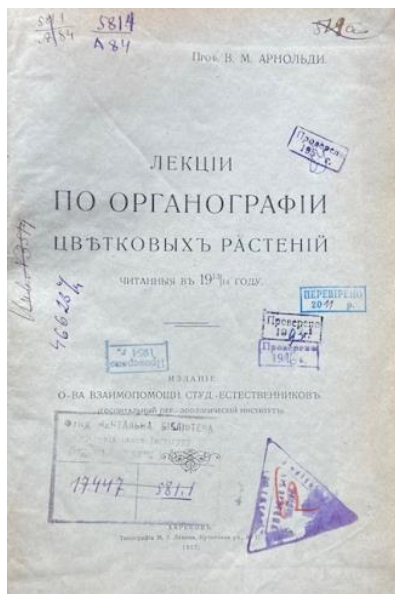
163. Арнольди В. Альгологические наблюдения / В. Арнольди ; Императ. Харьков. Ун-т, Ботан. Ин-т, Морфол. Отд-ние. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 14), 1910.

Ч. 2 : Compsorogon Chalybaeus. – 1910. – 12 с., 2 табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 43. – Тит. л. рус., нем. – Библиогр.: с. 12.

Провенієнції: дарчий напис «От автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Было большой неожиданностью встретить под Харьковом род Compsorogon, тропическую водоросль, вместе с некоторыми другими альгами, область распространения которых, по-видимому, исключала возможность их нахождения в этой области».

164. Арнольди В. М. Лекции по органографии цветковых растений читанные в 1913/14 году / В. М. Арнольди ; Зоол. Ин-т ; рис. Я. С. Лукшо. – Харьков : Изд. О-ва взаимопомощи студ.-естественников (*Гостеприимный пер.*) : Тип. М. Г. Левина (*Кузнечная ул., № 17*), 1917. – 73, [1] с., 39 табл. рис.

Анотації: «Автор – профессор», «Рисунки для настоящего издания исполнил студ. Н.-А. Института Я. С. Лукшо».

Провенієнції: власницький напис «К. Шигельський»; штамп «Дар Студента Константина Сергеевича Шигельского. Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке.

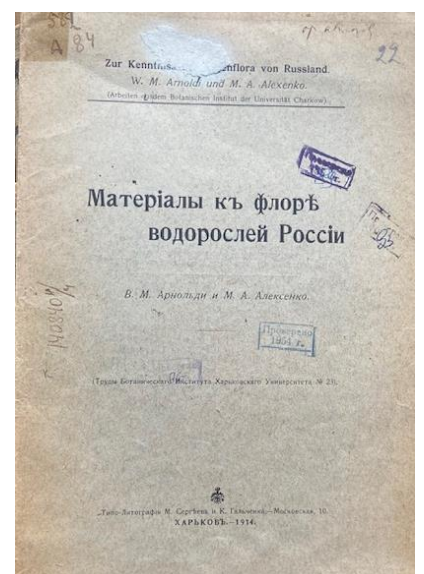
Ноября 27 дня 1922 г.»; печатки «Фундаментальна Бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Цитата з тексту: «Наука о растениях – называется ботаникой, заимствуя свое имя от греческого слова Βοτάνη – пастбище. Она ставит своей задачей изучение жизни растений. Но так как понятие о жизни является не вполне ясным, то необходимо разъяснить на каком-либо примере. Что под ним подразумевается. Посадив какое-нибудь семя, напр., боб или желудь в землю и, следя за его прорастанием и дальнейшим развитием, увидим, как из семени боба разовьется всем известное бобовое растение, а из желудя – дуб. Из семени, которое представляет собой почти нерасчлененное тельце, вырастает большое сложно устроенное растение, состоящее из корня, стебля с листьями, приносящее цветы и плоды, где заключены такие же самые семена, с которых мы начали изучать посеянное растение. Следовательно жизнь растения состоит в изменении его формы, в разнообразных превращениях, приводящих в конце концов к тому же семени, от которого начинается жизнь растения».

165. Арнольди В. М. Материалы к флоре водорослей России / В. М. Арнольди, М. А. Алексенко. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1914. – 18 с. – (Труды Ботанического Института Харьковского Университета ; № 23). – Тит. л. рус., нем.

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко от авторов», «Отъ авторовъ»; печатка

«Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Ймовірно авторські виправлення у тексті.

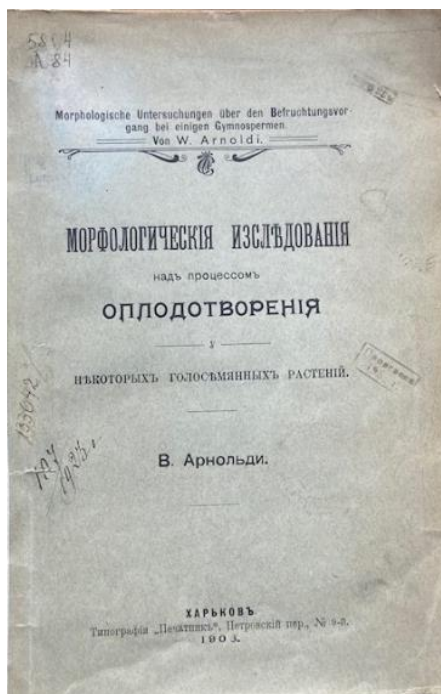
Михайло Олександрович Алексенко (1861-1920) – український ботанік, приват-доцент, альголог і бріолог. Михайло народився в родині полтавського поміщика, точна дата і місце народження невідомі.

Він закінчив Харківський університет. В цьому ж університеті працював з 1896 р. до кінця життя. З 1888 р. член, з 1907 до 1920 – науковий секретар Товариства дослідників природи при Харківському університеті.

Одним з перших Алексенко почав систематично вивчати водорості й мохи на території України (Харківщина, Полтавщина, Чернігівщина), а також в колишній Курській та інших губерніях; описав ряд нових видів водоростей. Він зібрав значні колекції водоростей та мохів, частково їх опрацював і опублікував результати у виданнях Товариства.

Алексенко – засновник музею кафедри ботаніки Харківського університету.

Михайло Олександрович був чудовим фотографом, створив велику колекцію діапозитивів, яку першим став використовувати при читанні лекцій з ботаніки (на жаль, зібрання не збереглося).

166. Арнольди В. Морфологические исследования над процессом оплодотворения у некоторых голосеменных растений / В. Арнольди. – Харьков : Тип. «Печатник» (Петровский пер., № 9-й) : Электротпечатня газ. «Харьковский Листок» (Петровский пер., 12), 1906. – [2], VII, 98, [1] с., прил. (Табл. рис.). – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 11, вып. 2. – Тит. л. рус., нем.

Присвята: «Памяти дорогого учителя Профессора Ивана Николаевича Горожанкина».

Анотація: «Напечатано по постановлению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества

М. Алексенко».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Николаю Евдокимовичу Дорофееву отъ автора»; печатка «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства»,

«Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Іван Миколайович Горожанкін (1848-1904) – доктор ботаніки, ординарний професор Московського університету, завідувач ботанічного саду при цьому університеті. В. М. Арнольді був учнем Горожанкіна.

167. Арнольди В. Некоторые данные к морфологии полового поколения у *Salvinia natans* / В. Арнольди ; Императ. Харьков. Ун-т, Ботан. Ин-т, Морфол. Отд-ние. – Харьков : «Рус. Тип. и Литогр.» (Московская, 14), 1909. – 17, [1] с. : табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 43. – Тит. л. рус., нем. – Библиогр. после с. 17.

Анотація: «Напечатано по постановлению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

168. Деларю, Евгений. Выделение воды надземными органами растений / Е. Деларю. – Харьков : В Унив. Тип., 1868. – [4], IV, 120 с. : табл., 2 табл. рис.

Анотації: «Автор – приват-доцент ботаники при Харьковском Университете»; «Напечатано по определению Совета Императорского Харьковского Университета. Ректор В. Кочетов».

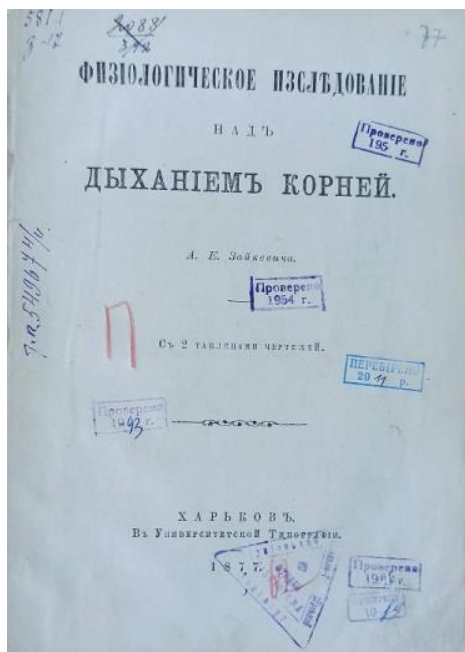
Провенієнції: печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «На внешней поверхности надземных частей растения довольно часто замечаются выделения, различные как по своему составу, так и по внешнему виду. Более других интересно, по значению своему для растений, выделение воды, совершающееся в виде двух процессов: 1) процесса испарения, свойственного всем растениям без исключения, и 2)

процесса водоточения, по предположению Унгера тоже свойственного всем растениям, но замеченного только у сравнительно небольшого числа растений, хотя и происходящего иногда в значительной степени. При первом из двух названных процессов, вода выделяется в виде пара; при втором – в капельно-жидком состоянии».

Євген Михайлович Деларю (1845-?) – анатом і фізіолог рослин, викладач Катеринославської класичної чоловічої гімназії.

Народився в с. Василівці Вовчанського повіту Харківської губернії. Євген закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Імператорського університету Св. Володимира в Києві. У 1868 р. Деларю захистив магістерську дисертацію «Про виділення води надземними органами рослин». Євген Михайлович викладав ботаніку в Харківському і Новоросійському університетах (1866-1869 рр.). Також читав природознавство в Катеринославській класичній чоловічій гімназії (1869–1872). Деларю опублікував близько 20 наукових праць в галузі анатомії та фізіології рослин. Мав чин статського радника.

169. Зайкевич А. Е. Физиологическое исследование над дыханием корней / А. Е. Зайкевич. – Харьков : В Унив. Тип., 1877. – [2], 60, [2] с. : табл., 2 табл. черт. – Отд. отт. из изд. : Труды Общества испытателей природы. Т. 11.

Епіграф:

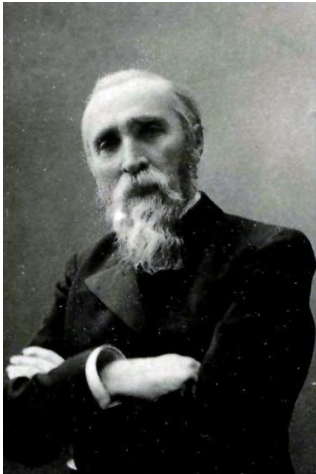
➤ Знание всех свойств и вида корней есть основание полеводства; все работы, какие сельский хозяин производит на поле, должны вполне соответствовать природе и свойствам корней тех растений, которые он хочет возделывать; все старание сельского хозяина только и может быть обращено на корни; что взошло, то находится уже вне его власти.

Юстус Либих.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Агрон. Лабор.».

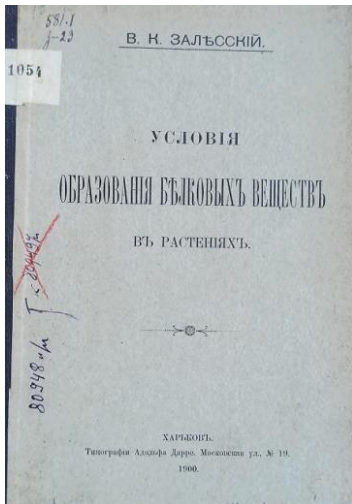

Анастасій Єгорович (Георгійович) Зайкевич (1842-1931) – учений-агроном, фізіолог рослин, етнограф, професор Харківського університету (із 1877 р.), Герой Праці (1930 р.).

По закінченні навчання у Новоросійському університеті Зайкевич вивчав сільське господарство в Петровській академії і за кордоном. «Фізіологічне дослідження над диханням коренів» – магістерська дисертація (1878 р.).

А. Є. Зайкевич вивчав фізіологію дихання коріння рослин. Співавтор сорту люцерна Грімм–Зайкевича та автор сорту м'яти Мітчам. Записував народні пісні Лубеницини для М. Лисенка, пропагував творчість Т. Шевченка. Досліджував гончарні промисли, видав працю «Мотивы малороссийского орнамента гончарного производства» (1883 р.). Співзасновник Миргородського керамічного технікуму (1896 р.).

170. Залесский В. К. Условия образования белковых веществ в растениях / В. К. Залесский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., №19), 1900. – [4], 58 с.

Анотація: «Печатано с разрешения Совета Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства, 19 Мая 1900 г.»

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому профессору Анастасию Георгиевичу Зайкевичу отъ автора»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-

Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Будучи а priori убежден в возможности синтеза белковых веществ в растениях из органических азотистых соединений и нитратов в темноте, я поставил своею задачею доказать верность этих положений на опыте, направив главное старание на отыскание подходящих для этого объектов, а также на устранение ошибок моих предшественников, неудачи которых зависели от неправильной постановки опыта, неточных методов исследования и анализа».

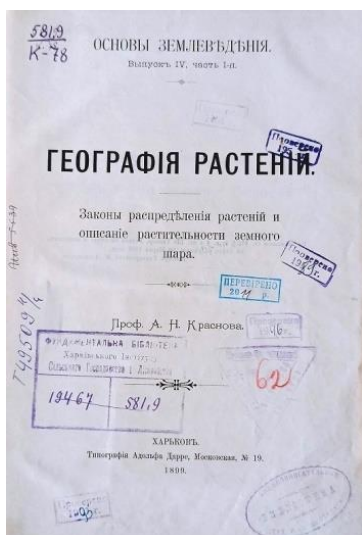

В'ячеслав Костянтинівич Залеський (1871-1936) – український фізіолог і біохімік рослин, магістр ботаніки, професор фізіології рослин з ученням про мікроорганізми, член-кореспондент АН УРСР, заслужений діяч науки УРСР.

В'ячеслав народився в Харкові. У 1893 р. Залеський закінчив Харківський університет, у якому працював до

1899 р. Із 1899 р. до 1903 р. обіймав посаду завідувача кафедри фізіології рослин Ново-Александрійський інституту сільського господарства та лісівництва в Пулавах. У 1903 р. він повертається до Харківського університету як професор, цю посаду він займав до самої смерті. В'ячеслав Залеський був учнем В. І. Палладіна. За дві свої дисертації науковець отримав спочатку вчений ступінь магістра, а потім і доктора. В'ячеслав Костянтинівич також викладав фізіологію на Вищих жіночих курсах.

Основні наукові дослідження В. К. Залеського присвячено синтезу білкових речовин, вивченню ролі сполук фосфору й заліза в обміні речовин рослинного організму. Учений довів можливість утворення вищими рослинами білкових речовин з нітратів і вуглеводів без участі сонячної енергії, наявність у них ферменту карбоксилази. Також вивчав ґрунтову мікрофлору, умови поширення у ґрунті азотобактера, процес дихання, дихальні ферменти, біохімічні перетворення в мікроорганізмах тощо.

171. Краснов А. Н. География растений. Законы распределения растений и описание растительности земного шара / А. Н. Краснов. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская, № 19), 1899. – [6], 499, [1] с. : табл., ил. – (Основы земледения ; вып. 4, ч. 1). – Бібліогр.: с. 5-6 (1-я паг.).

Присвята: «Своему уважаемому учителю Андрею Николаевичу Бекетову посвящает труд этот автор».

Анотації: «Автор – профессор»; «На основании ст. 41, § 1, п. 4 и ст. 138 Универ. Устава печатать и выпустить в свет разрешаю. 26 Марта 1899 года. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальная библиотека Харьковского Института Сельского Господарства і Лісівництва», «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Ал. Болтинъ».

Цитата з розділу 1: «Атмосфера и вода, действуя в течение веков на земную поверхность, придали ее горам и равнинам облик не одинаковый в области различных климатов. ... Но это различие стран, обладающих разными климатами, было бы несравненно меньшее, если бы к нему не присоединялось несходство в ковре растений, одевающих и украшающих неровности нашей планеты. Как облик жилья в большей степени зависит от его обстановки, чем от характера стен или расположения окон, так точно и пейзаж местности главным образом определяется одевающей ее растительностью. От нее зависит, будет ли казаться равнина мертвенною пустынею или цветущим садом и горный ландшафт может благодаря ей

казаться преддверием ада или уголком земного рая. Ею определяется пригодность местности для человеческого жилья и ход развития его культуры. Целые цивилизации создавались при помощи тех или других растений и распределялись в зависимости от мест их обитания. Они влияли на характер народов, их поэзию, их архитектуру».

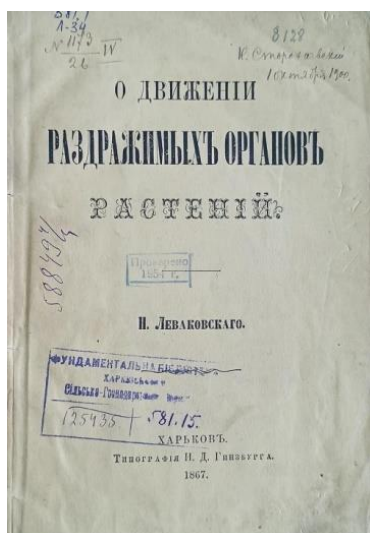
172. Краснов А. Н. Материалы для флоры Полтавской губернии. Результаты флористических исследований Полтавской губернии / А. Н. Краснов. – Харьков : В Унив. Тип., 1891. – [2], 116 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 24.

Анотація: «Напечатано по определению Общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Анастасию Егоровичу

Зайкевичу на память отъ автора»; печатка особистої бібліотеки «А. Е. Зайкевичъ»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Полтавское губернское земство, поручив исследование почв своей губернии профес. В. В. Докучаеву, обратилось ко мне с предложением заняться параллельно флорой этой местности».

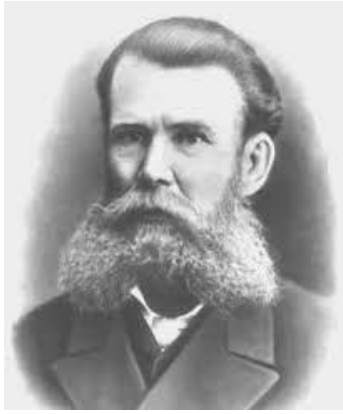
173. Леваковский Н. О движении раздражимых органов растений / Н. Леваковский. – Харьков : Тип. И. Д. Гинзбурга, 1867. – [2], 97, [1] с. : табл.

Анотація: «Печатать разрешено на заседании Физико-Математического Факультет 21 Января 1867 г. Декан А. Чернай».

Провенієнції: власницький напис «Н. Сторожневский [Сторожевский?]. 1 октября 1900»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Одно из различий, существующих между животными и растениями, состоит в том, что эти последние, вообще говоря, не имеют способности произвольного перемещения с места на место; однако существуют как целые растительные организмы, так и отдельные их части, представляющие весьма заметные явления движения».

Микола Федорович Леваковський (1833-1898) – один із перших українських ботаніків, які працювали в галузі експериментальної морфології, дійсний статський радник (із 1875 р.).

Микола закінчив Харківську гімназію (1852 р.) і фізико-математичне відділення філософського факультету Харківського університету (1857 р.). Протягом 1864-1865 рр. Леваковський служив старшим учителем природничих наук у Катеринославській гімназії.

У 1865-1867 рр. Микола Федорович був приват-доцентом Харківського університету, де одержав ступінь магістра ботаніки. Згодом його обрали доцентом Казанського університету на кафедрі ботаніки. Із 1869 р. – ординарний професор ботаніки. Протягом 1875-1881 рр. М. Ф. Леваковський обіймав посаду проректора Казанського університету, у 1882-1886 рр. – декана фізико-математичного факультету.

174. Палладин В. И. Анатомия растений / В. И. Палладин. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., 19), 1895. – IV, 172 с. : табл., 160 рис.

Анотації: «Автор – Профессор Императорского Харьковского Университета»; «Печатать и выпустить в свет разрешаю, 23 Октября 1895 года. И. д. Ректора А. Брио».

Провенієнції: печатка особистої бібліотеки «Евгений Алексеевичъ Базилевичъ» (з короною); власницький напис «А. Соколовский»; «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Е.А.Б.».

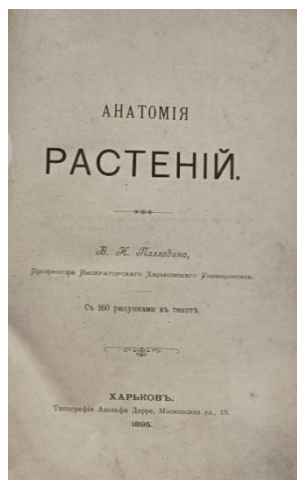
Численні читацькі помітки.

Володимир Іванович Палладін (1859-1922) – український біохімік, ботанік, хімік, **магістр ботаніки, професор загальної та лісової ботаніки і фізіології рослин Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1886-1889 рр.), професор Харківського (з 1889 р.), Варшавського (1897 р.), Петербурзького (1901-1914 рр.) університетів. Володимир закінчив Московський університет (1883 р.), учень К. А. Тімірязева і І. М. Горожанкіна.**

В. І. Палладін – один із творців теорії дихання рослин як сукупності ферментативних процесів, які здійснюються системою оксидаз і дегідрогеназ. За думкою вченого, у першій фазі дихання проходить анаеробний розпад води та вуглеводнів і відновлення так званих

дихальних хромогенів, які служать акцепторами і переносниками водню. В другій фазі – кисень з повітря окислює хромогени, які при цьому перетворюються в дихальні пігменти. В. Палладін вивчав процеси утворення ферментів і координацію їхніх дій.

175. Палладин В. И. Анатомия растений / В. И. Палладин. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., 19), 1895. – IV, 172 с., 160 рис.

У книзі приплетено: **Палладин В. И. Физиология растений / В. И. Палладин.** – 2-е изд. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная ул., дом № 28), 1895. – VII, 178 с. : рис.

Анотації: «Автор – Профессор Императорского Харьковского Университета»; «Печатать и выпустить в свет разрешаю, 23 Октября 1895 года. И.

д. Ректора А. Брио».

Провенієнції: власницький напис «Н. Дорофеевъ»; печатки «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Н.Д.».

176. Палладин В. И. Анатомия растений / В. И. Палладин. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., 19), 1895. – IV, 172 с., 160 рис.

Анотації: «Автор – Профессор Императорского Харьковского Университета»; «Печатать и выпустить в свет разрешаю, 23 Октября 1895 года. И. д. Ректора А. Брио».

У книзі приплетено: **Палладин В. И. Физиология растений / В. И. Палладин.** – 3-е изд. – Варшава : Тип. Варшав. Учеб. Округа (Краковское-предместье, № 3), 1898. – VII, 195 с. : рис.

Провенієнції: печатка «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», у 2-му алігаті власницький напис «?».

Численні читацькі помітки.

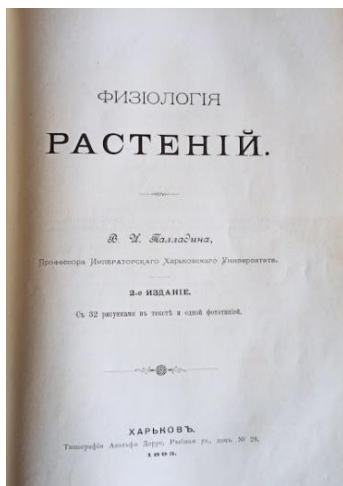
177. Палладин В. И. Ботаника / сост. по учебнику В. И. Палладина. Конспект по систематике : для студ. Вет. Ин-та / сост. А. Красновым. – Литогр. изд. / студ. Е. Кривошеин и Н. Сычев. – Харьков : Типо-Литогр. И. М. Варшавчика (Николаевская ул., № 3-й), 1903.

Ч. 2. – [4], 269, [1] с. : рис., прил.

Провенієнції: власницький напис «ВШвидченко»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Інституту».

Численні читацькі помітки.

178. Палладин В. И. Физиология растений / В. И. Палладин. – 2-е изд. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная ул., дом № 28), 1895. – VII, [1], 178 с., 32 рис., 1 фототипия.

Прилетено до книги:

Палладин В. И. Анатомия растений / В. И. Палладин. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1895.

Анотація: «Автор – профессор Императорского Харьковского Университета»; «По определению Физико-Математического Факультета Императорского Харьковского Университета

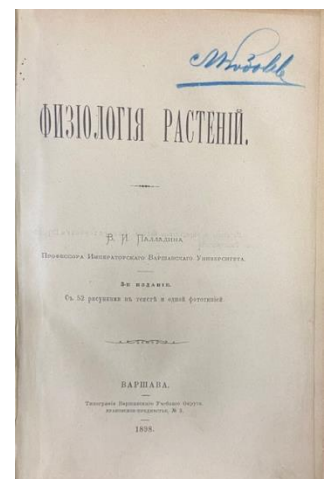
печатать и выпустить в свет разрешается, Октября 18 дня 1894 года. Декан А. Брио».

179. Палладин В. И. Физиология растений / В. И. Палладин. – 3-е изд. – Варшава : Тип. Варшав. Учеб. Округа (Краковское-предместье, № 3), 1898. – VII, 195 с. : рис.

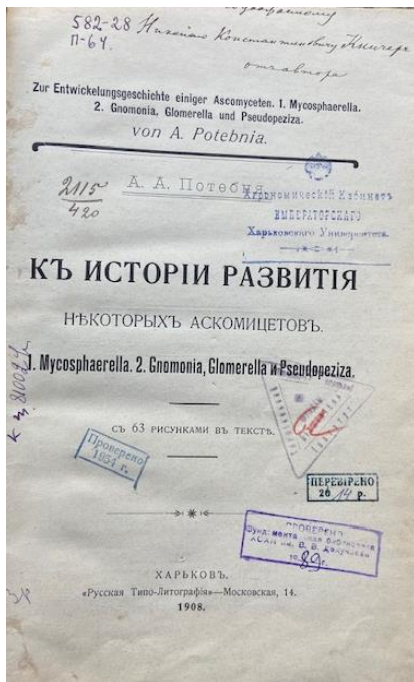
Прилетено до книги: **Палладин В. И. Анатомия растений** / В. И. Палладин. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., 19), 1895. – IV, 172 с., 160 рис.

Провенієнції: власницький напис «?».

Численні читацькі помітки.

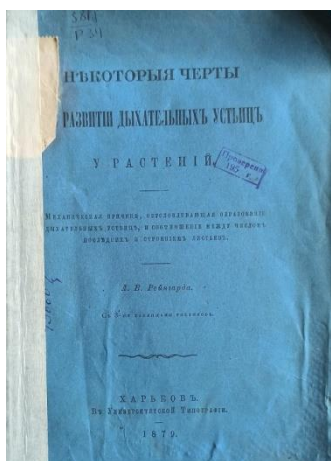
180. Потєбня А. А. К истории развития некоторых аскомицетов. 1. Mycosphaerella. 2. Gnomonia, Glomerella и Pseudopeziza / П. А. Потєбня. – Харьков : «Русская Тип-Литогр.» (Московская, 14), 1908. – 148, [3] с., 63 рис. – Тит. л. рус., нем. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 42.

Анотація: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провєнієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Николаю Константиновичу Кничерь от автора»; печатка «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Б.Х.2.Р.У».

Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Б.Х.2.Р.У».

Цитата з тексту: «Цель настоящей работы – во-1-х, дать обзор сведений о разнообразии плодоношений у аскомицетов (главным образом у пиреномицетов); во-2-х – проследить связь между различными конидиальными формами, входящими в цикл развития некоторых, наиболее изученных их представителей, попутно разобрать основы современной класификации этих форм и указать на пути к устранению ее несовершенств, и в-3-х – подтвердить свои выводы на основании литературных данных из собственных наблюдений...»

181. Рейнгард Л. В. Некоторые черты в развитии дыхательных устьиц у растений. Механическая причина, обуславливающая образование дыхательных устьиц, и соотношение между числом последних и строением листьев / Л. В. Рейнгард. – Харьков : В Унив. Тип., 1879. – [2], 78 с., III табл. рис. – Отд. отт. из кн.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. 1879. Т. 12.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете».

Провєнієнції: печатка «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

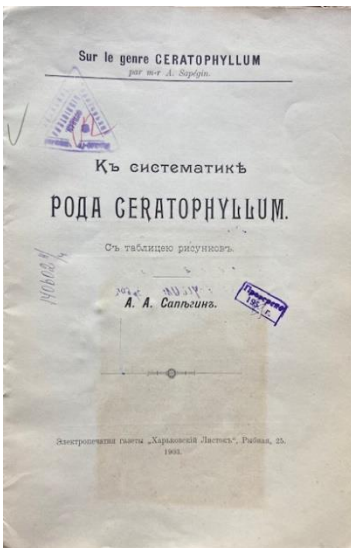

Людвіг Васильович (Вільгельмович) Рейнгард (1847-1920) – ботанік, альголог, заслужений професор, перший виборний ректор Імператорського Харківського університету (1905-1906), таємний радник.

Людвіг навчався у 1-й київській, потім курській гімназії, яку не закінчив. У 1866 р. переїхав до Харкова. Протягом 1867-1871 рр. він навчався на відділенні природничих наук фізико-математичного факультету університету. Після закінчення навчання став консерватором ботанічного кабінету. У 1874-1877 рр. викладав природничу історію у Харківському реальному училищі. Після захисту дисертації в якості приват-доцента читав лекції у Харківському університеті (1877-1880). У тому ж році його запрошено на роботу доцентом кафедри ботаніки Новоросійського університету в Одесі.

Після захисту дисертації на ступінь доктора ботаніки (1885 р.) Л. В. Рейнгарда затвердили екстраординарним професором. У 1886 р. переведено до Харківського університету на посаду ординарного професора, із 1902 р. – заслужений професор.

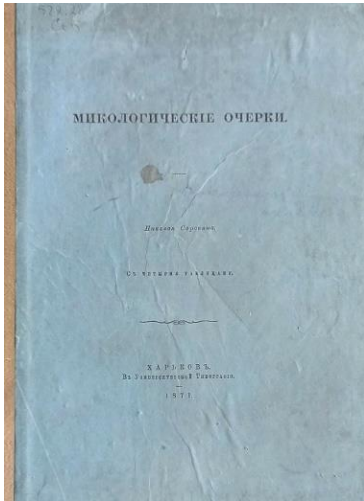
Науковець викладав курс ботаніки. Одночасно в 1886-1888 рр. Рейнгард читав курс лекцій з анатомії і фізіології рослин у Харківському технологічному інституті. У 1891-1894 рр. – секретар фізико-математичного факультету. Більшість наукових праць професора Л. В. Рейнгарда присвячено анатомії і фізіології рослин, зокрема морфології водоростей.

182. Сапегин А. А. К систематике рода Geratophyllum / А. А. Сапегин. – Харьков : Электротпечатня газ. «Харьковский Листок» (*Рыбная*, 25), 1903. – 11, [2] с., 1 табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 37. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: дарчий напис «Глубокоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора»; печатка «Фундаментальна Бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

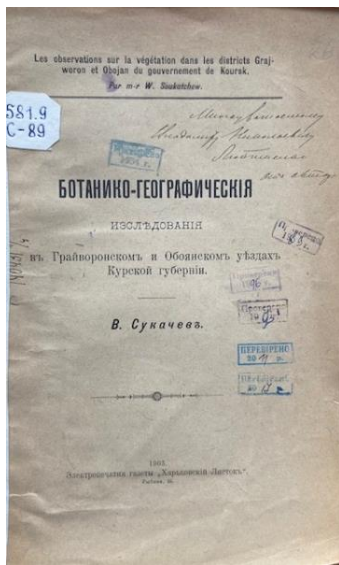

183. Сорокин, Николай. Микологические очерки / Н. Сорокин. – Харьков : В Унив. тип., 1871. – [6], 48 с., 4 табл. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 3.

Провенієнції: печатка «Центральная сельскохозяйственная библиотека Н.К.З.», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Из передмови: «"Микологические очерки" суть результаты, добытые при исследовании низших грибов нашей местности и могущие послужить материалом при составлении криптогамической флоры харьковского округа. Эти "очерки" я разделил на два отдела: в первом я поместил те новые факты, которые я подметил при развитии уже известных грибов; второй отдел исключительно содержит в себе микроскопические грибы в первый раз описанные...».

Микола Васильович Сорокін (1846-1909) – учений-міколог, засновник медичної мікології Росії. Головними працями М. В. Сорокіна є «Микологические очерки» (1870 р.), «Заметки о некоторых насекомых» (1883), «О паразитах, наблюдаемых при дифтерите» (1882 р.), «Растительные паразиты как причина заразных болезней человека и животных» (1882-1886 рр.).

184. Сукачев В. Ботанико-географические исследования в Грайворонском и Обоянском уездах Курской губернии / В. Сукачев. – Харьков : Электротпечатня газ. «Харьковский Листок» (*Рыбная*, 25), 1903. – 37, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 37. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Напечатано по постановлению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

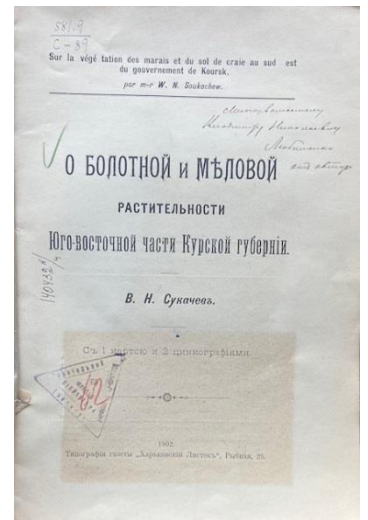
Володимир Миколайович Сукачов (1880-1967)
– геоботанік, лісівник, еколог, палеонтолог і організатор науки, академік АН СРСР (1943 р.), заслужений діяч науки РРФСР, Герой Соціалістичної Праці (1965 р.). Володимир у 1898 р. закінчив Харківське реальне училище. У 1902 р. після закінчення Санкт-Петербурзького лісового інституту зі званням лісівника першого розряду, почав працювати асистентом у тому виші. Учень академіка І. П. Бородіна та Г. Ф. Морозова, 1905 р.

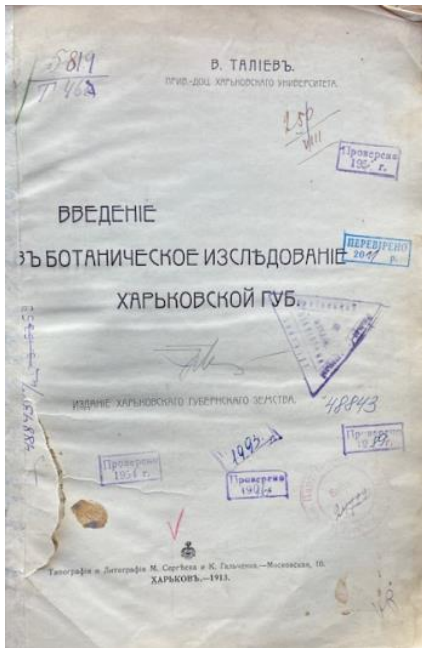
був направлений на стажування до Німеччини. У 1911-1919 р. Сукачов викладав на Петербурзьких Вищих жіночих сільськогосподарських курсах та на Вищих географічних курсах. У 1919-1941 рр. очолював створену ним кафедру дендрології та систематики рослин Лісового інституту. 1932-1933 р. – завідувач відділом геоботаніки Ботанічного інституту АН СРСР. 1943 р. обраний дійсним членом АН СРСР з відділення біологічних наук (ботаніка, фітоценологія, біогеоценологія, фітопатологія). У 1944-1948 рр. – професор Московського лісотехнічного інституту, завідувач кафедри дендрології та систематики рослин, згодом став професором географічного факультету МДУ, завідувач кафедри геоботаніки. Ввів у науку поняття «біогеоценоз» (1942 р.), заклав основи наукового напрямку – біогеоценології.

185. Сукачев В. Н. О болотной и меловой растительности Юго-восточной части Курской губернии / В. Н. Сукачев. – Харьков : Тип. газ. «Харьковский Листок» (Рыбная, 25), 1902. – 32 с., 1 карта, 2 цинкографии. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 37. – Тит. л. рус., нем.

Анотація: «Напечатано по постановлению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

186. Талиев В. Введение в ботаническое исследование Харьковской губ. / В. Талиев. – Харьков : Изд. Харьков. Губерн. Земства : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 134, [2] с., 142 рис.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Из передови: «Принявши предложение Харьковской Губернской Земской Управы взять на себя ботаническое исследование Харьковской губ., которое должно быть произведено, одновременно с почвенным исследованием, в течение 1912-1915 гг., я ...решил использовать сумму, ассигнованную на первый год, для составления настоящего «Введения». Задачей его является предпослать детальному поуездному обследованию общий очерк растительности Харьковской губ. в связи с освещением тех теоретических и практических вопросов, которые возникают при таком исследовании».

Валерій Іванович Талієв (1872-1932) – український ботанік.

Валерій закінчив природно-історичне відділення фізико-математичного факультету Казанського університету (1894 р.) і медичний факультет Харківського університету (1897 р.).

Працював військовим лікарем у м. Феодосії (1897-1899 рр.). З 1900 р. Талієв – приват-доцент Імператорського Харківського університету. Одночасно викладав ботаніку в Харківському ветеринарному і медичному інститутах. З 1919 р. – професор Петровської сільськогосподарської академії (нині Московська сільськогосподарська академія ім. К. А. Тімірязєва).

Книга В. Талієва "Охраняйте природу!" (1914 р.) стала першим надрукованим в Україні виданням, присвяченим питанням охорони природи.

Основні праці з географії рослин, теорії еволюції, біології і морфології рослин; досліджував флору Південної України, рослинність крейдяних відкладів та ін. Підкреслював роль людини і тварин у поширенні рослин на Землі, безлісся степів пояснював

діяльністю людини. Автор підручників ботаніки та визначників рослин Європейської частини СРСР.

В. Талієв – піонер охорони природи в Україні, керівник Харківського Товариства дослідників природи.

187. Талиев В. К морфологии генезису насекомоядных растений / В. Талиев. – Харьков : Электротпечатня газ. «Харьковский Листок» (Рыбная, 25), 1903. – 37, [2] с. : рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 38, вып. 1. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

188. Талиев В. И. Лекции по общей ботанике. Опыт изложения основ ботаники с эволюционной точки зрения / В. И. Талиев. – Харьков : «Русская Типо-Литогр.» (Московская, 14), 1908.

Ч. 2. – 1908. – 275, [5] с. : рис.

Анотації: «Автор – Приват-Доцент Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Фундаментальная библиотека Харьковского 2-го реального училища», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Б.Х.2.Р.У.».

189. Талиев В. И. Определитель высших растений Европейской России (кроме Кавказа и Крайнего Севера) / В. И. Талиев. – Харьков : Тип. «Печатник» (Петровский пер., № 9-й), 1907.

Ч. 1. – 1907. – 533, [2] с. : рис.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільсько-Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «2.Х.Р.У».

Из передмови: «Настоящий труд преследует цель дать более или менее общедоступное руководство для определения

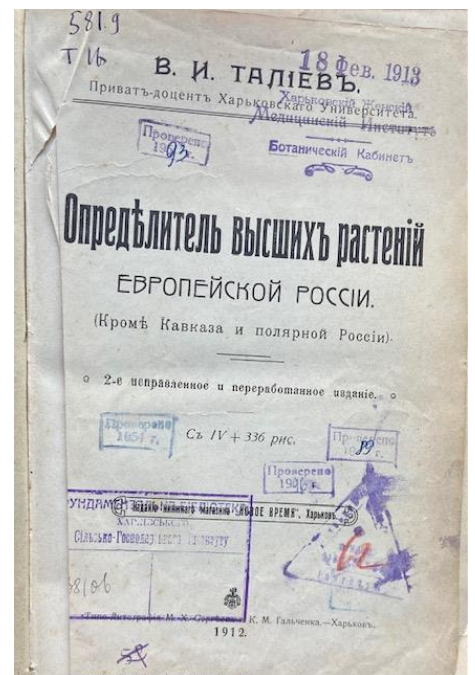
растений, преимущественно для более южной, восточной и западной России, не претендуя на специально-научные задачи».

190. Талиев В. И. Определитель высших растений Европейской России (кроме Кавказа и полярной России) / В. И. Талиев. – 2-е изд., испр. и перераб. – Харьков : Изд. кн. маг. «Новое время» : Тип-Литогр. М. Х. Сергеева и К. М. Гальченко, 1912. – 23, [1], XLIV, 560 с., 336 рис.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Харьковский Женский Медицинский Институт. Ботанический кабинет», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Выпуская в свет 2-е издание своего "Определителя", я, по прежнему, имел ввиду, не претендуя на самостоятельность обработки, дать общедоступное руководство, приспособленное между прочим и для целей преподавания».

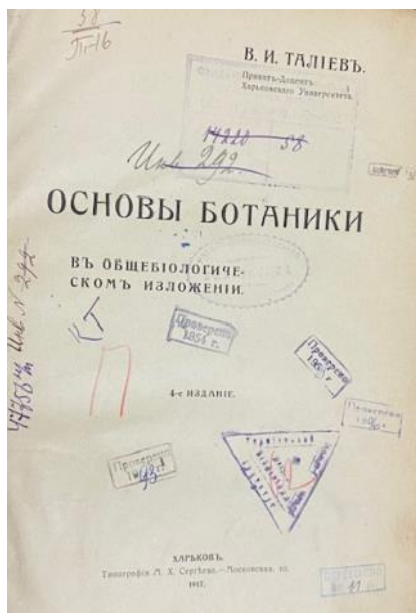
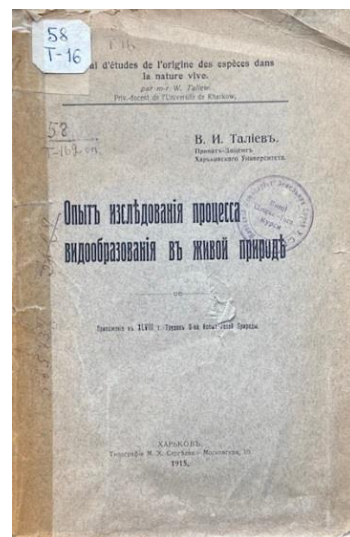

191. Талиев В. И. Опыт исследования процесса видообразования в живой природе / В. И. Талиев. – Харьков : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1915.

Ч. 1. – 1915. – 275, [3] с. : рис. – Прил. к изд.: Труды Общества Испытателей Природы. Т. 48. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент Харьковского университета».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александровского Института», «Вищі Сільськогосподарські Курси. Народний Комісаріат Земельних Справ У.С.Р.Р.», «Бібліотека Всеукраїнської Вищої Комуністичної Сільсько-Господарської Школи ім. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

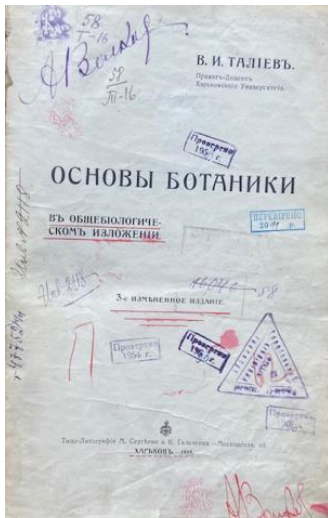

192. Талиев В. И. Основы ботаники в общебиологическом изложении / В. И. Талиев. – Харьков : «Русская Типо-Литогр.» (Московская, 14), 1909.

Ч. 1. – 2-е изд., перераб. – 1909. – 331, [5] с. : рис.

Анотації: «Автор – Приват-Доцент Харьковского университета»; «2-е переработанное издание «Лекций по Общей Ботанике», ч. 1».

Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского 2-го реального училища», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Б.Х.2.Р.У.».

193. Талиев В. И. Основы ботаники в общебиологическом изложении / В. И. Талиев. – 3-е изд., изм. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1915. – [7], 694, [2] с. : рис.

Присвята: «Посвящается русской учащейся молодежи, в созвучии с лучшими стремлениями которой зрел настоящий труд».

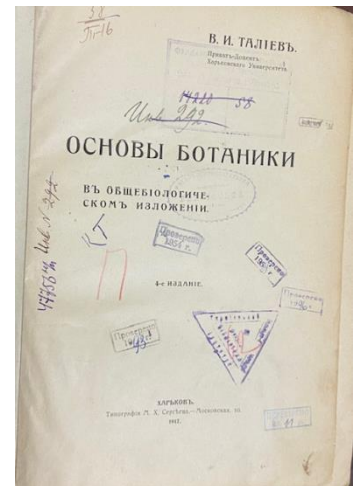
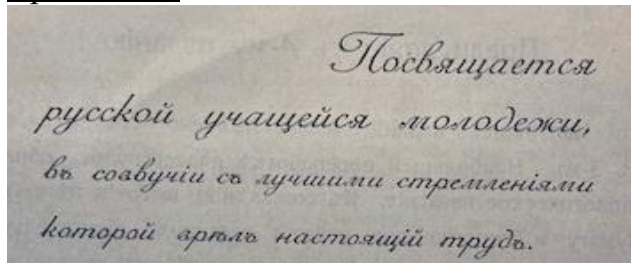
Анотація: «Автор – Приват-Доцент Харьковского Университета».

Провенієнції: власницький напис та особиста печатка «А. Волков», печатка «Дар ст. Волкова Михаила Ивановича учебно-вспомогательной студенческой библиотеке 22 мая 1922 г.», печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

194. Талиев В. И. Основы ботаники в общебиологическом изложении / В. И. Талиев. – 4-е изд. – Харьков : Типо-Литогр. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1917. – 695, [1] с.: рис.

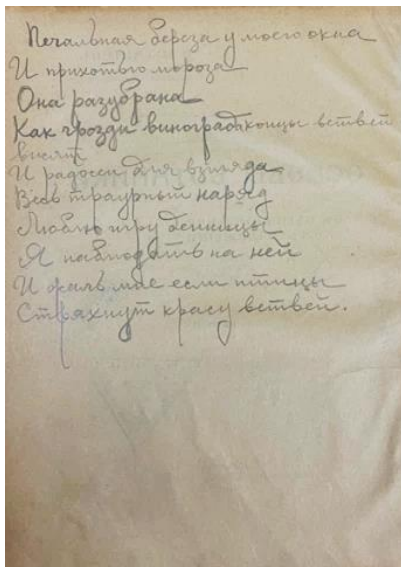
Присвята:

Анотації: «Автор – Приват-Доцент Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотеки студентов Ново-Александровского института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки. На звороті титульного аркуша невідомим читачем написано вірш.

Из передови до 4-го видання: «Настоящее издание мало изменено сравнительно с 3-м. Наибольшей переработке подверглось»

общебиологическое введение. К сожалению, высокие цены на бумагу и типографские работы заставили значительно повысить продажную цену моего учебника, чего я до сих пор избегал. В. Талиев».

195. Талиев В. И. Растительность Южного берега Крыма: (деревья и кустарники) с приложением общего биологического очерка : карманный атлас для экскурсантов, туристов, любителей садоводства / В. И. Талиев. – Харьков : «Рус. Тип. и Литогр.»

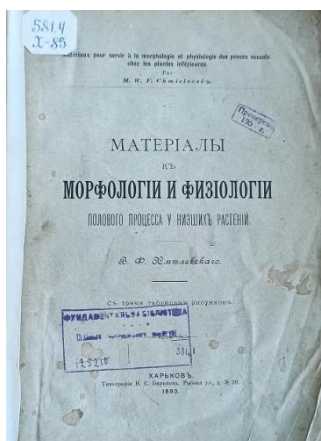

с приложением общего биологического очерка : карманный атлас для экскурсантов, туристов, любителей садоводства / В. И. Талиев. – Харьков : «Рус. Тип. и Литогр.» (Московская, 14), 1909. – 191, [1] с. : рис., табл.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент Харьковського Університета».

Провенієнції: печатки «Вищі Сільсько-Господарські Курси Народного Комісаріату Земельних Справ У.С.Р.Р.», «Бібліотека Всеукраїнської Вищої Комуністичної Сільсько-Господарської Школи ім. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Посещая неоднократно Южный берег Крыма, и видя многолюдные группы туристов и экскурсантов, стремящихся сюда со всех концов России, я всегда удивлялся отсутствию у нас какого бы то ни было пособия, которое могло бы служить руководством при знакомстве с невольно привлекающими к себе внимание южными древесными и кустарниковыми породами.... Настоящее пособие и ставит своей задачей выполнить, хотябы отчасти, указанный пробел. Составляя его, я имел ввиду интересы широкой публики, не обладающей специальной подготовкой...».

196. Хмелевский В. Ф. Материалы к морфологии и физиологии полового процесса у низших растений / В. Ф. Хмелевский. – Харьков : Тип. В. С. Бирюкова (Рыбная ул., д. № 30), 1890. – 80 с., 3 табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском университете. Т. 25. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «В предлагаемом мною труде я привожу в начале литературу, касающуюся деталей полового процесса у таллофитов, затем в

общей части помещаю сделанные мною наблюдения над морфологическими и физиологическими изменениями элементов половых клеток до и во время полового слияния. Материалом для этих наблюдений служили главным образом виды Spirogyra. Исследования других таллофитов в этом отношении по разным причинам было затруднительно, вследствие чего я не добился от них никаких результатов».

Вікентій Фердинандович Хмелевський (1880-1933) – відомий вчений, ботанік, краєзнавець, екстраординарний професор Варшавського університету, член Кримсько-Кавказького гірничого клубу.

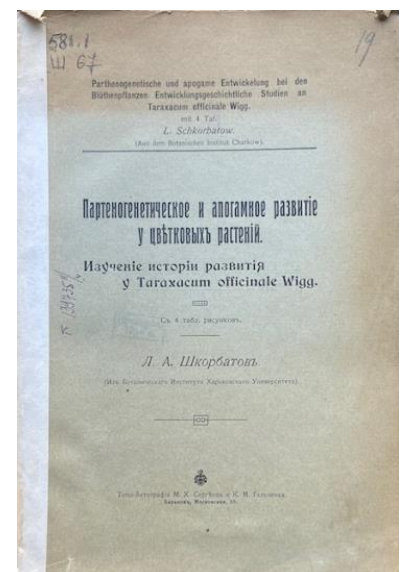
Вікентій народився в Сибіру. Закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету. У 1888 р. він призначений приват-доцентом Харківського університету; 1889-1903 рр. – доцентом, а, згодом, професором ботаніки і дендрології Інституту сільського господарства і лісівництва в Новій Олександрії, завідувачем садовими установами інституту; у 1901 р. – екстраординарним професором Варшавського університету.

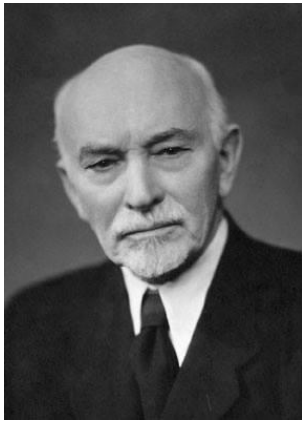
На своїй дачі у селищі Червона Поляна В. Ф. Хмелевський проводив дослідження і читав лекції місцевим жителям. Зокрема він досліджував і склав описи озер у східній частині хребта Ачишхо, на околицях Червоної Поляни, які носять назву Озера Хмелевського.

Після революції 1917 р. облаштувався в Сочі. У 1921 р. був інструктором з позашкільної освіти Сочинського відділу народної освіти. Читав лекції, проводив метеорологічні спостереження. Допомогає створювати колекції і гербарії в міському музеї краєзнавства.

197. Шкорбатов Л. А. Партеногенетическое и апогамное развитие у цветковых растений. Изучение истории развития у Taraxacum officinale Wigg. / Л. А. Шкорбатов ; Императ. Харьков. Ун-т, Ботан. Ин-т. – Харьков : Типо-Литогр. М. Х. Сергеева и К. М. Гальченко (Московская, 10), [1910]. – С. 15-56, рис., табл., 4 табл. рис. – Библиогр.: с. 54-56. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей природы. Т. 45. – Тит. л. рус., фр.

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Леонід Андрійович Шкорбатов (1884-1972) – гідробіолог та альголог, один із творців вітчизняної санітарної гідробіології, професор Харківського університету, один із засновників Північно-Донецької гідробіологічної станції, її незмінний директор (1919-1952 рр.).

Доля Л. А. Шкорбатова була пов'язана з Харківським університетом починаючи з 1903 р. Разом з вишем він витримав всі труднощі та реорганізації, пережиті наукою у післяреволюційний період, а також з ентузіазмом був серед творців нових напрямків у біології того часу.

198. Янушкевич А. Материалы для альгологии Харьковской губернии. Водоросли группы Лиманских озер Змиевского уезда / А. Янушкевич. – Харьков : Тип. В. С. Бирюкова (Рыбная ул., д. №30), 1891. – 33, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском университете. Т. 25. – Тит. л. рус., фр.

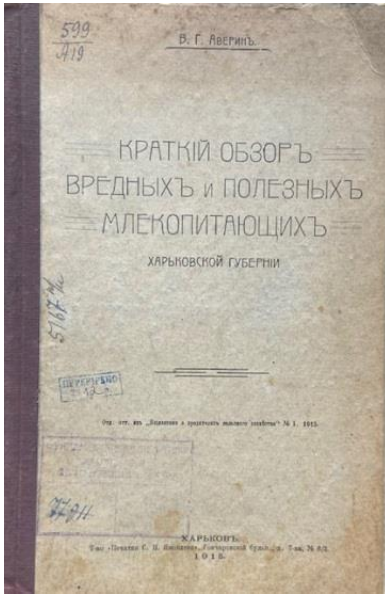
Анотація: «Напечатано по определению Общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В 1862 г. в одном из группы Лиманских озер Змиевского уезда, Харьковской губ., Лимане, развитие водорослей достигло таких размеров, что озеро в несколько квадратных верст почти буквально было заполнено ими...командированный обществом испытателей природы при Харьковском университете, для изучения водорослей группы озер Змиевского Лимана, я имел возможность следить за флорой этих озер в течение второй половины мая, трех летних месяцев и первых чисел октября. Число записанных мною форм достигает 266, хотя и им не исчерпываются все представители одного из классов таллофитов этой местности».

Зоологія. Фізіологія тварин

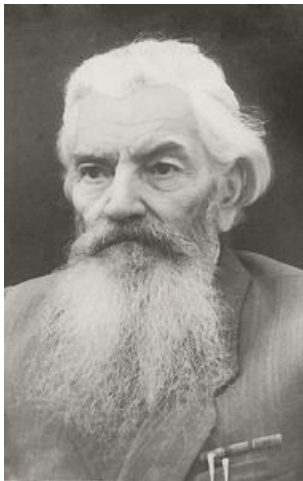

199. Аверин В. Г. Краткий обзор вредных и полезных млекопитающих Харьковской губернии / В. Г. Аверин. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6/2), 1915. – 22 с. – Отд. отт. из изд.: Бюллетень о вредителях сельского хозяйства. 1915. № 1.

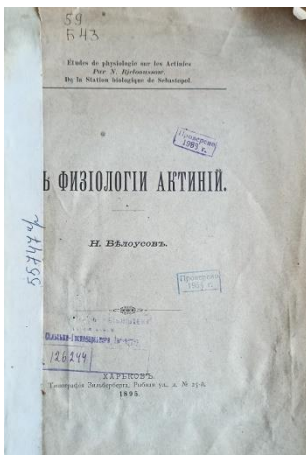
Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Віктор Григорович Аверін (1885-1955) – український зоолог, громадський діяч, професор.

Віктор 1912 р. закінчив Харківський університет. З 1913 р. – завідувач першого в Україні Ентомологічного бюро в м. Харкові, 1925 р. – завідувач відділу захисту рослин Наркомзему УСРР.

Від 1930 р. і до смерті В. Г. Аверін – завідувач кафедри зоології та ентомології Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва. Опублікував близько 340 праць з ентомології, орнітології, теріології, мисливствознавства, рибництва і охорони природи. Один із перших організаторів справи захисту рослин в УСРР і підготовки кадрів у цій галузі. Обирався до складу керівних профспілкових органів, був активним діячем Центральної ради Всеукраїнського товариства мисливців та рибалок (1923-1933 рр.) і її першим головою.

200. Белоусов Н. К физиологии актиний / Н. Белоусов. – Харьков : Тип. Зильберберга (Рыбная ул., д. № 25-й), 1895. – 81, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 29. – Тит. л. рус., фр.

Анотація: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитати з тексту: 1). «Актинии принадлежат к группе Coelenterata, животных, у которых впервые встречаемся с образованием тканей, с образованием органов – начинающимся разделением физиологического труда. В Черном море водится немного видов актиний, и почти все они сравнительно с средиземно-морскими очень мелки»; 2). «Харьковскому Обществу Испытателей природы приношу благодарность за матерьяльную и нравственную поддержку в своих занятиях».

Микола Федорович Білоусов (1893-?) – видатний фізіолог і гістолог. Доктор зоології (1905 р.), професор (1905 р.), заслужений професор Харківського університету (1919 р.).

Науковець вивчав процес травлення ряду представників *Muriaroda* та *Desorida*, мозок тварин, фізіологію руху, м'язової та судинної систем, ферменти травлення тварин, фізіологію актиній. Один із перших в Україні (1923 р.) розробляв проблему дослідження процесів старіння організмів.

201. Белоусов Н. Ф. Начальный курс практической физиологии : крат. рук. для самообучения и преподавания / Н. Ф. Белоусов ; Харьков. О-во Любителей Природы. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 80 с., 15 оригинал. рис.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Предлагаемое руководство служит элементарным пособием для лиц, желающих самостоятельно и, по возможности, без больших затрат, без дорогих приборов, ознакомиться с главнейшими основаниями физиологии, этой интересной науки, которая изучает природу человека и животных организмов».

202. Брандт А. Ф. Медицинская зоология со включением ветеринарно-медицинской и повторительного курса для естественников / А. Ф. Брандт. – 3-е изд., совершенно изм. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная ул., № 30-й), 1908. – [4], III, [1], 347, [1] с. : рис.

Анотація: «Автор – Доктор Медицины и Зоологии, Заслуженный Профессор Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; власницький напис «... (?) Мацкова»;

штамп «Даръ студ. Столяр К. Л. Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке 11/X-22».

Олександр Федорович Брандт (1844-1932) – професор зоології Харківського ветеринарного інституту і Харківського університету.

Олександр 1854-1861 рр. навчався в Ларинській гімназії. Брандт у 1866 р. закінчив Медико-хірургічну академію з золотою медаллю і премією Буша, згодом захистив докторську дисертацію на тему «Сердце, кишки и мышца», йому присвоєно ступінь доктора медицини, у 1870 р. – ступінь магістра, а у 1876 р. –

доктора зоології.

1867-1870 рр. Брандта залишено при Медико-хірургічній академії, у званні молодшого ординатора для вдосконалення зоологічних наук.

1871-1880 рр. – наглядач зоологічного музею Імператорської академії наук, приват-доцент при Санкт-Петербурзькому університеті, викладач природничої історії при Жіночому патріотичному інституті.

1880 р. вчений обраний ординарним професором Харківського ветеринарного інституту, а у 1887 р. – затверджений ординарним професором Харківського університету. З 1887 по 1903 р. – завідувач університетського зоологічного кабінету. З ініціативи Олександра Брандта засновано Південноросійське товариство акліматизації, де тривалий час він перебував на посаді голови.

У 1896 р. – засновник і перший директор Харківського зоопарку.

203. Виноградов Б. С. Биологические наблюдения над крапчатым сусликом (*Spermophilus guttatus* Temm.) : доклад Обл. Энтомол. Совещ. при Харьков. Земской Управе 20-21 сент. 1914 г. / Б. С. Виноградов ; предисл. В. Г. Аверина ; Харьков. Губерн. Земство, Энтомол. Бюро. – Харьков : «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, дом Т-ва, 6/2), 1914. – [2], 14 с., IX табл. рис.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп «Отъ Энтомологического Бюро Харьк. Губернскаго Земства».

Из передмови В. Г. Аверина: «В последние годы, с одной стороны в связи с усиленным размножением сусликов, с другой стороны ввиду признаного их участия в переносе чумы на людей – вопрос о борьбе с сусликами поставлен на очередь по всему югу и юго-востоку страны. Однако, правильная постановка этой борьбы была немыслима без

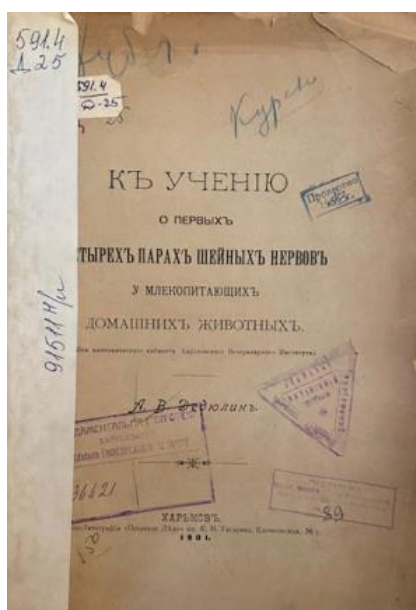
точных знаний об образе жизни и различных биологических условиях существования этого грызуна. ... С этой целью на лето 1913 и 1914 гг. в степи Старобельского уезда был командирован практикант Бюро Б. С. Виноградов, котрому и было поручено заняться биологическими наблюдениями над грызунами степей. Предметом этого доклада и является изложение этих наблюдений».

Борис Степанович Виноградов (1891-1958) – териолог, професор, завідувач кафедри хребетних Ленінградського державного університету, відділу наземних хребетних Зоологічного інституту АН СРСР, засновник Ленінградської школи териології.

Борис закінчив природниче відділення Харківського університету у 1918 р. З 1921 р. і до смерті працював у Зоологічному інституті АН СРСР, з 1934 р. завідував відділом наземних хребетних цього інституту. З 1932-1953 рр. викладав у Ленінградському державному університеті, де з 1945 р. – завідував кафедрою зоології. У 1934 р. став доктором біологічних наук, а в 1939 р. – професором Ленінградського університету. Він був фахівцем у галузі морфології, порівняльної анатомії, палеонтології, екології та зоогеографії гризунів.

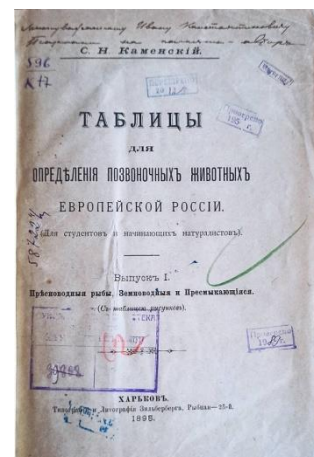
204. Дедюлин А. В. К учению о первых четырех шейных нервов у млекопитающих домашних животных: (из анатомического кабинета Харьковского Ветеринарного Института) / А. В. Дедюлин. – Харьков : Типо-Литогр. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская, № 5), 1901. – [2], 61, [1] с., прил. (8 табл. рис.).

Анотація: «Дозволено цензурою. г. Харьков. 7-го Июня 1901 года».

Провенієнції: печатки «Зоотехнический Кабинет Харьковского Ветеринарного Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

205-206. Каменский С. Н. Таблицы для определения позвоночных животных Европейской России : (для студ. и начинающих натуралистов) / С. Н. Каменский. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберга (Рыбная–25-й), 1896. – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета.

1896.

Вып. 1 : Пресноводные рыбы, Земноводные и Пресмыкающиеся. – 1896. – [4], 6 с. : табл. рис.

У книзі приплетено: **Каменский С. Н. Таблицы для определения позвоночных животных Европейской России :** (для студ. и начинающих натуралистов) / С. Н. Каменский. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберга (Рыбная, № 30-й), 1896. – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета. 1896.

Вып. 2 : Млекопитающие (за исключением морских и домашних) и краткие характеристики семейств, родов и видов, помещенных в вып. 1 и 2. – 1896. – С. 7–13, табл.

Анотація: «Печатать и выпустить в свет разрешается. Ректор Императорского Харьковского Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Ивану Константиновичу Тарнани на память отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

207. Кульчицкий Н. К. Основы гистологии животных и человека / Н. К. Кульчицкий. – 2-е изд. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная улица, дом № 30-й), 1903. – [5], III, [4], 487, [3] с.: рис.

Анотації: «Автор – Ординарный Профессор Императорского Харьковского Университета»; «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. 25 сентября 1903 года. Ректор Университета Н. Куплевасский».

Провенієнції: «Агрономический Кабинет Харьковского Императорского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Микола Костянтинович Кульчицький (1856-1925) – гістолог, ембріолог, доцент (з 1883 р.) і професор (з 1889 р.) Харківського університету; професор Оксфордського університету (Велика Британія).

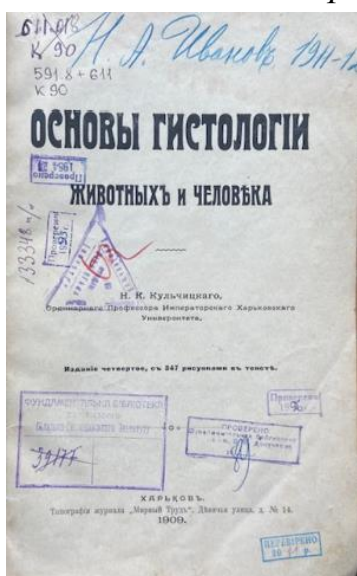
Микола 1874 р. вступив на медичний факультет Харківського університету, який закінчив в 1879 р. з відзнакою, став лікарем і залишився на підготовку до професорського звання.

1882 р. захистив дисертацію «О строении телец Grandry». М. К. Кульчицкий отримав ступінь доктора медицини, з 1883 р. – приват-доцент кафедри гістології і проректор університету, 1893-1910 рр. – ординарний професор гістології, водночас (1897-1901 рр.) – декан медичного факультету Харківського університету.

1906 р. його обрано гласним радником Харківської міської думи, також був обраний від міста до Педагогічної ради 3-ї чоловічої гімназії.

Сфера наукових інтересів – гістологічна будова шлунково-кишкового тракту, гістологія нервової системи, техніка мікроскопічних досліджень. Вченим уперше було здійснено детальний опис морфології й фізіології ентерохромафінних клітин шлунково-кишкового тракту (клітини Кульчицького). Він запропонував спосіб забарвлення мієлінальних оболонок нервових волокон (метод Кульчицького). Вченому належать відкриття слізної залози у щурів і слепишей, завдяки чому було встановлено родинний зв'язок між двома родами гризунів (*Muridae* і *Spalacidae*).

208. Кульчицкий Н. К. Основы гистологии животных и человека / Н. К. Кульчицкий. – 4-е изд. – Харьков : Тип. журн. «Мирный Труд» (Девичья улица, д. № 14), 1909. – [4], V, [1], VII, [3], 564 с., 347 рис.

Анотація: «Автор – Ординарний Профессор Императорского Харьковского Университета».

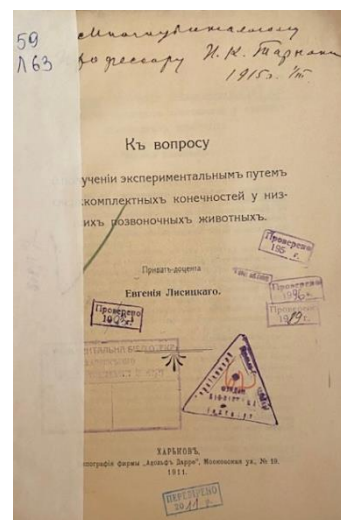
Провенієнції: власницький напис «Н. А. Ивановъ. 1911-12»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

209. Лисицкий, Евгений. К вопросу о получении экспериментальным путем сверхкомплектных конечностей у низших позвоночных животных / Е. Лисицкий. – Харьков : Тип. фирмы «Адольф Дарре» (Московская ул., № 19), 1911. – 42 с.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Профессору И. К. Тарнани. 1915 г. I/III»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Образование сверхкомплектных конечностей и частей их у амфибий, живущих на свободе, наблюдалось уже давно. Однако, более основательная разработка этого вопроса началась только в последнее время благодаря, главным образом, экспериментам, при которых получались супер-регенерации, весьма сходные с получаемыми в природе».

Євген Федорович Лисицький (1873-1955) – ембріолог, гістолог, професор (1935 р.). Євген закінчив Харківський ветеринарний інститут (1898 р.), де й працював (з перервою): 1917-1955 рр. – завідувач кафедри гістології та ембріології. 1907 р. захистив дисертацію «О мышцах деятельных и недейтельных». 1908-1910 рр. перебував у науковому відрядженні у Німеччині. Водночас 1910 р. Лисицький викладав у Харківському жіночому медичинському інституті; 1916-1923 рр. – професор, завідувач кафедри гістології й ембріології; 1933 р. – завідувач лабораторії гістології, згодом – морфології Інституту експериментальної ветеринарії. Фахівець у галузях ембріології та регенерації кісток. Вивчав питання штучної інкубації яєць с.-г. птиці на промисловій основі. Запропонував ембріо-гістологічний метод аналізу розвитку ембріонів.

210. Мигулин А. А. Млекопитающие Харьковской губернии / А. А. Мигулин. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская, 38), 1917. – 25 с. : рис., табл. – Отд. отт. из кн.: Природа и Охота на Украине. 1924. Кн. 1-2. – Тираж 100 экз.

Анотація: «Дозволено военной цензурой».
Провенієнції: дарчий напис «Глубокоуважаемому Ивану Константиновичу Гарнани от автора. 21.1.1924»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

От Энтомологического Бюро: «Еще в 1914 году на Областном Совещании в Харькове и в Киеве на специальном совещании о борьбе с массовым размножением мышей в декабре того же года были вынесены постановления о необходимости исследования фауны млекопитающих отдельных губерний и районов и дело это, за отсутствием специальных учреждений и персонала, должны были взять на себя Энтомологические Бюро, в задачу и программу коих входит, как основная функция, обследование фауны вредителей местного района».

Олексій Олексійович Мигулін (1893-1989) – український зоолог, переважно теріолог, доктор біологічних наук, професор.

Навчався у гімназії м. Суми, яку закінчив 1913 р. Олексій у 1913 р. поступив до Московського університету, де навчався на природничо-історичному відділенні фізико-математичного факультету. Закінчив університет 1917 р. з дипломом I ступеня за фахом «зоологія».

Протягом 1922-1924 рр. працював старшим ентомологом Сумського управління Цукротресту, 1924-1925 рр. – старшим ентомологом Харківської губернської станції захисту рослин. 1925 р. під керівництвом Олексія Олексійовича організовано "Всеукраїнську мережу спостережних пунктів", а в 1926 р. – Ізюмський і Куп'янський спостережні пункти. Протягом 1925-1929 р. працював на посаді завідувача Центральної станції захисту рослин Наркомзему УСРР, згодом - заступником директора Українського тресту по боротьбі з шкідниками сільськогосподарських рослин, завідувачем сектору Українського НДІ захисту рослин у Харкові. У 1930-х рр. певний час працював у Києві у Зоологічному музеї Інституту зоології і біології ВУАН. 1934-1935 рр. працював доцентом Харківської обласної вищої сільськогосподарської школи.

У 1940 р., після захисту докторської дисертації, О. Мигулін був обраний завідувачем кафедри зоології Української сільськогосподарської академії. У подальшому, з 1956 по 1971 рр. професор Мигулін – завідувач кафедри зоології та ентомології Харківського сільськогосподарського інституту. Перебуваючи на цій посаді, Олексій Олексійович віддавав багато сил навчальному процесу, редагував кілька наукових видань. 1960 р. Мигулін видав підручник «Зоологія» для сільськогосподарських вузів. Інтерес до ссавців у людини, що значною мірою присвятила себе теорії і практиці боротьби зі шкідниками сільського господарства, був пов'язаний з періодами історії країни, коли гризуни були основними шкідниками рільництва. Олексій Олексійович був піонером упровадження в практику методів прогнозу масового розмноження гризунів, комах, прийомів боротьби з ними. Ряд значущих досліджень і впровадженнь здійснено ним спільно із зоологом, професором Віктором Григоровичем Аверіним. Підсумок наукової діяльності Олексія Олексійовича – понад 150 наукових робіт, присвячених питанням фауністики і систематики, екології, зоогеографії, мисливствознавства і ентомології. Його перу належать монографії та підручники, на яких зросло кілька покоління зоологів. Праця «Звірі УРСР» є неперевершеним дотепер оглядом теріофауни України, а численні спеціальні наукові статті – важливим джерелом знань про стан фауни у ті часи, коли вона не була затиснута у вузькі межі заповідного фонду і коли зоологічні проблеми полягали не у підтриманні життєздатних популяцій окремих видів, а у контролі спалахів чисельності видів, що успішно освоювали сільськогосподарські лани, та нарощенні чисельності мисливських видів, що давали важливу для країни сировину.

211. Никольский А. М. География животных / А. М. Никольский. – Харьков : «Рус. Типо-Литогр.» (Московская, 14), 1909. – 262, [4] с.

Анотация: «Автор – Профессор Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества», «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарского Института».

Читацькі помітки.

Цитата з глави 1-ї: «На земном шаре трудно отыскать место, где бы совершенно не было никакой животной жизни. На вершинах высочайших гор, на огромных глубинах океана при полном отсутствии света, в

раскаленных пустынях Африки и на крайнем севере в области вечного льда, – всюду существует то или другое животное население. Население это, конечно, распределено по поверхности земного шара чрезвычайно неравномерно. Одни местности поражают обилием и разнообразием животной жизни; другие, наоборот, отличаются бедною фауною. Изучением распространения животных по поверхности земного шара занимается наука, называемая географией животных или зоогеографией».

212. Никольский А. М. Определитель пресмыкающихся и земноводных Российской Империи / А. М. Никольский. – Харьков : «Рус. Тип. и Литогр.» (Московская, 14), 1907. – 182, [2] с. : табл., рис.

Анотация: «Автор – профессор Харьковского Университета А. М. Никольский»; «Печатать и выпустить в свет разрешается. 15 марта 1907 года. За ректора И. Нетушил».

Провенієнції: печатки «Зоологический Кабинет Института Сельского Хозяйства и Лесоводства в Ново-Александрии», «Фундаментальная Библиотека Харьковского Зернового Института», «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарского Института».

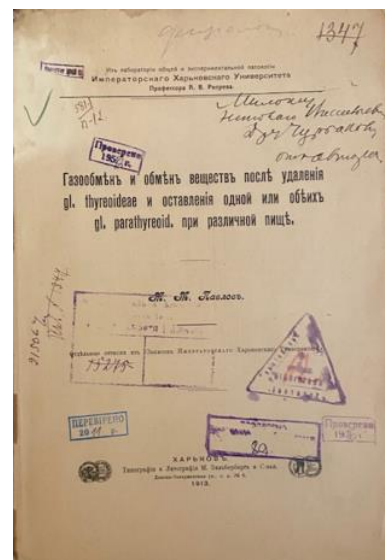

213. Павлов М. М. Газообмен и обмен веществ после удаления *gl. thyreoideae* и оставления одной или обеих *gl. parathyreoid.* при различной пище: (из лаборатории общей и экспериментальной патологии Императорского Харьковского Университета Профессора А. В. Репрева) / М. М. Павлов. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильбербергъ и С-вья (Донец-Захаржевская, с. д., № 6), 1913. – 288 с.: табл. – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета.

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешается, 10 мая 1912 г. Ректор Харьковского Университета И. Нетушил»

Провенієнції: дарчий напис «Милому Николаю (..?..) Д-ру Чурбак(н?)ову отъ автора»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва»; «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Сознание важности всестороннего изучения желез с внутренней секрецией относительно их влияния на жизнепроявления животного организма явилось почти одновременно с открытием их анатомами».

214. Поляков П. А. Основы гистологии и эмбриологии человека и позвоночных / П. А. Поляков. – 3-е изд., испр. и доп. – Харьков : Тип. «Мирный Труд» (Девичья улица, д. № 14-й), 1914. – [4], 898 с., 1871 рис.

Анотація: «Автор – ординарный профессор Императорского Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Книжный Магазин В. А. Шурыгина (Харьковъ. Сергиевская, д. 3), «Фундаментальна бібліотека Харківського зернового інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови до 3-го видання: «Опыт показал, что соединение основ гистологии с элементами эмбриологии в одном руководстве при параллельном изложении весьма существенно способствует усвоению тех или иных данных».

Петро Андрійович Поляков (1862-1923) – гістолог, доктор наук (1894 р.), професор (1902 р.). Петро навчався у Харківському університеті (з 1883 р.), закінчив військово-медичну академію в Санкт-Петербурзі (1888 р.). 1889 р. – служив військовим лікарем. З 1893 р. працював у військово-медичній академії в Санкт-Петербурзі. 1902 р. Поляков очолював кафедру порівняльної анатомії, ембріології і гістології Юр'євського університету (нині м. Тарту, Естонія); 1911-1917 рр. – завідувач кафедри гістології та ембріології Харківського університету. П. Поляков вивчав сполучну тканину, низка наукових праць присвячена питанням патологічної анатомії.

215. Сомов Н. Н. Орнитологическая фауна Харьковской губернии / Н. Н. Сомов. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1897. – IX, [1], 194, [2], 680 с. : табл. – Алф. указ.: с. 655-660. – Отд. прил. к кн.: Труды Общества Испытателей Природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 26. – Тит. л. рус., фр.

Присвята: «Глибокооважаемому своєму учителю, заслуженому професору Павлу Тихоновичу Степанову, посвящает Автор».

Анотація: «Напечатано по определению Общего Собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: власницький напис «Н. Дорофеевъ»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Н. Д.»

Із передмови: «Знакомство мое с местным птичьим миром длится не со вчерашнего дня. В начале семидесятых годов, будучи учеником младшего класса, вел я отрывочный орнитологический дневник. Тощенькая в 1875 г. тетрадка с годами все разрасталась, сырого материала накопилось достаточно, и я, постепенно приводя его в порядок и сделав из него извлечение, в декабре 1892 г. представил свой труд местному Обществу Испытателей Природы».

Микола Миколайович Сомов (1861-1923) – український орнітолог.

Микола народився в сім'ї поміщика Харківської губернії. Закінчив Харківську гімназію (1860 р.) і Харківський університет (1865 р.). Після закінчення вишу прийнятий на роботу до зоологічного кабінету при університеті (у подальшому реорганізованого у зоологічний музей), однак переважно спостерігав за природою у власному маєтку.

Із 1880 р. Сомов регулярно проводив експедиції в різні частини Харківської губернії, працюючи над повномасштабним оглядом птахів, що мешкали в регіоні. По закінченню багаторічної праці науковець видав монументальну монографію «Орнитологическая фауна Харьковской губернии» (1897 р.). За підготовчими матеріалами до неї М. М. Сомову присвоєно ступінь кандидата наук (1885 р.).

Павло Тихонович Степанов (1839-1908) – видатний український зоолог.

Павло закінчив Харківський університет з розряду природничих наук і займався переважно зоологією. У 1865 р. Степанов отримав ступінь магістра зоології і був призначений доцентом Харківського університету кафедри зоології, де читав порівняльну гістологію і курс анатомії людини.

Доктор зоології в 1868 р., згодом призначений професором тієї же кафедри. У 1887-1891 рр. – декан фізико-математичного факультету Імператорського Харківського університету, із 1894 р. – голова правління Харківського товариства грамотності.

216. «Спутник Аквариумиста» : пер. с нем. со знач. доп. / Харьков. Круг любителей аквариумов, террариумов и комнатных растений при Ю.-Р. О-ве Акклиматизации. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (Екатеринославская, 20), [1910]. – 95, [8] с. : табл.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «Выпуская в свет "Спутник Аквариумиста" Харьковский Круг любителей аквариумов, террариумов и комнатных растений при Ю.-Р. О-ве Акклиматизации имел целью прийти на помощь начинающим любителям. За отсутствием в русской литературе

недорогих популярных книг по устройству аквариумов и уходу за рыбами и растениями, Кружок нашел необходимым пополнить этот пробел изданием "Спутника Аквариумиста", переводя с немецкого Tachenkalender für Aquarienfreunde, содержащий довольно подробные указания по уходу за аквариумами, значительно дополнив эти сведения на основании практики членов кружка».

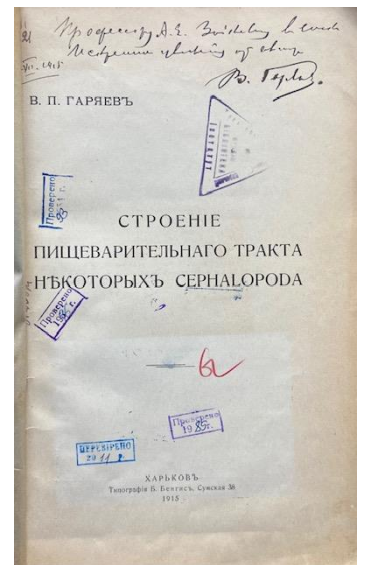
Медицина

217. Гаряев В. П. Строение пищеварительного тракта некоторых Cephalopoda / В. П. Гаряев. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская, 38), 1915. – [2], 121, [3] с. : табл., VIII табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества Испытателей природы при Харьковском Университете. Т. 77.

Анонсація: «Автор – Приват-доцент Императорского Харьковского Университета»; «Напечатано по определению Общего Собрания Общества Испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь Общества М. Алексенко».

Провенієнція: дарчий напис «Профессору А. Е. Зайкевичу в знак искреннего чувства отъ автора. 8.VII.1915. В. Гаряевъ»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Наблюдение, опыт и эксперимент, вот те методы исследования, которыми пользовался знаменитый анатом Биша, отец микроскопической анатомии. Эти принципы были положены Биша при изучении человеческого организма и не только не утеряли до сих пор своего значения, но, наоборот, будучи применены к жизненным явлениям, дали обоснование существующим механическим воззрениям».

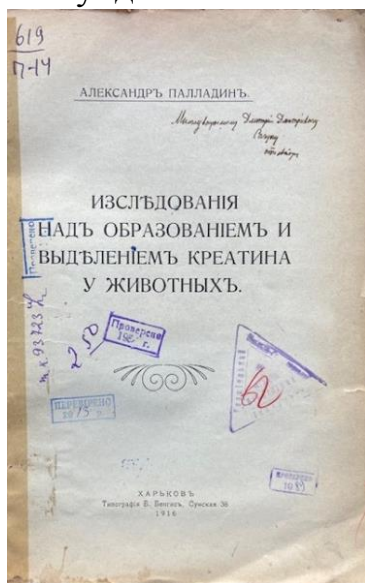

218. Иллюстрированный каталог стеклянных, фарфоровых, металлических, картонных, резиновых и других товаров для фармацевтических и медицинских целей: полное оборудование аптек, лабораторий, больниц, врачебно-аналитических и химико-бактериологических кабинетов. – Харьков : Т-во

Гофман и Деуэль (угол Мещанской улицы и Харьковской набережной, соб. д. № 17 (близ Харьковского моста)) : Паровая Типо-Литогр. М. Я. Дрейшпуля, 1908. – [4], 477, [1], VIII с. : рис.

Анотація: у каталозі представлено «Рецептурная, лабораторная и т. п. посуда. Фармацевтические принадлежности. Перевязочные материалы. Предметы по уходу за больными. Хирургические и ветеринарные инструменты. Электро-медицинские аппараты. Хозяйственные и туалетные принадлежности».

Провенієнції: штамп «Агрономич. Лаборат. Х. И. Университет въ Харькове. Харьковъ, 25-го Января 190... г. Контр. № 2856»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

219. Палладин, Александр. Исследования над образованием и выделением креатина у животных / А. Палладин. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская, 38), 1916. – XL, 181, [1] с. : табл. – (Труды Бюро по Зоотехнии ; т. 17).

Анотація: «Дозволено военной цензурой».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Дмитрию Илларионовичу Сач(г?)уку отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Предлагаемые исследования производились с 1913 по 1916 гг. частью в физиологической лаборатории Императорского Женского Педагогического Института, частью в зоотехнической лаборатории Бюро по Зоотехнии Министерства Земледелия. Считаю приятным долгом выразить глубокую благодарность заведующим названными лабораториями проф. Педагогического Института Федору Евдокимовичу Туру и заведующему Бюро по Зоотехнии члену Ученого Министерства Земледелия Ефиму Федотовичу Лискуну за любезное предоставление в мое распоряжение всех средств лабораторий».

Олександр Володимирович Палладін (1885-1972) – український біохімік, президент АН УРСР (1946-1962 рр.), академік АН УРСР і АН СРСР, засновник української школи біохіміків, депутат Верховної Ради Української РСР 2-5-го скликань.

Основні наукові праці присвячені біохімії нервової системи і м'язової діяльності, біохімії вітамінів і живлення. Вчений

вивчав особливості обміну в м'язах при роботі, відпочинку і тренуванні, що стало основою теорії фізичної культури. Тема його магістерської дисертації «Дослідження над утворенням і виділенням креатину у тварин» (1916 р.). Дослідження креатину підтвердили важливе значення цієї речовини в життєвих процесах і сприяли оформленню біохімії м'язової діяльності як самостійного напрямку. Креатин виявився перспективним науковим напрямом, і Палладін продовжував розробляти його протягом багатьох років, повертаючись до нього на нових методичних рівнях і можливостях біохімічної науки.

О. В. Палладін – засновник ряду актуальних наукових напрямків, що стали основою сучасної біохімії і молекулярної біології, теоретичної і практичної медицини. Серед них біохімія нервової діяльності (нейрохімія), м'язової діяльності, харчування, зокрема біохімія вітамінів, гіпо- та авітамінозних станів, порівняльна й еволюційна, а також біохімія спорту. Ці напрямки, що склали базис функціональної біохімії, упродовж десятиріч успішно розроблялися і розробляються учнями та послідовниками О. В. Палладіна в Україні та в інших державах.

Понад чотири десятиріччя продовжувалася педагогічна діяльність академіка О. В. Палладіна. Він читав курс фізіологічної (біологічної) хімії в Петербурзі на кафедрі фізіології Жіночого педагогічного інституту, в Харківському університеті та медичному інституті, в Київському університеті.

Починаючи з 1916 р. і до останніх днів життя, О. В. Палладін працював в Україні: спочатку в Харкові, а потім у Києві. У 1916 р. за конкурсом його обрано професором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва в Харкові, де у 1916-1923 рр. викладав фізіологію тварин.

О. В. Палладін – один із засновників Вищих жіночих сільськогосподарських курсів у Ново-Олександрійському інституті (1914-1919 рр.). Харківські ВЖК сільського господарства і лісівництва були створені унаслідок громадської ініціативи. Офіційними засновниками курсів виступили 48 викладачів Ново-Олександрійського інституту у Харкові, зокрема професори О. О. Алов, Г. Ф. Арнольдї, О. В. Палладін, О. М. Челінцев та ін... Директором курсів став професор О. О. Алов, який протягом 1915-1922 рр. очолював Ново-Олександрійський інститут. Його заступником обрали професора О. В. Палладіна.

В 1921 р. організував науково-дослідну кафедру біохімії в Харківському медичному інституті, яка в 1925 р. була перетворена в Український біохімічний інститут (зараз – Інститут біохімії НАН України ім. О. В. Палладіна). В 1934 р. за ініціативою О. В. Палладіна створено кафедру біохімії на біологічному факультеті Київського університету, якою він керував упродовж двох десятиріч. У 1924 р. видано перший в СРСР «Підручник фізіологічної хімії» О. В. Палладіна, що протягом 30 рр. був єдиним, витримав 25 видань дев'ятьма мовами. Наукова школа

О. В. Палладіна налічує понад 150 докторів і кандидатів наук, які працюють у різних кінцях світу.

220. Черевков А. М. Руководство к изучению нормальной физиологии человека : сост. для высш. учеб. заведений / А. М. Черевков. – Харьков : Изд. автора : Тип. «Печатник» (Петровский пер., № 9-й), 1907.

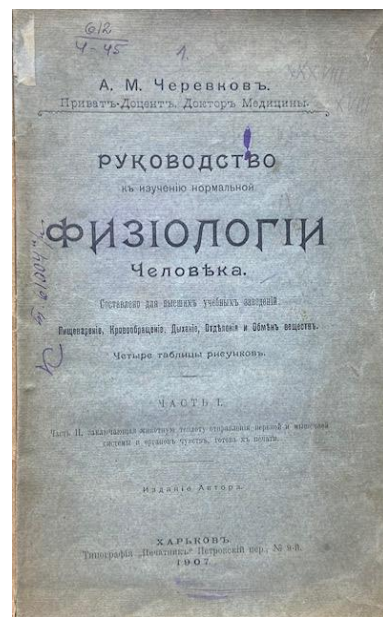
Ч. 1 : Пищеварение, Кровообращение, Дыхание, Отделения и Обмен веществ. – 1907. – VIII, IV, 384, [6] с., 4 табл. рис.

Анотація: «Автор – Приват-Доцент, Доктор Медицины»; «Печатать разрешается. Ректор Императорского Харьковского Университета Л. Рейнгардт, 15 сентября 1906 г.».

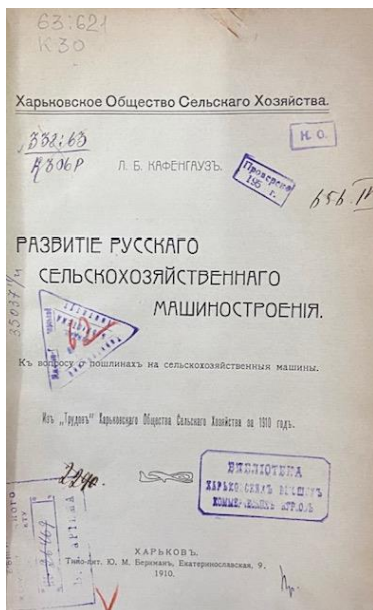
Провенієнції: дарчий напис «Глубокоуважаемому Профессору Петру Никитичу Буцинскому отъ автора. г. Харьковъ, 1907. III. 24»; печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Преподавая физиологию в течение 12 лет в Харьковском Университете и 7 лет при первой Харьковской Зубоврачебной Школе, я пришел к убеждению, насколько трудно лицам, посвятившим свои силы изучению медицинских наук, в сравнительно короткое время – усвоить и ясно представить себе общие и частные отправления организма человека и те физико-химические изменения в нем, совокупность которых составляет понятие о жизни вообще – и в частности – нашу специальную науку – физиологию человека».

Олександр Михайлович Черевков (1860-1926) – медик, учень професора В. Я. Данилевського, під керівництвом якого підготував та у 1893 р. захистив докторську дисертацію, у 1909-1917 рр. – професор фізіології Харківського університету, а з 1922 р. по день смерті – професор фізіології у Софійському університеті.

ТЕХНІКА. ПРОМИСЛОВІСТЬ. ТРАНСПОРТ

221. Кафенгауз Л. Б. Развитие русского сельскохозяйственного машиностроения. К вопросу о пошлинах на сельскохозяйственные машины / Л. Б. Кафенгауз ; предисл. И. М. Гольдштейна ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Типо-литогр. Ю. М. Беркман (Екатеринославская, 9), 1910. – VII, [3], 60, [2] с. : табл. – Отд. отт. из изд.: Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. 1910.

Анотація: на двох останніх сторінках книги реклама Харківського Товариства Сільського Господарства, його установ та видань.

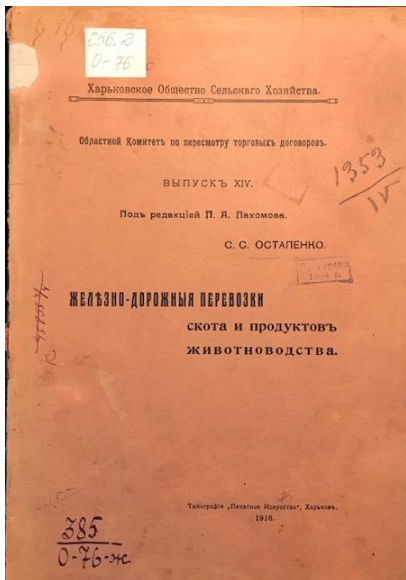
Папір верже.

Провеніції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Библиотека Коммунистического Университета ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «...вся наша таможенная политика в области сельскохозяйственного машиностроения проникнута, как показывают неоднократные изменения тарифных ставок, вечными шатаниями в разные стороны, что должно было чрезвычайно затруднять правильное и спокойное развитие этой отрасли промышленности, так как такие шатания делают невозможным постоянный и сравнительно равномерный приток капиталов в какую-нибудь отрасль производства».

Лев (Леон, Леонід) Борисович Кафенгауз (1885-1940) – вчений-економіст і політичний діяч.

222. Остапенко С. С. Железно-дорожные перевозки скота и продуктов животноводства / С. С. Остапенко ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство», 1916. – 59 с. : табл. – (Областной комитет по пересмотру торговых договоров / под ред. П. А. Пахомова ; вып. 14).

Зміст:

- Значение губерний района на отечественном мясном рынке;
- Перевозка мяса говяжьего;
- Отправка свиней и свинины;
- Отправка яиц
- Ценность отправок продуктов животноводства и зерновых.

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Сергій Степанович Остапенко (1881-1937) – український економіст, державний і політичний діяч, голова Ради народних міністрів Української Народної Республіки 1919 р.

Остапенко у 1893 р. вступив до місцевої початкової школи. Закінчивши її 1897 р., став учнем Білокриницької чотирикласної сільськогосподарської школи в Кременецькому повіті на Волині.

Сергій Степанович 1904 р. розпочав педагогічну діяльність у двокласній школі містечка Турійськ Ковельського повіту. Через рік молодого вчителя, члена Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), заарештували – за словами Остапенка, «за політичними мотивами». У в'язниці він провів три роки. Після звільнення не міг влаштуватися на роботу.

1909 р. екстерном він закінчив Володимирський кадетський корпус у Києві. 1909-1913 рр. навчався на економічному факультеті Київського комерційного інституту, після успішного закінчення якого був направлений до Німеччини для поглибленого вивчення економіки. 1913 р. Остапенко повернувся до України, працював завідувачем статистичним бюро Балтського повітового земства на Поділлі, завідувачем статистичним бюро гірничодобувної промисловості Слобожанщини (м. Харків). Повернувшись до Києва, він працював на посаді приват-доцента Київського комерційного інституту.

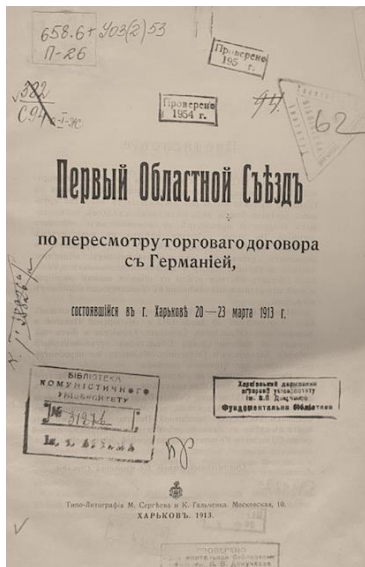
223-224. Отчет Совета Съезда XXXVIII Съезда Горнопромышленников Юга России за 1912-1913 отчетный год. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1913. – [2], III, [I], 307, [I] с. : табл., фото, карты, прил.

У книзі приплетено:

Денежный отчет Совета Съезда XXXVIII Съезда Горнопромышленников Юга России за 1912-1913 отчетный год. – Харьков : Тип. П. Д. Калугина (Екатеринославский пер., № 8), 1913. – [4], 48 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського сільськогосподарського Інституту».

Читацькі помітки.

225. Первый Областной Съезд по пересмотру торгового договора с Германией (г. Харьков, 20-23 марта 1913 г.). – Харьков : Типо-Литограф. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – [2], 118, [2] с.

Анотація: на передостанній стор. інформація «Склад издания в Харьковском Областном Комитете по пересмотру русско-германского договора: Московская, 10».

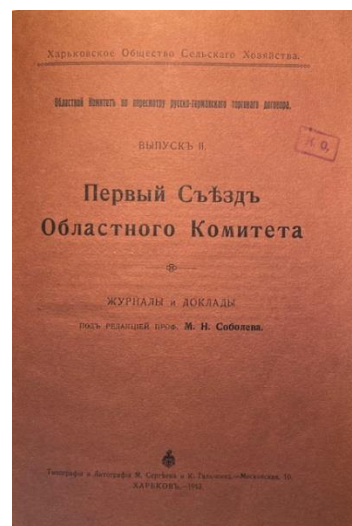
Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Из передови: «Настоящий выпуск по соглашению с Экспортной Палатой издается Харьковским Областным Комитетом и представляет собою журналы Областного Съезда. В этот выпуск не вошли читавшиеся на Съезде доклады, частью уже отпечатанные в изданиях Российской Экспортной Палаты, частью имеющие выйти в свет в ближайшем будущем. Журналы первой сессии Областного Комитета изданы особой брошюрой».

226. Первый съезд Областного Комитета : журн. и докл. / под ред. М. Н. Соболева ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1913. – [2], 60 с. – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора ; вып. 2).

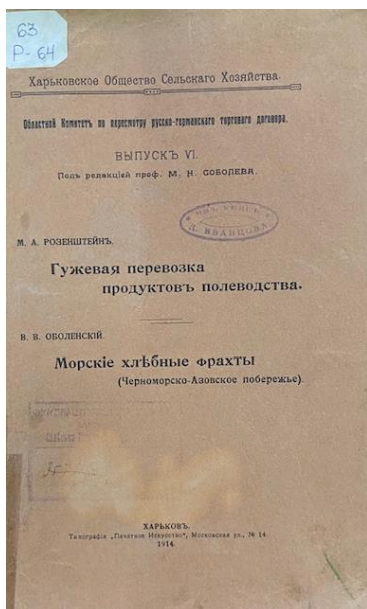
Анотація: «Редактор – профессор М. Н. Соболев».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Библиотека Коммунистического Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

У змісті доклади:

- Экономическая характеристика района Харьковского Областного Комитета по пересмотру русско-германского торгового договора / Д. Н. Пискунов;
- Схема организации Харьковского Областного Комитета по пересмотру русско-германского торгового договора / Г. Г. Дибольд.

227. Розенштейн М. А. Гужевая перевозка продуктов полеводства / М. А. Розенштейн. Морские хлебные фрахты (Черноморско-Азовское побережье) / В. В. Оболенский ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (*Московская ул., № 14*), 1914. – 112 с. : табл. – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора / под ред. М. Н. Соболева ; вып. 6).

Анотація: на с. IV обкладинки реклама «Издания Харьковского Областного Комитета по пересмотру русско-германского торгового договора».

Провенієнції: печатка особистої бібліотеки «Изъ книгъ Д. Иванцова»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Задача настоящей работы – осветить вопрос о гужевой перевозке продуктов полеводства с той полнотой и с тех сторон этого дела, с каковыми это будет возможно на основании имеющихся документов».

228. Скворцов Г. Г. Введение в теорию холодильных машин / Г. Г. Скворцов. – Литогр. изд. – Харьков : Типо-Литогр. С. Иванченко (Костюринский п. 2), 1914.

Ч. 1. – 1914. – [4], 32 с. : табл., рис.

Анотация: «Автор – Преподаватель Харьковского Технологического Института».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Комунистичного Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

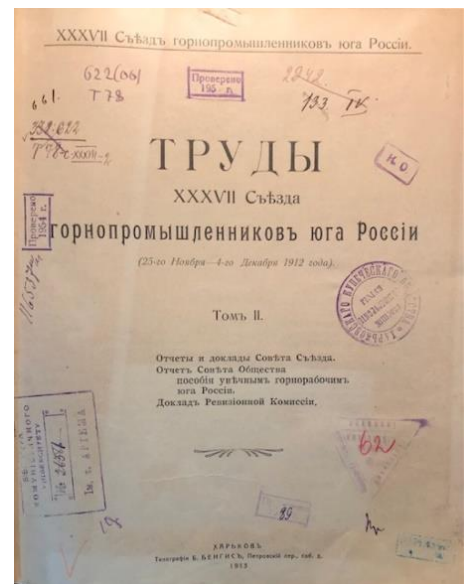
229. Труды XXXVII Съезда горнопромышленников юга России (г. Харьков, 25 нояб.-4 дек. 1912 г.). – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Петровский пер., соб. д.), 1913.

Т. 2. – 1913. – 48, ... с. : табл., прил.

Зміст:

- Отчеты и доклады Совета Съезда;
- Отчет Совета Общества пособия увечным горнорабочим юга России;
- Доклад Ревизионной Комиссии.

Провенієнції: штамп на корінці обкладинки «В.К.К.»; печатки «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Комунистичного Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

230-231. Труды XL Съезда горнопромышленников юга России (г. Харьков, 21-29 нояб. 1915 г.) : в 2 т. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1916.

Т. 1. – 1916. – IX, [1], ... с. : табл., прил.

Зміст:

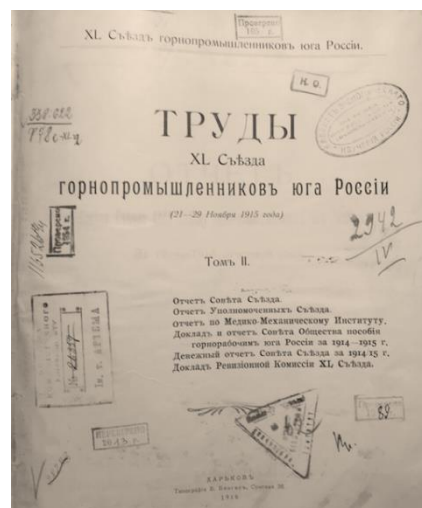
- Программа занятий Съезда;
- Список членов Съезда;
- Отчет Председателя Съезда;
- Протоколы заседаний Съезда;
- Свод постановлений Съезда;
- Доклады Комиссий и Совета Съезда.

Т. 2. – 1916. – [2], 194, ... с. : табл., прил.

Зміст:

- Отчет Совета Съезда;
- Отчет Уполномоченных Съезда;
- Отчет по медико-Механическому Институту;
- Доклад и отчет Совета Общества пособия горнорабочим юга России за 1914-1915 г.;
- Денежный отчет Совета Съезда за 1914/15 г.;
- Доклад Ревизионной Комиссии XL Съезда.

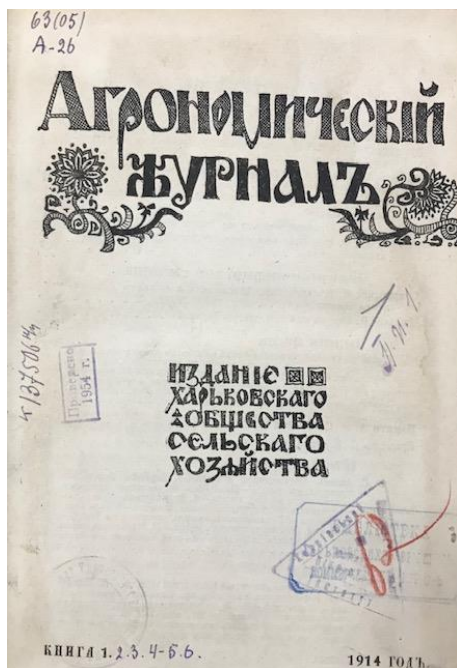

Провенієнції в 2-х т.: печатки «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО. ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Загальні питання сільського господарства

232-236. Агрономический журнал / ред. С. М. Кузнецов ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Изд. Харьков. О-ва Сел. Хоз-ва, 1914.

Кн. 1. – 1914. – 176, [2] с. : табл.

У книзі приплетено:

Кн. 2. – 1914. – 160, [2] с. : табл.

Кн. 3. – 1914. – 128, [2] с. : рис., табл.

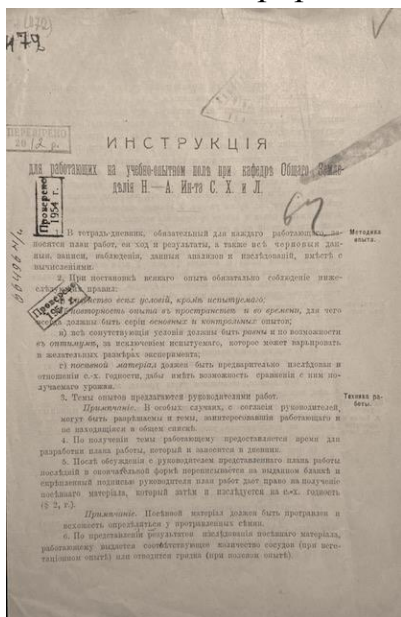
Кн. 4-5. – 1914. – 168, [2] с. : табл.

Кн. 6. – 1914. – 136 с.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов», «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «В.К.К.».

Читацькі помітки.

Агрономічний журнал – видання Харківського товариства сільського господарства: науково-громадський щомісячний орган, який займався питаннями аграрної політики, агрономії та економіки сільського господарства.

237. Бараков П. Инструкция для работающих на учебно-опытном поле при кафедре Общего Земледелия Н.-А. Ин-та С. Х. и Л. / П. Бараков ; Ново-Александр. Ин-т Сел. Хоз-ва и Лесоводства. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 4 с.

Інструкція складається з таких розділів:

- Методика опыта;
- Техника работы;
- Дневник;
- Фазы развития;
- Учет во время роста;
- Методы учета урожая;

А. Взятие и обработка пробного снопа;

Б. Обработка урожая оставшейся части делянки;

- Понятие об истинном урожае и выводы.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Петро Федорович Бараков (1858 - 1919) – вчений-агроном, професор Ново-Олександрійського, а потім Харківського інституту сільського господарства та лісівництва (1894-1919), один з піонерів та організаторів сільськогосподарської дослідної справи. Випускник Петербурзького університету. 1884 р. він брав участь в експедиції В. В. Докучаєва з вивчення ґрунтів Ніжегородської губернії.

Бараков 1886 р. організував Богодухівську сільськогосподарську дослідну станцію в Орловській губернії. Звіти про роботи, що проводилися на станції, були опубліковані в «Працях Імператорського вільного економічного товариства».

З 1889 р. Петро Федорович – завідувач кафедри агрономії Новоросійського університету. Брав активну участь у створенні Одеської (1893 р.) та Плотянської дослідних станцій. Організував дослідні роботи з дренажу полів, провів багаторічні лізиметричні спостереження.

Бараков з 1893 р. він брав участь в особливій експедиції лісового департаменту, під керівництвом В. В. Докучаєва, з пошуку способів

правильної організації водного та лісового господарства в степовій смузі, де йому було доручено організацію сільськогосподарської дослідної справи.

Наступні роки життя Баракова були тісно пов'язані з Ново-Олександрійським інститутом сільського господарства і лісівництва, куди він у 1894 р. був запрошений на посаду завідувача новоствореної кафедри загального землеробства, яку він очолював упродовж 25-ти років.

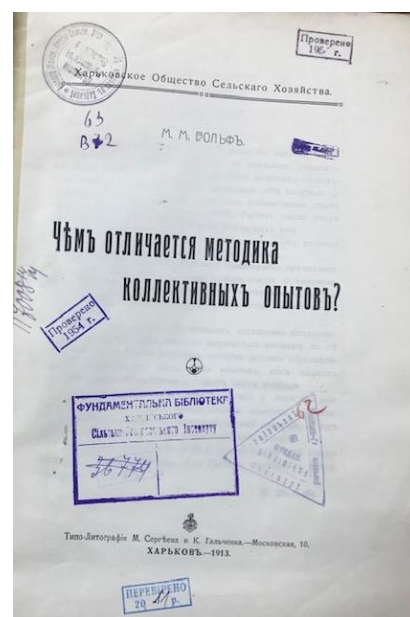
У 1898 р. Петро Федорович захистив магістерську дисертацію «Опыт изучения естественных научных основ полеводства в лесостепной области России». Наукові праці вченого були присвячені, головним чином, питанням родючості ґрунтів і методиці агрономічних і ґрунтових досліджень. Його основним науковим навчальним здобутком був першим у Росії підручник «Курс общего земледелия». Перше його видання вийшло друком у 1903 р., а останнє, 4-те – у 1931 р., уже після смерті автора.

238. Вольф М. М. Чем отличается методика коллективных опытов? / М. М. Вольф ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 38 с. : табл., граф., прил.

Анотація: на с. II-IV обкладинки реклама «Издания Харьковского О-ва Сельского Хозяйства».

Провенієнції: печатки «Высшие Женские Курсы Сельского Хозяйства и Лесоводства в Харькове Ведомства Министерства Земледелия», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Библиотека научно-исследовательского института с.-х. экономии», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

З передмови: «Задача коллективных опытов – выяснить значение технических приемов поднятия урожаев в реальных условиях местных хозяйств. Идя этим навстречу запросам хозяев-практиков, коллективные опыты обеспечили себе интерес со стороны последних. В последние годы коллективные опыты распространились по стране. Растет число этих опытов, расширяется круг задач, изучаемых ими. Тем большее значение приобретают поэтому вопросы целесообразной методики коллективных опытов».

Мойсей Михайлович Вольф (1880-1933) – талановитий вчений-аграрій, організатор вітчизняного галузевого дослідництва та сільськогосподарської освіти, господарський діяч, заступник народного комісара зернових та тваринницьких радгоспів СРСР.

Мойсей закінчив Московський сільськогосподарський інститут.

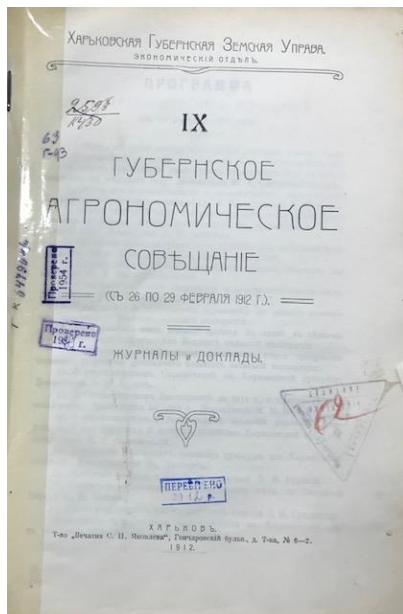
Вольф – член РКП(б) з 1920 р., а раніше був членом РСДРП(м).

У 1909-1919 рр. працював у Харківській обласній сільській господарській станції завідувачем дослідного поля, помічником завідувача станції. У квітні 1920 р. він став замісником Міністра земельних справ УСРР. У 1921-1926 рр. М. Вольф – член колегії народного комісаріату землеробства УСРР. Одночасно з 1922 р. – голова планової комісії Наркому землеробства України, також очолював Сільськогосподарський науковий комітет Української СРР.

1926-1928 рр. – керівник Центрального статистичного управління УСРР. З 1928 р. був заступником народного комісара зернових та тваринницьких радгоспів СРСР. На початку 1930-х рр. Вольф був другим віце-президентом ВАСГНІЛ.

У 1933 р. його звинувачено у контрреволюційній, шпигунській та шкідницькій діяльності в сільському господарстві до страти. Посмертно реабілітований у 1957 р.

Вклад вченого в науку: впровадив плановість та методологію наукового експерименту у сільському господарстві, з 1908 р. використовується так званий «сноп Вольфа». М. Вольф залишив наукову різнопланову сільськогосподарську спадщину за напрямками: агрономія; економіка та організація сільського господарства; статистика; ведення й історія вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи; методологія проведення наукового експерименту та його математичне обґрунтування.

239. IX Губернское агрономическое совещание (г. Харьков, 26-29 февр. 1912 г.): журналы и доклады / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1912. – 241, [3] с. : табл.

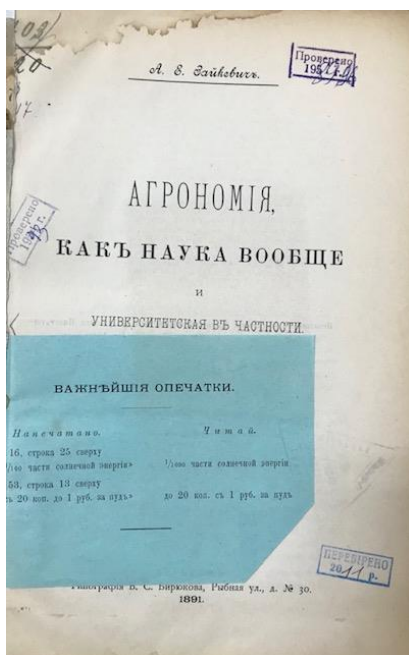
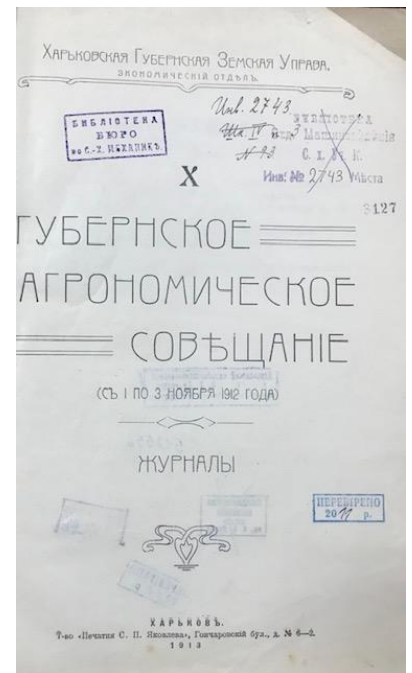
У виданні читачі мають змогу ознайомитися з такими доповідями:

- Устав Липковатовского сельскохозяйственного инструкторского училища имени П. А. Столыпина / Н. П. Лонгвинов;
- Положение и программа кратковременных курсов по сельскому хозяйству для взрослого населения / сост. М. А. Савченко-Бельским;
- Общественно-кооперативный сбыт продуктов в Харьковской губернии / Ком. содействия сел. кооперации;
- О желательном направлении деятельности земских касс мелкого кредита / Ком. содействия сел. кооперации;
- О взаимоотношениях метеорологического бюро и агрономического персонала / П. К. Педаев;
- Мероприятия по улучшению животноводства в Харьковской губ. в 1911 г. / А. В. Щепкин;
- Обзор агрономических мероприятий уездных земств за 1911 г. / М. А. Савченко-Бельский.

Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

240. X Губернское агрономическое совещание (г. Харьков, 1-3 нояб. 1912 г.): журналы / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бул., д. № 6-2), 1913. – 38 с.

Провенієнції: печатки «Библиотека Бюро по с.-х. механике», «Библиотека Отд. Машиностроения С. х. Уч. К.», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

241. Зайкевич А. Е. Агрономия, как наука вообще и университетская в частности / А. Е. Зайкевич. – Харьков : Тип. В. С. Бирюкова (Рыбная ул., д. № 30), 1891. – [2], 55, [1] с.

Епіграф:

➤ Если бы человек мог питаться воздухом и водою, то не было бы ни господ, ни слуг, ни властителей, ни подданных, ни врагов, ни друзей, ни добродетели, ни порока, ни права, ни бесправия. Государственное устройство, социальные и семейные связи, ремесла, промышленность, искусство и науки, одним

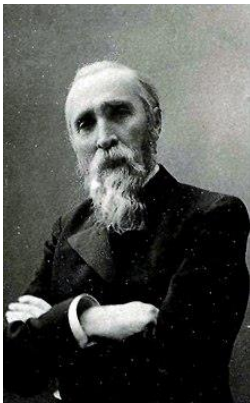
словом, все чем в настоящее время отличается человек, обуславливается фактом, что человек для поддержания своего существования ежедневно нуждается в пище, что он подчинен закону природы, по которому должен необходимую для него пищу произвести из земли своим трудом и искусством. Эта мысль составляет такую общеизвестную, ходячую истину, что едва решаешься ее высказать.

Юстус Либих.

Анотация: «Печатано с разрешения физико-математического факультета Императорского Харьковского Университета. 7-го Декабря 1890 года. Декан П. Степанов».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Анастасій Єгорович Зайкевич (1842–1931) – відомий вчений-агроном, фізіолог рослин, один з фундаторів сільськогосподарської дослідної справи в Україні, один з перших теоретиків і методологів галузевого дослідництва, професор Імператорського Харківського університету, почесний член Полтавського товариства сільського господарства.

Виховувався у Київському військовому училищі, згодом отримав атестат зрілості у 2-й Харківській гімназії. Анастасій 1870 р. закінчив Новоросійський університет і був залишений при ньому для підготовки до професорського звання. У 1872-1873 рр. вивчав агрономію за кордоном: був відряджений до Боннського та Лейпцизького університетів, потім продовжував освіту при Петрівській сільськогосподарській академії у Москві.

Анастасій Єгорович з 1876 р. працював у Харківському університеті: спочатку – лаборант при кафедрі хімії фізико-математичного факультету; з 1877 р. – приват-доцент, з 1878 р. – доцент кафедри агрономії, з 1884 р. – професор кафедри агрономії. Зайкевич організував агрономічну лабораторію. Впродовж 38 років активно й сміливо відстоював місце агрономії серед природознавчих наук. Він різко виступав проти спроб ліквідувати агрономію як науку в університетах, а вважав за потрібне розвивати її та, крім цього, створити мережу спеціальних сільськогосподарських вишів. Відносно цього досить характерною була його брошура «Агрономия, как наука вообще и университетская в частности», у якій автор розвинув свої прогресивні погляди на значення агрономії як науки дослідної, що покликана надавати допомогу країні у розвитку сільського господарства, та як галузі природознавства, що має свою теоретичну основу.

Автор творів «Фізіологічне дослідження над диханням коренів» (1878 р., магістерська дисертація), «Про необхідність розвитку бджільництва» (1880 р.), «Про деякі сторони культури цукрового буряку» (1888 р.); звітів

про дослідження, що проводилися на дослідних полях Харківського сільськогосподарського товариства. Брав участь в організації сільськогосподарських виставок і з'їздів.

Наукова діяльність і спадщина професора А. Є. Зайкевича дуже великі і різноманітні за своїм характером. Він проклав чимало нових шляхів у різних галузях сільськогосподарської науки. Серед них – як окреми брошури, так і статті у періодичних виданнях того часу, – наукові дослідження з агрохімії, агротехніки вирощування різних сільськогосподарських культур, бджільництва, вівчарства тощо. Його праці й досі є актуальними у розвитку вітчизняного сільського господарства.

Слід відзначити, що Анастасій Єгорович завжди залишався поборником національної ідеї. Відомо, що він записував народні пісні Лубенщини для Миколи Лисенка й всіляко пропагував творчість Великого Кобзаря.

На прохання Полтавського губернського земства вперше на українських етнічних територіях у 1879 р. провів польову керамологічну експедицію з обстеження гончарних осередків Миргородського, Лохвицького, Зіньківського та Полтавського повітів. За її результатами в наступному році опублікував наукову працю «Про гончарне виробництво». За підтримки Полтавського губернського земства у 1912 р. опублікував перший в Україні образотворчий альбом «Мотиви малоросійського орнаменту гончарних виробів» зі зразками близько 100 орнаментів мисок, горщиків, глечиків, кахелю та інших глиняних виробів. Цей альбом став настільною книгою для учнів створеного за його участю у 1896 р. Миргородського керамічного училища (нині технікуму). Того ж року А. Є. Зайкевич був обраний до числа членів ради Українського літературно-науково-етнографічного товариства ім. Г. Квітки-Основ'яненка.

У 1927 р. на відзнаку п'ятдесятиріччя наукової та громадської діяльності Анастасія Єгоровича Зайкевича йому було призначено персональну пенсію, а у 1930 р. Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад за значні заслуги в організації сільськогосподарських дослідних станцій та вагомий внесок у розвиток буряківництва присвоїв йому звання «Герой Праці».

У 1915-1930 рр. завідував відділом рільництва Солоніцинської селекційної дослідної станції у Лубенському районі.

242. Зайкевич А. Опытные поля : крат. отчет о результатах, получ. на опыт. полях Харьков. О-ва Сел. Хоз-ва, за период их

деятельности с 1881 по 1888 год / А. Зайкевич ; Харьков. О-во Сел. Хоз-во. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (*Рыбная*, 30), 1888. – [2], 79, [1] с.

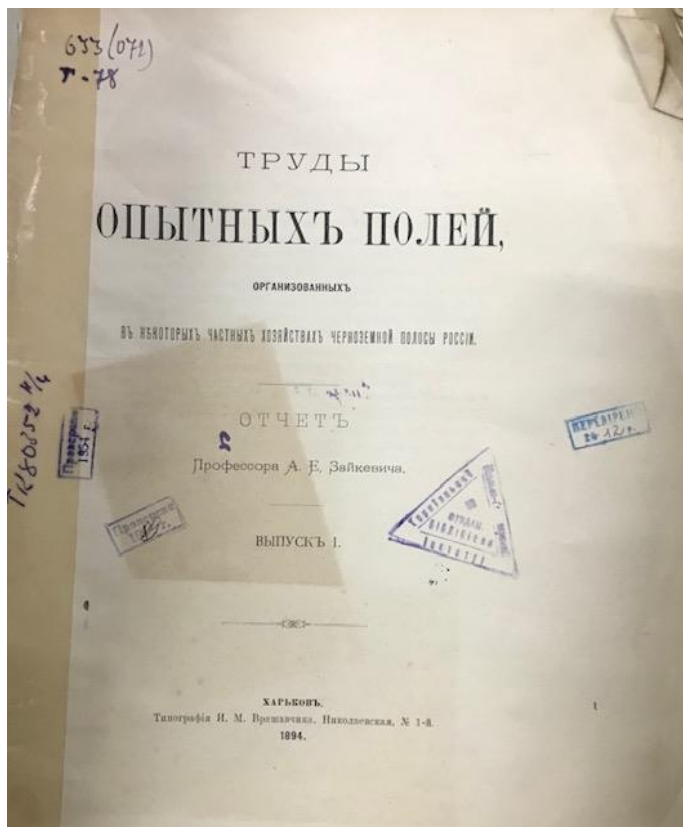
Анотація: «Дозволено цензурою. Харьков, Октября 26 дня 1888 года».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від укладача: «В предлагаемом очерке я имею в виду изложить некоторые результаты опытов, полученных на опытных полях, организованных в некоторых частных хозяйствах по инициативе Харьковского Общества Сельского Хозяйства и находившихся в моем заведывании. Организуя опытные поля в частных хозяйствах и ставя их в связь с последними, Общество руководилось тем принципом, что полезные для практики указания, годные для непосредственного приложения, может дать только опыт, произведенный при тех же условиях, при каких ведет свое дело и сам практик-хозяин. В силу такой связи явилась известная специализация в деятельности опытных полей, смотря по типу хозяйства, где оно возникало, выразившаяся в выборе вопросов для исследования».

Анастасій Зайкевич 40 років очолював кафедру агрономії Імператорського Харківського університету. Упродовж 1881-1893 рр. Зайкевич створив 33 дослідні поля у різних губерніях. У межах його дослідницької програми заснували Полтавську сільськогосподарську дослідну станцію, її перший директор С. Ф. Третьяков був учнем Зайкевича. Створив методикку вивчення рослин, також виписав з Америки насіння люцерни й на його основі вивів новий сорт. У подальшому його доопрацювали співробітники Полтавської дослідної сільськогосподарської станції, сорт отримав назву «Грімма-Зайкевича полтавський» і 1931 р. був районований.

Брав участь в організації мережі дослідних полів Всеросійського товариства цукровиків. У 1891 р. розробив перший програмний документ, який визначав розвиток буряківництва, зокрема такі його засади, як рядкове внесення суперфосфату, селекція й насінництво цукрових, напівцукрових і кормових буряків.

243. Зайкевич А. Е. Труды опытных полей организованных в некоторых частных хозяйствах Черноземной полосы России : отчет / А. Е. Зайкевич. – Харьков : Тип. И. М. Варшавчика (Николаевская, № 1-й), 1894.

Вып. 1. – 1894. – [4], 84 с. : табл.

Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков, 23-го Июля 1894 года»; на с. IV обкладинки реклама «Труды опытных полей, организованных в некоторых частных хозяйствах».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Представляемый отчет включает в себе данные полученные на опытных полях Морочанском, Песчанском и Новотаволжанском. Первые два опытные поля находятся в Сумском уезде Харьковской губ. в Хотенском имении Статс-дамы Графини А. Д. Строгоновой, а второе в Белгородском уезде Курской губернии в имении Новотаволжанке, принадлежащем Т-ву Гг. Боткиных. ... Все три поля состоят под протекторатом Харьковского Общества Сельского Хозяйства, а относительно организации работ и научного контроля стоят в связи с агрономической лабораторией Императорского Харьковского Университета, где произведена и обработка публикуемых в отчете результатов, составителем настоящего отчета».

Головним підсумком наукової діяльності А. Є. Зайкевича була наполеглива пропаганда та організація мережі дослідних установ. За його ініціативи та активної участі були організовані перші дослідні поля, спочатку на Харківщині, де вивчався вплив добрив на врожай різних культур та проводилися різні агрозаходи. За безпосередньої участі Зайкевича виникла низка дослідних установ, – серед них Полтавське дослідне поле (1884 р.), перетворене в 1909 р. в Полтавську дослідну станцію (її перший директор С. Ф. Третьяков був учнем Зайкевича); дослідна станція лікарських рослин у Лубнах, Харківська селекційна станція та ін. Взагалі, під керівництвом вченого у період із 1880-1896 рр. діяло 33 дослідних поля, на яких наукова робота проводилась впродовж 88 дослідних років. Він сам організував

досліди, розробляв їх програми й здійснював наукове керівництво та обробку результатів досліджень.

244. Записки Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. – Харьков : Тип. газ. «Харьковский Вестник», 1917.

Т. 24, вып. 2. – 1917. – [6], 111, [1] с. : рис., табл. – Тит. л. рус., фр.; рез. фр. в конце статей.

Анотація: «Редактор – заслуженный профессор».

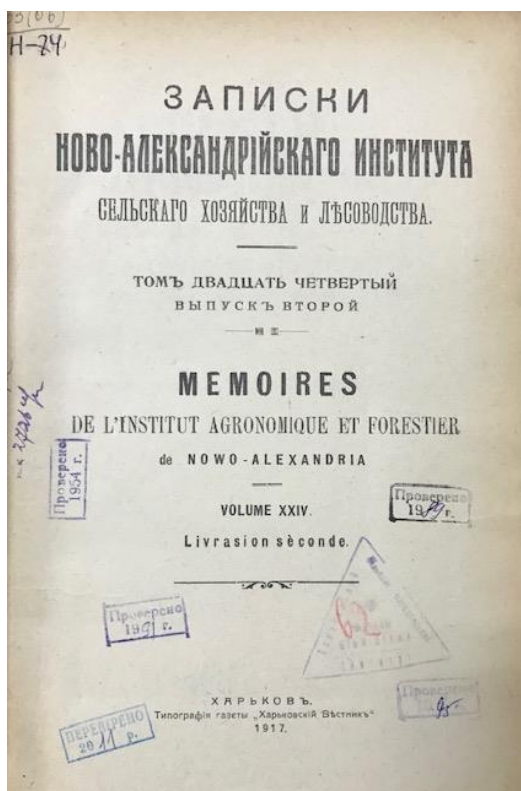
Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зміст:

- Труды учебно-опытного поля и лаборатории общего земледелия Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства / под ред. П. Ф. Баракова.

До збірника увійшли наукові праці викладачів і студентів Ново-Олександрійсько інституту сільського господарства і лісівництва: магістра сільського господарства, проф. загального землеробства П. Ф. Баракова, ученого-агронома I розряду, ст. асистента О. Супруненко, учених-агрономів Д. П. Бондаренка, В. Булигіна, студентів О. Маркова, Б. Парсаданова, А. Образцова.

З 1876 р. почали виходити у світ «*Записки Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства*» – документна спадщина про діяльність Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва: звіти про стан і діяльність інституту за визначені роки, короткі відомості про інститут тощо.

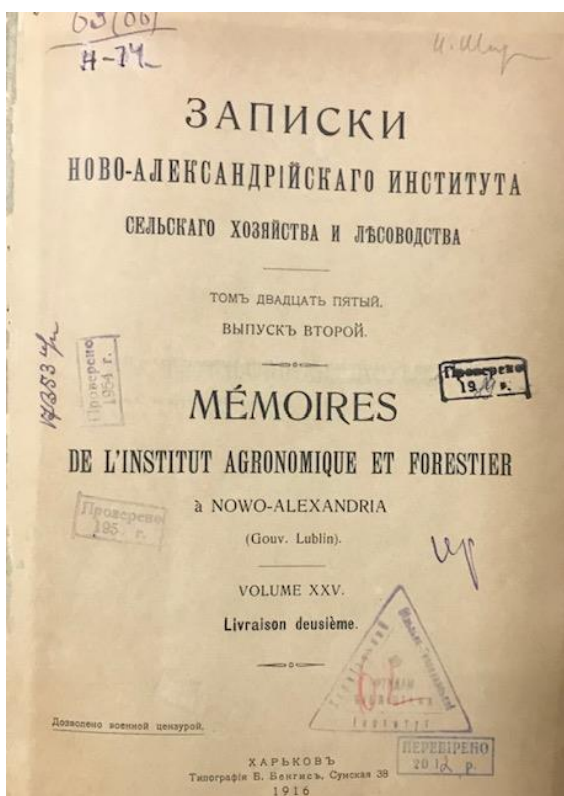

З передмови до першого випуску Записок (1877 р.): «Совет Института Сельского Хозяйства и Лесоводства в Новой Александрии отнесся в 1876 году сочувственно к мнению директора Института о целесообразности ежегодного издания записок Института, – мысль эта была одобрена высшим начальством. ... Цель этих Записок – знакомить ученое и промышленное общество с деятельностью Института, трудами его состава и результатами этой деятельности и трудов. В состав «Записок», по утвержденной программе, будут входить ежегодные отчеты о состоянии и деятельности Института и его учреждений, ученые труды преподавателей и учащихся, отчеты о

поездках и экскурсиях и т. п. Институт считает долгом выразить надежду, что его Записки будут полезны как для правильной оценки его деятельности, так и для укрепления связи его с той средой, для которой он готовит будущих деятелей. Директор В. Добровольский».

До 1914 р. «Записки» друковалися у Варшаві та Санкт-Петербурзі, а після евакуації – у Харкові.

Як відбитки із «Записок...» окремими виданнями представлені праці навчально-дослідного поля і лабораторії загального землеробства під редакцією П. Ф. Баракова; дані з вирощування сільськогосподарських культур на дослідній фермі в Новій Олександрії за 1881-1898 рр. П. Будріна; спостереження за сосновим підліском на лесовій дачі Руда, Люблінської губернії, при Ново-Олександрійській Лісовій дослідній станції І. А. Яхонтова; матеріали для флори Ново-Олександрійського повіту Люблінської губернії А. Сутулова; кліматичний нарис Нової Олександрії Люблінської губернії за спостереженнями метеорологічної обсерваторії Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва М. М. Панкова.

245. Записки Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1916.

Т. 25, вып. 2. – 1916. – 141, [3] с. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Напечатано с разрешения Совета Ново-Александрійського Інститута сельського хозяйства и лесоводства. Директор Інститута А. Алов»; «Дозволено военной цензурой».

Провенієнції: власницький напис «И. Широкихъ»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зміст:

Официальная часть.

1. Отзывы профессоров Института о трудах конкурентов на кафедры:
  - сельскохозяйственной экономии
  - строительного и инженерного искусств
  - общего и специального законоведения
  - дендрологии с географией растений
  - политической экономии и статистики
  - луговодства с культурой болот.

2. Отчет о состоянии и деятельности Общества вспомоществования нуждающимся студентам Ново-Александрійского Института С.Х. и Л. с 1 Сентября 1914 г. по 1 Сентября 1915 г.

Неофициальная часть.

3. Проф. А. И. Скворцов, как заведывающий опытной фермой Ново-Александрійского Института / Т. Локоть.

4. Фауна окрестностей г. Ново-Александрии, Люблинской губ. Листоеды / Д. Оглоблин.

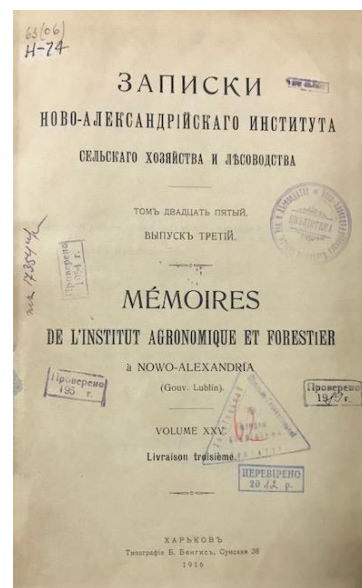
5. Фауна окрестностей г. Ново-Александрии, Люблинской губ. Короеды / А. Ильинский.

246. Записки Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1916.

Т. 25, вып. 3. – 1916. – [6], 96 с. : рис., табл. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Напечатано с разрешения Совета Ново-Александрійского Института сельского хозяйства и лесоводства. Директор Института А. Алов»; «Дозволено военной цензурой».

Провенієнції: печатки «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Зміст:

Неофициальная часть.

Опыты с применением минеральных удобрений на запольных землях нечерноземной полосы Тульской губернии / В. С. Буткевич ; ред: А. Алов, А. Марченко, И. Широких.

247. Записки Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1917.

Т. 26, вып. 1. – 1917. – 179, [3] с. : табл., прил. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Напечатано с разрешения Совета Ново-Александрійского Института сельского хозяйства и лесоводства. Директор Института А. Алов»; «Дозволено военной цензурой».

Провенієнції: власницькі написи «А. Алов»,

«Н. Ватичь. 2.V. 17 г.»; печатки «Студенческая читальня Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; наприкінці книги на форзаці печатка «Облкнигокульторг .Магазин № 3. Цена 15.00. 24/І-1945 г.».

Зміст:

Официальная часть.

1. Записка Совета Института о месте постоянного нахождения Ново-Александрійського Інститута сільського господарства и лесоводства.

2. Отчет по опытной ферме Ново-Александрійського Інститута С.Х. и Л. за 1912-1916 гг. в связи с 1889-1912 гг.

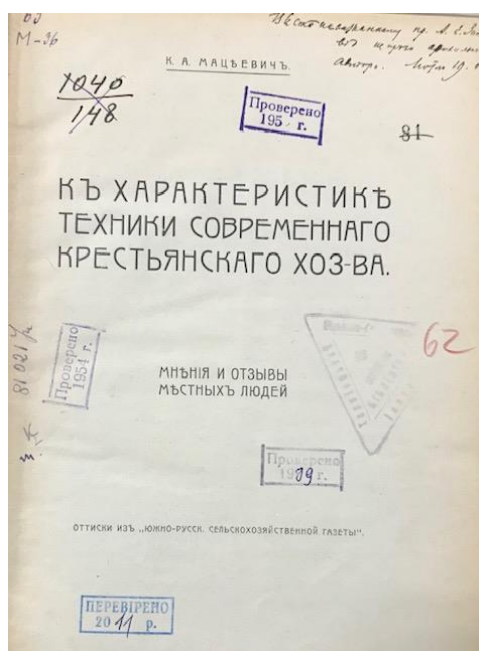
Неофициальная часть.

3. Районы полевой культуры в губерниях Царства Польского / Л. Васцишаковский.

4. К вопросу о твердых ценах / Т. Локоть.

Из «Записки Совета Института о месте постоянного нахождения Ново-Александрійського Інститута сільського господарства и лесоводства»:

«...Совет высказывает убеждение, что оставление института навсегда в Харькове отвечало бы в полной мере насущнейшим интересам и потребностям Ново-Александрійського института, как высшей сельскохозяйственной и лесной школы, и, обеспечивая наиболее благоприятные условия существования и дальнейшего развития, позволило бы ему, вместе с тем, без потрясений пережить переходное время. Находясь в районе интенсивного сельского и лесного хозяйства, в обстановке большого культурного города, являющегося, вместе с тем, областным сельскохозяйственным центром, с высокоразвитою общественно-агрономическою жизнью, пользуясь незаменимым содействием других высших школ, Ново-Александрійський институт, вступающий в ближайшие годы во второе столетие своего существования, выполнил бы, по глубокому убеждению Совета, свою миссию с наибольшей пользой для государства и общества».

248. Мацеевич К. А. К характеристике техники современного крестьянского хозяйства: мнения и отзывы местных людей / К. А. Мацеевич. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сергиевская площ., д. Кузнецова), 1908. – [2], II, 95, [1], II с. : табл. – Отд. отт. из газ.: Южно-Русская Сельскохозяйственная газета.

Провенієнції: дарчий напис «Високоповажанному пр. А. Е. Зайкевичу від щирого прихильника авторь. Лютого 19. 1908

р.»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

3 передмови: «Харьковская губерния принадлежит к числу тех немногих земских губерний, где хозяйственная жизнь населения крайне слабо изучена и исследована. Благодаря разным случайным обстоятельствам в ней не было произведено основного статистического исследования, оценочные работы также крайне запоздали и в конце концов изученным и исследованным в экономическом и хозяйственном отношении является пока один Старобельский уезд».

Костянтин Андріанович Мацієвич (1873-1942) – український державний і громадський діяч, дипломат, учений-аграрій, публіцист.

1899 р. Костянтин закінчив Новоолександрійський інститут сільського господарства та лісівництва (нині місто Пулави, Польща), де очолював українське студентське товариство, здобув спеціальність агронома. Він працював у Полтавському та Харківському сільськогосподарських товариствах, губернським агрономом Саратівського земства. Редагував журнали «Хлібороб» та «Сільськогосподарську газету», був завідувачем редакції «Агрономічного журналу» (1907-1915 рр.), займався викладацькою діяльністю в Петербурзі.

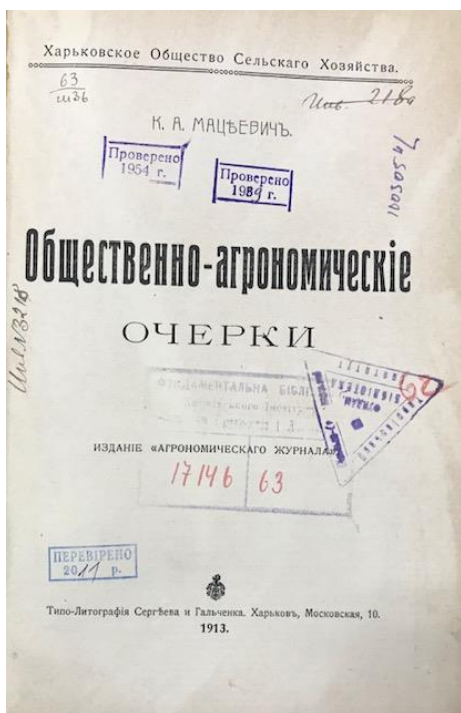

Останніми роками перед Першою світовою війною разом з іншими молодими вченими – учнями М. А. Каблукова та А. Ф. Фортунатова, які на той час стали вже професорами вищих сільськогосподарських шкіл — Мацієвич утворив наукову школу економічної думки, характерною рисою якої стало прагнення поєднати вивчення широких народно-господарських проблем із глибоким аналізом організаційної структури індивідуальних господарств. Ці вчені працювали переважно над матеріалами земських та статистичних досліджень селянського господарства. 1917 р. вони розробили проект організації особливого вищого інституту вивчення економіки землеробства.

Костянтин Андріанович Мацієвич – член Української радикально-демократичної партії (з 1917 р. – УПСФ). 1917 р. – заступник генерального секретаря земельних справ, один із авторів земельної реформи Української Центральної Ради. 1917 р., не погоджуючись із ідеєю соціалізації землі, подав у відставку.

Мацієвич у 1918 р. працював у Київському губернському земстві. За дорученням Директорії Української Народної Республіки вів переговори із представниками Антанти (1918-1919).

У 1919-1923 рр. – голова дипломатичної місії Української Народної Республіки в Румунії. З 1923 р. Мацієвич в еміграції у Чехословаччині, професор Української господарської академії у Падебрадах. З 1936 р. – голова Української наукової асоціації та Українського дипломатичного клубу в Празі.

249. Мацеевич К. А. Общественно-агрономические очерки / К. А. Мацеевич ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Изд. «Агрон. Журн.» : Тип. Сергеева и Гальченко (Московская, 10), 1913. – 134, [2] с. – На обл. указан год изд. – 1916.

Зміст:

- К вопросу о трудовой деревенской культуре;
- Современные аграрные искания;
- Государственный агрономический бюджет;
- Тоска по «сильной агрономической власти»;
- Агрономия и кооперация;
- К вопросу о внешкольном образовании;
- Война и новые общественные с.-х. задачи;
- Военный агрономический бюджет;
- Война и хозяйственные новообразования;
- Протекционизм и война;
- Борьба с немецким засильем в сельском хозяйстве.

Папір верже.

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

250. Мелкие статьи агентуры / Екатеринослав. Губерн. Земская Управа. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1912. – 79, [1] с. : рис., табл. – (Известия земской сельскохозяйственной агентуры в Соединенных Штатах ; № 13).

Анотация: на с. IV обложки реклама «Склад изданий в книжном магазине Харьковского Общества Сельского Хозяйства».

У змісті:

- Текущие работы некоторых Бюро Вашингтонского Департамента Земледелия; Повторная гибридизация кукурузы, как способ повышения урожайности / И. Б. Розен;
- Четвертая национальная выставка кукурузы в Соединенных Штатах; Каменные и кирпичные силосы; Международная выставка животноводства в Чикаго; Аппарат проф. Нн. J. Headlee / И. В. Емельянов.

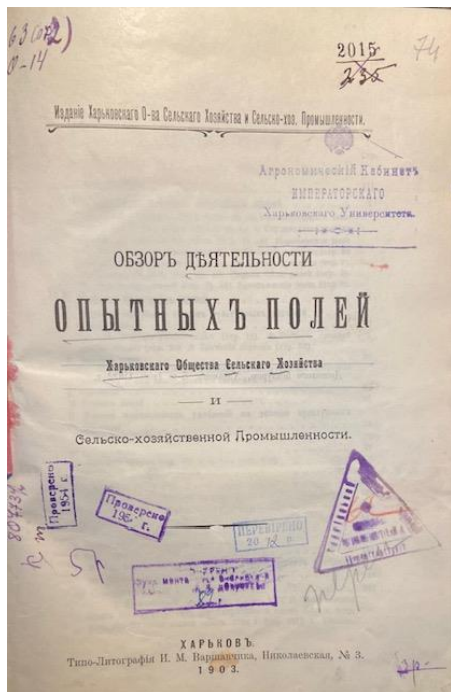
Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александровского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «С 1 февраля т. г. сельскохозяйственная агентура Екатеринославского губ. земства в Соединенных Штатах Сев. Америки перешла к Харьковскому Обществу сельского хозяйства. По заключенному договору перешло к Харьковскому Обществу и право на издание двух заготовленных Екатеринославской губ. земской управой выпусков «Известий» этой агентуры – 12 и 13-го».

251. Обзор деятельности опытных полей Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности / сост. П. А. Забаринский ; предисл. А. А. Бенике. – Харьков : Типо-Литогр. И. М. Варшавчика (Николаевская, № 3), 1903. – [2], V, [1], 232с. : табл., прил. (31 с., XVII табл.).

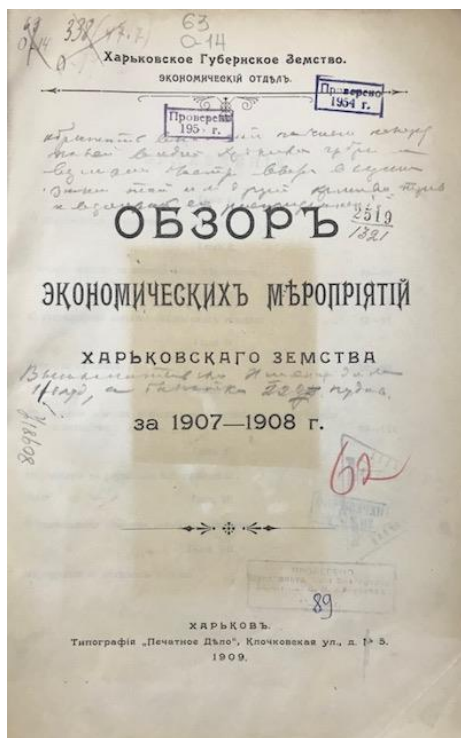
Анотация: «Дозволено цензурою. Харьков, 5-го Июля 1902 г.».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Харьковское Общество Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности в 1881 году приступило к устройству опытных полей, в частновладельческих хозяйствах по специальным вопросам и по текущий 1903 г. постоянно поддерживало это дело. В настоящее время Общество решило перейти от такой системы передвижных полей к устройству постоянного опытного поля вблизи г. Харькова. В виду этого, Совет Общества признал необходимым сделать свод работам опытных полей Харьковского Общества и поручил этот труд члену Совета П. А. Забаринскому. В настоящем,

составленном г. Забаринским «Обзоре» приведены результаты работ всех опытных полей по 1898 г. ... Обозревая истекший период деятельности Общества по устройству опытных полей и их организации, мы с чувством удовлетворения можем сказать, что деятельность эта дала плодотворные результаты».

252. Обзор экономических мероприятий Харьковского Земства за 1907-1908 гг. / Харьков. Губерн. Земство, Экон. отд. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская ул., д. № 5), 1909. – [6], 172 с. : табл.

Зміст:

- О деятельности экономических советов;
- Расходы земства на экономические мероприятия;
- О деятельности сельскохозяйственных складов;
- Торговля семенами;
- Мероприятия земства показательного характера по улучшению полеводства;
- Мероприятия по улучшению

животноводства;

- О деятельности обществ сельского хозяйства;
- Мероприятия по облесению песков.

Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Маргіналії: На титульному аркуші напис простим олівцем, на жаль, важко прочитати.

253. Описание Всероссийской Сельско-Хозяйственной Выставки в г. Харькове 1887 года, состоявшей под Августейшим Покровительством Её Императорского Высочества, Государыни, Великой Княгини Екатерины Михайловны / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная ул., дом № 28), 1890. – XVI, [786] с. : рис., план.

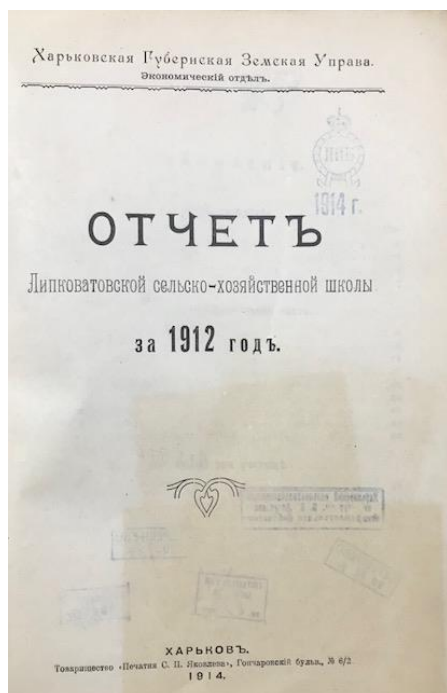
Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського

Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Инициатива устройства всероссийской сельскохозяйственной выставки в Харькове, в 1887 году, принадлежит Директору Департамента Земледелия и Сельской Промышленности Дмитрию Петровичу Малютину... Всех павильонов было на выставке 51, из них построено Комитетом 19, а частными лицами и общественными учреждениями 32. Общая площадь земли, занятая павильонами выставки, имела 4764 квадратных сажени... Комитет построил: четыре длинных конюшни для лошадей и рогатого скота, два сарая для овец и свиней, навес для птиц, два больших навеса для земледельческих орудий и машин, громадный павильон для произведений земледелия, почти такой же величины павильон для помещения предметов сельско-хозяйственного технического производства и кустарных промыслов, павильон для произведений садоводства, огородничества, лесоводства и виноделия, павильон для молочного хозяйства, научный павильон, павильон для приготовления черепицы, павильон для огневой сушки плодов и овощей, павильон для торжественных заседаний Распорядительного Комитета и приема Высоких гостей выставки, павильон для полиции и беседку для музыкантов».

З протоколу засідання від 1 листопада: «Председатель. Объявляя заседание открытым и перечисляя вопросы, подлежащие рассмотрению X агрономического совещания, предлагает заслушать доклады К. А. Мацевича, А. А. Евдокимова и В. А. Онуфриева, освещающие вопрос о ближайших нуждах сельского хозяйства и кооперации».

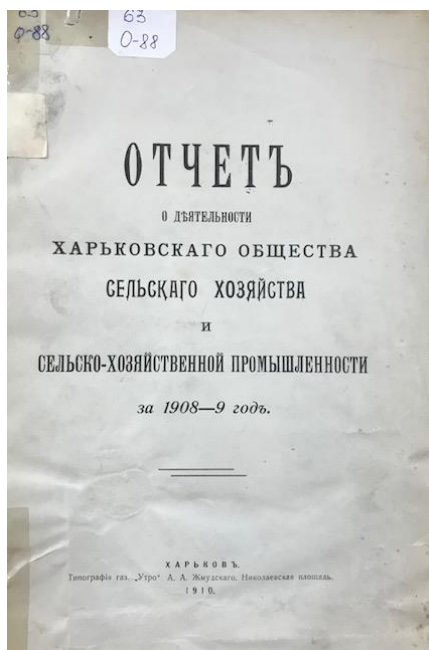

254. Отчет Липковатовской сельскохозяйственной школы за 1912 год / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. отдел. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., № 6/2), 1914. – [4], 131, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «ИПБ 1914», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитата з глави «Общие сведения»: «Липковатовская с.-х. школа учреждена в 1902 г. Харьковским Обществом Призрения Бесприютных Сирот по договору с Департаментом Земледелия. ... Школа имеет целью дать питомцам Общества сельскохозяйственное образование и этим приспособить их к самостоятельному существованию. ... Курс обучения в школе продолжается 5 лет и распределяется между тремя специальными классами и двумя

приготовительными. Обучение состоит из теоретического изучения учебных предметов и соответствующих практических занятий».

255. Отчет о деятельности Харьковского Общества Сельского Хозяйства и сельско-хозяйственной промышленности за 1908-9 год. – Харьков : Тип. газ. «Утро» А. А. Жмудского (Николаевская площадь), 1910. – [2], 328, XV, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з

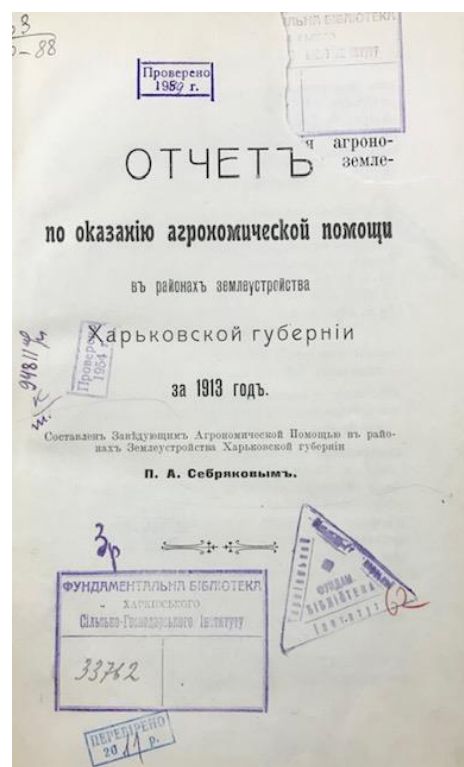
«Отчета»: «Харьковское Общество Сельского Хозяйства к 1-му октября отчетного года состояло из 15-ти почетных членов, 5 пожизненных, 318 действительных и 13 сотрудников. Согласно постановления общего собрания членов Общества сотрудниками считаются все земские уездные агрономы Харьковской губернии, а также губернский агроном и его помощник».

256. Отчет по оказанию агрономической помощи в районах землеустройства Харьковской губернии за 1913 год / сост. П. А. Себряковым. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1914. – 95, [1] с. : фото, табл.

Анотація: «Составитель – Заведующий Агрономической Помощью в районах Землеустройства Харьковской губернии».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитати з тексту: 1). «Агрономическая помощь в районах землеустройства Харьковской губернии, к отчетному 1913 году, передана в ведение Уездных Земств по трем уездам: Волчанскому, Валковскому и Харьковскому..., а в остальных восьми уездах сосредоточена в руках Правительственной организации»; 2). «К настоящему времени землеустройство в Харьковской губернии настолько расширилось, что нет сравнительно больших районов в уездах, где бы не было землеустроительных работ и не имелось уже землеустроенного населения»; 3). «В вышеуказанных трех уездах, – Волчанском, Валковском и Харьковском, – введена полная

участковая агрономическая организация, вследствие чего можно с уверенностью предполагать, что все землеустроенное население будет обслужено агрономическими мероприятиями в полной мере».

257. Предварительный отчет районного опытного поля за 1912 и 1913 гг. / сост. А. Н. Засухиним ; Харьков. Обл. с.-х. Опыт. Ст. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Контарская, Клещевский пер. № 3), 1914. – IV, [2], 58 с. : табл. – (Известия Харьковской Областной сельскохозяйственной Опытной Станции, Отд. полеводства ; № 1).

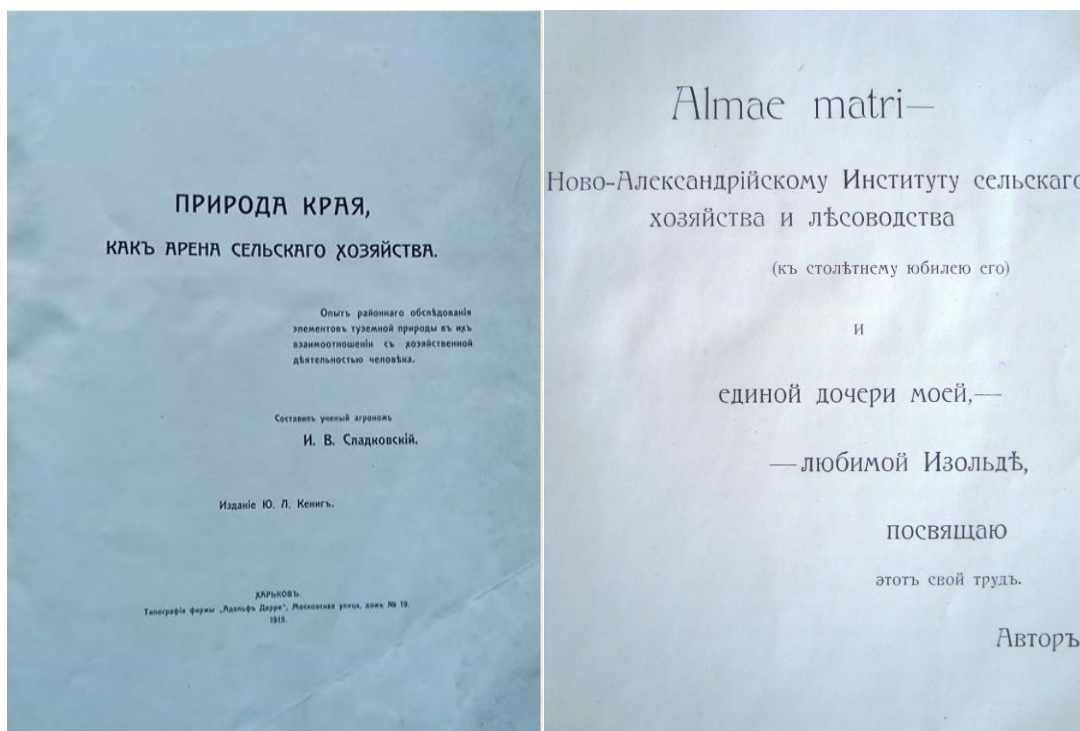
Провенієнції: власницький напис «?»; печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

З передмови: «Издание работ опытного поля Харьковской опытной станции, согласно постановлениям общерусского совещания по опытному делу в С.-ПБ. в феврале 1913 г., предполагается издавать в следующем порядке.

Отдельными брошюрами предполагается издать программу полевых опытов и описание приемов и методов производства работ и наблюдений на опытн. поле. Результаты ежегодных работ оп. поля предполагается издавать в 2-х выпусках, из коих один будет включать табличный материал, второй составит собственно отчет».

Олексій Миколайович Засухін (1884-1922) – вчений-агроном. Він закінчив Муромське реальне училище, Київський політехнічний інститут (1909 р). Під час навчання Олексій завідував дослідним полем Всеросійського товариства цукрозаводчиків у Київській губернії (1908 р.), проводив дослід з мінеральними добривами у Катеринославській губернії (1909 р.). Засухін з 1911 р. – завідуючий мережі колективних дослідів Київського губернського земства; 1912-1913 рр. – працював на Харківській сільськогосподарській станції. Олексій Миколайович 1914 р. запрошений Київським губернським земством для організації Радомислівської сільськогосподарської дослідної станції (Житомирська обл.), на якій досліджувались місцеві піщані ґрунти, ступінь їх родючості та вплив мінеральних добрив на врожайність картоплі.

258. Сладковскій И. В. Природа, края, как арена сельского хозяйства: опыт районного обследования элементов туземной природы в их взаимоотношении с хозяйственной деятельностью человека / сост. И. В. Сладковскій. — Харьков : Изд. Ю. Л. Кениг : Тип. фирмы «Адольф Дарре» (Московская улица, дом № 19), 1915. — XLIII, [1], 422, 216 с. : рис., карт., табл., диагр. — (Описание имения «Гуты» Л. Е. Кениг. Н-ков, Харьковской губ.; ч. 2).

Присвята: «Almae matri — Ново-Александрійскому Институту сельского хозяйства и лесоводства (к столетнему юбилею его) и единой дочери моей, — любимой Изольде, посвящаю этот свой труд. Автор. Харьков, Июль, 1915 год».

Епіграф:

- "Чтобы *потом* управлять имением, надо *сперва* познать его природу".
- "Чтобы *умело* распоряжаться хозяйством, надо *уметь* ориентироваться в его естественных условиях".
- "Чтобы *разумно* действовать в области сельскохозяйственного производства, надо непременно упражнять *разум* натуралистическими изысканиями."

(Три основные правила старого французского учебника "Организация сельскохозяйственной администрации и контроля").

Анотація: «Составитель — ученый агроном».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Із передмови: «Сельское хозяйство, это — сложное биологическое производство организмов (растительных и животных) и их тканей, в котором органической лабораторией является целиком вся природа, синтезирующим

лаборантом служит капитал, а необходимыми и достаточными реактивами – агрономические познания».

Иван Войцехович Сладковський – учений-агроном І розряду по кафедрі сільськогосподарської економії Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва (1902-1904), професор-стипендіат.

259-260. Протоколы заседаний экстренных собраний членов Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности в 1887 году / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва и С.-х. Пром-сти. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная № 30), 1888. – На обложке назв.: Доклады и протоколы прений, происходивших в экстренных заседаниях Харьковского Общества Сельского Хозяйства во время Всероссийской сельскохозяйственной выставки 1887 г.

Вып. 1. – 1888. – 64 с.

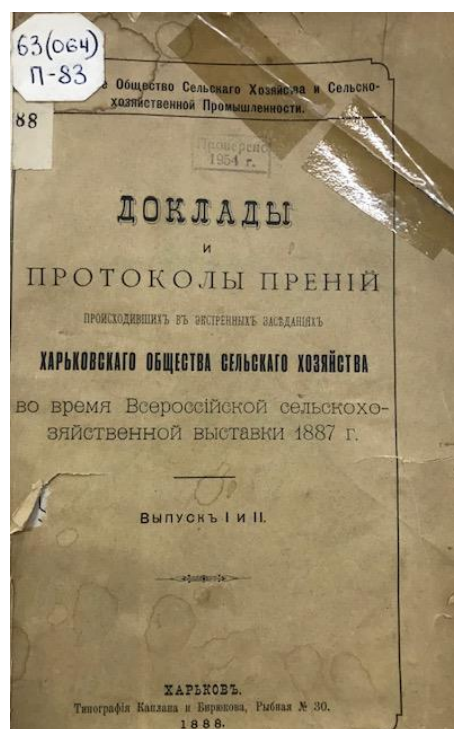
У книзі приплетено: **Протоколы заседаний экстренных собраний членов Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности в 1887 году / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва и С.-х. Пром-сти. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная № 30), 1888.**

Вып. 2. – 1888. – 292, II с.

Анотації в обох алігатах: «Дозволено цензурою. Харьков, 10-го Октября 1888 года».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від Ради Товариства: «Во время Всероссийской сельскохозяйственной выставки, продолжавшейся с 22 Сентября по 12 Октября, почти ежедневно происходили экстренные заседания Общества, на которых был прочитан ряд докладов по самым разнообразным отраслям теоретического и практического сельского хозяйства. Съезд большого числа*) теоретиков и практиков сельских хозяев, привлеченных выставкой, много способствовал как появлению ценных докладов на этих заседаниях, так и возникновению оживленных прений по более или менее жгучим вопросам, затронутым докладчиками. К сожалению Совет не имел возможности вследствие отсутствия средств пригласить стенографа и принужден был ограничиться обыкновенными сокращенными отчетами о заседаниях, хотя некоторые из заседаний были застенографированы благодаря любезности члена Общества А. К. Алчевского, пригласившего стенографиста на свой счет.

*) Посещаемость заседаний доходила до 170-180 человек. Главную массу посетителей составляли гости».

261. Прянишников Д. Несколько слов о современном положении высшей агрономической школы: из доклада, прочит. в О-ве агрономов 13 февр. 1914 г. / Д. Прянишников ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1915. – 15 с. – Отд. отд. из изд.: Агрономический Журнал.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

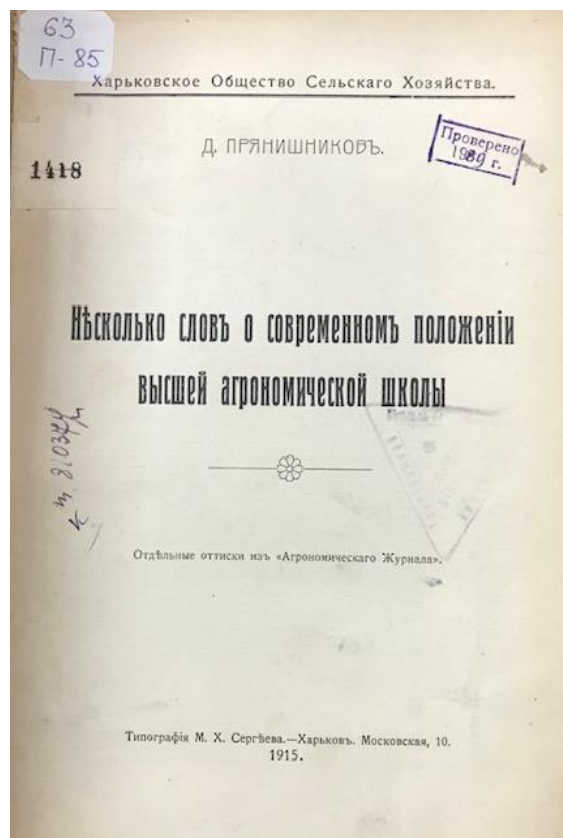
Цитата з доповіді:

«...особенности развития нашей страны, в данный, именно, период, создавший быстрое увеличение спроса на агрономов с высшим образованием. Для удовлетворения этого спроса, возможны мероприятия двоякого рода, именно – основание новых школ и увеличение емкости существующих. Принципиально, конечно, правильно идти первым путем, стремясь к тому, чтобы напр., на каждые 3 миллиона населения была одна высшая агрономическая школа (это имеет место в Швейцарии, в Норвегии, в Финляндии); такая школа не страдает от многолюдства и при этой системе дело преподавания хорошо совмещается с задачами исследования...».

Дмитро Миколайович Прянишников (1865-1948) – учений, академік АН СРСР (1929 р.) і ВАСГНІЛ (1936 р.), член-кореспондент Французької АН, засновник і директор Наукового інституту добрив, член Госплана СРСР і Комітету з хімізації народного господарства, основоположник наукової школи у галузі агрохімії, фізіології рослин і рослинництва, біохімік, лауреат премії ім. К. А. Тимірязєва.

Дмитро закінчив Іркутську гімназію, природне відділення фізико-математичного факультету Московського університету в 1887 р., а в 1889 р. – Петровську сільськогосподарську академію (нині Московська сільськогосподарська академія ім. К. А. Тимірязєва) в 1889 р. Уже під час навчання він проявив себе талановитим дослідником і по закінченні академії за поданням видатного вченого К. А. Тимірязєва залишений в ній для підготовки до

наукової діяльності. Прянишников у 1892-1894 рр. знаходився у науковому відрядженні в Німеччині, Франції та Швейцарії. 1891-1917 рр. – приват-доцент Московського університету, згодом – доктор наук (1910 р.). З 1895 року і до кінця життя, понад 50 років Прянишников – професор Московської сільськогосподарської академії, завідувач кафедри.

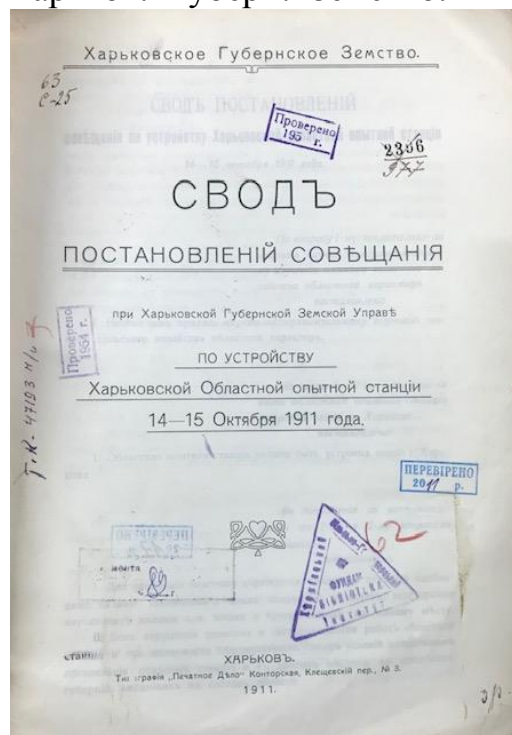
Почавши наукову діяльність з вивчення азотного обміну рослин, Прянишников протягом усього свого життя не змінив цього напрямку і увійшов в історію вітчизняної біологічної науки як «біограф азоту». Йому належить знаменита фраза: «Аміак – альфа і омега обмінних речовин в рослині», в основі якої лежить відкриття циклу азоту в організмі вищих рослин. Прянишников розробив теорію нітратного живлення рослин (1916 р.), наукові основи ваннування кислих ґрунтів, гіпсування солонців, застосування мінеральних добрив у землеробстві. Розробив проблему використання фосфоритів безпосередньо на добриво і довів можливість переробки їх на суперфосфат, склав фізіологічну характеристику вітчизняних калійних добрив. Розробив проблему розміщення добрив у сівозмінах, питання норм, строків і техніки внесення добрив у ґрунт, виробництва складних мінеральних добрив.

Від магістерської дисертації «Про розпад білкових речовин при проростанні» (1896 р.) до капітальної завершальної монографії «Азот в житті рослин і землеробстві СРСР» (1945 р.) минуло півстоліття, за цей час Дмитро Миколайович «вдихнув життя» в азот, який до цього прийнято було називати «неживим елементом».

262. Свод постановлений совещания при Харьковской Губернской Земской Управе по устройству Харьковской Областной опытной станции (г. Харьков, 14–15 Окт. 1911 г. / Харьков. Губерн. Земство. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер., № 3), 1911. – 14 с.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі Зведення постанов: 1). «Областная опытная станция должна быть устроена около г. Харькова». 2). «Для признания опытного учреждения областной станцией необходимо наличие законченного цикла основных отделов, всесторонне изучающих явления с.-х. жизни и приуроченных к одному месту».

263. Справочная книга для сельских товариществ / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва ; сост. при участии: А. Н. Анцыферова [и др.] ; под ред. К. А. Мацевича. – Харьков : Изд. Харьков. Ком. Содействия Сел. Кооперации : Тип. «Печатное Искусство» (Московская, № 14), 1913. – XVI, 396 с. : рис., табл., прил. (152, XVI с.).

Анотації: «Книга составлена при участии: проф. А. Н. Анцыферова, К. С. Ашина, проф. В. Г. Бажаева, В. Э. Брунста, А. П. Битуса, М. Н. Вонзблейна, Г. Г. Дибольда, А. А. Евдокимова, Л. П. Купреяновой, В. А. Кильчевского, В. Ф. Краснова, М. Ф. Крамаревского, А. Е. Кульжного, А. П. Лазаренко, проф. В. Ф. Левитского, В. В. Мавричева, К. Г. Маньковского, В. П. Махновца, К. А. Мацевича, А. В. Меркулова, Д. Михеева, А. К. Нижицкого, Б. С. Одера, Г. Н. елипенко, Д. Н. Пискунова, И. М. Подольского, П. Т. Пушкарева, Р. Ф. Реннинга, А. В. Чаянова, И. Г. Черныша, В. В. Хижнякова, проф. А. Ф. Фортунатова».

Провенієнції: печатки «Кустарный музей Московского Губернского Земства», «Центральная библиотека ВСНХ РСФСР Кустарной Промышленности», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Из передмови: «Наша сельская кооперация, существующая уже более сорока лет, только теперь, в самое последнее время, может более или менее уверенно смотреть в свое будущее. И это, конечно, прежде всего зависит от того, что в настоящее время кооперативное движение в деревне является в значительной степени движением народным. Сельская кооперация все больше и больше становится явлением постоянным в деревенской жизни. Она все теснее и ближе срастается с потребностями мелкого хозяйства, его бытом. Становится родным и дорогим участником деревенских настроений и одним из важных условий роста *новой деревенской культуры*».

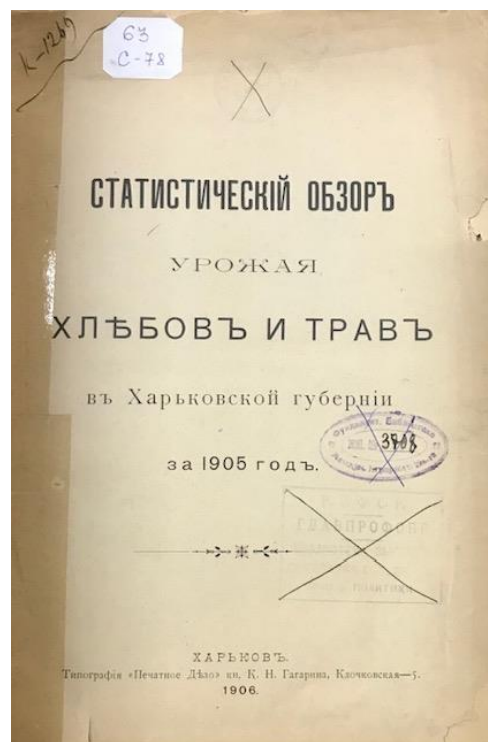

264. Статистический обзор урожая хлебов и трав в Харьковской губернии за 1905 год / предисл. Б. Авилова. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская - 5), 1906. – [6], 84 с. : табл.

Анотация: «Автор предисловия – Заведующий отделом текущей статистики».

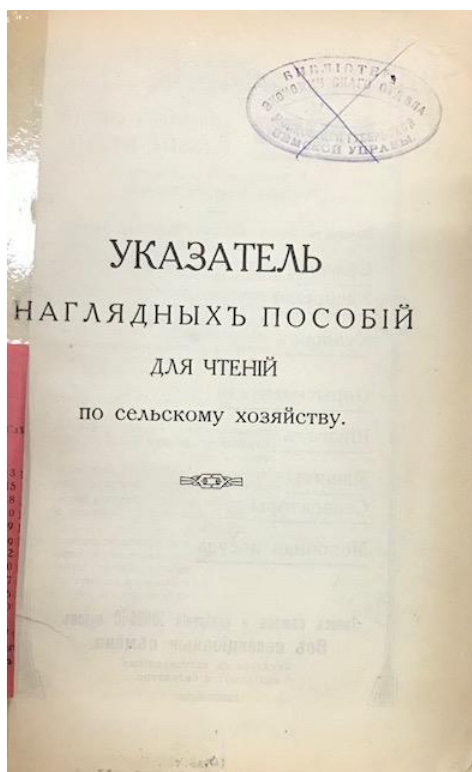
Провенієнції: печатки «Библиотека К.О.А. М.С.И.», «Фундаментальная Библиотека Международного Аграрного Института», «Р.С.Ф.С.Р. ГЛАВПРОФОБР. Библиотека высшего семинария с.-х. экономии и политики», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «Настоящий обзор урожая составлен на основании сведений, доставленных добровольными корреспондентами отдела статистики, волостными правлениями и сельскими старостами».

265. Указатель наглядных пособий для чтений сельскому по сельскому хозяйству / предисл. М. Виттенберга ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Отд. Внешк. Образования. – Харьков : Тип. «Печатник» (Рыбная 28), 1914. – XVI, 96, [2] с. : рис.

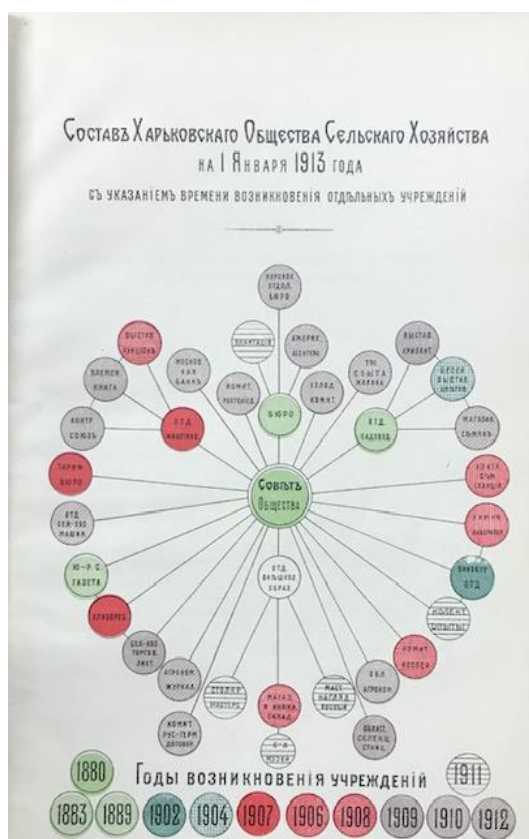
Анотация: на с. II, IV обкладинки, с. 91-96 реклама установ та видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Провенієнції: печатки «Библиотека экономического отдела Москов. Губерн. Земской Управы», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

З передови: «Считая одной из важнейших своих задач распространение сельскохозяйств. знаний среди широкой массы населения и, стремясь к её выполнению, помимо издательства и другими путями, Харьковское О-во сел.-хоз. открыло в 1908 году при Бюро Книжный склад и в 1910 году Мастерскую наглядных пособий по сельскому хозяйству со складом пособий и приборов при ней. Оба учреждения с августа

1912 года объединены в «Склад книг и наглядных пособий», руководимый и направляемый «Отделом Внешкольного Образования».

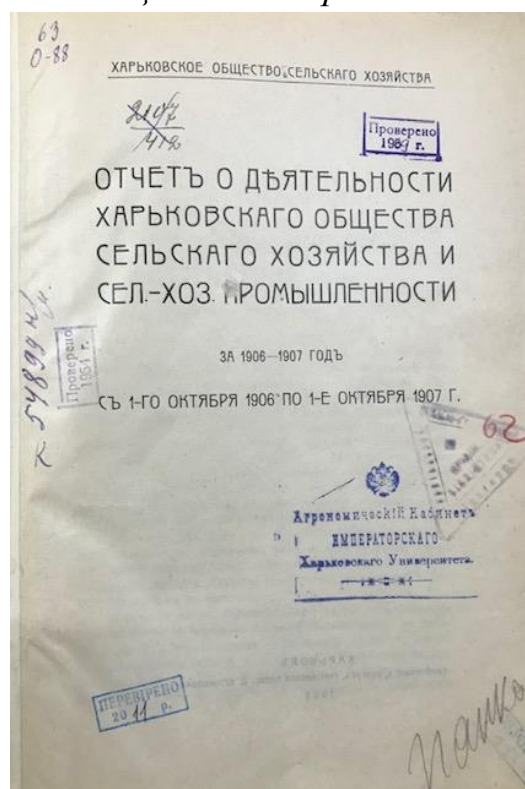

Харківське Товариство Сільського Господарства

«Харьковское Общество сельского хозяйства одно из своих основных назначений видит в установлении связей между сельскими хозяевами и теми культурными учреждениями, существующими при Обществе, целью которых является улучшение, как техники земледелия и животноводства, так и экономических основ сельского хозяйства. Оно стремится не только внедрить в сознание земледельцев выгоду культурного сельского хозяйства и возможность и своевременность его применения, но и предлагает тут же практическую помощь и материалы для осуществления этого.

Заботы о чистоте сорта, чистоте и доброкачественности посевных семян, употребление удобрительных туков, прошедших через контроль для установления содержания в них основных элементов, улучшение пород скота, введение рационального кормления скота, и прочее в этом направлении проводит в среду хозяев Общество своими агрономическими учреждениями». (Труды Х.О.С.Х. 1910. Вып. 3. С. 11 (2-ая паг.)).

266. Отчет о деятельности Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности за 1906-1907 год (с 1 октября 1906 г. по 1 октября 1907 г.) / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сергиевская площ., д. Кузнецова), 1908. – 173, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В текущем году Общество особенно сильно было занято вопросом об организации в г. Харькове высшего агрономического образования. Основанный для разработки этого вопроса при Обществе комитет энергично работал и имел в течении этого года более десяти заседаний. Вопрос об открытии в Харькове высшей сельскохозяйственной школы уже давно мусируется в Обществе, но в текущем году он вызвал особенный интерес в виду предположения правительства перевести в одну из внутренних губерний России **Ново-Александрийский Институт сельского хозяйства и лесоводства**, находящийся в настоящее время в Люблинской губернии. Вопрос этот возник благодаря ходатайству Совета Ново-Александрийского Института о переводе его во внутренние губернии... Состоящий при Обществе комитет по организации высшего агрономического образования ... составил подробно мотивированный доклад общему собранию, в котором указывал ... что **возбуждение ходатайства о переводе в г. Харьков Ново-Александрийского Института** находит нежелательным, тем более, что конкуренция других городов, как Саратов, Курск и др., предлагающих настолько крупные пожертвования для этой цели, что **решение вопроса в пользу Харькова представляется почти безнадежным**».

267. Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. –

Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 14*), 1910.

Вып. 1 : О таможенных пошлинах на сельскохозяйственные машины и орудия . – 1910. – XII, 72, V, [3], 138, [4], 60 с. : табл., прил.

У збірці праць надруковані доповіді:

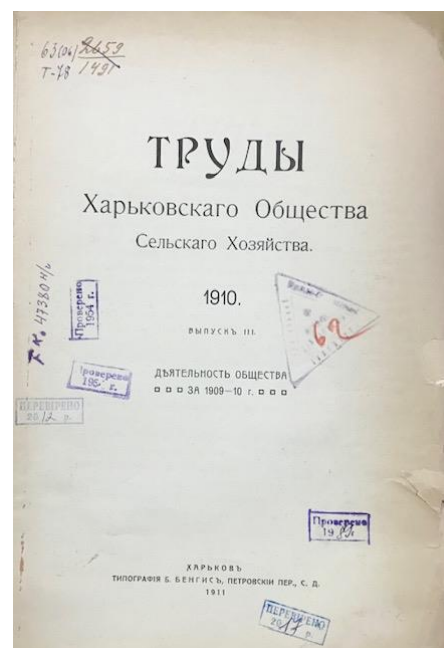
- Очерк истории таможенного обложения в России сельскохозяйственных машин и орудий ; Значение таможенных пошлин на земледельческие машины и орудия для русского сельского хозяйства / Л. Н. Литошенко;
- Развитие русского сельскохозяйственного машиностроения / Л. Б. Кафенгауз.

Анотація: на с. III-IV обкладинки реклама «Издания Харьковского Общества Сельского Хозяйства».

Папір верже.

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

3 глави «Об издании «Трудов» Общества»: «С 1883 до 1892 г. труды Харьковского общества сельского хозяйства по разработке и выяснению разного рода вопросов и начинаний опубликовывались во всеобщее сведение в издании – «Журналы Харьковского общества сельского хозяйства». ... В настоящем году Общество признало желательным выпускать в свет особое не периодическое издание под наименованием «Труды Харьковского общества сельского хозяйства», которое должно заключать в себе журналы общих собраний Общества, и также имеющие общественное значение журналы специальных комиссий и особых совещаний по различным вопросам, работы членов Общества, агрономов и сотрудников Общества, доклады, сообщаемые Обществу или вносимые им в различные учреждения, собираемые им материалы по вопросам, возбуждаемым в Обществе, составляемые по его поручению исследования, вообще, все то, что является живой летописью трудов и деятельности лиц, объединившихся вокруг Общества для работы на пользу и процветание сельского хозяйства родной страны».

268. Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Петровский пер., с. д.), 1911.

Вып. 3 : Деятельность Общества за 1909-10 г. – 1911. – [4], 24, L, 310 с. : табл.

Анотація: на с. II-IV обкладинки реклама «Издания Харьковского Общества Сельского Хозяйства».

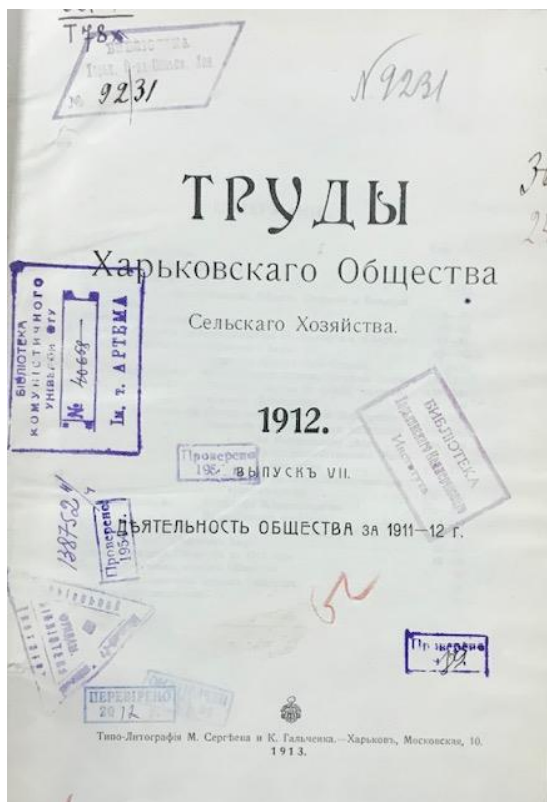
Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

На с. 1-8 другої пагінації розміщено інформацію про професора Ново-Олександрійського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва Олександра Івановича Скворцова, наведено короткий огляд відомостей про його основні наукові праці, на яких зросло не одне покоління сільських

спеціалістів. Наприкінці статті наведено бібліографію друкованих робіт професора.

Цитата з тексту: «Профессор Александр Иванович Скворцов избран Харьковским Обществом с. х. в почетные члены в заседании 11-12 мая 1910 г. В годичном заседании Харьковского Общества сельского хозяйства, заслушав заявление Совета Общества об ученой и многолетней преподавательской деятельности проф. А. И. Скворцова, через школу которого прошли многочисленные ряды русских агрономов и хозяев, а также заслуги, оказанные проф. А. И. Скворцовым изучению сельского хозяйства в России, собрание по предложению Совета Общества избрало единогласно А. И. Скворцова почетным членом Харьковского Общества сельского хозяйства. В собрании присутствовали многочисленные ученики профессора, члены Общества, занятые ныне трудами на поприще сельского хозяйства в южной России, которые приветствовали избрание нового почетного члена, принося посильную дань признания ученому, столь способствовавшему работе общественно-агрономической мысли, которая происходила в последние годы и наиболее ярко проявилась в особенностях её южно-русского направления».

На с. 9-10 другої пагінації також розміщено інформацію про присвоєння звання почесного члена Харківського Товариства сільського господарства професору Олексію Федоровичу Фортунатову, який викладав у Петровській землеробній академії (1884-1893), був професором сільськогосподарської енциклопедії та сільськогосподарської статистики Ново-Олександрійського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва (1894-1899), згодом був професором політехнікуму в Києві (1899-1903) по кафедрі сільськогосподарської економії та статистики, а з 1903 р. – на аналогічній кафедрі Московського сільськогосподарського інституту.

269. Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913.

Вып. 7 : Деятельность Общества за 1911-12 г. – 1913. – [8], 199, [1], 49, [1], 96 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университета ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека

Харківського
Інституту».

Сільсько-Господарського

270-272. Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1914.

Вып. 9 : Деятельность Общества за 1913 г. – 1914. – 171, [1], LXXV, [1], 28 с. : табл.

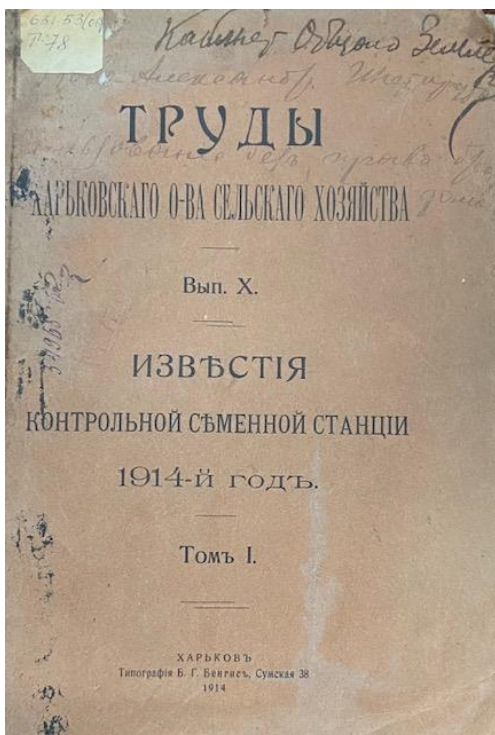
У книзі приплетено:

1). **Отчет о деятельности Отделения Животноводства Харьковского Общества Сельского Хозяйства за 1912-1913 год (с 1 октября 1912 г. по 1 октября 1913 г.).** – Харьков : Тип. «Печатное Искусство»

(*Московская ул., № 14*), 1914. – 21, [1] с. : табл.

2). **Отчет 1912-1913 г. / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва и С.-х. Пром-сти, Винокуренное отд-ние.** – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (*Московская, 14*), 1913. – 48 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

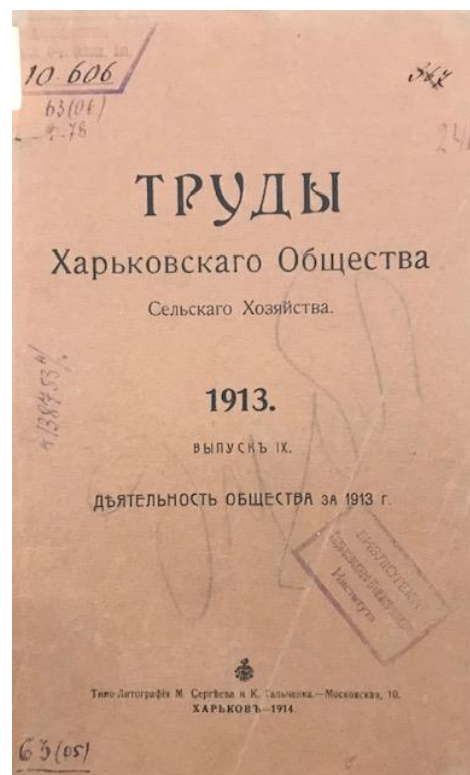

273. Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков : Тип. Б. Г. Бенгис (*Сумская 38*), 1914.

Вып. 10, т. 1 : Известия Контрольной Семенной Станции за 1914 год. – 1914. – 194 с. : табл., прил.

Провенієнції: штамп «Неприкосновенный фонд библиотеки Х.О.С.Х.»; печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З глави «Цели и причины издания "Известий"»: «Бесперывное развитие сельского хозяйства, поднятие культуры сельского хозяйственного

населения края и рост агрономической организации, – чем дальше – все больше ставят на очередь вопрос об урегулировании у нас семеноторговли и семенного дела вообще».

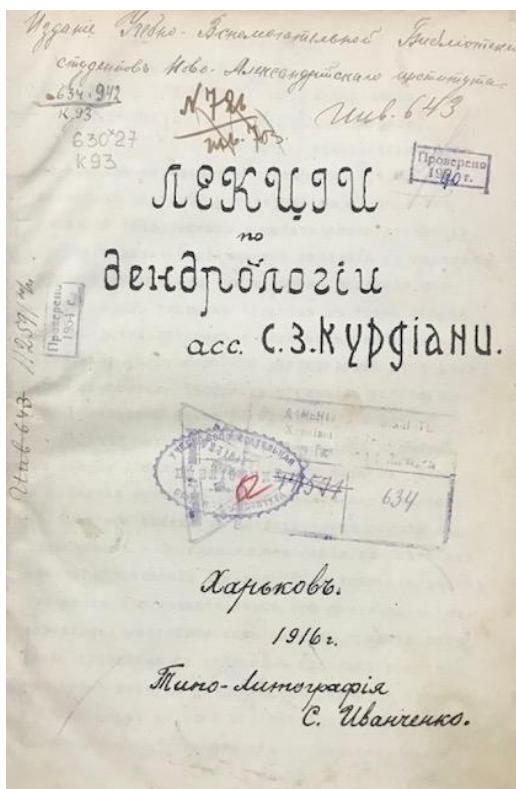
274. Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков : Тип. Б. Г. Бенгис (Сумская 38), 1916.

Вып. 12 : Деятельность Общества за 1914 г. – 1916. – LVII, [1], 61, [1] с. : табл.

Анотації: «Дозволено военной цензурой»; на с. IV обкладинки реклама «Харьковское Общество Сельского Хозяйства».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Настоящий отчет о деятельности Общества за 1914 год выходит в значительно измененном, против установленного за последние годы, виде. Изменение это вызвано тем, что ряд ответственных работников О-ва был призван в действующую армию и эти работники не смогли представить обстоятельных отчетов по подведомственным им учреждениям...».

Лісове господарство

275. Курдиани С. З. Лекции по дендрологии / С. З. Курдиани. – Литогр. изд. – Харьков : Изд. Учеб.-вспомогат. б-ки студ. Ново-Александр. Ин-та : Типо-Литогр. С. Иванченко, 1916. – [2], 402, [2] с., прил. (36 с., 132 рис.).

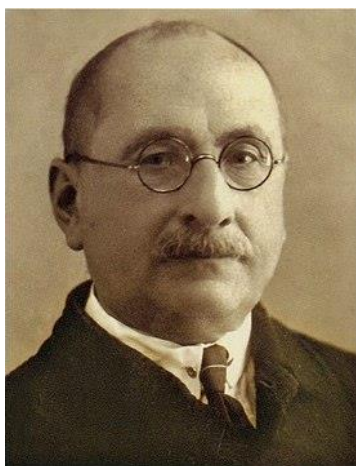
Анотація: «Автор – ассистент кафедры лесоводства Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства».

Провенієнції: печатки «Учебно-

вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Соломон Захарович Курдіані (1867-1937) – учений лісівник I розряду, старший асистент кафедри лісівництва, викладав курс дендрології у Ново-Олександрійському Інституті Сільського Господарства і Лісівництва (1900–1918 рр.), грузинський вчений-дендролог.

Народився у сім'ї сільського священика. Вищу освіту здобув у Ново-Олександрійському інституті сільського господарства і лісівництва (Польща). Після закінчення вишу залишився працювати викладачем.

У 1918 р. повернувся на батьківщину по запрошенню Іване Джавахішвілі. Обійняв посаду професора ботаніки знову створеного Грузинського національного університету. У 1930 р. виступив одним із засновників Сільськогосподарського інституту, а в 1933 р. – Лісотехнічного інституту. Під його керівництвом проведено повний опис реліктового гаю Піцунди, національного парку Боржомі, лісів Лагодехи, Коруги, Нагвареві, Елдари, Батсари та Природного заповідника Маріамвари, названого на честь Курдіані. Його перу належать перші лісотехнічні твори грузинською мовою, «Енциклопедія лісового господарства» (1922 р.) і «Довідник з дендрології (1931 р.).

Активна критика вирубки лісів коштувала йому життя. У 1937 р. Курдіані оголосили «ворогом народу», заарештували й розстріляли. Місце захоронення невідоме.

Аграрне питання. Землеустрій. Економіка сільського господарства

276. Бруцкус Б. Д. Очерки крестьянского хозяйства на Западе / Б. Д. Бруцкус ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Изд. «Агрон. Журн.» : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1914. – [2], 95, [1] с.

Анотації: на с. III-IV обкладинки реклама «Новые издания Харьковского О-ва Сельского Хозяйства».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университета им. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп «Книготорговля и книжный склад Харьковского Кооперативного Т-ва Издательского дела (Харьков, Горяинский пер., против Собора).

Из предмови: «В настоящих «Очерках» я задался целью не только дать в сжатой форме характеристику экономических условий и организационных особенностей крестьянского хозяйства в трех странах Западной Европы [Дании, Западной Германии, Голландии], но попытался также формулировать некоторые выводы по экономической теории трудового хозяйства, при этом меня особенно занимал вопрос о значении для крестьянского хозяйства факта вовлечения земли в круговорот обмена».

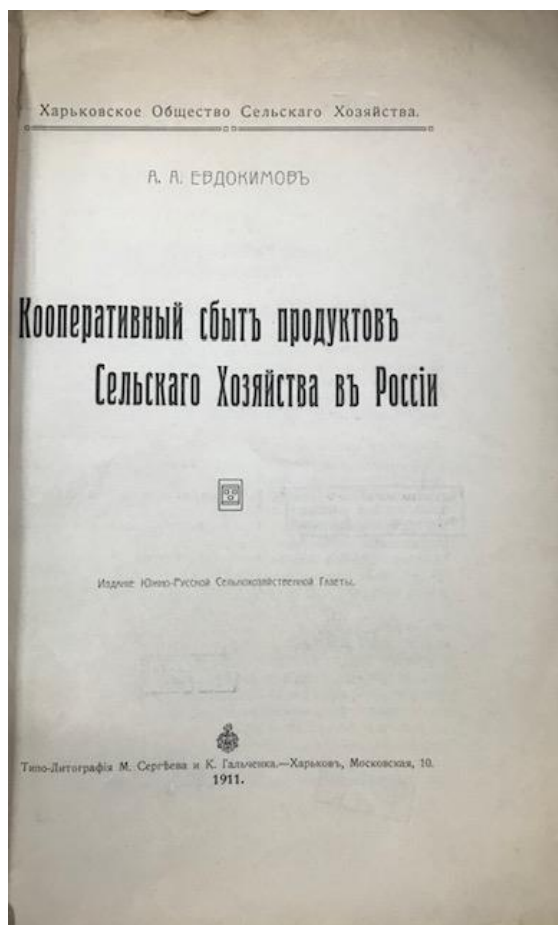
Бер (Борис) Давидович Бруцкус (1874-1938) – економіст, статистик, агроном, громадський діяч, член ЦК Єврейського колонізаційного товариства, брат публіциста та міністра литовського уряду Ю. Д. Бруцкуса. Друкувався в «Російській думці», «Єврейському житті» та інших виданнях.

Борис 1891 р. закінчив із золотою медаллю 2-у московську гімназію та 1892 р. вступив на медичний факультет Варшавського університету. Після третього курсу, не закінчивши його, вступив на аграрне відділення Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва, який закінчив у 1898 р., отримавши звання вченого агронома 1-го розряду.

Бруцкус у 1898-1908 рр. займався питаннями єврейської колонізації в західних губерніях Російської імперії, опублікував ряд робіт. Співпрацював із Товариством розвитку землеробства та ремесел серед євреїв.

У 1904-1905 рр. він представляв євреїв у Союзі визволення. З 1908 р. Бруцкус викладав у Петербурзькому сільськогосподарському інституті. Автор ряду робіт із сільського господарства, частково і загальної економіки, а також статистико-економічних робіт про єврейське населення Росії. У 1913 р. вчений брав участь у створенні «Агрономічного журналу» спільно з В. Анісімовим, А. Фортунатовим, А. Чаяновим, А. Челінцевим та іншими агрономами-економістами та кооператорами. Ухвалою Петроградського губвідділу ГПУ 1922 р. Бруцкус висланий за кордон. У 1923-1932 рр. читав лекції з сільського господарства та політичної економії в Російському науковому інституті в Берліні та викладав в університеті Ідіша у Вільнюсі. Публікувався у пресі різних країн. З 1930 р., разом із І. А. Ілліним, Бруцкус брав участь у низці антибільшовицьких заходів у Германії. Згодом переїхав до Парижа. 1935 р. вчений емігрував до Палестини, де читав лекції на кафедрі сільськогосподарської економіки та політики в Єврейському університеті в Єрусалимі.

277. Евдокимов А. А. Кооперативный сбыт продуктов Сельского Хозяйства в России / А. А. Евдокимов ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Изд. Южно-Рус. С.-х. Газ. : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1911. – 176 с.

Анотація: на с. II обкладинки реклама «Издания Харьковского Общества Сельского Хозяйства».

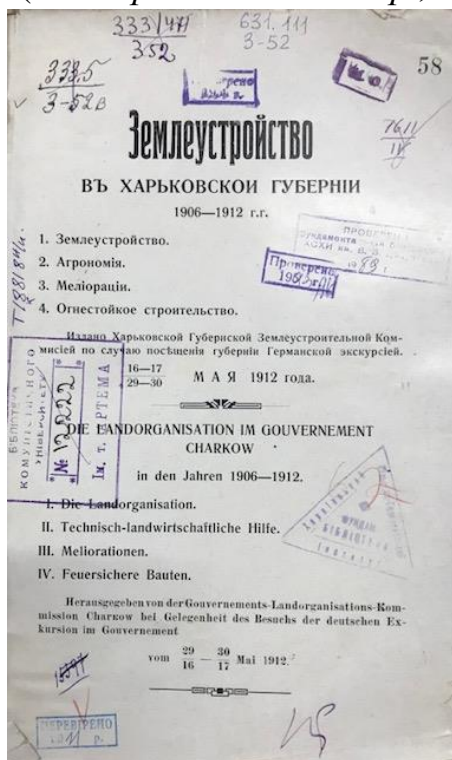
Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитата з гл. I: «Кооперативное начало родилось вместе с человеческим общежитием. Добровольное сотрудничество для преследования тех или иных хозяйственных целей, взаимная помощь в достижении хозяйственных результатов присущи человеческим обществам на самых отдаленных от нас ступенях культурного развития. ...

Кооперация по сбыту сельскохозяйственных продуктов, о которой должна идти речь в этой книге, может быть осуществлена только при том

хозяйственном строе, какой сейчас является характерным для цивилизованного мира».

278. Землеустройство в Харьковской губернии 1906-1912 гг. / Харьков. Губерн. Землеустроит. Комис. по случаю посещения губернии Герман. экскурсией 16-17 и 29-30 мая 1912 г. – Харьков : Тип. П. Д. Калугина (*Екатеринославский пер., № 8*), 1912. – [4], II, 57, [1] с. : рис., прил. – Тит. л. и текст парал. рус., нем.

У змісті:

- Землеустройство;
- Агрономия;
- Мелиорация;
- Огнестойкое строительство.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Комунистичного Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У книзі зроблено кілька виправлень у німецькій частині тексту.

Цитата з тексту: «Издание предлагаемой брошюры, имело в виду представить германским гостям, посланникам соседнего культурного народа, краткий обзор того, что сделано в пределах Харьковской губернии по землеустройству».

279. Каутский К. Аграрный вопрос: обзор тенденций современного сельского хозяйства в связи с аграрной политикой / К. Каутский. – Харьков : Изд. В. Н. Головкина : Типо-Литогр. «Печатное Дело», кн. К. Н. Гагарина (*Клочковская, № 5*), 1899. – [2], VI, 375, [1] с. – (Вопросы современности; вып. 2).

Анотація: «Дозволено цензурою. г. Харьков, 21-го июля 1899 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека «Русских Ведомостей»; «Библиотека Комунистичного Университету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Із передмови автора: «В середине

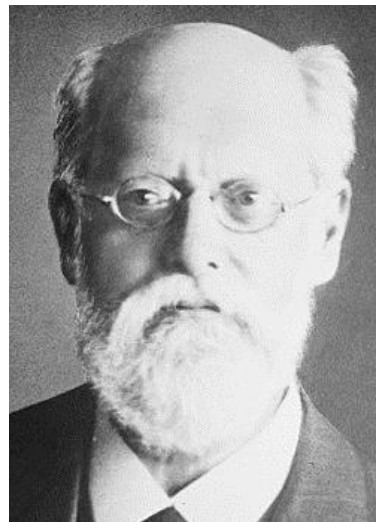

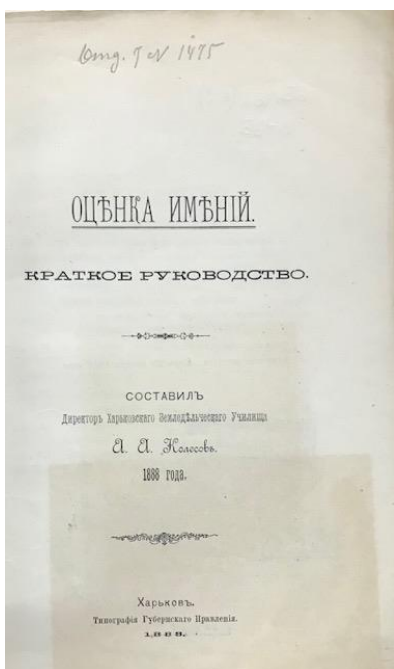
[последнего] десятилетия [XIX в.] аграрный вопрос занял первое место в общественном внимании Европы, мне оставалось только возобновить старое знакомство, – знакомство я никогда не прерывал совершенно. Время только придало ему больший интерес, как практический, так и теоретический...».

Карл Каутський (1854-1938) – німецький економіст, історик і публіцист, теоретик класичного марксизму, провідний теоретик соціал-демократії.

Карл Каутський народився в Празі у мистецькій єврейській родині. Він вивчав історію і філософію в Віденському Університеті і став членом Соціал-демократичної Партії Австрії (SPÖ) в 1875 р. У 1883 р. Каутський заснував журнал *Neue Zeit* («Новий Час»), був його редактором до 1917 р. З 1885 до 1890 рр., він жив в Лондоні, де став близьким другом Фрідріха Енгельса. У 1891 р. він разом з Августом Бебелем і Едуардом Бернштейном розробив програму Соціал-демократичної партії Німеччини (SPD).

Після смерті Енгельса в 1895 р. Каутський став одним з найголовніших і найвпливовіших теоретиків марксизму, формуючи ядро партії разом з Августом Бебелем. У 1917 р. він перейшов до Незалежної Соціал-демократичної Партії Німеччини (USPD), в якій він залишався аж до 1919 р.

280. Колесов А. А. Оценка имений : крат. рук. / А. А. Колесов. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1888. – [4], III, [1], 56, [2] с.

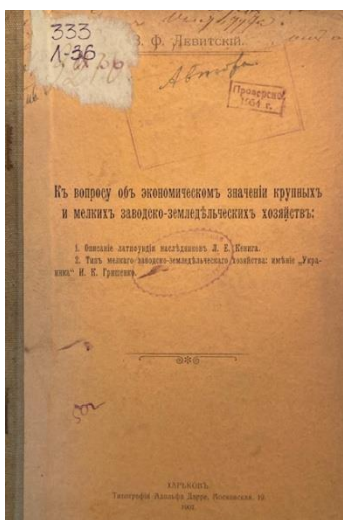
Анотація: «Дозволено цензурою. Киев 20 ноября 1887 года».

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Від автора: «Предлагаемое краткое руководство к оценке имений задумано мною давно, а составлялось и обрабатывалось урывками, между делом и в течение нескольких лет. ... Мое искреннее желание состояло в том, чтобы принести посильную пользу сельским хозяевам, указав им на

простые приемы в деле первостатейной важности, каковым надобно считать правильную оценку имений. Достиг-ли я поставленной цели, – судить не мне».

Олександр Олександрович Кол(е)єсов (за іншими відомостями – Олександр Андрійович) (1837-1901) – сільський педагог. З 1873 р. Колесов – старший викладач рослинництва й ботаніки Харківського землеробського училища, з 1882 р. – його директор. При училищі був лісовий розсадник, на працю в якому відводилося до 12 % навчального часу учнів. Сіянци сосни саджали за допомогою сконструюваного О. Колесовим знаряддя, яке згодом отримало назву «сажальний меч Колесова».

281. Левитский В. Ф. К вопросу об экономическом значении крупных и мелких заводско-земледельческих хозяйств / В. Ф. Левитский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская, 19), 1907. – [2], 37, [1] с. : табл.

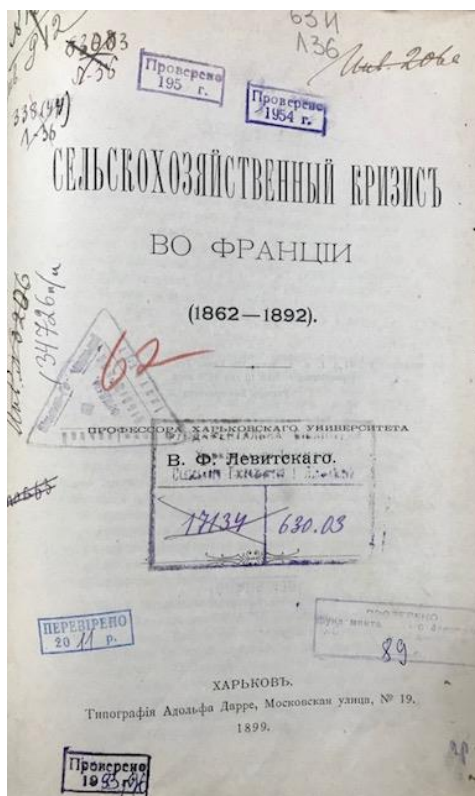
Анотація: на с. IV обкладинки реклама видань В. Ф. Левитського.

Провенієнції: штамп «Дарь Автора Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрийского Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зміст:

- Описание латифундии наследников Л. Е. Кенига;
- Тип мелкого заводско-земледельческого хозяйства: имение «Украинка» И. К. Грищенко.

Цитата із закінчення: «... От хозяина имения вы не услышите ни обычных жалоб на рабочих, ни сетования на дурные нравы и некорректные отношения соседних крестьян. Я посетил имение в самый разгар аграрных беспорядков и погромов помещичьих усадеб, а между тем в "Украинке" не предпринималось никаких мер для внешней охраны: ни сторожей, ни каких-либо предосторожностей для защиты входов и выходов из дома, двери которого на ночь настолько запирались, чтобы в него не проникали домашние животные. Отчего же у нас так мало таких благоустроенных хозяйств?».

282. Левитский В. Ф.
Сельскохозяйственный кризис во Франции (1862-1892) / В. Ф. Левитский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская улица, № 19), 1899. – IX, [1], 256 с. : табл., прил. [11 с.].

Анотация: «На основании ст. 41 § 1, п. 4, и ст. 138 Унив. Уст. выпустить в свет разрешается. Мая 19 дня 1899 года. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: дарчий напис «... Зайкевичу отъ автора» [частково обрізано стор.]; штамп «Даръ проф. Левитского Влад. Павловича (?) Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке»; печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Библиотека Коммунистического Университета им. тов.

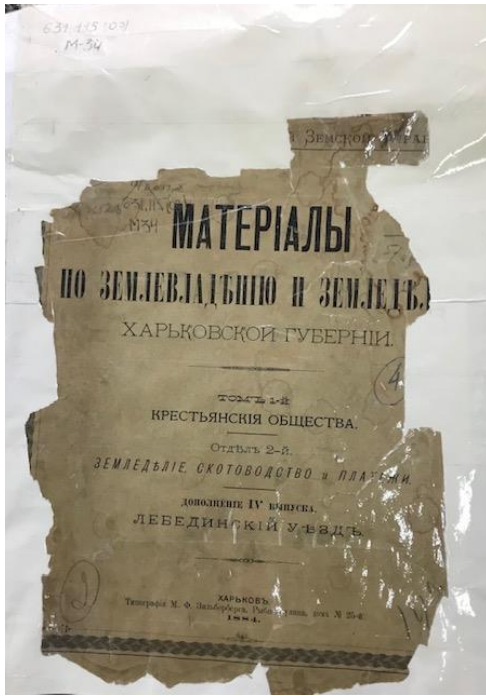
Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Из передмови: 1). «Слово кризис заимствовано экономистами из медицинских наук. В медицине кризисом называют момент колебательного состояния болезни, которое должно разрешиться, или ее исцелением и восстановлением нарушенного болезнью равновесия сил и здоровья, или же окончится агонией и смертью организма. В экономических науках принято называть кризисом всякое более или менее продолжительное расстройство в области народного хозяйства и общественно-хозяйственных отношений».

2). «Мои занятия поземельными отношениями во Франции начались во время заграничной командировки в 1891-1892 академическом году. При первом прикосновении к фактам сельскохозяйственного быта Франции меня поразило несоответствие между принятыми воззрениями на преобразования, происходящие в области землевладения и земледелия во время кризиса и живую действительностью. ... Автор хорошо сознавал, что при исследовании одной из важнейших сторон экономического быта чужой страны в особенности надо соблюдать большую осторожность в выводах и заключениях и он решался с большей или меньшей категоричностью устанавливать только такие положения, для которых он имел в своем распоряжении достаточно обоснованные факты. ... Приношу ... мою глубокую благодарность профессору агрономии Харьковского Университета А. Е. Зайкевичу и приват-доценту И. А. Красусскому, любезно делавшим мне указания по вопросам агрономической техники».

283. Материалы по землевладению и земледелию Харьковской губернии. Т. 1. Крестьянские общества. Отд. 2. Земледелие, скотоводство и платежи / Харьков. Губерн. Земская Управа, Стат. Отд. – Харьков : Тип. М. Ф. Зильберберга (Рыбная улица, дом № 25-й), 1884.

Дополнение к вып. 4 : Лебединский уезд. – 1884. – С. 126–163, табл.

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

284. Мигулин П. П. =

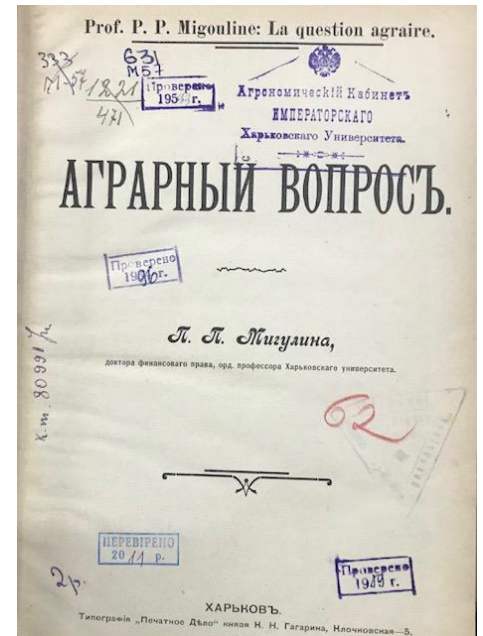
Migouline P. P. Аграрный вопрос = La question agraire / П. П. Мигулин. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» князя К. Н. Гагарина (Клочковская - 5), 1906. – X, 172 с.

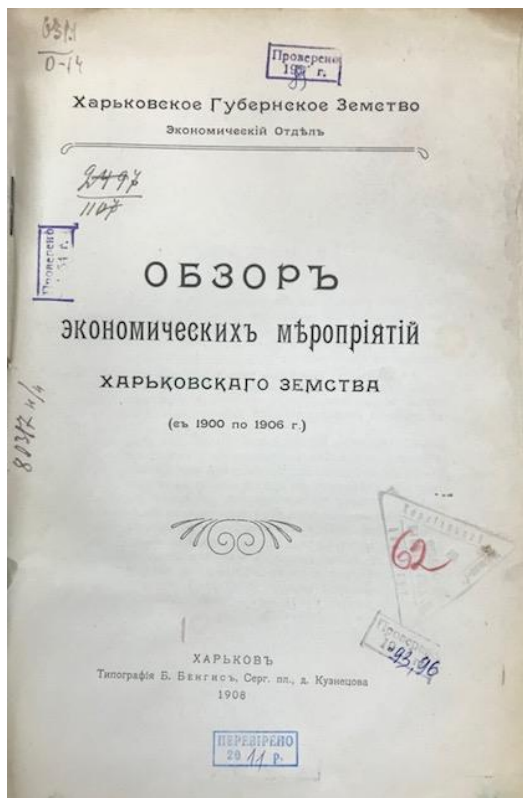
Анотації: «Автор – доктор финансового права, орд. профессор Харьковского университета».

Провенієнціїи: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Від автора: «В настоящую книгу входят статьи, напечатанные в газете Слово в 1905 и 1906 гг. Издание их отдельно с некоторыми исправлениями и добавлениями автор считает бесполезным для освещения вопроса, столь важного и существенного для нашей родины. ... Автор стоит не на общепринятой точке зрения при решении аграрного вопроса. Но он и не одинок, так как исповедуемые им идеи уже получили широкое распространение и их высказывают открыто лица, принадлежащие к разным лагерям: в Думе, в обществе, в печати, в собраниях».

285. Обзор экономических мероприятий Харьковского земства (с 1900 по 1906 г.) / Харьков. Губерн. Земство, Экон. Отд. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Серг. пл., д. Кузнецова), 1908. – [2], 136 с. : табл.

Анотація: «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «В истории развития мероприятий Харьковского земства, относящихся к содействию экономическому благосостоянию, как бы намечается наступление нового периода, – по счету третьего. Первый период обнимает время от начала земства и до

1900 г., то есть до учреждения специальной агрономической организации; второй будет от 1900 до 1905 года и третий с 1906 года. Время до 1900 года характеризуется почти полным отсутствием каких бы то ни было мер по отношению к вопросам экономического порядка вообще и сельского хозяйства в частности. ... Второй период может быть назван периодом подготовительным, в течение которого шла работа по выработке метода, программы, а также обстановки работы. В сущности этот период еще не закончился, но все же значительная часть этой предварительной, наиболее трудной и неблагодарной работы уже сделана, и если в некоторых уездах работа еще едва начинается, то в других она уже вступила в третий период, когда работа может быть направлена непосредственно на осуществление поставленных земством на очередь задач по улучшению хозяйства».

286. Огановский Н. Аграрный вопрос в России после 1905 года / Н. Огановский ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Изд. «Агрон. Журн.» : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 58 с.

Анотація: на с. IV обкладинки реклама видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александровского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського

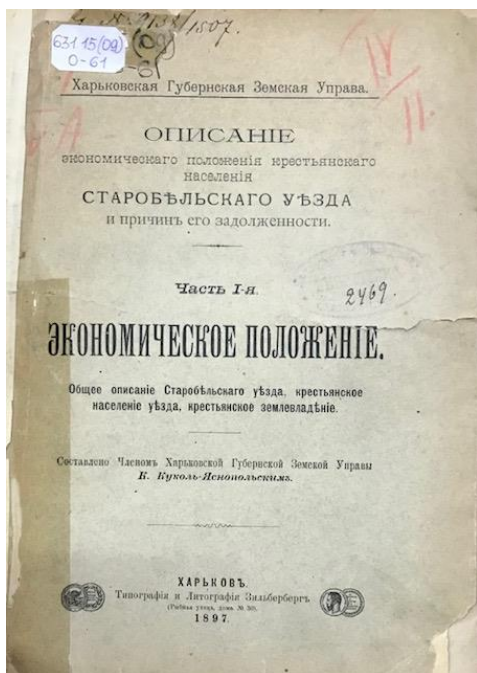
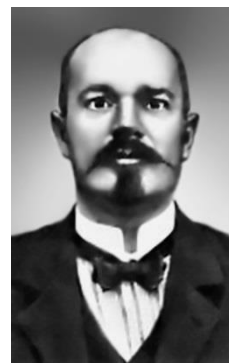

Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Освободительная реформа [1861], сократившая крестьянское землевладение, была проведена с крайне неравномерным разделением земель различных групп крестьян. Maximum отведенных земельных наделов в 48 раз превосходил minimum. Около 5 миллионов человек получили менее чем по десяatine на «ревизскую душу».

*Серед багатьох напівзабутих імен економістів й ім'я **Миколи Петровича Огановського** (1874-1938) – економіста-аграрника, географа, статистика, політичного діяча.*

Микола навчався у Київському кадетському корпусі. Згодом закінчив історико-філологічний факультет Санкт-Петербурзького університету (1897). У 1905-1907 рр. приймав участь в створенні Всеросійської селянської спілки, аграрна програма якої передбачала ліквідацію приватної власності на землю та передачу усіх казенних, удільних та монастирських земель в розпорядження селянства. Огановський публікував брошури з аграрного питання, економіки й політики, виступав за збереження селянської общини та її адаптації до нових економічних умов, критикував столипінську аграрну реформу з народницьких позицій. Працював у Вільному Економічному Товаристві.

287. Описание экономического положения крестьянского населения Старобельского уезда и причин его задолженности / сост. К. Куколь-Яснопольский ; Харьков. Губерн. Земская Управа. – Харьков : Тип. и Литогр. Зильберберг (Рыбная улица, дом № 30), 1897.

Ч. 1 : Экономическое положение. Общее описание Старобельского уезда, крестьянское население уезда, крестьянское землевладение. – 1897. – XII, 211, [1] с. : табл.

Анотації: «Составитель – Член Харьковской Губернской Земской Управы»; «Печатать разрешено. Харьков. Апреля 5 дня 1897 г. И. д. Губернатора, Вице-Губернатор, граф А. Мусин-Пушкин».

Провенієнції: печатки «Библиотека Департамента Окладных сборов», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Читацькі помітки.

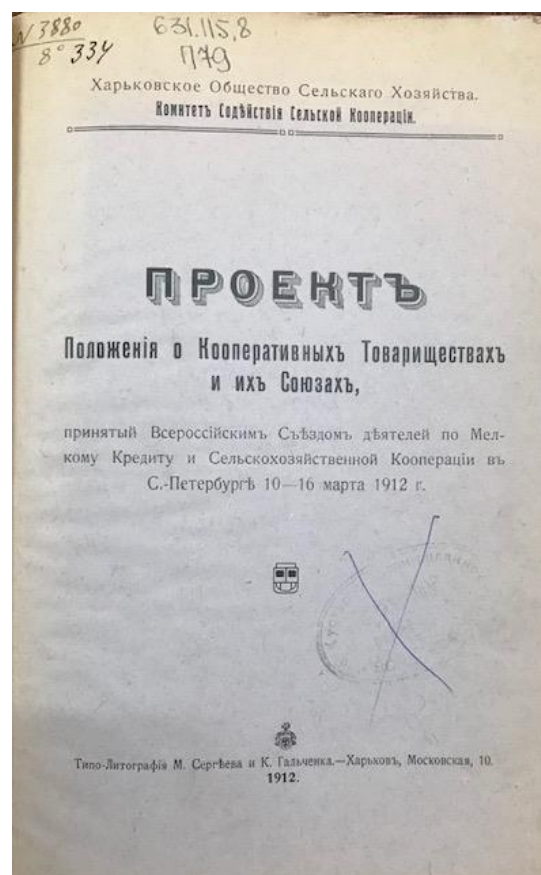
Цитата з тексту: «Неурожаи 1890 и 1891 годов вызвали требования почти всех уездных земств Харьковской губернии об оказании пособия населению выдачею ссуд на продовольствие и обсеменение полей. Наиболее пострадавшим, вследствие неурожаев, оказался Старобельский уезд, так как уездное земское собрание этого уезда, постановлением своим, потребовало открытия кредита на покупку хлеба для продовольствия населения в 600 000 рублей».

Костянтин Миколайович Куколь-Яснопольський (?–1904) – член Харківської губерньської земської управи, статистик та економіст.

288. Проект Положения о Кооперативных Товариществах и их Союзах : принят Всерос. Съездом деятелей по Мелкому Кредиту и Сельскохозяйственной Кооперации (г. С.-Петербург, 10-16 марта 1912 г.) / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Ком. Содействия Сел. Кооперации. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1912. – 23, [1] с.

Провенієнції: печатки «Центральная библиотека кустарной промышленности ВСНХ РСФСР», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

З передмови: «Печатаемая в настоящей брошюре текст законопроекта, принятого Всероссийским кооперативным съездом и вынесенные съездом по этому поводу резолюции, находим не лишним дать краткую справку по истории этого вопроса».

289. Сторожевский Н. Земельные надельные крестьян Харьковской губернии / Н. Сторожевский ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Отд. текущей статистики. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская улица, № 5), 1907. – XV, [3], 143, [1] с. : табл.

Анотация: «Автор – земский статистик».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Передмова: «В виду того, что надельные земли составляют важнейшее обеспечение крестьян как продовольственными, так и кормовыми средствами, то явилась необходимость хотя отчасти изучить факты, касающиеся распределения надельных земель между крестьянами Харьковской губернии, говорим отчасти, так как к сожалению не имеем точных сведений относительно наличного населения крестьян, владеющих наделами. Материалом для составления этого очерка послужили данные, заключающиеся в делах Казенной Палаты. Работа эта была поручена управою нижеподписавшемуся. Земский статистик Н. Сторожевский. 28 ноября 1906 г.».

Ґрунтознавство

290. Бараков П. Ф. Методика определения влажности почвы / П. Ф. Бараков ; Ново-Александр. Ин-т Сел. Хоз-ва и Лесоводства. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 12, [2] с. : рис., табл. – Отд. отт. из кн.: Труды Учебно-опытного Поля и Лаборатории Общего Земледелия Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Вып. 2. – Рез. фр.

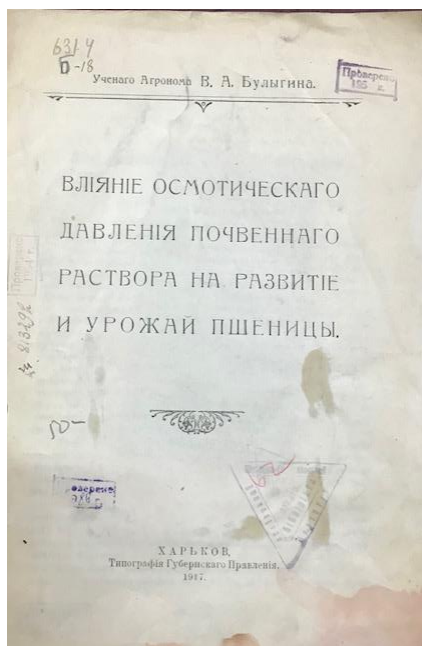
Анотації: «Автор – Заслуженный профессор Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», на с. IV обкладинки реклама видань Ново-Олександрійського Інституту «Склад изданий в Ново-Александрийском Институте, Харьков (Каплуновская, 7). Выписывающие со склада за пересылку не платят».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрийского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Исследование влажности почвы на наших опытных учреждениях, особенно в области засушливого земледелия, имеет значение одного из краеугольных камней, как важного критерия при оценке технических приемов обработки почвы».

291. Булыгин В. А. Влияние осмотического давления почвенного раствора на развитие и урожай пшеницы / В. А. Булыгин. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 13, [1] с. : табл.

Анотації: «Автор – Ученый Агроном».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Высокое качество зерна хлебов, в особенности пшеницы, некоторых областей России и С. Штатов было давно известно и не раз обращало на себя внимание агрономов и хозяев. Рядом аналитических данных установлено, что количество общего азота и

белковых веществ в зерне пшеницы увеличивается (в Европе) по направлению от запада к востоку и достигает своего максимума в пределах Заволжья. Лица, затрагивающие этот вопрос, ... сделали вывод, что явление увеличения азота, стоит в обратной зависимости от количества осадков... Теоретически необходимо допустить, что небольшое количество осадков, какое обыкновенно выпадает на Востоке, попадая на мало выщелоченную почву, создает высокую, сравнительно почвенную концентрацию с большим осмотическим давлением, а это последнее, очевидно, и служит причиной

накопления азотистых веществ растением. С целью выяснить влияние таких растворов на накопление азота растениями не только в сухом климате, но и в умеренно влажном климате Царства Польского и были поставлены четыре опыта с различными

солями в вегетационном домике учебно-опытного поля Ново-Александрійського Інституту».

В. А. Булыгин – учений-агроном Ново-Олександрійського Інституту сільського господарства і лісівництва.

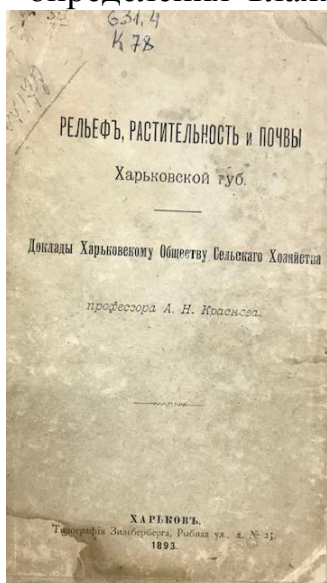
292. Вспомогательные таблицы для вычисления влажности почвы / Харьков. Обл. С.-Х. Опыт. Ст., Отд. Полеводства. – Харьков : Изд. кн. склада Харьков. О-ва Сел. Хоз-ва : Тип. «Печатник», 1915. – [2], 53, [1] с. : табл.

Провенієнції: ярлик «Х.О.С.Х.»; печатки «Библиотека Ново-Александрійського Інституту Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Лаборатория общего земледелия Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту

Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «На опытных полях и на станциях по сельскохозяйственной метеорологии производятся ежегодно массовые определения влажности почв. Вычисление % влажности поглощает много времени, в особенности при отсутствии счетных машин. Для облегчения этих вычислений и составлены предлагаемые таблицы. По ним, имея вес воды, потерянной почвой при сушке, и вес почвы в сухом виде, непосредственно находят % влажности по отношению к весу сухой почвы».

293. Краснов А. Н. Рельеф, растительность и почвы Харьковской губ. : доклады Харьк. О-ву Сел. Хоз-ва / А. Н. Краснов. – Харьков : Типо-Литогр. Зильберберга (Рыбная ул., д. № 25), 1893. – [4], 140 с.

Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков 17-го Июня 1883 года», «Автор – Профессор».

У змісті:

- Геотектоника и рельеф Харьковской губернии;
- Морфология поверхности;
- Дикая растительность Харьковской губ. и ее отношения к рельефу страны;
- Сорная растительность;
- Почвы Харьковской губернии.

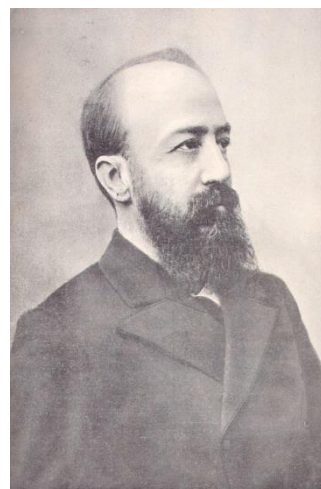
Провенієнції: печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Андрій Миколайович Краснов (1862-1914/1915) – ботанік, трунтознавець, географ, палеоботанік. Краснов став першим доктором географії в Росії, який отримав цей вчений ступінь на підставі публічного захисту (1894 р. в Московському університеті).

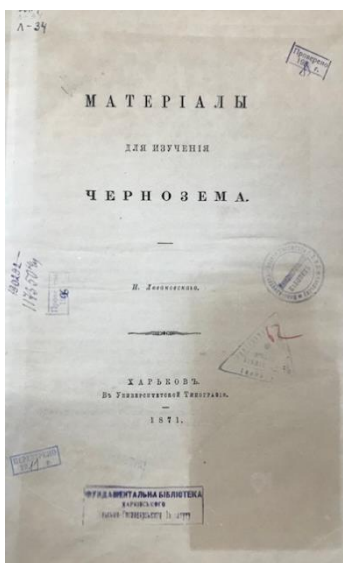
За словами В. І. Вернадського, «це була дуже талановита людина, яка все своє життя віддала науковому пошуку та громадській науковій роботі. ... Серед вчених-художників, які дали нам картини природи їхнього часу та їхнього розуміння, А. М. Краснов займає своєрідне та велике місце».

У 1889 р. Краснов – екстраординарний професор створеної ним кафедри фізичної географії та антропогеографії Харківського університету,

професор ботаніки Харківського ветеринарного інституту. У Харкові читав публічні лекції науково-популярних курсів для робітників. У 1890 р. вчений організував у Харківському університеті географічний кабінет та студентський географічний гурток, а у 1906 р. став засновником ботаніко-географічного саду при Харківському ветеринарному інституті, який став прототипом Батумського ботанічного саду.

Головна увага у виданні «Рельеф, растительность и почвы Харьковской губ.» приділяється характеристиці типів ґрунтів губернії та його географічному розподілу. Оскільки за вченням ґрунтознавства ґрунт є результатом впливу підґрунтя, рельєфу, клімату, рослинності та геополітичного минулого країни, то для розуміння цих відносин автор розглядає всі ці елементи в їхньому взаємному зв'язку.

294. Леваковский И. Материалы для изучения чернозема / И. Леваковский. – Харьков : В Унив. Тип., 1871. – [2], 52 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете. 1871. Т. 4.

Провенієнції: печатки «Минералогический Кабинет Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Харьковъ», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Во всей, в сложности довольно объемистой, литературе чернозема поражает замечательная непропорциональность положительного материала сравнительно с выводимыми на этом основании теориями или, лучше сказать, гипотезами. Почти каждая из них построена только на нескольких частных наблюдениях над черноземом в известной местности и притом в одном только каком-нибудь известном отношении; поэтому большая часть объяснений должным образом не обнимает собою всех явлений, представляемых черноземом на всем занимаемом им пространстве. Кроме того, господствующая еще до сих пор сбивчивость мнений о геологической эпохе, предшествовавшей образованию чернозема или сопровождавшей ее, делает еще более шаткими и сбивчивыми теории о самом происхождении чернозема. ... В предлагаемой мною статье о черноземе я имею в виду главным образом фактическую сторону предмета и буду входить в разбор теоретических заключений на столько, на сколько они непосредственно касаются результатов сообщаемых мною наблюдений».

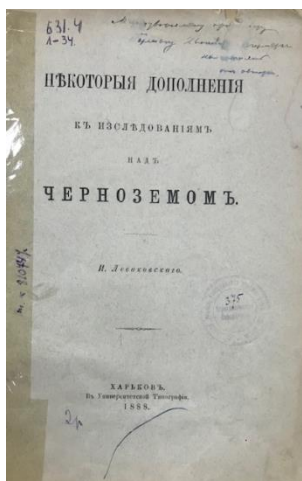

Іван Федорович Леваковський (1828-1893) – професор Харківського університету, геолог, ґрунтознавець.

В юнацькому віці Іван переїхав до Харкова, де закінчив у 1852 р. курс навчання на фізико-математичному факультеті Харківського університету. Був спочатку вчителем природної історії. Рік провів за кордоном, займаючись у Бронна, Науманн Аобоа в лабораторії Бунзена. Повернувшись до Харкова, Леваковський отримав в 1860 р. ступінь магістра і, як ад'юнкта, читав курс лекцій з геології.

1868 р. після захисту докторської дисертації «Геологічне дослідження опадів пермської формації в північно-західній частині Донецького кряжа», обраний професором на кафедру геології, де він і працював до 1889 р. Вчений енергійно взявся за облаштування геологічного музею, почав видавати перший оригінальний підручник геології російською мовою та відвів у ньому значне місце геологічному описові Росії. Узав діяльну участь в організації Товариства дослідження природи при Харківському університеті, головою якого був з 1870 р. до смерті.

295. Леваковский И. Некоторые дополнения к исследованиям над черноземом / И. Леваковский. – Харьков : В Унив. Тип., 1888. – [2], 30 с. – Отд. отт. из изд.: Труды Общества испытателей природы при Харьковском Университете. Т. 22.

Анотація: «Напечатано по определению общего собрания Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Секретарь В. Ярошевский».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому профессору Герману Ивановичу Гагенторн (неразборчиво) на память отъ автора»; печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

296. Материалы для оценки земель Харьковской губернии. Проект общих оснований оценки земель Старобельского уезда / Харьков. Губерн. Земская Управа, Оцен.-стат. отд. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская ул., д. № 5), 1909. – 27, [1] с. : табл.

Анотації: «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы»; на с. IV обкладинки реклама «Издания Харьковской Губернской Земской Управы по оценочно-

статистическому отделу», «Издания Харьковской Губернской Земской Управы по текущей сельскохозяйственной статистике».

Провенієнції: печатка особистої бібліотеки «Иванъ Ивановичъ Белянинъ»; печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

297. Материалы для оценки земель Харьковской губернии / Харьков. Губерн. Земская Управа, Оцен.-стат. отд. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская улица, дом № 5-й), 1908.

Вып. 1 : Старобельский уезд. Результаты почвенного исследования / М. Ф. Колоколов, Г. В. Богаевский, Н. Ю. Лисицкий. – 1908. – [6], 279, [3] с. : табл., прил.

Анотації: на с. IV обкладинки реклама «Издания Харьковской Губернской Земской Управы по оценочно-статистическому отделу», «Издания Харьковской Губернской Земской Управы по текущей сельскохозяйственной статистике».

Провенієнції: власницький напис «ИБелянин»; печатка особистої бібліотеки «Иванъ Ивановичъ Белянинъ»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Государственная Публичная Библиотека им. Салтыкова-Щедрина», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Передмова: «Настоящий выпуск представляет из себя результаты почвенного исследования Старобельского уезда, произведенного летом 1905 г. ассистентом Ново-Александрийского института М. Ф. Колоколовым в сотрудничестве с двумя студентами того же института Г. В. Богаевским и Н. Ю. Лисицким. Весь текст выпуска, план и полнота разработки собранного материала принадлежат М. Ф. Колоколову. Заведующий оцен.-стат. отд. С. Жилкин».

298-307. Материалы по исследованию почв и грунтов Харьковской губернии / под ред. А. И. Набоких ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6/2), 1914–1915.

Цитата з тексту: «Исследования почв и грунтов Харьковской губернии были организованы весной 1912 года; общее руководство работами было возложено на составителя этого отчета, а в качестве сотрудников были приглашены г.г. А. Н. Криштофович, Ю. Г. Сарандинаки и П. Т. Дегтярев».

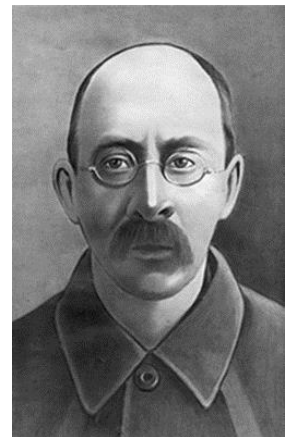

Вып. 1 : Ход и результаты работ по исследованию почв и грунтов Харьковской губернии : крат. осведомит. отчет Харьков. Губерн. Земской Управе / А. И. Набоких. – 1914. – [2], 27, [1] с.

Анотація: «Автор – Профессор».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Олександр Гнатович Набоких (1874-1920) – ґрунтознавець, агроном і фахівець в області фізіології рослин, організатор перших широкомасштабних ґрунтових обстежень і один з перших дослідників лесів України і похованих у них ґрунтів, автор оригінальних ґрунтознавчих концепцій і методів дослідження ґрунтів, активний пропагандист і лектор, засновник Одеського сільськогосподарського інституту. О. Г. Набоких також відомий в історії ґрунтознавства виступами з різкою критикою основних наукових положень В. В. Докучаєва і М. М. Сибірцева, а також земельно-оціночних робіт і ґрунтово-географічних узагальнень К. Д. Глінки.

А. Г. Набоких створив в Україні ґрунтову наукову школу (О. Ф. Лебедев, В. І. Крокос, М. П. Флоров, Г. Г. Махов та ін.). З його діяльністю, а в подальшому і з діяльністю О. Н. Соколовського, пов'язана своєрідність наукових поглядів ґрунтознавців України, що збереглася до наших днів.

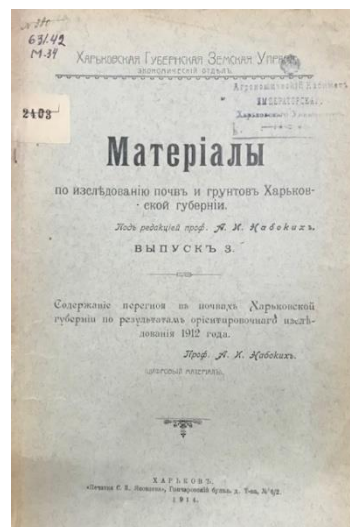
Вып. 2 : К методике полевого и лабораторного исследования почво-грунтов / А. И. Набоких. – 1914. – [2], 55, [1] с.

Провенієнції: печатки «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Вып. 3 : Содержание перегона на почвах Харьковской губернии по результатам ориентировочного исследования 1912 года : (цифровой материал) / А. И. Набоких. – 1914. – [2], 47, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

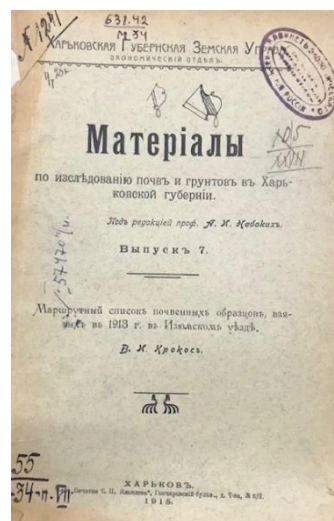
Вып. 4 : Маршрутный список почвенных образцов, взятых в 1913 г. в Валковском уезде / В. А. Будневский. – 1914. – [2], 25, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

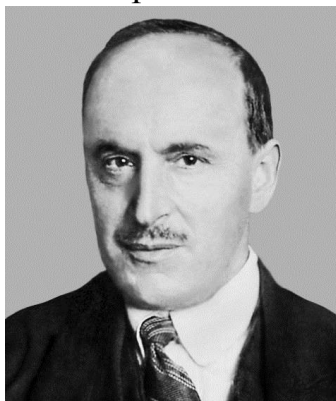

Вып. 7 : Маршрутный список почвенных образцов, взятых в 1913 г. в Изюмском уезде / В. И. Крокос. – 1914. – [2], 25, [1] с. : табл. – На обложке год издания 1915.

Провенієнції: печатки «Кабинет экономического

изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Володимир Іванович Крокос (1889-1936) – український геолог і палеонтолог, доктор геологічних наук, професор, дійсний член НТШ. У 1912 р. він закінчив Новоросійський університет в Одесі, у якому працював до 1920 р. У 1920-1926 рр. Крокос викладав в Одеському інституті народної освіти та Одеському сільськогосподарському інституті, де в 1926-1927 рр. – завідував кафедрою геології та ґрунтознавства. Доктор наук з 1927 р. Протягом 1927-1936 рр.

Володимир Іванович завідував палеонтологічним відділом Геологічного інституту АН УСРР; одночасно з 1927 р. – професор кафедри геології та

палеонтології Київського інституту народної освіти, з 1933 р. – завідувач цієї ж кафедри і декан геолого-географічного факультету Київського університету.

Основні наукові дослідження вченого стосуються питань теоретичної та регіональної геології, палеонтології, геології антропогенних відкладів. Він удосконалив методику вивчення лесів і розробив схему їх стратиграфічного районування. Провадив гідрогеологічні дослідження й вивчав ґрунти на півдні України. Він написав понад 80 наукових праць, присвячених переважно вивченню четвертинної геології й морфології України.

Вып. 10 : Маршрутный список почвенных образцов, взятых в 1914 г. в Харьковском уезде / В. А. Будневский. – 1915. – [2], 62 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Библиотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

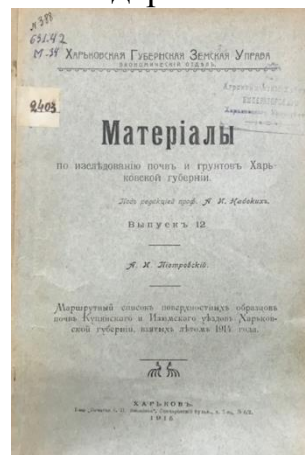

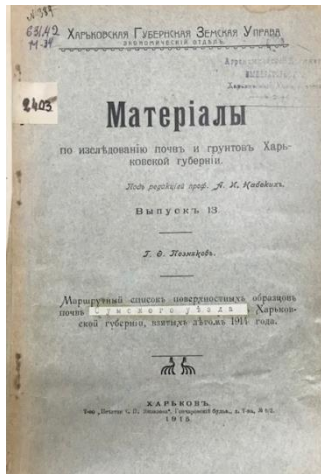
Вып. 11 : Маршрутный список поверхностных почвенных образцов Волчанского уезда Харьковской губернии, взятых летом 1914 года / П. Д. Димов. – 1915. – [2], 74 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Вып. 12 : Маршрутный список поверхностных образцов почв Купянского и Изюмского уездов Харьковской губернии, взятых летом 1914 года / А. И. Пиотровский. – 1915. – [2], 60 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

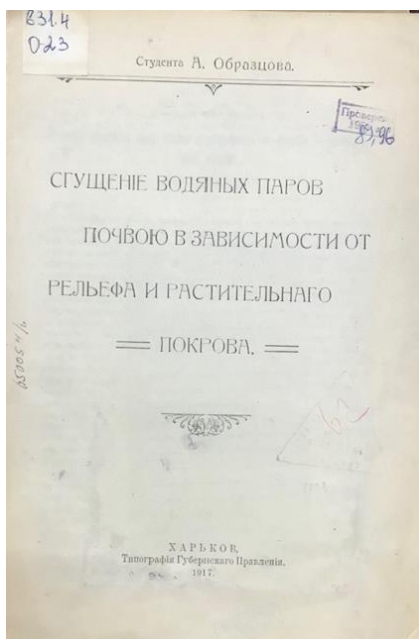
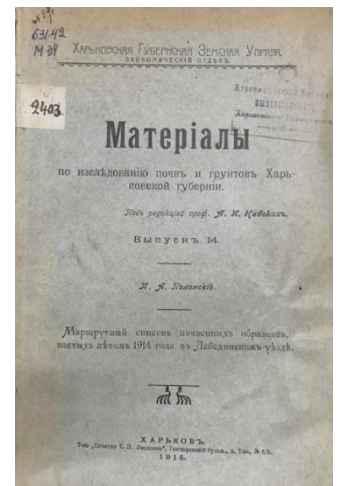

Вып. 13 : Маршрутный список поверхностных образцов почв Сумского уезда Харьковской губернии, взятых летом 1914 года / Г. Ф. Позняков. – 1915. – [2], 53, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Вып. 14 : Маршрутный список почвенных образцов, взятых летом 1914 года в Лебединском уезде / П. А. Полонский. – 1915. – [2], 65, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

308. Образцов А. Сгущение водяных паров почвою в зависимости от рельефа и растительного покрова / А. Образцов. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 9 с.

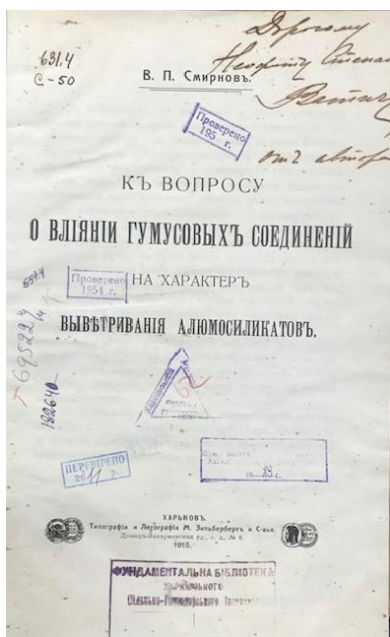
Анотація: «Автор – студент, [возможно, Харьковского Земледельческого Училища]».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Способность почвы поглощать водяной пар из атмосферы является свойством, присущим также и другим пористым телам. Если это явление, как полагают, относится к молекулярным явлениям физики, то уже теоретически должны ожидать, что оно будет

неодинаково прежде всего в зависимости от свойств, присущих данной почве. ... Это теоретическое ожидание вполне подтвердил опыт, произведенный нами в лаборатории Харьковского Земледельческого Училища, именно – мелкозёмистость почвы способствует большему поглощению водяных паров, т. к. сильно увеличивает поверхность соприкосновения почвенных частиц и пара. Но мы должны допустить, что в природе это явление значительно сложнее...».

309. Смирнов В. П. К вопросу о влиянии гумусовых соединений на характер выветривания алюмосиликатов / В. П. Смирнов ; Ново-Александр. Ин-т Сел. Хоз-ва и Лесоводства, Лаб. Почвоведения. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д., № 6), 1915. – 99, [3] с. : табл.

Анотація: «Работа выполнена в Лаборатории Почвоведения Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства».

Провенієнції: дарчий напис «Дорогому Неофиту Степановичу Ватичу отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «За последнее время все более и более выясняется важное значение в химии земной коры соединений неопределенного состава, "не укладывающихся в рамки формул с простым и кратным отношением". Исследования в области выветривания и превращения минеральных видов дают нам целый ряд подобных соединений, являющихся промежуточным звеном между минералами и их конечными – обычно простыми – продуктами распада. ... Предлагаемая работа служит попыткою дать некоторый экспериментальный материал для суждения о характере этих «мутабельных» соединений, относящихся в данном случае к наиболее распространенной в природе группе алюмосиликатов».

Володимир Павлович Смирнов-Логінов (?) – ад'юнкт-професор, очолював кафедру ґрунтознавства (1911-1921 рр.) Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва.

В. П. Смирнов-Логінов продовжив викладання курсу лекцій з ґрунтознавства, розпочатий М. М. Сибірцевим і К. Д. Глінкою, дослідження з розділу «Мінералогія ґрунтів», вивчення підзолистого процесу ґрунтоутворення і територіальних ґрунтових обстежень у межах Алтаю і Томської губернії. Професор В. П. Смирнов-Логінов залишив кафедру у зв'язку з обранням його деканом сільськогосподарського факультету Тбіліського політехнічного інституту.

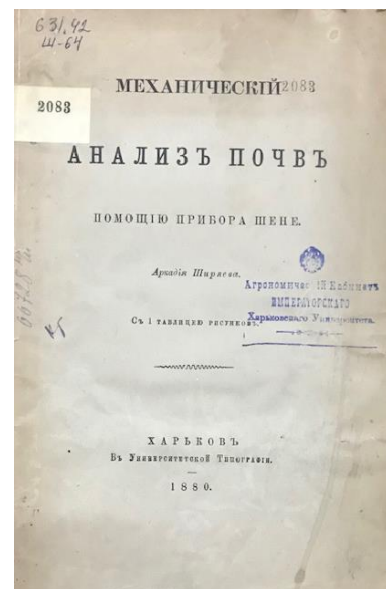
Неофіт Степанович Ватич (1879-?) – мінералог, старший асистент, викладач кафедри мінералогії Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (1906-1916). Професор Харківського інституту народної освіти, водночас – викладач мінералогії та геології у Харківському технологічному інституті (1920-1923), Інституті сільського господарства та лісівництва, у Харківському зоотехнікумі. Завідувач мінералогічного музею при ХТІ (1920-1922).

310. Ширяев, Аркадий. Механический анализ почв помощью прибора Шене / А. Ширяев. – Харьков : В Унив. Тип., 1880. – [2], 14 с., 1 табл. рис.

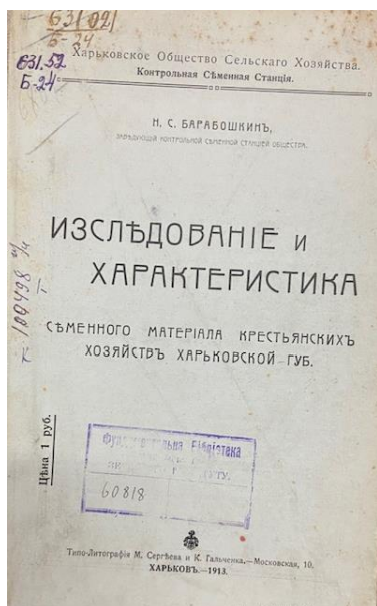
Анотація: «Напечатано по определению Совета Императорского Харьковского Университета. Ректор А. Питра».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Для свого часу прилад Шене був найдосконалішим. Він здобув світову популярність, увійшов у всі ґрунтові керівництва, викликав численні наслідування. За часів Докучаєва-Сибірцева у російських ґрунтових роботах, особливо на півдні Росії, метод Шене користувався найбільшим поширенням. Щодо результатів механічного аналізу ґрунту за Шене М. М. Сибірцев розробив класифікацію ґрунтів за механічним складом.

Землеробство. Селекція. Насінництво

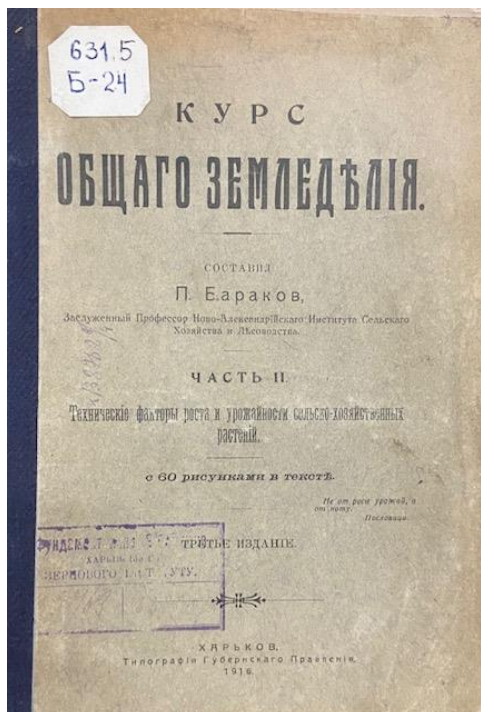
311. Барабошкин Н. С. Исследование и характеристика семенного материала крестьянских хозяйств Харьковской губ. / Н. С. Барабошкин ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Контр. Сем. Ст. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 105, [3] с. : табл.

Анотації: «Автор – заведующий Контрольной Семенной Станцией Общества»; на с. IV обкладинки реклама «Продолжается подписка на периодические издания Харьковского Общества Сельского Хозяйства: «Южно-Русская Сельскохозяйственная Газета», «Хлибороб», «Агрономический Журнал», «Сел.-Хоз. Торговый Листок», «Сел.-хоз. растениеводство юга России», «Труды Харьк. О-ва Сел. Хоз». Редактор – Председатель Харьковского О-ва Сельского Хозяйства, агроном С. М. Кузнецов».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Зернового Інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Исследованием семенного материала до самого последнего времени мало кто у нас интересовался. Если и имеются некоторые данные по этому вопросу, то большинство их относится к частновладельческим хозяйствам. Редкое исключение составляет подробное

исследование семенного материала крестьянских хозяйств. ... Настоящая работа есть лишь первая попытка Харьковского Общества сельского хозяйства в этом направлении. Она является единственным подробным исследованием качества семенного материала крестьянских хозяйств Харьковской губернии».

312. Бариков П. Курс общего земледелия / П. Бариков. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1916.

Ч. 2 : Технические факторы роста и урожайности сельскохозяйственных растений. – 3-е изд. – IV, 248 с., 60 рис.

Епіграф:

➤ Не от росы урожай, а от поту.

Анотації: «Автор – Заслуженный Профессор Ново-Александровского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства»; «Печатано с разрешения Совета Ново-Александровского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Зернового Інституту», «Фундаментальна бібліотека

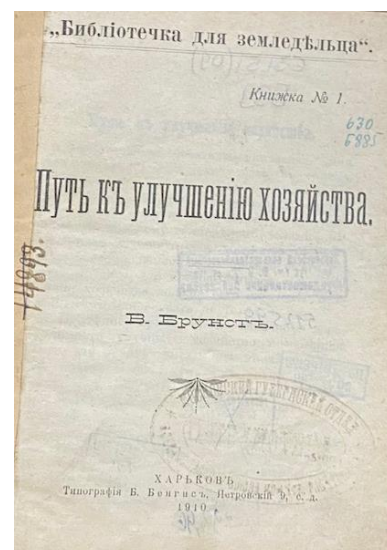
Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Задача сельского хозяина, при помощи земли, труда и капитала, использовать даровые силы природы с целью производства органического вещества, необходимого для жизни человека. Эти даровые силы природы распределены по земной поверхности крайне неравномерно и потому уже от умения человека и его технических знаний зависит надлежаще воспользоваться ими, чтобы получить наибольшее количество органической массы с единицы площади».

313. Брунст В. Путь к улучшению хозяйства / В. Брунст. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Петровский 9, с. д.), 1910. – 16 с. – (Библиотечка для земледельца ; кн. 1).

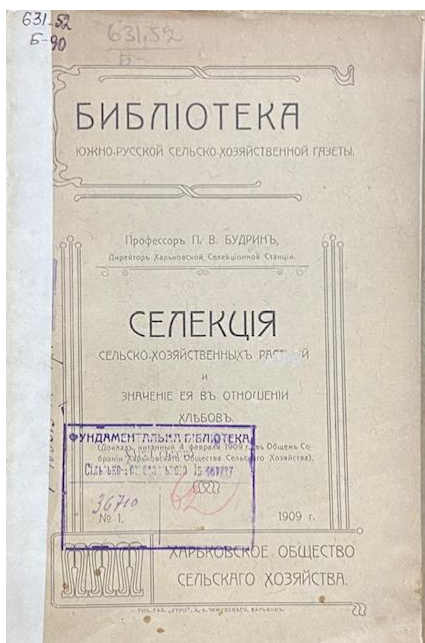
Провенієнції: печатки «Библиотека Московского Губернского отдела Всероссийского союза коммун. работников», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитата з тексту: «Приступая к печатанию

книжечек "для земледельца", где я хочу дать в самом понятном и кратком виде сведения и советы по важнейшим вопросам хозяйства, мне хотелось бы начать с вопроса о том пути, по которому земледелец должен идти, желая улучшить свое хозяйство».

314. Будрин П. В. Селекция сельскохозяйственных растений и значение её в отношении хлебов : (доклад, чит. 4/II 1909 г. в Общем Собрании Харьковскому Обществу Сельского Хозяйства) / П. В. Будрин ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. газ. «Утро» А. А. Жмудского (Николаев. пл., д. Зем. Банка), 1909. – 52 с. : рис. – (Библиотека Южно-Русской сельскохозяйственной газеты ; № 1).

Анотації: «Автор – Директор Харьковской Селекционной Станции»; на с. IV обкладинки реклама «В складе книг и наглядных пособий Харьковского Общества Сельского Хозяйства имеются в продаже книги проф. П. В. Будрина ...».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Петро Васильович Будрін (1857-1939) – учений-агроном та рослинник.

Після закінчення Соликамського духовного училища навчався в Пермській духовній семінарії і після четвертого курсу поїхав до Петербурга, де вступив до університету на природне відділення фізико-математичного факультету. У 1879 р., за рекомендацією А. Ст. Радова, Будрін залишений при університеті, стажувався за кордоном.

Восени 1882 р. призначений доцентом в Ново-Олександрійський інститут, згодом – професор кафедри часткового землеробства (рослинництва) у цьому інституті. Ось як характеризував Петра Васильовича зоолог В. М. Шнітніков, який у ці роки там вчився: «Надзвичайно симпатична зовнішність цілком гармоніювала з його внутрішніми якостями. Це була людина прямо-таки приваблива як зі свого поведження зі студентами, так і в усіх інших відносинах. Предмет він свій знав чудово, і його лекції були змістовні і складені зразково».

У 1886 р. Будрін був направлений до Німеччини, Швейцарії, Австрії та Франції для ознайомлення з тамтешніми господарствами, організацією досвідчених полів та постановкою вищої сільськогосподарської освіти.

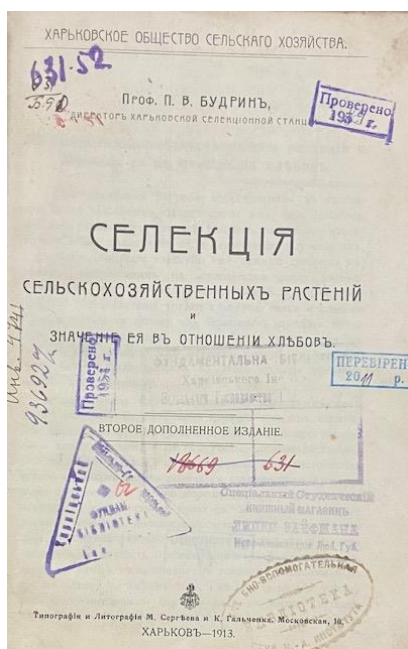
1888 р. вчений захистив магістерську дисертацію, у 1888-1905 рр. – професор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і

лісівництва. З 1902 р. – директор Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва. 1905 р. отримав чин дійсного статського радника. 1905-1907 р. завідував Енгельгардтівською дослідною станцією, а в 1908-1912 рр. – директор Харківської селекційної станції. 1935 р. затверджений доктором сільськогосподарських наук.

Будрін – видатний діяч і організатор сільськогосподарської дослідної справи в Росії. Вивчав дію мінеральних добрив («Штучні, переважно азотисті добрива», 1889); організував стаціонарні дослідження з вивчення сівозмін і систем добрива в них.

П. В. Будрін також був почесним членом вченого комітету міністерства землеробства та державного майна, Імператорського вільного економічного товариства, Московського товариства сільського господарства, Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва та інших товариств.

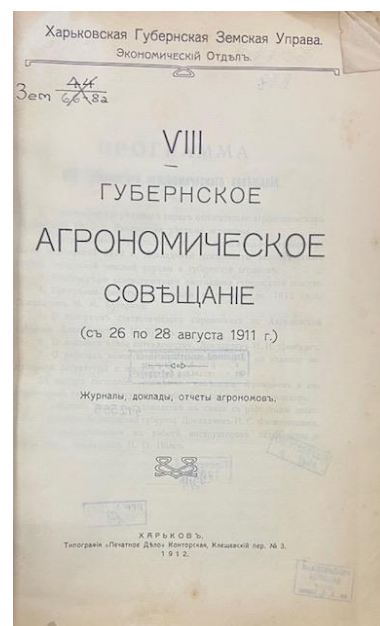
315. Будрин П. В. Селекция сельскохозяйственных растений и значение её в отношении хлебов / П. В. Будрин ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – 2-е изд., доп. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1913. – 52 с. : рис.

Анотації: «Автор – Директор Харьковской Селекционной Станции»; на с. IV обкладинки реклама «В складе книг и наглядных пособий Харьковского Общества Сельского Хозяйства имеются в продаже книги проф. П. В. Будрина ...».

Провенієнції: власницький напис «Кл. Россо...»; печатки Студенческий книжный магазин Липки Зайфмана.

Ново-Александрія Люблинской Губернии», «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

316. VIII Губернское агрономическое совещание (г. Харьков, 26-28 авг. 1911 г.). Журналы, доклады, отчеты агрономов / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер. № 3), 1912. – 98 с. : табл.

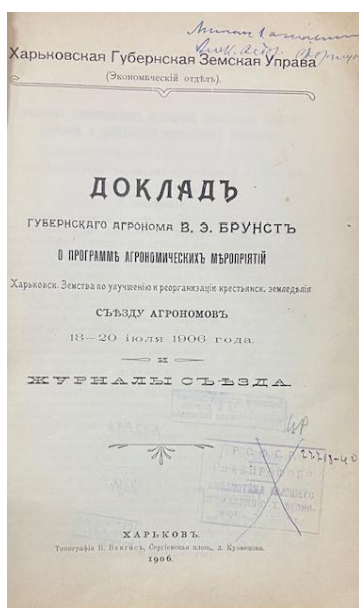

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

317. Доклад губернского агронома В. Э. Брунст «О программе агрономических мероприятий Харьковского Земства по улучшению и реорганизации крестьянского земледелия» Съезду Агрономов 18-20 июля 1906 года и журналы Съезда / Харьков. Губерн. Земская Управа (Экон. отд.). – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сергиевская площ., д. Кузнецова), 1906. – 42 с. : табл.

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Александру Фортунатову»; печатки «Р.С.Ф.С.Р. ГЛАВПРОФОБР. Библиотека высшего семинария с.-х экономии и ...», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

318. Доклады Харьковской Уездной Земской Управы по агрономическому отделу Очередному Уездному Земскому Собранию 1911 года. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер., № 3), 1911. – IV, 107, [1] с. : табл.

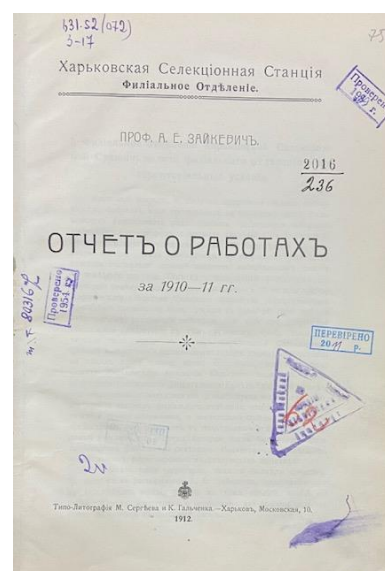
Провенієнції: штамп «Дубликаты»; печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

319. Зайкевич А. Е. Отчет о работах за 1910-11 гг. / А. Е. Зайкевич ; Харьков. Селекц. Ст., Филиал. отд-ние. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1912. – 63, [1], 5, [1] с. : табл., рис.

Анотація: «Автор – Профессор Императорского Харьковского Университета».

Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Кормовый вопрос, выдвинутый запросами нашего скотоводства, побудил

меня организовать на опытном поле Харьковского Университета ряд опытов, касающихся испытания урожайности некоторых кормовых растений, в особенности различных сортов кормовой свеклы. Определение химического состава этих последних и разработка методов селекции составляли главный предмет лабораторных работ в последние два года».

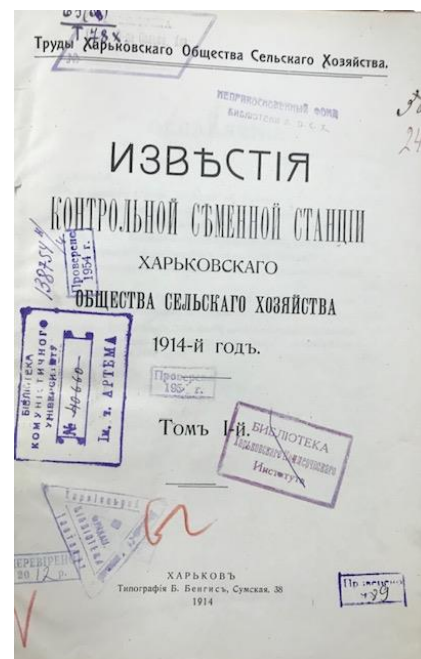
320. Известия Контрольной Семенной Станции Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская, 38), 1914. – (Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства ; вып. 10).

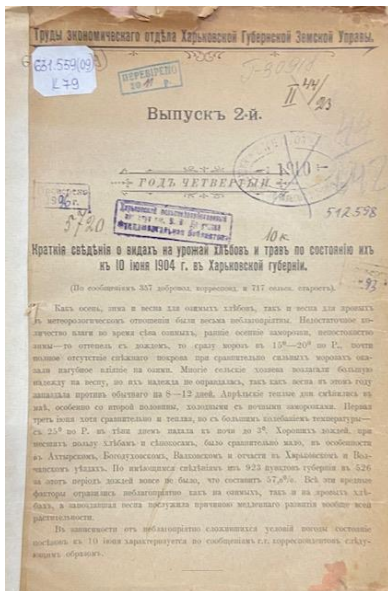
Т. 1 : 1914-й год. – 1914. – 8, XI, [1], 9-194 с. : табл., прил.

Анотація: «Автор некоторых статей А. Яната – Заведующий станцией».

Провенієнції: напис «Кабинет Общего Земледелия Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Использование без права брать домой»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

3 главы «Цели и причины издания «Известий»:
«Бесперывное развитие сельского хозяйства, поднятие культурности сельскохозяйственного населения края и рост агрономической организации, – чем дальше – все больше ставят на очередь дня вопрос об урегулировании у нас семеноторговли и семенного дела вообще. Создаваемые общественными и земскими организациями семенные склады, контрольные станции, плантации и т. п., – не в силах своими скромными средствами урегулировать столь большого и важного вопроса. Рост потребности в посевном материале, дает возможность развитию широкой частной инициативы; торговля семенами быстро развивается; развивается производство семян на местах... Но до сих пор у нас семеноторговля ничем не регулируется..., а с ее быстрым развитием растет в ней недобросовестность, спекуляция..! Мелкий производитель семян становится жертвой перепродавца-комиссионера. Потребитель семян – сельский хозяин – по-прежнему, если не в большей степени, является жертвой неорганизованности семенного рынка».

321. Краткие сведения о видах на урожай хлебов и трав по состоянию их к 10 июня 1904 г. в Харьковской губернии: (по сообщениям 357 добровольных корреспондентов и 717 сельских старост) / сост. Н. Сторожевский. – Харьков : Типо-Литогр. «Печатное Дело», кн. К. Н. Гагарина (Клочковская, 5), 1904. – 12 с. – (Труды экономического отдела Харьковской Губернской Земской Управы ; вып. 2). – (Год 4-й).

Анотация: «Составитель – Заведующий текущею с.-х. статистикою»

Провенієнції: печатки «Библиотека Императорского Вольного Экономического Общества», «Фундаментальная библиотека

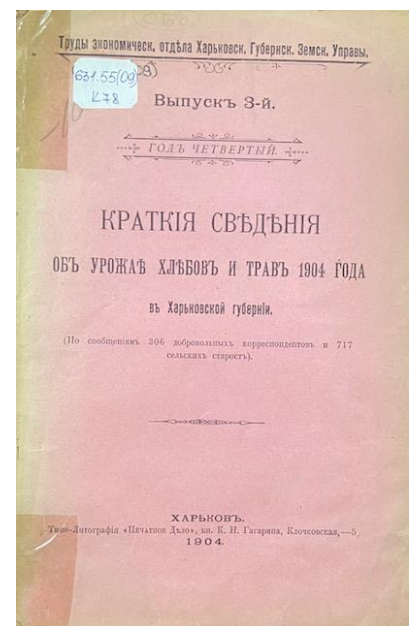
Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитата з тексту: «Как осень, зима и весна для озимых хлебов, так и весна для яровых в метеорологическом отношении были весьма неблагоприятны. Недостаточное количество влаги во время сева озимых, ранние осенние заморозки, непостоянство зимы – то оттепель с дождем, то сразу мороз в 15°-20° по Р., почти полное отсутствие снежного покрова при сравнительно сильных морозах оказали пагубное влияние на озимые».

322. Краткие сведения об урожае хлебов и трав 1904 г. в Харьковской губернии: (по сообщениям 306 добровольных корреспондентов и 717 сельских старост) / сост. Н. Сторожевский. – Харьков : Тип. «Печатное Дело», кн. К. Н. Гагарина (Клочковская, 5), 1904. – [6], 30 с. – (Труды экономического отдела Харьковской Губернской Земской Управы ; вып. 3). – (Год 4-й).

Анотация: «Составитель – Заведующий текущею с.-х. статистикою»; «Печатано с разрешения начальства»; на с. IV обложки реклама «Труды экономического отдела по текущей с.-х. статистике Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: печатки «Библиотека НИИ с.-х. экономии», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

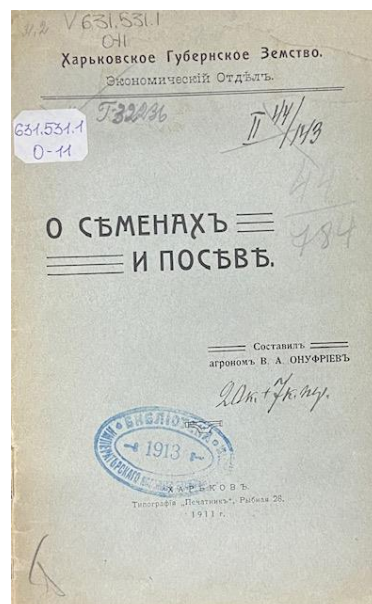

323. О семенах и посеве / сост. В. А. Онуфриев ; Харьков. Губерн. Земство, Экон. Отд. – Харьков : Тип. «Печатник» (*Рыбная 28*), 1911. – 39, [1] с. : рис.

Анотациі: «Составитель – агроном».

Провенієнціі: печатки «Библиотека Императорского Вольного Экономического Общества. 1913», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитати з тексту: 1). «Первое дело для хлебороба, это – правильно, вовремя обработать землю; очистить ее от бурьянов, накопить в ней пищу (питательные соки), сохранить влагу; еще лучше, если удобрить землю навозом или удобрительными тюками. Такая земля готова дать хороший урожай, но только тогда, когда ее умело засеять хорошими семенами». 2). «Нельзя всю жизнь оставаться с тем, что получили от батьки. Век живи, век учись, говорили и батьки. Но нельзя также перенимать все без разбору, лишь бы где узнать новое. Для того у нас и голова на плечах, чтобы думать и проверять сказанное. Узнав об иных способах хозяйничанья, надо поразмыслить, пригодны ли они для *вашего* хозяйства и если да, то осторожно, хотя в небольших размерах сначала, испытать их у себя. Не следует только по привычке махать руками на всякий совет раньше, чем убедились в его бесполезности».

324. Обзор агрономических мероприятий уездных земств Харьковской губернии за 1911 год, составленный на основании анкетных ответов агрономов : доклад IX губерн. агроном. совещ. / сост. М. А. Савченко-Бельский ; Харьков. Губерн. Земство, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня Яковлева» (*Гончаровский бульвар, д. Т-ва, № 6-2*), 1912. – 116 с. : табл.

Провенієнціі: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

325. Обзор агрономических мероприятий Харьковского Земства за 1911 год и Журналы Заседаний Губернского Экономического Совета 25-27 Ноября 1911 года / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон.

Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, д. Т-ва, № 6-2), 1912. – [4], 172 с. : табл., прил. (31, [1] с.).

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Государственная Публичная Библиотека в Ленинграде», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

326. Обзор деятельности Земских Агрономов Харьковской губернии за 1912 год: по анкетным данным : доклад XI Губерн. Агрон. Совещ., бывшему 7-9 мая 1913 г. / сост. И. В. Емельянов ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, д. Т-ва, № 6-2), 1913. – [2], 35, [1] с. : табл., прил.

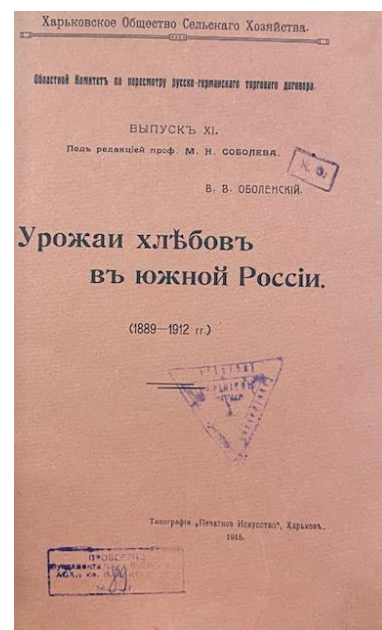
Провенієнції: печатки «ИПБ», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитата з тексту: «Настоящий обзор является сводкой данных, полученных губернской управой о деятельности участковой земской агрономии за 1912 год по особой анкете. Эта сводка должна не быть рассматриваема, как обзор агрономической помощи земства местному населению, так как анкета охватила только часть этой стороны деятельности земства, именно главным образом работу агрономов по распространению знаний по сельскому хозяйству путем чтений, бесед и устройства всякого рода показательных мероприятий. ... работа уездов Харьковского, Лебединского, Волчанского, Валковского, Богодуховского, Змиевского, Старобельского и Сумского освещена почти полностью. Уезды же Ахтырский, Изюмский и Купянский представили очень мало данных».

327. Оболенский В. В. Урожай хлебов в южной России (1889–1912 гг.) / В. В. Оболенский ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство», 1915. – [4], 58 с. : табл. – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора / под ред. М. Н. Соболева ; вып. 11).

Анотації: на с. IV обкладинки реклама «Издания Харьковского Областного Комитета по пересмотру русско-германского торгового договора».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов»,

«Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «В предлагаемом очерке мы рассматриваем урожайность пяти главных хлебов в районе Харьковского Областного Комитета в различных отношениях. Мы будем сравнивать между собой урожайность отдельных территориальных участков района (губерний), отдельных видов хлебов и, наконец, двух основных типов русского землевладения – крестьянского наделного и частновладельческого».

Валеріан Валеріанович Оболенський (партійний псевдонім – Н. Осинський) (1887-1938) – економіст, академік АН СРСР, ВАСГНІЛ, державний і партійний діяч, публіцист.

Валеріан навчався 1905 р. у Московському університеті, у 1906 р. продовжив освіту у Німеччині.

Зі студентських років він займався революційною боротьбою. Вів партійну роботу у Москві, Твері, Харкові, редагував першу легальну газету більшовиків «Наш шлях» (1907-1917).

Оболенський після перемоги Жовтневої революції 1917 р. призначений комісаром-директором Державного банку РРФСР у Петрограді, пізніше – перший голова ВРНГ РРФСР, голова Тульського губвиконкому.

Валеріан Валеріанович у 1920-х рр. протягом трьох років фактичний нарком землеробства, у 1923-1924 рр. – повноважний представник у Швеції. Двічі їздив до Америки, вивчав там сільське господарство та автомобільну промисловість.

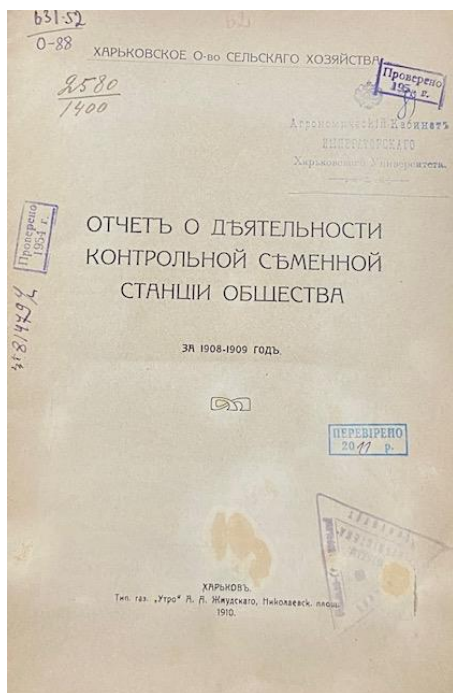
Роз'їжджаючи різними штатами, написав кілька економічних робіт.

Освічений і досвідчений економіст, він із 1926 р. очолював ЦСУ та вів там боротьбу за достовірну звітність, за що й був у 1935 р. зміщений з посади.

В. В. Осинський-Оболенський став першим директором Інституту народного господарства (нині Інститут світової економіки та міжнародних відносин), активно працював у редакції Великої Радянської енциклопедії.

У 1937 р. виведений зі складу ЦК ВКП(б) та призначений на останню посаду – директор Інституту історії науки та техніки.

Невдовзі Оболенського заарештовано і розстріляно як «... активного учасника контрреволюційної організації правих, яка проводила боротьбу проти партії та Радянської влади».

328. Отчет о деятельности Контрольной Семенной Станции Общества за 1908-1909 год / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. газ. «Утро» А. А. Жмудского (Николаевск. площ.), 1910. – [2], 34 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В отчетном году, как и в течение прошлых двух лет на Станцию была возложена непосредственная организация семенных выставок-базаров, устраиваемых ежегодно Харьковским Обществом Сельского Хозяйства в гор. Харькове. Таким образом на персонал Станции, колебавшийся от 3 до 5

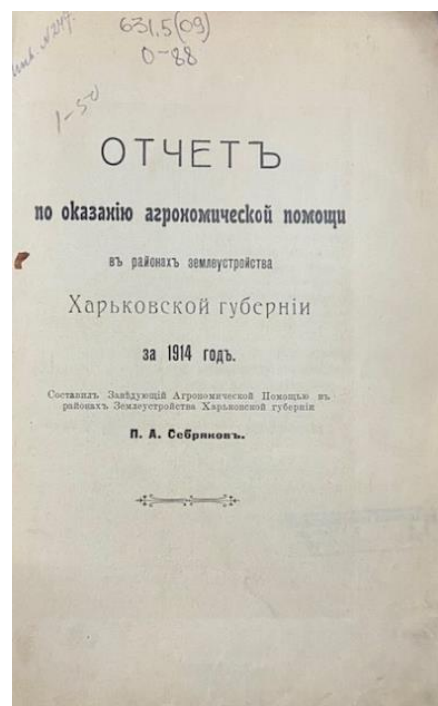
человек, кроме исследования семян, выпадала работа, связанная с устройством семенных выставок, как-то: переписка, агитация, ликвидирование и составление отчета по выставке и проч. В текущем же году Станцией составлено было 7 коллекций семян сорных и 5 коллекций семян культурных растений».

329. Отчет по оказанию Агрономической Помощи в районах землеустройства Харьковской губернии за 1914 год / сост. П. А. Себряков. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1915. – 150 , прил. (128 с. : табл.), III, [1] с. : табл.

Анотація: «Составитель – Заведующий Агрономической Помощью в районах Землеустройства Харьковской губернии».

Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Цитата з тексту: «Истекший, отчетный 1914 год надо признать в экономическом отношении весьма тяжелым для всего населения Харьковской губернии. Потрясение в области хозяйственных отношений в деревне, вызванное войною, особенно чувствительно, пожалуй, было для крестьянского единоличного хозяйства, начинающего окончательно переходить от старого натурального экономического строя к новому, денежному, и только еще

вступаючого, в масе своїй, на путь раціональної організації и улущеної техніки».

330. Стебут, Александр. Сортоводство (селекция с.-х. растений) : сб. статей по сортовыведению и семенному делу / А. Стебут ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Изд. Южно-Рус. С.-х. Газеты : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1911. – VI, [2], 220 с. : рис.

Присвята: «Моему отцу и наставнику».

Папір верже.

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрийского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна

бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Олександр Іванович Стебут (1877-1952) – агроном, ґрунтознавець і селекціонер, професор Таврійського університету (1919-1920 рр). Син агронома Івана Олександровича Стебута.

Засновник і перший директор Саратовської сільськогосподарської дослідної станції. Олександр Іванович входив до складу розпорядчого комітету Ліги аграрних реформ.

Стебут у 1918 р. був призначений директором Московської обласної дослідної станції (Собакіно). 1919 р., рятуючись від червоного терору, виїхав із Москви на південь.

У роки Громадянської війни Стебут – професор Таврійського університету у Криму. 1920 р. він евакуйовався з Новоросійська до Константинополя разом із дружиною, жив в еміграції у Королівстві сербів, хорватів та словенців. Професор ґрунтознавства сільськогосподарського факультету Белградського університету.

Здійснив першу класифікацію ґрунтів у Королівстві Югославія.

У О. І. Стебута були дружні відносини з М. І. Вавиловим, який під час перебування за кордоном часто у нього зупинявся.

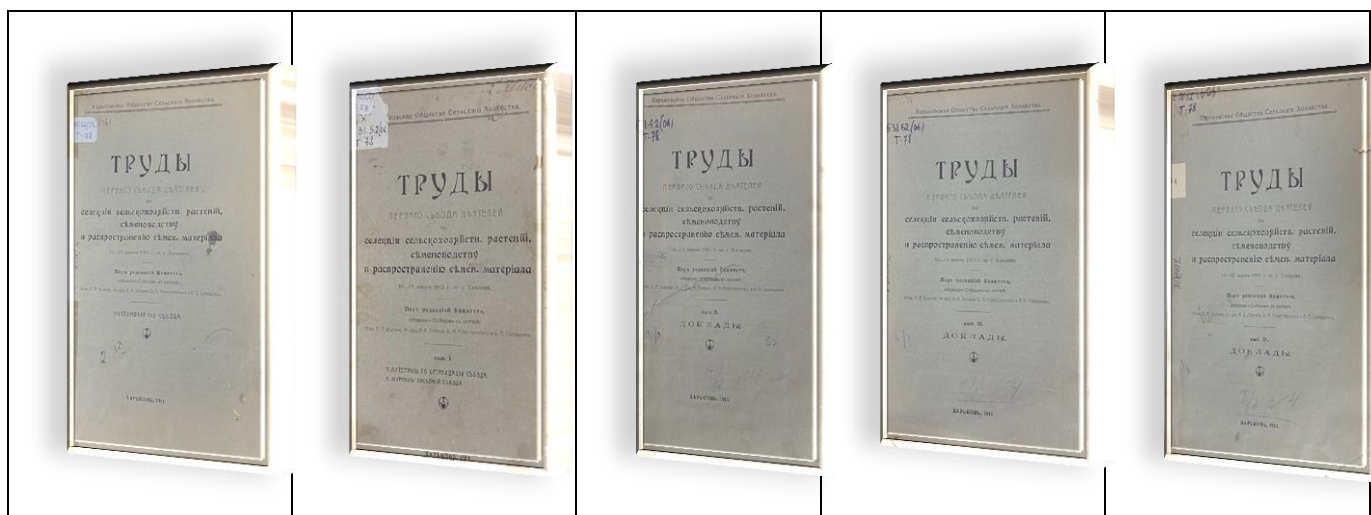

331. Технические положения об испытании посевного материала: (принятые Союзом германских опытных станций) / пер. с нем. К. В. Каменского ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1911. – 20 с. : табл.

Анотації: «Переводчик – ассистент станции для испытания семян при Императорском С.-Петербургском Ботаническом Саде».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-

Господарського Інституту».

332. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.). Постановления Съезда / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва ; под ред Ком., избр. Съездом в составе: П. В. Будрина, А. А. Потебни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1911. – VII, [1], 31, [1] с.

Анотації: на с. II-IV обкладинки реклама видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Провенієнції: печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

333. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.) / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва ; под ред Ком., избр. Съездом в составе: П. В. Будрина, А. А. Потевни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1911.

Вып. 1 : Материалы по организации Съезда. Журналы заседаний Съезда. Постановления Съезда. – 1911. – XI, [1], 57, [3], IV, 152, 31, [1] с.

Анотації: на с. IV обкладинки реклама видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Провенієнції: власницький напис «Я. Мисси...»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрийского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Перед Комитетом Съезда стояли задачи – выяснить первоначальные исходные нужды обширного селекционного и семенного дела. Нужно было подготовить первые камни для фундамента, который должен был заложить созываемый Съезд. От начала зависело дальнейшее, взятое направление определяло последующие пути».

334. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.) / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва ; под ред Ком., избр. Съездом в составе: П. В. Будрина, А. А. Потевни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1911.

Вып. 2 : Доклады. – 1911. – XII, [1], 366 с. : табл.

Анотації: на с. II-IV обкладинки реклама видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Провенієнції: печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У збірнику серед інших розміщено доповіді викладачів Ново-Олександрійського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва:

- Будрин П. В. Какого рода селекционные учреждения нам нужны и какие задачи должны они преследовать? (с. 1-5); Селекция овса (с. 276-280);
- Колкунов В. В. К вопросу об организации селекционных станций и учреждении кафедр по селекции (с. 159-166);
- Курдиани С. З. К вопросу о желательности открытия в России лесной селекционной станции (с. 349-352);

- Рожественский Б. Н. О постановке опытов с сортами сельскохозяйственных растений (с. 353-363).

335. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.) / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва ; под ред Ком., избр. Съездом в составе: П. В. Будрина, А. А. Потебни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. – Харьков, 1911.

Вып. 3 : Доклады : в 2 ч. – Харьков : Типо-Литогр. Ю. М. Беркман (Екатеринославская 9), 1911. – X, [2], 173, [1], 43, [1] с. : табл.

Анотація: на с. II-IV обкладинки реклама видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Провенієнції: печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У збірнику серед інших розміщено доповідь викладача Ново-Олександрійського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва:

- Будрин П. В. О значении семенного обмена между различными по своим особенностям районами страны (с. 47-51).

Від редакційного Комітету: «Третий выпуск «Трудов I-го Съезда ...» содержит доклады, посвященные 1) вопросам, соприкасающимся с делом опытного сортоводства, 2) организации семеноводственного дела в России, 3) вопросам распространения доброкачественного семенного материала и 4) плодовому садоводству и семеноводству».

336. Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.) / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва ; под ред Ком., избр. Съездом в составе: П. В. Будрина, А. А. Потебни, Б. Н. Рожественского, Л. П. Сокальского. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1911.

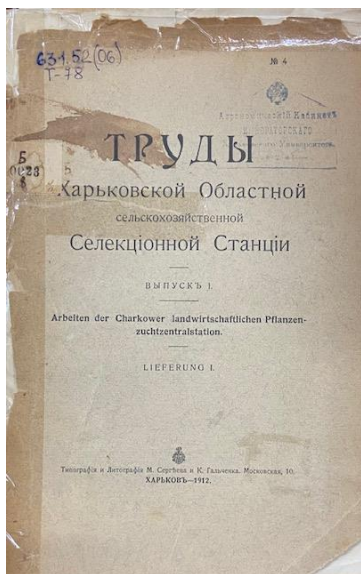
Вып. 4 : Доклады. – 1911. – [2], 94 с.

Анотації: на с. IV обкладинки реклама видань Харківського Товариства Сільського Господарства.

Зміст:

- Научные основы селекции в связи с предусматриванием константности форм по морфологическим признакам / Роб. Э. Регель;
- Необходимость созыва всероссийских съездов по отдельным отраслям опытного дела и немедленной организации областных съездов (комитетов) на местах / Б. Енкен.

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

337. Труды Харьковской Областной сельскохозяйственной Селекционной Станции. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1912.

Вып. 1. – 1912. – [8], 199, [1] с. : табл., рис., прил. (63 с. : табл., рис.). – В прил.: **Отчет о работах Филиального отделения Харьковской Селекционной Станции за 1910-11 гг.** / А. Е. Зайкевич. – Тит. л. и огл. рус., нем.

Анотації: на с. II обкладинки реклама «Издания Харьковской Областной сел.-хоз. Селекционной Станции».

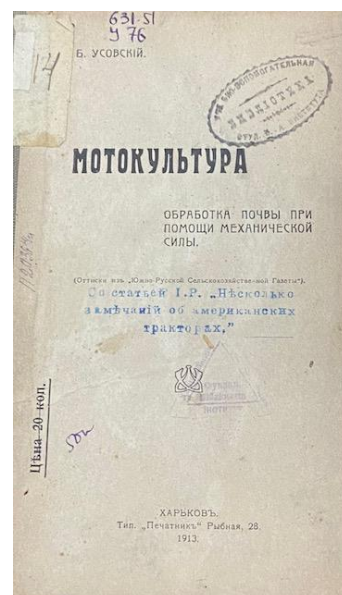
Провенієнції: печатки «Высшие Женские Курсы Сельского Хозяйства и Лесоводства в Харькове Ведомства Министерства Земледелия», «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Передмова: «Настоящей книжкой делается почин издания «Трудов» Харьковской Селекционной Станции, в состав которых должны войти главным образом работы персонала Станции... Этот первый выпуск содержит отчет о работах (за 1910-11 гг.) самой Харьковской Селекционной Станции и Филиального отделения её, руководимого проф. А. Е. Зайкевичем. Главы 1-7 и 9-14 составлены В. Я. Юрьевым, а 8 и 16-20 П. В. Будриным. Наиболее существенную помощь этим последним в поле работам, о коих сообщается в настоящей книжке, оказали летом 1911 г. практиканты Станции М. В. Евтушенко и С. С. Мущенко. Август 1912 г. Заведывающий Харьковской Селекц. Станции П. Будрин».

338. Усовский Б. Мотокультура: (обработка почвы при помощи механической силы) / Б. Усовский. Несколько замечаний об американских тракторах : статья / И. Р. – Харьков : Тип. «Печатник» (Рыбная, 28), 1913. – 24 с. : рис. – Отд. отт. из газ.: Южно-Русская Сельскохозяйственная Газета.

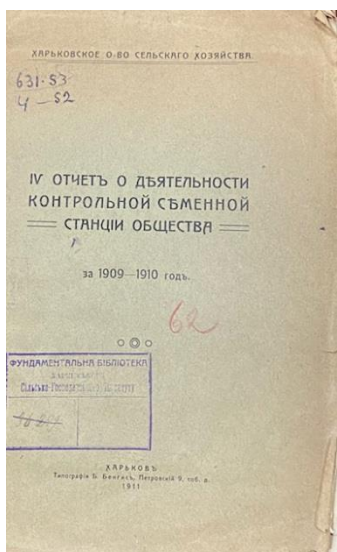
Анотації: на с. IV обкладинки реклама: «Американская Агентура Харьковского Общества Сельского Хозяйства предлагает:

- Керосиновые тракторы – ГАС; Ползущий

- дракон;
- Тракторные плуги – Кокшут;
- Повозки для тракторной тяги – Ганди;
- Автомобили для проселочных дорог – Литль-Фор».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александровского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

339. IV отчет о деятельности Контрольной Семенной Станции Общества за 1909-1910 год / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Петровский 9, соб. д.), 1911. – 18 с. : табл.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Сільськогосподарська меліорація

340. Колесов А. Природа песков и их облесений : в 2 ч. / А. Колесов. – [3-е изд., доб. и испр.]. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (Петровский пер., дом № 17), 1900. – [б], 129, [3] с. : рис., табл., прил.

Анотації: «Автор – Директор Харьковского Земледельческого училища»; «Дозволено цензурою. г. Харьков 13-го апреля 1900 года».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Предполагаемое сочинение состоит из двух частей. В первой, или общей, говорится о природе песчаных почв вообще; во второй же излагается в частности удобный и сравнительно дешевый способ залесения сыпучепесчаных почв, – способ, который выработан долгим опытом на песках при Харьковском земледельческом училище».

341. Кудашев В. А. О принципе сбережения почвенной влаги при обработке озимого поля : доклад Полтав. С.-х. О-ву на заседании 11-го марта 1892 г. / князь В. А. Кудашев. – 2-е изд., испр. и доп. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная, 28), 1893. – 163, [1] с. : табл.

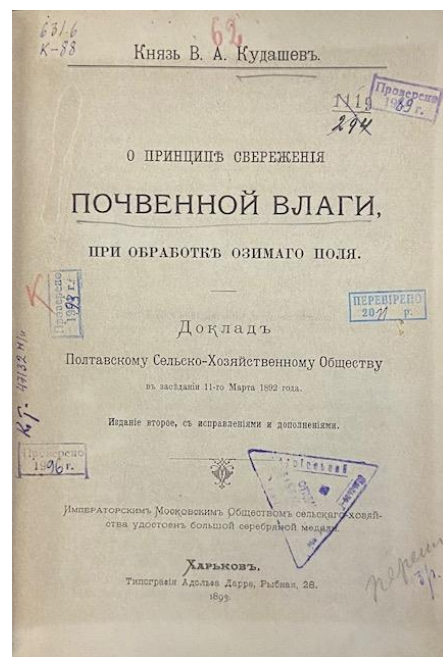
Анотації: «Дозволено цензурою. Харьков, 18-го Января 1893 г.»; «Императорским Московским Обществом сельского хозяйства [доклад] удостоен большой серебряной медали».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

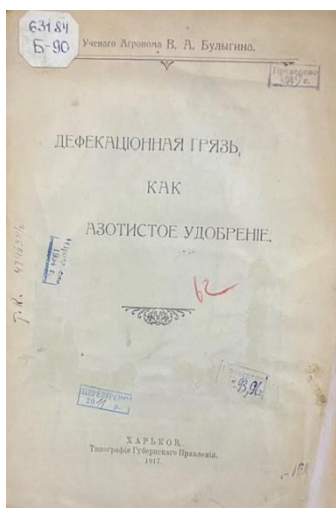
Читацькі помітки.

Виділена цитата у тексті: «Решимость заложить это опытное поле была вызвана целым рядом мучительных неудач в хозяйстве, понесенных мною, не смотря на то, что я с величайшей энергией и вниманием перечитал целую гору всяческих французских и немецких книг по сельскому хозяйству, на которые, будучи юристом по образованию, а не естественником, я жадно набросился, переселившись в 1875 г. из Петербургской канцелярии в имение. Я усердно вывозил навоз, пахал и перепахивал вторично поля, etc. etc., рабски копируя тогда на первых порах доктрины, вычитанные у Розенберг-Липинского, Гейдена, Жирардена etc. etc...».

Володимир Олександрович Кудашев (1846-?) – фахівець у галузі сільського господарства. Він походив із дворян Полтавської губернії. Володимир закінчив юридичний факультет Харківського університету (1869 р.), працював суддею, згодом – земським начальником у Кременчуцькому повіті Полтавської губернії. У 1901-1906 рр. Кудашев – головний редактор «Земледельческой газеты», «Вѣстникъ сельскаго хозяйства», «Извѣстія Министерства государственныхъ имуществъ», «Сельское хозяйство и лесоводство». У власному маєтку в с. Кириаківка (нині Глобинського р-ну Полтавської обл.) організував дослідне поле. Вперше в Україні порушив стереотипи в поглядах на глибину обробітку ґрунту під озимі культури, експериментально довівши переваги мілкої обробітку як способу збереження вологи. Праці, присвячені цій проблемі, зокрема «О принципе сбережения почвенной влаги при обработке озимого поля» (1899 р.) відзначені Золотою медаллю Вільного економічного товариства (1896 р.). Також вчений вивчав стан тваринництва у губернії і вперше охарактеризував екстер'єр та якості всіх видів свійських тварин.

Агрохімія. Добрива

342. Булыгин В. А. Дефекационная грязь, как азотистое удобрение / В. А. Булыгин. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 7, [1] с.

Анотації: «Автор – Ученый Агроном»; «написано в июле 1914 г. в Новой Александрии».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

343. Колесов А. А. Об удобрении почв : конкурсное сочинение / А. А. Колесов. – 3-е изд., испр. и доп. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1889. – [2],

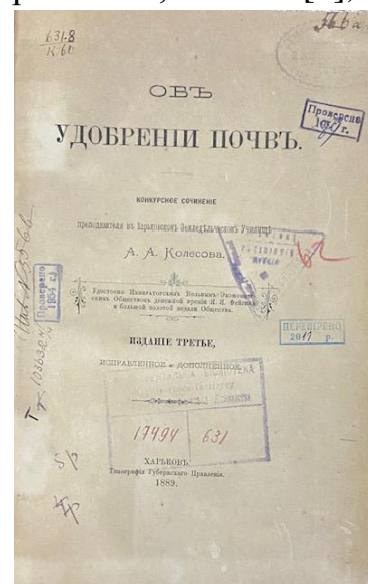
IV, 230 с. : табл., прил.

Анотації: «Дозволено цензурою. Киев, Января 30 дня 1889 года»; «Удостоено Императорским Вольным Экономическим Обществом денежной премии Я. Я. Фейгина и большой золотой медали Общества».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Із передмови: «В предлагаемом сочинении «Об удобрении почв» образованный сельский хозяин не встретит почти ничего нового, – ничего такого, что не было бы сказано и пересказано в руководствах, учебниках и повременных сельскохозяйственных журналах и газетах ... Мое старание сосредоточено было главным образом на том, чтобы изложить современный взгляд ученых и хозяев на причины истощения почв и на способы исправить или устранить это истощение. ... Я убежден, что целесообразной обработкой и удобрением почв во многих местностях России легко можно поднять средние урожаи растений на одно, на два зерна. ... Одно же лишнее зерно в среднем урожае во всей России даст средство к продовольствию лишних 15–20 миллионов жителей».

344. Любарский Г. А. Искусственные удобрения в Черноземной полосе и Юге России / Г. А. Любарский. – Харьков : Изд. Агрон. Бюро Г. А. Любарского : Тип. А. А. Либина (Рыбная улица № 17), 1912. – [4 табл. рис.], 51, [1] с. : табл.

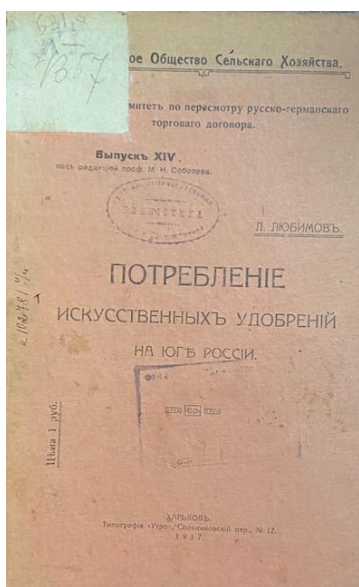
Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института»; «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

345. Любимов Л. Потребление искусственных удобрений на Юге России / Л. Любимов. – Харьков : Тип. «Утро» (Соляниковский пер., № 12), 1917. – 57, [1] с. : табл.

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Э. Давид называет удобрение "душой сельского хозяйства". В pendant к этому искусственное удобрение можно смело назвать "душою рационального и интенсивного сельского хозяйства"».

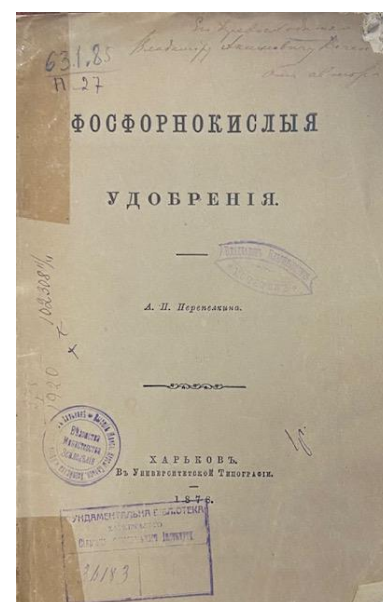

346. Перепелкин А. П. Фосфорнокислые удобрения / А. П. Перепелкин. – Харьков : В Унив. Тип., 1878. – [2], 85, [1] с. : табл.

Анотації: «Дозволено цензурою. Киев. 9 ноября 1878 года».

Провенієнції: дарчий напис «Его Превосходительству Владимиру Акимовичу Кочетову отъ автора»; печатка особистої бібліотеки «Владиславъ Владиміровичъ Кочетовъ»; печатки «Высшие Женские курсы Сельского Хозяйства и Лесоводства Ведомства Министерства Земледелия», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Всякая почва, непроизводящая урожая, оплачивающего издержки производства, затраченные на его получение, называется истощенною».

Олексій Павлович Перепелкін (1849-1920) – педагог-аграрій, директор Московської землеробської школи.

Олексій Павлович у 1874 р. він був відряджений за кордон, де слухав лекції у Паризькому національному інституті, у Лейпцизькому університеті та працював на агрономічній станції професора Стомана. У 1877 р. Перепелкін зайняв місце старшого вчителя зоотехнії, анатомії та фізіології тварин у Харківському землеробському училищі, а в 1879 р. переведений викладачем до Московської землеробської школи, де незабаром був обраний директором школи та Бутирського навчального хутора. Протягом 1890-1891 рр. – секретар Комітету скотарства, а згодом секретар Московського товариства сільського господарства. З 1896 р. – дійсний статський радник. Разом із О. З. Єрмоловим він брав участь у обстеженні стану тонкорунного вівчарства Півдня Росії. Експерт на Всеросійській виставці свійських тварин у Москві (1882 р.), а також на міжнародній виставці меринів у Харкові (1884 р.).

347. Труды Сети коллективных опытов с минеральными удобрениями в Екатеринославской губернии / Екатеринослав. Губерн. Земство. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клещевский пер., № 3), 1911.

Ч. 3 : Результаты коллективных опытов. Отличительные черты методики массовых опытов : статья / сост. М. М. Вольф ; под ред. Б. Н. Рожественского. – 1911. – X, [2], 170 с. : табл., фото, прил.(21 л. : табл., фото, 1 карта).

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови укладача: «Предполагая, что 3-ья часть "Трудов", содержащая изложение результатов коллективных опытов, представит интерес и для хозяев-практиков, я, с целью облегчить самостоятельное пользование этой книжкой, предпослал изложению результатов опытов краткое описание их программы и методики».

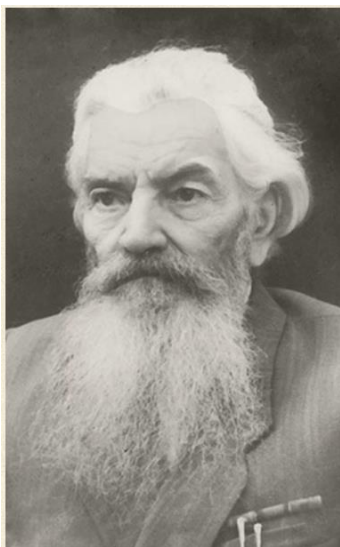
Захист рослин

348. Аверин В. Г. Отчет о деятельности энтомологического бюро за 1912 год / В. Г. Аверин ; Харьков. Губерн. Земская Управа. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1913. – [2], 24 с. : табл. – Тит. л. рус., нем., рез. нем. – В прил.: Положение об Энтомологическом Бюро, учреждаемом при Харьковской Губернской Земской Управе.

Анотації: на с. IV обкладинки реклама «Издания Энтомологического Бюро Харьковского Губернского Земства».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В начале отчетного года обязанности заведующего Энт. Бюро по прежнему исполнял Б. Н. Рожественский, занятый кроме того своими прямыми обязанностями в качестве заведующего опытной станцией центрального района. Фактически же Бюро заведывал студент Харьк. Университета В. А. Глазунов, исполняющий обязанности помощника. ... С августа месяца на должность помощника был приглашен окончивший Харьковский Университет натуралист В. Г. Аверин».

Віктор Григорович Аверін (1885-1955) – доктор сільськогосподарських наук, професор, український зоолог, один із перших організаторів справи захисту рослин в УСРР і підготовки кадрів у цій галузі, громадський діяч.

Віктор у 1912 р. закінчив Харківський університет. З 1912 р. до 1920 р. – завідувач першого в Україні Ентомологічного бюро Харківського земства, а з 1920 до 1925 р. – завідувач станції захисту рослин, у 1925 р. під його керівництвом у Балаклійському районі Харківської області уперше застосовано авіаційний хімічний обробіток угідь проти італійської сарани.

З 1915 р. В. Г. Аверін за сумісництвом почав працювати на посаді асистента Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва на кафедрі зоології та ентомології. У 1920-1922 рр. – викладав мисливство у Харківському інституті сільського господарства і лісівництва, з 1927 р. – біологію лісових звірів і птахів. З 1930 р. і до смерті він завідував кафедрою зоології та ентомології Харківського сільськогосподарського інституту. У 1931- 1932 рр. В. Г. Аверін та О. О. Мігулін приймали активну участь у створенні першого в Україні факультету захисту рослин у виші.

Вчений багато уваги приділяв дослідженням, пов'язаним з актуальними питаннями захисту рослин, насамперед, з біологічним методом охорони і збереження корисної фауни птахів і комах.

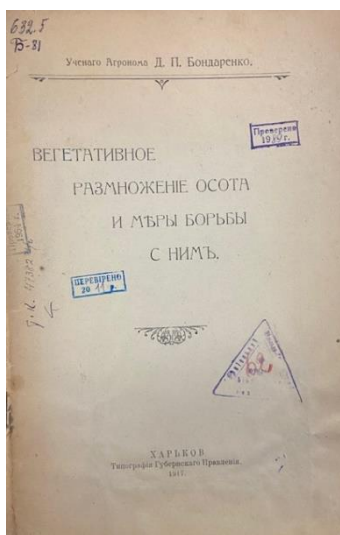
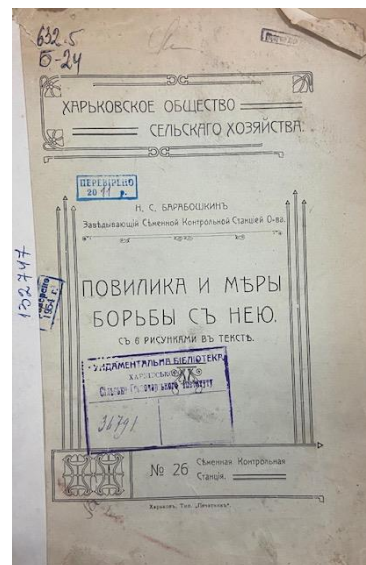
Аверін опублікував близько 340 наукових і науково-популярних робіт з ентомології, орнітології, теріології, мисливствознавства, рибництва, охорони природи. Науковість і життєво-корисні висновки – характерна риса його творів. Тісно пов'язуючи свої дослідження з питаннями сільського господарства, він розробляв практичні рекомендації на науково-теоретичній основі, створивши цим самим правильний напрямок у галузі прикладної зоології в Україні. Професор підготував 3-х кандидатів наук. Він обирався до

складу керівних профспілкових органів, був активним діячем Центральної ради Всеукраїнського товариства мисливців та рибалок (1923-1933 рр.) і її першим головою.

349. Барабошкин Н. С. Повилика и меры борьбы с нею / Н. С. Барабошкин ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. «Печатник» (Рыбная 28), 1911. – 20 с., 6 рис. – (Семенная Контрольная Станция ; № 26).

Анотація: «Автор – Заведывающий Семенной Контрольной Станцией О-ва»; на с. II-IV обкладинки реклама «Издания Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Семенной Контрольной Станции Общества».

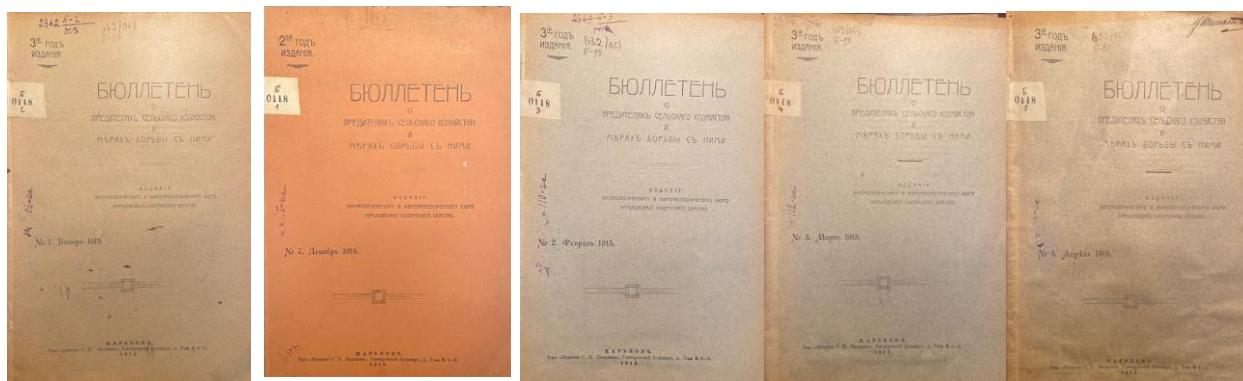
Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

350. Бондаренко Д. П. Вегетативное размножение осота и меры борьбы с ним : спец. часть из отчета о летней практике в им. Хуторок барона Штенгеля в 1915 г. / Д. П. Бондаренко. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 25, [1] с. : рис.

Анотація: «Автор – Ученый Агроном».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

351. Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними / Харьков. Губерн. Земство, Энтотомол. и фитопатол. бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, д. Т-ва № 6-2), 1915. – (2-ой год издания).

№ 7 : Декабрь. 1914. – 1915. – 29, [1] с. : рис.

Зміст:

- Важнейшие ржавчинные грибы наших культурных полевых растений / Л. А. Лебедева;
- Предупреждение (к вопросу о борьбе с мышами) / К. Н. Россиков.

Анотація: «Редакция "Бюллетеня" обращается к Г.г. АВТОРАМ с покорнейшей просьбой присылать статьи до первого числа того месяца, в который предполагают они видеть свою статью напечатанной».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

352. Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними / Харьков. Губерн. Земство, Энтомол. и фитопатол. бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, д. Т-ва № 6-2), 1915. – (3-й год издания).

№ 1 : Январь. – 1915. – 47, [1] с.

Зміст:

- Несколько слов о мышьяковисто-кислом натрие / П. Востриков;
- К массовому появлению мышей осенью 1914 г. / Е. Зверезомб-Зубовский;
- Новые для Киевской губ. виды грызунов / Э. Шарлеман;
- Краткий обзор вредителей наблюд. в 1914 г. и возможность их появления в 1915 г. / В. Г. Аверин;
- Краткий обзор вредных и полезных млекопитающих Харьковской губ. / В. Г. Аверин;
- Наставление для собирания млекопитающих / В. Шидловский.

Анотації: «Редакция "Бюллетеня" обращается к Г.г. АВТОРАМ с покорнейшей просьбой присылать статьи до первого числа того месяца, в который предполагают они видеть свою статью напечатанной»; на с. IV обкладинки реклама «Открыта подписка на 1915 год на новый выходящий в Киеве, иллюстрированный журнал «Вестник Русской Прикладной Энтомологии».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

353. Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними / Харьков. Губерн. Земство, Энтомол. и фитопатол. бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульвар, д. Т-ва № 6-2), 1915. – (3-й год издания).

№ 2 : Февраль. – 1915. – 37, [1] с. : табл., рис.

Зміст:

- Мышиная напасть в 1914 году в Европ. и Азиат. России / К. Н. Россиков;
- Краткий определитель мышей и полевок южной полосы Европейской России / Э. В. Шарлеман;
- Сведения о массовом лёте стрекоз летом 1914 года в Европейской России / В. Г. Аверин;
- К вопросу об изготовлении аппаратов для борьбы с вредителями и о запасах их в России / В. Г. Аверин;
- О массовом размножении мышей в Харьковской губернии и мерах борьбы с ними / В. Г. Аверин;
- Календарь борьбы с вредителями. Февраль-Март / В. Г. Аверин;
- Материалы к изучению млекопитающих Харьковской губернии. Экскурсия в Харьковский уезд / В. П. Угольков.

Анотації: «Редакция "Бюллетеня" обращается к Г.г. АВТОРАМ с покорнейшей просьбой присылать статьи до первого числа того месяца, в который предполагают они видеть свою статью напечатанной».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

354. Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними / Харьков. Губерн. Земство, Энтомол. и фитопатол. бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (*Гончаровский бульвар, д. Т-ва № 6-2*), 1915. – (3-й год издания).

№ 3 : Март. – 1915. – 31, [1] с. : табл., рис.

Зміст:

- О применении калифорнийской жидкости и смеси серы с известью при лечении парши яблонь (*Venturia inaequalis Aderh.*) / Л. А. Лебедева;
- Инструкция для собирания блох / Ю. Н. Вагнер;
- К вопросу о систематическом положении Харьковских лесных мышей : (предварит. сообщ.) / В. В. Переверзиев;
- Календарь борьбы с вредителями. Апрель / В. Г. Аверин;
- Заметки о жизни природы. Январь. Февраль. / В. Я. Шидловский.

Анотації: «Редакция "Бюллетеня" обращается к Г.г. АВТОРАМ с покорнейшей просьбой присылать статьи до первого числа того месяца, в который предполагают они видеть свою статью напечатанной».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

355. Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними / Харьков. Губерн. Земство, Энтотомол. и фитопатол. бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (*Гончаровский бульвар, д. Т-ва № 6-2*), 1915. – (3-й год издания).

№ 4 : Апрель. – 1915. – 22 с. : рис.

Зміст:

- Самозащита плодов / Д. Д. Рябой;
- Новый признак для отличия домашней мыши и ее подвидов от ближайших родственных видов / А. А. Мигулин;
- О полезной деятельности ночных хищников – сов / Я. П. Гальков;
- Материалы по изучению млекопитающих Харьковской губернии:
  - О нахождении в Харьковской губернии южно-русского ежа / А. А. Мигулин;
  - Заметка о новом для Харьковской губернии виде хорька / Б. С. Виноградов;
- Наблюдения над жизнью природы. Март / В. Я. Шидловский.

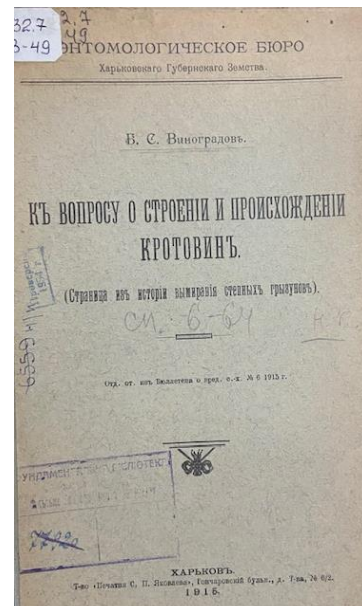
Анотації: «Редакция "Бюллетеня" обращается к Г.Г. АВТОРАМ с покорнейшей просьбой присылать статьи до первого числа того месяца, в который предполагают они видеть свою статью напечатанной».

Провенієнції: власницький напис (?); печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

356. Виноградов Б. С. К вопросу о строении и происхождении кротовин. (Страница из истории вымирания степных грызунов) / Б. С. Виноградов ; Харьков. Губерн. Земство, Энтотомол. Бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (*Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6/2*), 1915. – [2], 10 с., III табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Бюллетень о вредителях сельского хозяйства. 1915. № 6.

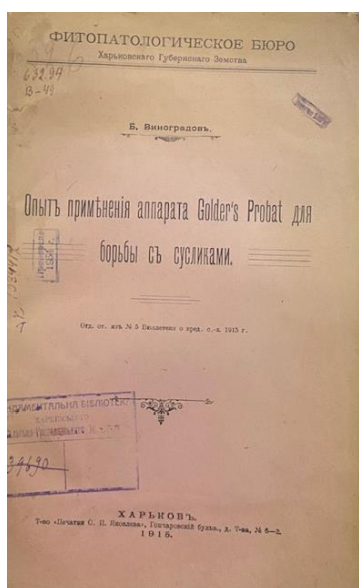
Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Цитата з тексту: «Занимаясь, по поручению Энтотомологического Бюро Харьк. губ. земства, изучением биологии и строения нор степных грызунов Харьковской губернии, я, в целях более всестороннего изучения некоторых вопросов, входивших в рамки моего исследования, делал попутно кое-какие наблюдения над строением и происхождением кротовин. Эти наблюдения производились мною преимущественно в районе целинных степей

Старобельского уезда, а также отчасти в некоторых других пунктах губернии (напр. в Купянском и Харьковском уездах).

357. Виноградов Б. Опыт применения аппарата Golden Probat для борьбы с сусликами / Б. Виноградов ; Харьков. Губерн. Земство, Фитопатол. Бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1915. – [2], 5, [1] с. : рис. – Отд. отт. из изд.: Бюллетень о вредителях сельского хозяйства. 1915.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Борис Степанович Виноградов (1891-1958) – теріолог, доктор біологічних наук, завідувач відділом

наземних хребетних Зоологічного інституту АН СРСР, засновник Ленінградської школи теріології.

Виноградов закінчив природниче відділення Харківського університету у 1918 р. З 1921 р. і до смерті він працював у Зоологічному інституті АН СРСР, з 1934 р. завідував відділом наземних хребетних цього інституту. З 1932 по 1953 рр. вчений викладав у Ленінградському державному університеті, де з 1945 р. завідував кафедрою зоології. Борис Виноградов – фахівець у галузі морфології, порівняльної анатомії, палеонтології, екології та зоогеографії гризунів.

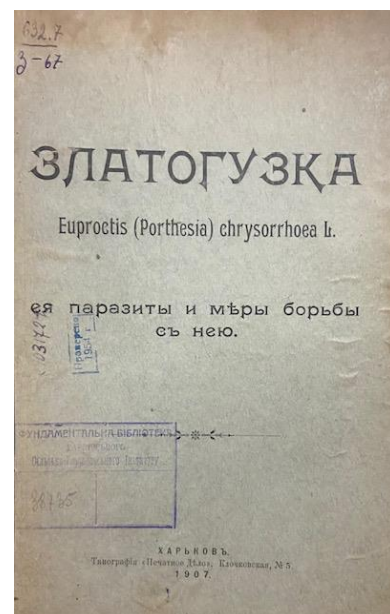
358. Емельянов Ив. Златогузка Euproctis (Porthesia) chrysorrhoea L., ее паразиты и меры борьбы с нею / Ив. Емельянов. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская, № 5), 1907. – 35, [1] с. : табл.

Анотація: «Печатать разрешаю. г. Харьков. Губернатор Генерал-Майор Пешков».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

З передмови: «Настоящая работа является результатом наблюдений над златогузкой и паразитами ее, произведенных в пределах Харьковской губернии в 1905–1906 годах по поручению Харьковской губернской земской управы».

Іван Васильович Ємельянов (1880-?) – агробіолог, ентомолог, економіст-кооператор, громадський діяч, публіцист.

359. Емельянов И. В. Об организации планомерной борьбы с вредными насекомыми / И. В. Емельянов ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская ул., д. № 5), 1909. – [2], 6 с. : табл.

Анотація: «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: печатки «Библиотека Высшей школы пропагандистов при ЦК ВКП (б)», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

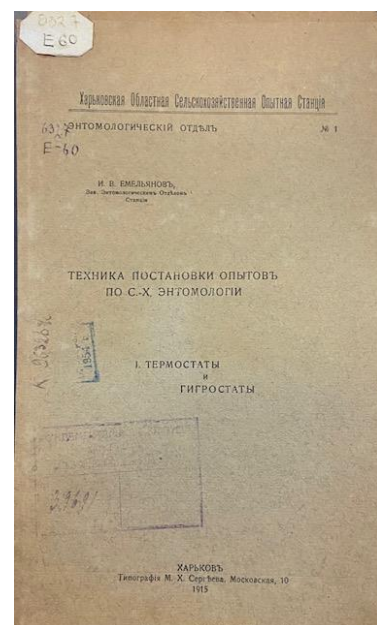
Читацькі помітки.

360. Емельянов И. В. Техника постановки опытов по с.-х. энтомологии. I. Термостаты и гигростаты / И. В. Емельянов ; Харьков. Обл. С.-х. Опыт. Ст. – Харьков : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1915. – 53, [3] с. : рис., табл. – (Харьковская Областная Сельскохозяйственная Опытная Станция. Энтомологический Отдел ; № 1).

Анотація: «Автор – Зав. Энтомологическим Отделом Станции».

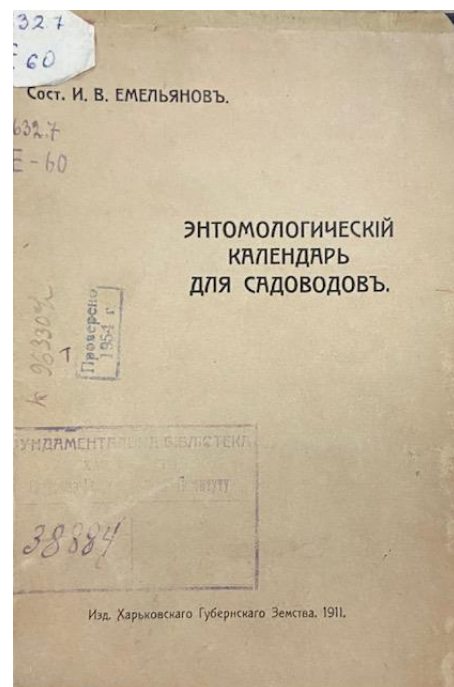
Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Опытная разработка вопросов сельскохозяйственной энтомологии – методологически – есть работа аналитическая. Только такой путь может дать нам возможность углубить самую постановку вопросов о вредных насекомых и защите от них сельского хозяйства и вместо прежнего знания о повреждениях дать возможность понимания этих явлений и определяющих их причин».

361. Емельянов И. В. Энтомологический календарь: о мерах борьбы с главнейшими вредителями садов южно-русской черноземной полосы России / И. В. Емельянов ; Харьков. Губерн. Земство, Экон. Отд. – 2-е изд. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская, № 6), 1911. – 47, [1] с. : рис., XV табл. рис.

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп «Дар ст. Таисии Демьяновни Рябої учебно-вспомогательной студенческой библиотеки 18 мая 1923 г.».

Численні читацькі помітки.

Зі вступу: «Настоящий календарь имеет целью удовлетворить назревшей нужде местного садоводства, помочь рядовому садоводу в распознавании важнейших вредителей и в ведении систематической борьбы с ними. В перечне мер борьбы пришлось остановиться только на главнейших местных вредителях, чтобы дать возможность хозяевам в новом для них деле рациональной борьбы с вредителями ориентироваться в основных моментах этой работы».

362. Журналы чрезвычайного земского собрания Харьковской губернии, с 30 января 1879 года. – Харьков : Тип. И. Варшавчика (Московская ул., д. № 14), 1879. – 60, [2] с.

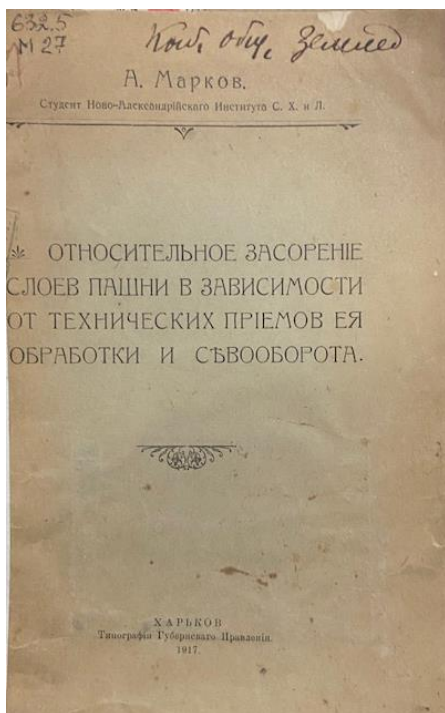
Анотація: «Печатано с разрешения И. д. Губернатора, Вице-Губернатора Желтухина».

Провенієнції: печатка «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

Читацькі помітки.

Цитата з тексту: «Означенного числа г. Харьковский губернатор, князь Дмитрий Николаевич Кропоткин, открыл чрезвычайное земское собрание Харьковской губернии, – причем обратился к Гг. Присутствующим со следующими словами: "Настоящее собрание, открываемое по Высочайшему повелению, имеет целию установление правил обязательной повинности для истребления хлебных жуков"».

363. Марков, Александр. Относительное засорение слоев пашни в зависимости от технических приемов её обработки и севооборота / А. Марков. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 24 с. : рис., табл. – Отд. отт. из кн.: Труды Учебно-опытного Поля и Лаборатории Общего Земледелия Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Вып. 2.

Анотація: «Автор – Студент Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства».

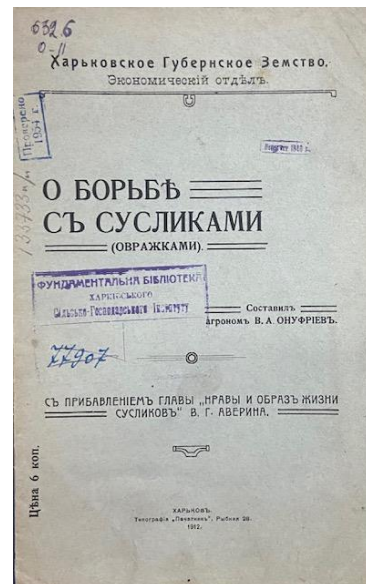
Провенієнції: напис «Каб. Общ. Землед.»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Все многочисленные сочинения о сорной растительности, за редким исключением, оставляют открытым вопрос о том, какие растения считать сорными. Большинство авторов, отвечающих на этот вопрос, исходят из того, соответствует ли данное растение целям хозяина или нет, полезно оно ему или вредно».

364. О борьбе с сусликами (овражками) / сост. В. А. Онуфриев ; Харьков. Губерн. Земство, Экон. отд. – Харьков : Тип. «Печатник» (Рыбная, 28), 1912. – 17, [1] с. : рис.

Анотації: «Составитель – агроном В. А. Онуфриев»; на титульній сторінці зазначено «С прибавлением главы «Нравы и образ жизни сусликов» В. Г. Аверина», але така глава у книзі відсутня.

Провенієнції: власницький напис «АУстин... (?)» 25/IV.25»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

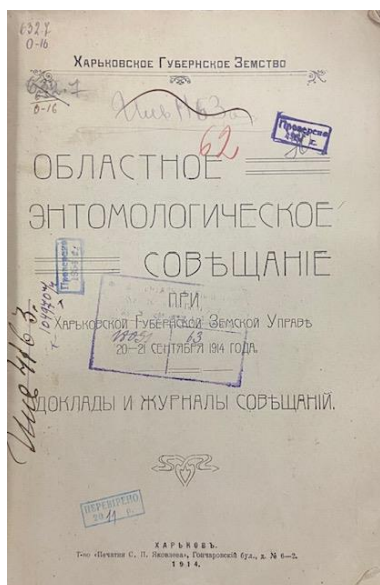

365. Обзор вредных насекомых Купянского уезда по наблюдениям 1905 года : отчет / [сост. И. В. Емельянов] ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская ул., № 5), 1906. – [4], 23, [1] с. : табл.

Анотация: «Печатать разрешаю. г. Харьков. За Губернатора, Вице-Губернатор Оленин».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передови: «По ходатайству Змиевского и Купянского уездных земств об организации борьбы с вредными насекомыми, предложено было губернской управой земскому собранию организовать постоянное энтомологическое бюро и ходатайствовать пред министерством земледелия об учреждении в г. Харькове областной энтомологической станции. Губернское земское собрание, в заседании 14 января 1905 г., не согласившись с предложением управы об организации постоянного энтомологического бюро, постановило открыть управе кредит в 2000 руб. для вознаграждения энтомологов, изъявивших желание заняться изучением жизни вредных для сельского хозяйства насекомых в пределах Харьковской губернии и выработкой мер борьбы с ними с тем, чтобы занятия этих лиц происходили под руководством университета или высших сельскохозяйственных институтов. ... Печатаемый ниже «Обзор вредных насекомых» представляет отчет энтомолога И. В. Емельянова, командированного управой для занятий в Купянском уезде».

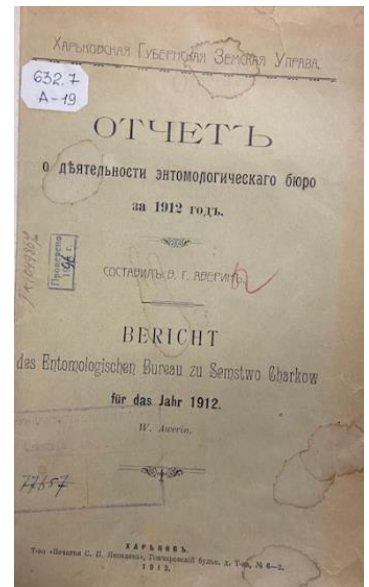
366. Областное энтомологическое совещание при Харьковской Губернской Земской Управе (г. Харьков, 20-21 сент. 1914 г.) : доклады и журналы совещаний / Харьков. Губерн. Земство. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. № 6-2), 1914. – [2], 89, [1] с. : табл. , IX табл.

На нараді прозвучали доповіді:

- О возможности иметь одноконные опрыскиватели русского производства / Евг. М. Васильев;
- Французские, Английские и Американские машиностроительные заводы, производящие лучшие типы опрыскивателей ; О некоторых новых

инсектицидах, могущих заменять у нас швейнфуртскую зелень; Результаты применения нового инсектицида хромово-кислого свинца / Я. Ф. Шрейнер;

- Ближайшие перспективы в технике борьбы с саранчевыми / Б. П. Уваров;
- Стеблевая совка [*Oria (Tapinostola) muscosa Hübn.*] в Екатеринославской губернии по данным 1914 года: распространение, биология, практика борьбы / Н. Н. Витковский;
- Сведения о массовом появлении мышей в южной и восточной части Хар. губ. и северной части Екатериносл. губ.; Биологические наблюдения над крапчатым сусликом (*Spermophilus guttatus Temm.*) / Б. С. Виноградов.

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Євген Михайлович Васильєв (1856–1921(1922)) – кандидат природничих наук, магістр зоології, в. о. ад'юнкт-професора, завідувач кафедри зоології та ентомології, викладав загальну та прикладну зоологію (1887–1903) у Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва. Закінчив фізико-математичний факультет Варшавського Університету. Наукові дослідження Є.М. Васильєв присвятив вивченню шкідників цукрових буряків. У 1903 р. покинув Ново-Олександрію та переїхав до містечка Смела, де потім довгі роки працював завідувачем Ентомологічної Станції Всеросійського Товариства Цукрозаводчиків.

367. Отчет о деятельности энтомологического бюро и обзор мероприятий по борьбе с вредителями за 1910 год / сост. В. Г. Аверин ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1913. – [2], 30 с. : табл.

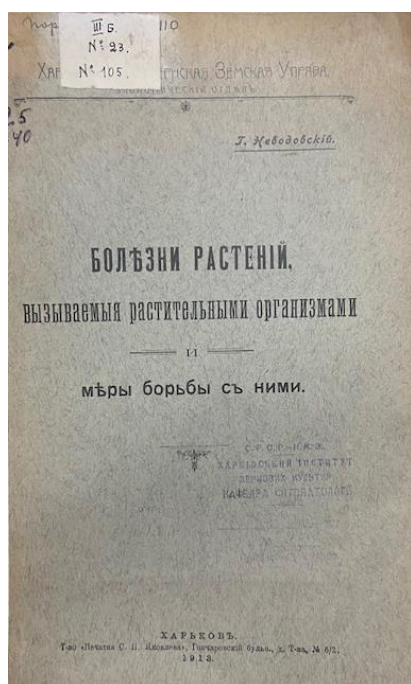
Анотації: «Отчет составил Помощник Губернского Энтомолога В. Г. Аверин»; на с. IV обкладинки реклама «Издания Энтомологического Бюро Харьковского Губернского Земства».

Провенієнції: печатки «Кабинет

экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Всеукраїнського Комуністичного сільськогосподарського університету ім. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В марте отчетного года заведывающий бюро И. В. Емельянов перешел на службу в Екатеринославское земство и уехал в Америку. Бюро фактически осталось без руководителя. В виду важности самого дела – своевременной постановки и организации борьбы с вредителями в губернии – по докладу чл. управы А. В. Глушкова управа предложила заведывание бюро Б. Н. Рожественскому, а в помощь ему для работы на местах, по примеру прошлых лет, решено было пригласить двух практикантов; из них студ. Харьковского университета В. А. Глазунов был командирован в Валковский уезд, а А. М. Курносов студент Киевск. Политехн. Института – в Волчанский уезд».

368. Неводовский Г. Болезни растений, вызываемые растительными организмами и меры борьбы с ними / Г. Неводовский ; предисл. А. Потебни ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6/2), 1913. – [2], VI, 55, [1] с. : рис.

Анотація: на с. IV обкладинки реклама «Издания Экономического Отдела Харьковского Губернского Земства».

Провенієнції: печатки «Курсы по семенному делу Харьковского Областного Сельскохозяйственного Союза Кооперативов», «Бібліотека Українського Комуністичного Сільськогосподарського Університету ім. Артема», «С.Р.С.Р.-Н.К.З. Харківський інститут

зерновых культур. Кафедра фітопатології», «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

З передмови: «Издавая настоящую брошюру, Харьковская Губернская Земская Управа имеет в виду пополнить весьма существенный пробел в популярной сельскохозяйственной литературе... Читатель найдет здесь в кратком и общепонятном изложении указание на те общие положения, которые лежат в основе применяемых в настоящее время способов борьбы с растительными паразитами. Но здесь-же он увидит, что многочисленность и разнообразие этих паразитов и способов борьбы с ними далеко не всегда дают возможность рядовому полеводу, огороднику или садоводу разобраться

самостоятельно во всех вопросах. Отсюда ясно, что здесь, как и при лечении человека и животных, необходима помощь специалистов и специальных учреждений».

Гаврило Степанович Неводовський (1874-1952) – український радянський міколог, фахівець з іржових і сажкових грибів.

Гаврило навчався в місцевій сільській школі, після чого вступив до Чернігівської духовної семінарії. Закінчивши семінарію 1895 р., з 1897 по 1903 рр. він викладав у земській школі. Написав один із перших українських букварів – «Українська Школа» (1908 р.).

Неводовський у 1903 р. вступив до Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. З 1905 по 1908 рр. працював у губернському земстві ґрунтознавцем. Потім, за пропозицією професора М. В. Цингера, вивчав мікологію. Він 1911 р. закінчив Новоолександрійський інститут, після чого два роки працював у Тифліському ботанічному саду.

З 1913 р. Неводовський – співробітник Смілянської міко-ентомологічної станції, після закриття якої у 1924 р. переїхав до Києва. У 1927-1930 рр. працював в Українському НДІ цукрової промисловості.

Неводовський у 1930 р. був звільнений з усіх посад і заарештований, після чого був засланий разом з дружиною в Казахстан. Там він працював у Казахському інституті захисту рослин в Алма-Аті. У 1933-1936 рр. викладав у Талгарському технікумі захисту рослин, після чого через хворобу отримав дозвіл переїхати до Москви на лікування. У 1940 р. Г. С. Неводовський став викладачем Томського лісового технікуму, згодом (1943 р.) – кандидат біологічних наук.

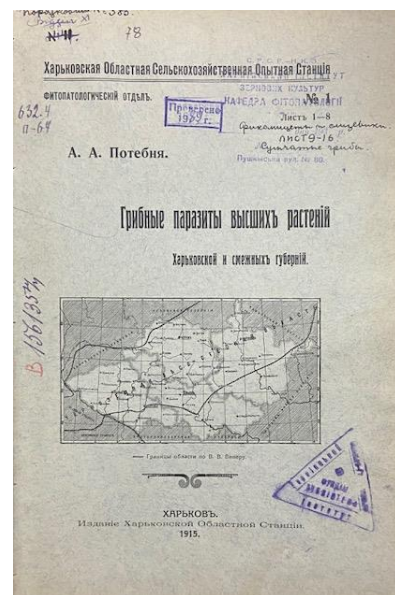
У вересні 1945 р. Неводовського повністю реабілітовано.

Основний гербарій Г. С. Неводовського передано Казахському державному університету.

369. Потебня А. А. Грибные паразиты высших растений Харьковской и смежных губерний / А. А. Потебня. – Харьков : Изд. Харьков. Обл. Ст. : Тип. «Мирный Труд» (Девичья ул. № 14), 1915. – [2], 251, [1] с. : рис., табл. – (Харьковская Областная С.-х. Опытная Станция. Фитопатологический Отдел ; № 1, лист 1-8 : фикомицеты и слизевики, лист 9-16 : сумчатые грибы).

Анотація: наприкінці книги реклама «Издания Областной Сельскохозяйственной Опытной Станции».

Провенієнція: печатки «С.Р.С.Р. – Н.К.З. Харківський інститут зернових культур. Кафедра

фітопатології. *Пушкінська вул. № 80*», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Андрій Олександрович Потебня (1870-1919) – український ботанік. Син відомого харківського вченого-філолога Олександра Потебні.

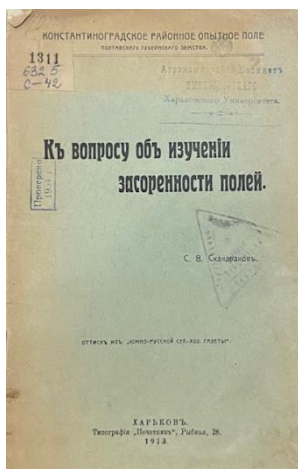
Андрій народився 1870 р. у Харкові. Він закінчив Харківський університет (1894 р.). В 1898-1903 рр. – ботанік-садовод у Никітському ботанічному саду, з 1903 р. – викладач Харківського університету, одночасно з 1913 р. – завідувач відділу фітопатології Харківської обласної сільськогосподарської дослідної станції.

Основні наукові праці вченого присвячені вивченню біології, морфології і систематики паразитичних грибів, зокрема аскоміцетів. Вивчаючи генетичні зв'язки між незавершеними та сумчастими грибами, Потебня вперше в Російській імперії при проведенні дослідів з плеоморфізму аскоміцетів застосував метод чистих культур.

370. Сербинов І. Я. Інструкція для збирання грибних, протозойних і бактеріальних захворювань насекомых / І. Я. Сербинов. – Харьков : «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв. д. Т-ва, № 6/2), 1914. – [2], 3, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Бюллетень о вредителях сельского хозяйства / изд. Харьков. Энтотомл. и Фитопатол. Бюро. 1914. № 6. Ноябрь.

Анотація: «Автор – Приват-доцент».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

371. Скандраков С. В. К вопросу об изучении засоренности полей / С. В. Скандраков ; Полтав. Губерн. Земство, Константиновгр. район. опыт. поле. – Харьков : Тип. «Печатник» (Рыбная, 28), 1913. – 20 с. – Отд. отт. из газ.: Южно-русская сельскохозяйственная газета.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У книзі, можливо, авторські виправлення (?).

Сергій Вячеславович Скандраков (1876-1953) – вчений-агроном, публіцист, краєзнавець.

Сергій навчався в Слуцькій і Мінській гімназіях, закінчив Московський сільськогосподарський інститут (1906 р.). Він брав участь у роботі Мінського товариства любителів витончених мистецтв. Скандраков публікувався в газеті «Мінський листок». Під час революції 1905-1907 рр. був членом Мінського комітету Білоруської соціалістичної громади, редактором-видавцем газети «Голос Білорусі». У 1907-1910 рр. Скандраков публікував політичні казки в

мінських газетах.

З 1911 р. – директор Красноградської дослідної станції в Полтавській губернії, з 1921 р. – білоруської агрономічної станції на Банцеровщині, професор БДУ, БСГА. Г. В. Скандраков працював у Інституті білоруської культури (1923-1925 рр., відповідальний секретар Центрального бюро краєзнавства) і Білоруського НДІ сільського та лісового господарства. Він був заступником голови Білоруського Вільно-Економічного товариства при Білоруському державному політехнічному інституті (1921-1922 рр).

1930 р. заарештований органами ДПУ БССР у справі «Спілки визволення Білорусі» та засуджений за постановою колегії ОДПУ СРСР за «антирадянську агітацію».

Скандраков – автор оповідання «Аграном Сэрадэля» (1924 р.), науково-популярних нарисів з агрономії, статей з краєзнавства. Був добре знайомий з Янкою Купалою і Якубом Коласом, листувався з Володимиром Короленком.

372. Степовик О. Оповідання про комах. Яка од їх користь або шкода в господарстві / О. Степовик. – 2-ге вид., випр. – Харків : Друкарня Н. В. Петрова (Рибна вулиця, № 32), 1910. – 140, [2] с., 46 мал.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Дехто може погадає, що про такі тварючки, як-от комахи, нічого й розмовляти, що це одна дурниця. От же згадаймо, хіба мало є таких комах, що нам або велику шкоду роблять, або, навпаки, великий пожиток та користь дають? Невже про таких не варт повести розмову? Ті, що роблять нам шкоду, то наші вороги, а корисні нам – приятелі».

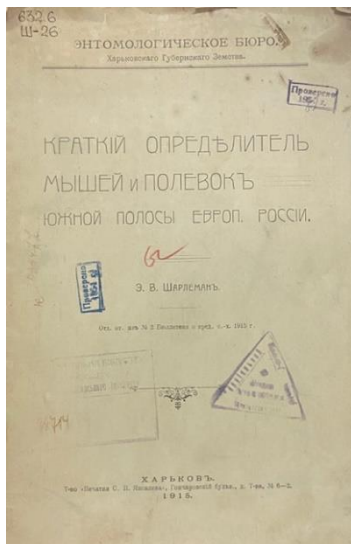

Олександр Федорович Комаров (псевдонім – О. Степовик) (1842-1918) – український публіцист.

Олександр закінчив у 1869 р. природниче відділення фізико-математичного факультету Імператорського Харківського університету. Вчителював у Рівенській гімназії. Згодом з 1876 р. – викладав у Білгородському учительському інституті. У 1883-1902 рр. – працював інспектором та директором народних училищ у Воронежській губернії, а 1902-1905 рр. – очолював Білгородський учительський інститут.

Після цього переїхав до Харкова. Брав активну участь у діяльності Благодійного товариства видання загально-корисних і дешевих книг для народу, очолюючи в ньому українську секцію.

Автор книг: «Оповідання про комах. Яка од їх користь або шкода в господарстві» (1882 р.), «Лихі потайні хлібоїди і хлібний комарик та шведська муха» (1899 р.), «Про городину» (1899 р.), «Корисні звірятка (кажан, їжак та зінське щеня)» (1899 р.; 2-ге видання вийшло 1902 р. під назвою «Кажан, їжак та кріт. Корисні звірятка»), «Про садовину та ягідні куці» (1909 р.), «Оповідання про рослини» (1909 р.). Своїми творами О. Комаров започаткував жанр української науково-художньої літератури. Написав кілька шкільних підручників – «Арифметичний, або щотний задачник. Ч. 2. Прості дроби та десятичні» (1906 р.), «Арифметика, або Щотниця задля самоосвіти й школи. Ч. 1. Цілі числа» (1908 р.) і методичних посібників, які багаторазово перевидавалися.

373. Шарлеман Э. В. Краткий определитель мышей и полевок южной полосы Европ. России / Э. В. Шарлеман ; Харьков. Губерн. Земство, Энтотомл. Бюро. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва. № 6-2), 1915. – 12 с., IV табл. рис. – Отд. отд. из изд.: Бюллетень о вредителях сельского хозяйства. 1915. № 2. – Библиогр.: с. 12.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В последние годы из южных губерний нашего отчества начали поступать сведения о массовом размножении "мышей". В 1914 году это размножение местами приняло размеры настоящего народного бедствия – "мышьиной напасти"».

Рослинництво

374. Брунст В. Э. Кукуруза : практ. рук. к её возделыванию и использованию / В. Э. Брунст. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Серг. пл., д. Кузнецова), 1909. – 105, [1], II с. : рис., табл.

Провенієнції: печатки «Вятская губернская публичная библиотека им. А. И. Герцена», «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка», «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Читацькі помітки.

Цитата з тексту: «Несмотря на то, что кукуруза издавна имеет у нас репутацию очень урожайного растения и при том хорошо выносящего наш засушливый климат, значение её в нашем земледелии довольно ограничено и самые урожаи, с средним близки к урожаям колосовых, что указывает на то, что кукуруза в наших хозяйствах в общем не получает правильного применения и не дает того, что она могла бы давать при ином отношении к её возделыванию».

Віктор Емільович Брунст (1864-1932) – учений-агроном, педагог та громадський діяч.

Автор багатьох наукових праць, у тому числі написаних за кордоном. Після кількох років перебування на військовій службі вийшов у відставку і вступив до Петрівської сільськогосподарської академії, яку закінчив у 1899 р.

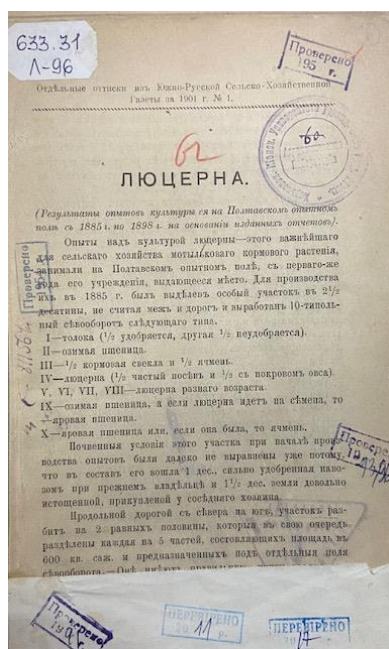
Керував мастками в Катеринославській та Харківській губерніях, вносячи інновації у ведення сільськогосподарських робіт. Брунст – один із досвідчених засновників сільськогосподарських станцій: Сумської, Харківської, Іванівської. З 1906 р. був губернським агрономом у Харківській губернії та директором Харківського землеробського училища. Згодом він переїхав до Санкт-Петербурга, де завідував кафедрою агрономічної допомоги у Стебутівському інституті сільського господарства (з 1920 р. – Петроградська сільськогосподарська академія ім. І. А. Стебута, нині Санкт-Петербурзький державний аграрний університет).

З 1909 р. В. Е. Брунст був співробітником департаменту землеробства Головного управління землеустрою та землеробства. Одночасно з державною службою керував діяльністю Петербурзького центрального сільськогосподарського товариства. У 1916 став товаришем голови І-го відділення Вільного економічного товариства, директором агрономічних курсів Петроградського Товариства народного університету,

член Конституційно-демократичної партії. Після Лютневої революції – директор департаменту сільськогосподарських машин Міністерства продовольства. Не підтримавши Жовтневу революцію, Брунст у роки Громадянської війни виїхав на Україну. Товаришував з міністром землеробства в уряді гетьмана П. П. Скоропадського у 1918 р. Потім до кінця життя перебував в еміграції: з 1921 р. жив у Софії (Болгарія), з 1922 р. жив і працював у Празі (Чехословаччина), де займався громадською та педагогічною діяльністю. Був членом софійської групи Партії народної свободи та членом Ради Товариства єднання росіян у Болгарії. Працював професором Російського інституту сільськогосподарської кооперації в Празі, де читав курс лекцій із загального та часткового тваринництва, вів семінар з техніки олійного виробництва та молочного господарства, очолював кафедру тваринництва. Викладав у Чеському комерційному інституті (нині Празький економічний університет) та керував гуртком із вивчення агрономії при Російському народному університеті. 1925 р. вчений у складі місії Ліги Націй здійснив поїздку Південною Америкою, вивчаючи сільське господарство Аргентини, Бразилії, Парагваю, Уругваю. Підсумки виконаної роботи він узагальнив у спеціалізованих журналах «Хутір», «Господар», «Російський землероб», «Землеробство».

Віктор Емільович Брунст на запрошення чехословацького уряду консультував працівників Міністерства землеробства з питань агрономії та селянського господарства. У 1929 р. наукові кола російської еміграції та чеська громадськість урочисто відзначили 40-річний ювілей його агрономічної та громадської діяльності.

375. Забаринский П. Люцерна: (результаты опытов культуры её на Полтавском опытном поле с 1885 г. по 1898 г. на основании изданных отчетов) / П. Забаринский. – Харьков : Тип. И. Варшавчика (Николаевская ул., № 3), 1901. – 57, [1] с. : табл. – Отд. отт. из газ.: Южно-Русская Сельскохозяйственная Газета. 1901. № 1.

Анотація: «Дозволено цензурою. Харьков, 2-го Июля 1901 г.».

Провенієнції: печатки «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Опыты над культурою люцерны – этого важнейшего для сельского хозяйства мотылькового растения, занимали на Полтавском опытном поле, с первого же года его учреждения, выдающиеся

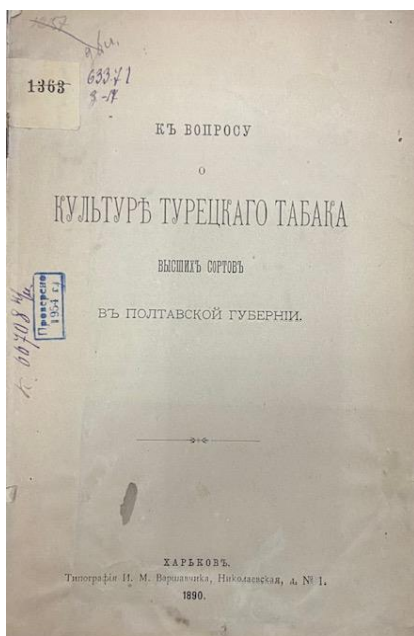
место. Для производства их в 1885 г. был выделен особый участок в 2 ½ десятины, не считая меж и дорог и выработан 10-польный севооборот...».

Петро Ахіллесович (Ахілович) Забаринський (Заборинський) (1857-1915) – учений-ентомолог, агроном і тваринник.

Петро народився у Полтаві, в сім'ї державного та громадського діяча.

Він закінчив Полтавську гімназію, потім природне відділення Імператорського Новоросійського університету.

Забаринський брав активну участь у працях Одеської ентомологічної комісії, склав кілька звітів про діяльність комісії у Бессарабській, Катеринославській, Полтавській, Таврійській та Херсонській губерніях. У Харківській губернії вивчав посіви на дослідних полях та тваринництво. Був членом Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії. З 1888 по 1896 рр. – редактор журналу «Записки Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії».

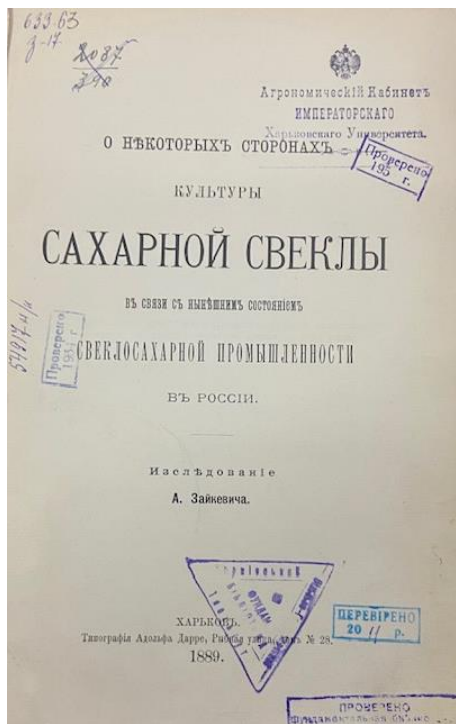
376. Зайкевич А. Е. К вопросу о культуре турецкого табака высших сортов в Полтавской губернии : доклад Полтав. О-ву Сел. Хоз-ва / А. Е. Зайкевич. – Харьков : Тип. И. М. Варшавчика (Николаевская, д. № 1), 1890. – 15 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. Харьков, Июня 20 дня 1890 года»; «Автор – профессор А. Е. Зайкевич».

Провенієнція: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від автора: «На Харьковской Всероссийской сельскохозяйственной выставке, происходившей осенью 1887 года, в группе предметов табаководства выставлены были, между прочим, образцы турецкого табака, представленные И. О. Рубинштейном. Образцы эти своим хорошим видом и доброкачеством обратили на себя внимание экспертов и заслужили одобрение».

Дослідивши цікаві й важливі факти для вітчизняного розвитку культури тютюну, у 1890 р. А. Є. Зайкевич видав брошуру «До питання про культуру турецького тютюну вищих сортів у Полтавській губернії», в якій вказав шляхи покращення культури місцевого тютюну.

377. Зайкевич А. Е. О некоторых сторонах культуры сахарной свеклы в связи с нынешним состоянием свеклосахарной промышленности в России : исследование / А. Е. Зайкевич. – Харьков : Тип. А. Дарре (Рыбная улица, дом № 28), 1889. – [2], II, 136, [2] с.

Анотация: «По определению Физико-Математического Факультета, состоявшемуся 18-го Апреля 1888 г., печатать разрешается. Декан П. Степанов».

Провенієнції: у кн. з інв. № 54917 власницький перепліт з вигравірованим написом «С чувством глубокого почтения отъ Автора»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського

Сільсько-Господарського Інституту»; книга з інв. № 66738 – ймовірно коректурний примірник [авт. виправлення?].

Цитата з тексту: «Свеклосахарное производство всегда и везде стояло в тесной связи с сельским хозяйством и не нужно доказывать, что введение культуры сахарной свеклы имело весьма важное значение для прогресса сельского хозяйства тех областей России, где свекло-сахарная промышленность утвердилась и достигла более или менее значительного развития. Несмотря однако же на такое ее значение и, по-видимому, цветущее состояние, промышленность эта не стоит у нас на прочных основаниях. Развившись при посредстве покровительственной системы, она не раз переживала уже экономические кризисы, отражавшиеся в ее области упадком цен на вырабатываемые ею продукты».

Из самого початку своєї наукової діяльності А. Є. Зайкевич добре усвідомлював важливість бурякосіяння в Україні і тому, насамперед, зосередив свою увагу на проблеми селекції й агротехніки цукрових буряків як найважливішої технічної культури. Великою заслугою вченого є розробка й впровадження у виробництво рядкового способу внесення мінеральних добрив, який виявився економно вигіднішим, ніж розкидний спосіб. Він розробив принцип конструкції комбінованої тукової сїялки, проаналізував та узагальнив дослідження дії різних добрив. Багато успіхів було досягнуто А. Є. Зайкевичем у покращенні вітчизняних сортів цукрового буряку. Ці здобутки були узагальнені вченим у його брошурі «О некоторых сторонах культуры сахарной свеклы в связи с нынешним состоянием свеклосахарной промышленности» (1889 р.).

378. Зайкевич А. Е. Об исследовании культуры русских пшениц / А. Е. Зайкевич. – Харьков : Тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова (Рыбная, № 30), 1891. – 12 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. Харьков. 11 Сентября 1891 года».

Провенієнції: печатка «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом Трудящихся Женщин», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Нет сомнения, что жизнь в конце концов и сама разрешит те затруднения, в которые теперь поставлено наше сельское хозяйство, в этом убеждает нас опыт прошлого; но нет сомнения также и в том, что представление на волю случая всего, что волнует и заботит сельскохозяйственные сферы, не может быть оправдано с точки зрения народных интересов. То, что при одних условиях могло бы свершиться скоро, при других произойдет только медленно, поздно, а это при громадных размерах нашей территории, при огромном числе рук, которые на ней трудятся, и тесной связи земледелия с производительными силами страны значило бы или обогатиться или понести неисчислимые потери. ... К числу вопросов, интересных в научном отношении и важных в практическом, принадлежит вопрос об исследовании культуры пшеницы. Постоянные недороды яровых пшениц, колеблющиеся урожаи, при чем один урожайный год сменяется рядом лет неурожайных, значительно ослабляют то значение, какое могла бы иметь культура этого ценного растения как для хозяйств того района, где по климатическим условиям она может занимать в полеводстве главное место, так и для нашей общей экономии».

При вивченні "культури російських пшениць" Анастасій Єгорович прийшов до висновку, що «ми маємо прекрасний матеріал для розведення незрівнянно більш стійких пшениць, ніж ті іноземні сорти, що надходять до нас із Заходу». Крім того, широкий діапазон наукових інтересів Анастасія Єгоровича захопив і такі досить рідкісні на той час рослини, як соняшник, соя та лялеманція, а чотирьохрічні польові дослідження з англійською м'ятою в умовах Полтавщини призвели до того, що м'ята стала однією із найважливіших ефіроолійних рослин, а виробництво м'ятної олії – важливою галуззю сільськогосподарської промисловості в Україні.

Виключно великий внесок вченого в агрономію культури кормових, і в першу чергу бобових рослин. У 1903 р. методом перехресного запилення дикої української жовтої люцерни із синьою американською люцерною Грим він створив гібридну люцерну, яка в порівнянні з місцевими давала значно

більший врожай сіна, відрізняючись гарною облистянстю, стійкістю до грибних хвороб.

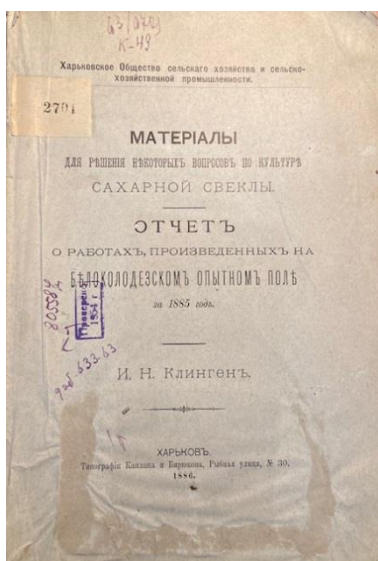
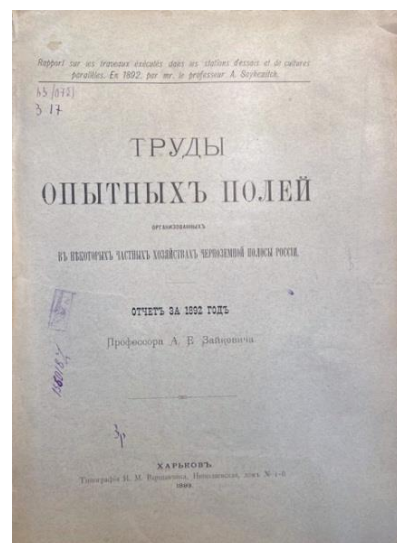
379. Зайкевич А. Е. Труды опытных полей организованных в некоторых частных хозяйствах Черноземной полосы России. Отчет за 1892 год. – Харьков : Тип. И. М. Варшавчика (Николаевская, дом № 1-й), 1893. – [4], 100 с. : табл. – Тит. л. рус., фр.

Анотації: «Дозволено цензурою. Киев. 14-го Июля 1893 года»; на с. IV обкладинки реклама видань «Труды опытных полей организованных в некоторых частных хозяйствах Харьковского района».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

В одному з примірників видання знайдено рекламний буклет «Типография, литография и переплетное заведение Исаака Моисеевича Варшавчика в Харькове».

Із передмови: «Благодаря инициативе Графа В. А. Бобринского, в феврале прошлого 1892 года между некоторыми сахарозаводчиками и сельскими хозяевами состоялось соглашение об открытии в их имениях опытных полей для производства опытов по культуре сахарной свеклы, причем материальную часть осуществления организации опытов приняли на себя как хозяева тех Имений, где опытные поля устраивались, так и Бюро представителей сахарозаводчиков в Киеве. Исходным пунктом для предпринятых работ избран был ближайший очередной вопрос свекольной культуры – определение достоинства свекловичных семян заграничных и внутреннего производства, встречающихся на нашем семенном рынке».

380. Клингген И. Н. Материалы для решения некоторых вопросов по культуре сахарной свеклы : отчет о работах, произв. на Белоколодезском опыт. поле за 1885 г. / И. Н. Клингген ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва и С.-х. Пром-сти. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная улица, № 30), 1886. – 39 с. : табл.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

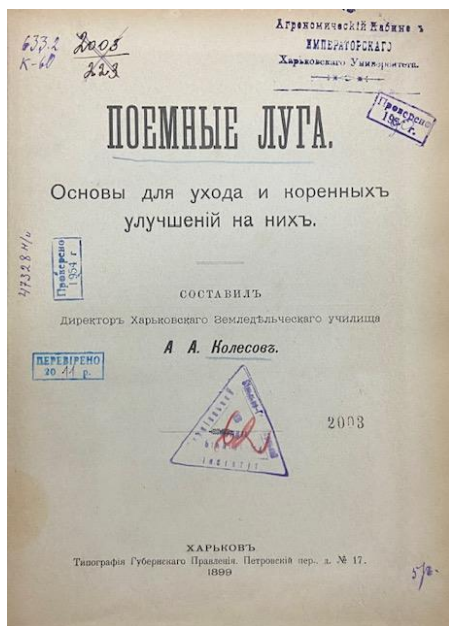
Цитата з тексту: «В 1883 и 1884 гг. в ряду других был особенно выдвинут вопрос о выборе наиболее соответствующего для местных условий

сорта свеклы и для опытов было отведено самое обширное место в поле».

Іван Миколайович Клінген (1851-1922) – учений, агроном, агробіолог, метеоролог, спеціаліст з субтропічних культур, один із основоположників чайної промисловості Росії. Він вніс науково-практичний внесок у розвиток методів травосіяння, бджільництва та запилення конюшини. Клінген – популяризатор природничих та сільськогосподарських наук, видатний організатор сільськогосподарських підприємств, громадський діяч, дійсний статський радник. Учень І. А. Стебута.

Іван у 1869 р. закінчив зі срібною медаллю 4-ту Московську гімназію. У 1870 р. він вступив до С.-Петербурзького університету на фізико-математичний факультет (відділення природничих наук). Після другого курсу повернувся до Москви і вступив до Петрівської землеробської та лісової академії, теоретичний курс якої закінчив у 1876 р. Практичний курс проходив у Вовчанському повіті Харківської губернії. Клінген у 1878 р. захистив кандидатську дисертацію, представивши роботу з сільськогосподарсько-статистичного опису Вовчанського повіту, опубліковану в 1882 р.

І. Клінген працював управляючим маєтком А. А. Скалона Білий Колодязь, Вовчанського повіту, Харківської губернії (1878-1886). Ним були запроєктовані і в короткий час впроваджені різноманітні сівозміни, в основу яких покладено форми трипільного або чотирипільного господарства. Влаштував зразкову метеорологічну станцію для спостережень за температурою ґрунту, сонячною радіацією, опадами. Потім працював управителем у маєтку Корсунь, Канівського повіту, Київської губернії (1886-1888 рр.).

381. Колесов А. А. Поемные луга. Основы для ухода и коренных улучшений на них / А. А. Колесов. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (Петровский пер., д. № 17), 1899. – [6], VI, 143, III с. : табл., рис., прил.

Анотації: «Автор – директор Харьковского Земледельческого училища», «Дозволено цензурою. Харьков, 17 Февраля 1899 года».

Провенієнції: штамп на корінці палітурки «Агр. Лоб. И.Х.У.»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Замість передмови: «Во владении Харьковской земледельческой фермы и училища находится 112½ десятин поемных лугов, лежащих в

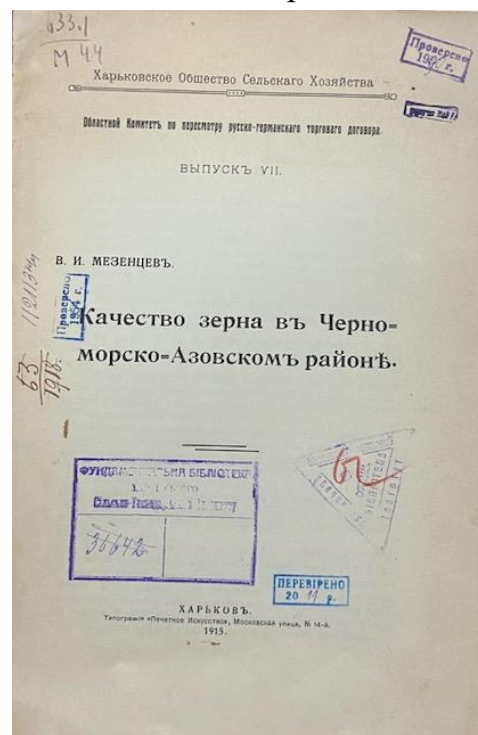

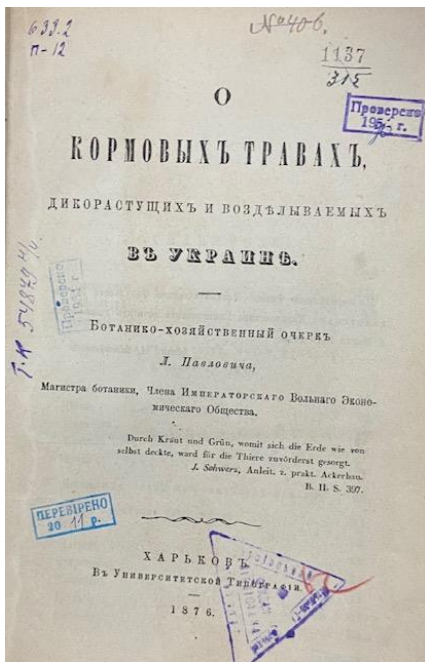
районе реки Лопань. ... В 1848 г. соседний землевладелец, г. Калиниченко, из своего обширного имения продал в казну под учреждение сельскохозяйственной фермы около 400 десятин, совершенно бездоходных и представлявших собою то бугроватые сыпучие пески, то болота, то, наконец, заросшие кустарниками, кочковатые и заболоченные луга в долине реки Лопань. Со времени учреждения сельскохозяйственной казенной фермы, на лугах её были сделаны коренные улучшения. ... Только с 1880 года Харьковская ферма стала получать ежегодные доходы и скапливать из них специальный (запасный и мелиорационный) капитал... Затем, только с недавнего времени начались внимательные и более правильные и точные наблюдения метеорологические, почвенные, ботанические, фенологические и другие. В дальнейшем я намереваюсь изложить настоящее состояние фермского поемного луга, его топографию, его почвы и флору и его возможные и желательные улучшения».

382. Мезенцев В. И. Качество зерна в Черноморско-Азовском районе / В. И. Мезенцев ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (Московская улица, № 14-й), 1915. – 20 с. : табл., прил. (IX табл.). – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора ; вып. 7).

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Французские мукомолы и хлебопеки находят, что, если мука содержит менее 10 % сухой клейковины, то она не годится для хлебопечения. Количество клейковины в зерне зависит от многих условий: сорта, климата, почвы и условий произрастания. Сухой континентальный климат способствует накоплению клейковины. Южно-русские пшеницы обладают высоким содержанием клейковины и иностранные мукомолы для получения хорошей муки считают необходимым примесь русской пшеницы к пшеницам других стран».

383. Павлович Л. О кормовых травах, дикорастущих и возделываемых в Украине : ботан.-хоз. очерк / Л. Павлович. – Харьков : В Унив. Тип., 1876. – XIII, [1], 234 с. – Библиогр.: с. XI-XIII.

Анотації: «По определению Физико-Математического Факультета Императорского Харьковского Университета печатать дозволяется. 4 Марта 1876 года. Декан А. Масловский», «Автор – магистр ботаники, член Императорского Вольного Экономического Общества».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека

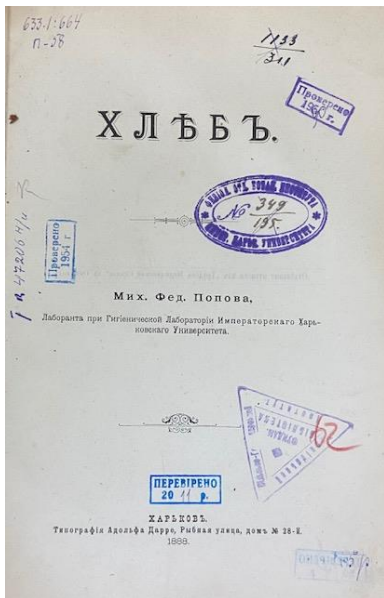
Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Агрон. Лабор.».

Читацькі помітки.

Із передмови: «Я буду очень доволен, если, относительно кормовых трав Украины, очерк мой будет служить для желающих надлежащим к этому пособием. Но так как кормовые травы представляют интерес не для одних только сельских хозяев, но и для таксаторов, а больше еще для ветеринаров, коим часто приходится обращать внимание на качество корма, как на предмет первостепенной важности в гигиеническом отношении, то я надеюсь, что и они найдут в моем труде небесполезные для себя указания».

Із закінчення: «Повсюду, как мы видели в историческом очерке, травосеяние вводилось постепенно, но везде оказало свои благодетельные последствия. Можно предполагать, что и для сельского хозяйства Украины, быть может в близком будущем, оно принесет не меньшую пользу».

Цікава цитата з тексту: «История учит нас, что травосеяние – дело не легкое, что, напротив, оно представляет, так сказать, самую высшую форму полевой культуры и требует со стороны хозяина не только достаточных средств и знания, но и энергетических усилий и постоянства, так как в этом сложном деле неудачи неизбежны. Без сознательной любви к делу, без средств, без знания успех здесь невозможен. Необходимое же знание в этом деле приобретает преимущественно собственным опытом. Вот почему все наблюдения и опыты, произведенные даже в небольших размерах, могут оказаться впоследствии важными и полезными».

384. Попов, Мих. Фед. Хлеб / М. Ф. Попов. – Харьков : Тип. А. Дарре (*Рыбная улица, дом № 28-й*), 1888. – [2], 152 с. : табл., 2 табл. рис. – Отд. отт. из изд.: Труды Медицинской Секции. 1886.

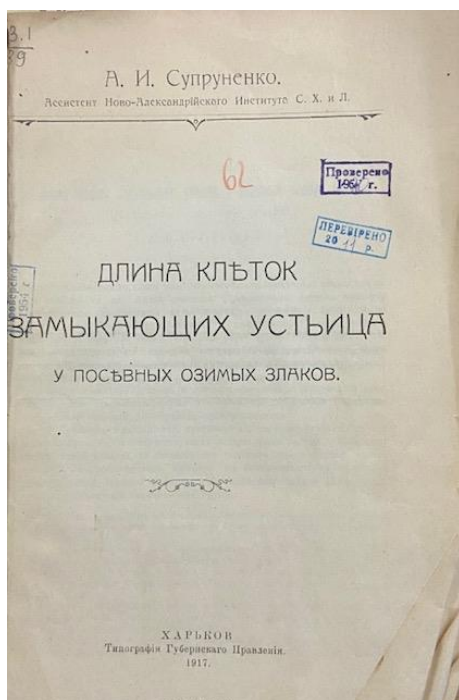
Анотація: «Автор – лаборант при Гигиенической Лаборатории Императорского Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета»; «Физиологический Отдел Ботанического Института Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Агр. Лаб.

И.Х.У.».

Від автора: «Считаю приятным долгом выразить свою искреннюю и глубокую благодарность уважаемому проф. Иринархию Полихрониевичу Скворцову за советы и любезное разрешение широко пользоваться средствами Гигиенической Лаборатории при исполнении настоящей работы. Многими указаниями в области растительных энзим я обязан проф. Ал. Як. Данилевскому, за что и приношу ему свою благодарность».

Цитата з гл. 6 «Состав хлеба»: «При исследовании хлеба, на ряду с определением составных его частей, важное значение имеет описание наружных признаков. В нем, как пищевом веществе, высоко ценятся такие внешние качества, как свойство корки, порозность мякиша, приятный вкус, аппетитный букет и т.д. и изучение этих качеств, особенно если оно сопровождается численным выражением, может дать хорошие точки опоры для суждения о достоинстве хлеба».

385. Супруненко А. И. Длина клеток замыкающих устьица у посевных озимых злаков / А. И. Супруненко. – Харьков : Тип. Губерн. Правления, 1917. – 13, [1] с. – Отд. отт. из кн.: Труды Учебно-опытного Поля и Лаборатории Общего Земледелия Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Вып. 2. – Рез. фр.

Анотація: «Автор – Ассистент Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства».

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Александру Алексеевичу Алову отъ автора»; печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-

Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Культивируемые злаки мало изучены с анатомической точки зрения и в особенности для целей селекции. Сравнительно недавно началось анатомическое исследование культувируемых растений с прикладными заданиями, причем особенным вниманием пользовались устьица и величины клеток листа. ... в настоящей статье, путем анализа, по возможности большого числа сортов, автору хотелось систематизировать матерьял по ботаническим группам, для уяснения общей картины распределения величины клеток, замыкающих устьица у различных ботанических групп».

Олександр Ілліч Супруненко (?) – вчений-агроном I розряду, старший асистент кафедри загального землеробства Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва з 1914 р.

386. Труды Сети коллективных опытов с минеральными удобрениями в Екатеринославской губернии / Екатеринослав. Губерн. Земство. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (*Клещевский пер., № 3*), 1910.

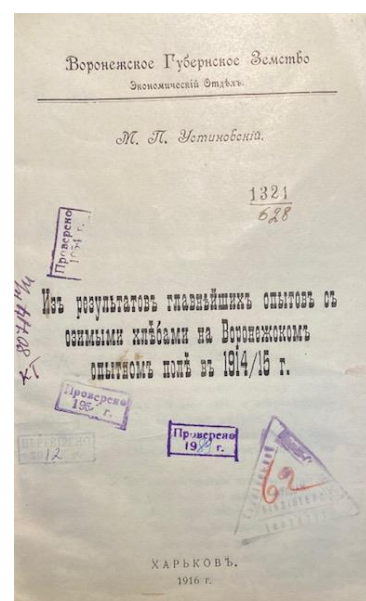
Вып. 1, ч. 2 : Цифровой материал по опытам на летучих участках / сост. М. М. Вольф. – IV, 306 с. : табл.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

387. Устиновский М. П. Из результатов главнейших опытов с озимыми хлебами на Воронежском опытном поле в 1914/15 г. / М. П. Устиновский ; предисл. С. К. Чайнова ; Воронеж. Губерн. Земство, Экон. Отд. – Харьков, 1916. – [2], IV, 28 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У тексті численні виправлення, можливо коректурний примірник(?).

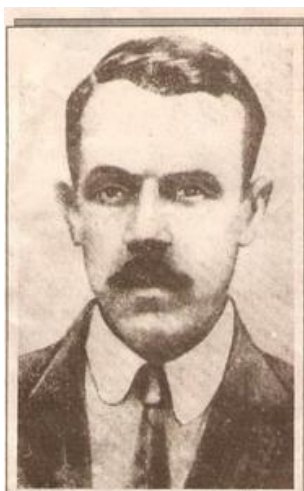
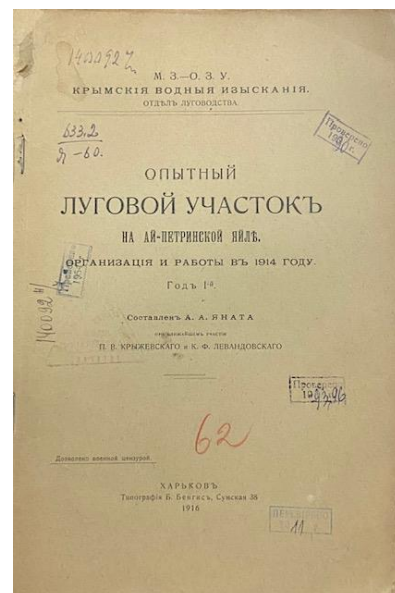

388. Яната А. А. Опытный луговой участок на Ай-Петринской яйле. Организация и работы в 1914 году / А. А. Яната ; при ближайшем участии П. В. Крыжевского, К. Ф. Левандовского ; М.З. – О.З.У., Крым. водн. изыскания, Отд. Луговодства. – Харьков : Тип. Б. Бенгис (Сумская 38), 1916. – 124 с. : табл., прил. – (Год 1-й).

Анотація: «Дозволено военной цензурой».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Водный вопрос в Крыму – вопрос очень острый для наиболее богатой по природе и наиболее ценной в хозяйственном отношении горной части Крыма. Как вопрос острый, живо затрагивающий непосредственные интересы местного населения, он имеет уже длинную историю и возник с незапамятных времен; около водного вопроса в Крыму создалось своеобразное местное обычное право, создался ряд местных интересных традиций, стремящихся урегулировать, главным образом, пользование водой».

Олександр Алоїзович Яната (1888-1938) – український агроном і ботанік чеського походження, дійсний член АН УСРР.

Його батько Алоїз Яната, за національністю чех, учасник чеського визвольного руху – емігрував в Україну, мати Марія Фортман – з російських німців.

Олександр навчався у приватній підготовчій школі, а потім у реальному училищі. З перших років навчання свідомо та серйозно зацікавився спочатку ентомологією, а особливо – ботанікою. Після закінчення реального училища він вступив одночасно до Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва та на агрономічний відділ Київського політехнічного інституту.

Студентські роки він провів у Києві, досить часто приїздив до Миколаєва та продовжував свої дослідження: збирав гербарії, займався обстеженням фауни комах околиць Миколаєва, вивчав флору околиць міста.

1906 р. Яната створив студентський гурток природознавців, а влітку 1907 р. – Миколаївське товариство любителів природи. Полюбляючи ботаніку з дитинства, Олександр Алоїзович все життя був активним діячем різних громадських природничо-наукових організацій – Кримського товариства природознавців, Харківського товариства ім. Квітки-Основ'яненка, пізніше – Українського ботанічного товариства.

У 1905-1910 рр. О. Яната керував підпільною друкарнею, був одним з лідерів Миколаївської організації РСДРП, за що відбував покарання у Лук'янівській тюрмі. Однак після жовтневого перевороту 1917 р. Яната не тільки відійшов від політики, але і порвав відносини з більшовиками. Людина, в жилах якої не текло ні краплі української крові, став щирим патріотом землі, яка дала притулок його батькові. У документах він писав: «Українець (з чехів)».

Після революції Яната повністю присвятив себе науці. Разом із академіком В. І. Вернадським стає фундатором і керівником Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України при НКЗС у 1918-1927 рр. У 1920 р. викладач новоствореного Київського сільськогосподарського інституту на кафедрі захисту рослин по курсу «бур'яни та заходи боротьби з ними». З 1922 р. очолює кафедру сільськогосподарської ботаніки цього ж інституту. Заступник голови СГНКУ та засновник і директор Інституту насіннізнавства (1922). Того ж року увійшов до Оргкомітету по створенню Грунтознавчого Комітету України. Разом із СГНКУ у 1924 р. переїжджає до Харкова. **За сумісництвом стає членом Правління та проректором академічної частини Харківського сільськогосподарського інституту ім. Х. Раковського і очолює кафедру ботаніки цього вишу.**

О. Яната – організатор багатьох природничих журналів: «Вісник сільськогосподарської науки», «Український ботанічний журнал», «Праці сільськогосподарської ботаніки», «Вісник природознавства».

Яната завжди находив час для природоохоронної діяльності, ставши на кінець 20-х років зіркою першої величини у природоохоронному русі України. Та особливо багато корисного у справі збереження природи О. А. Яната зробив на посту голови Комісії з охорони природи Сільськогосподарського наукового комітету Наркомату землеробства УСРР. У 20-х роках Наркомзем був органом, що активно впливав на охорону природи, завідував рибним, лісовим, мисливським господарством, йому підпорядковувались заповідники Асканія-Нова, Приморські, Канівський, Конча-Заспа.

Відомо, що він активно підтримав у 1923 р. ідею організації Канівського заповідника, відстоював від знищення в 1928 р. заповідник Хомутівський степ. Але особливо багато зусиль він доклав на захист від постійних посягань господарників заповідника Асканія-Нова, де він працював науковим консультантом. 1933 р. Олександр Алоїзович представляв Український комітет охорони пам'яток природи в Москві, на Першому Всесоюзному з'їзді з охорони природи.

1933 р. постановою президії Української сільгоспакадемії Олександра Янату за «протягування» буржуазних теорій «у боротьбі з бур'янами» знімають з роботи в Інституті захисту рослин, його заарештувано та засуджено на п'ять років у виправних таборах. Стверджували, що вчений в таборі на Соловках працював агрономом-фітопатологом сільгоспу й

намагався проводити наукові дослідження, шукаючи способи ефективної боротьби зі шкідниками рослин.

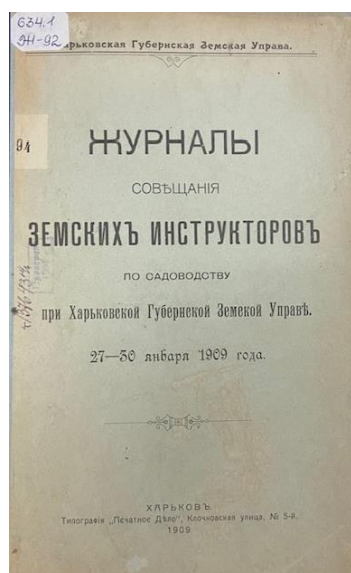
Термін виروку Янати закінчувався, але його продовжили ще на п'ять років. Це виявилось занадто для вченого з туберкульозом і хворим серцем. Етапу до магаданських таборів він не витримав. Помер Олександр Алоїзович Яната 3 червня 1938 р. Реабілітовано вченого 1964 р. завдяки клопотанню «Української радянської енциклопедії» і заступництву його учнів – професорів М. Клокова та М. Котова.

Блискучий вчений, в особистості якого гармонійно поєдналися риси дослідника, просвітника, педагога, О. А. Яната зробив чималий внесок у ботаніку, агрономію, історію науки, українську ботанічну термінологію.

Професору Янаті належить величезна кількість наукових праць. Бібліографія його праць ще не створена, але загальна кількість їх, очевидно, не менше 300 або навіть 500. Наукову спадщину О. Янати значною мірою втрачено. З 1938 р. по кінець 1960-х рр. за наказом Головліту СРСР всі книжки вченого мали бути вилучені з бібліотек. Однак, у пам'ять про нього залишилися заповідники, ботанічні сади, журнали та наукові установи, які діють й досі. Залишився необхідний для становлення нації досвід життя винятково благородної і цілісної у своїх переконаннях людини, великого патріота.

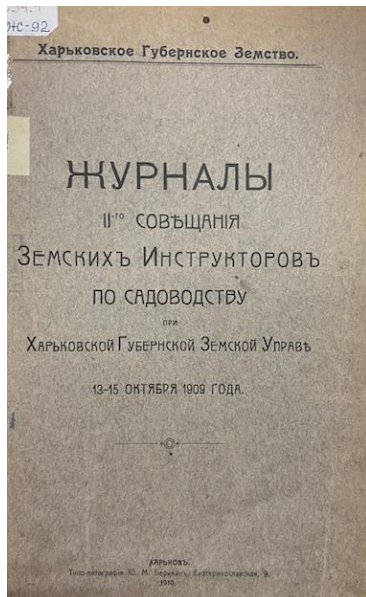
Плодівництво

389. Журналы Совещания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 27-30 января 1909 года / Харьков. Губерн. Земская Управа. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская улица, № 5-й), 1909. – [4], 93, [1] с.

Анотація: «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

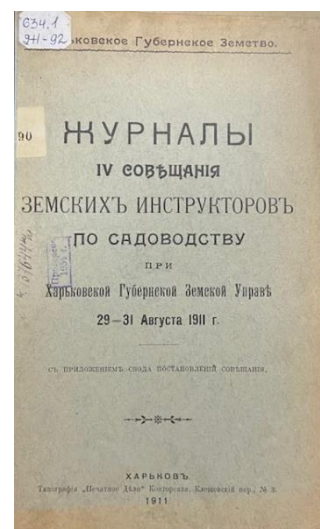
390. Журналы II-го Собрания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 13-15 октября 1909 года / Харьков. Губерн. Земство. – Харьков : Типо-литогр. Ю. М. Беркман (Екатеринославская, 9), 1910. – [4], 170, [2] с. : табл.

Анотація: «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

391. Журналы IV Собрания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 29-31 августа 1911 года. С приложением свода постановлений Собрания / Харьков. Губерн. Земство. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер., № 3), 1911. – [4], 95, [1] с.

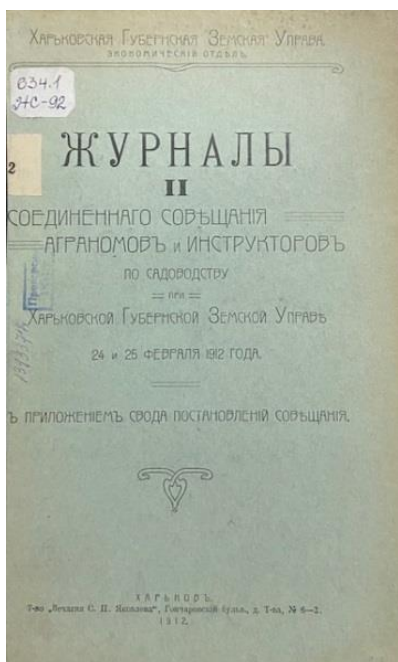
Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

392. Журналы V Собрания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 22-25 февраля 1912 года. С приложением свода постановлений Собрания / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1912. – [2], 191, [1] с. : табл.

Анотація: «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

393. Журналы II Соединенного Совещания агрономов и инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 24 и 25 февраля 1912 года. С приложением свода постановлений Совещания / Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6-2), 1912. – 42 с. : табл.

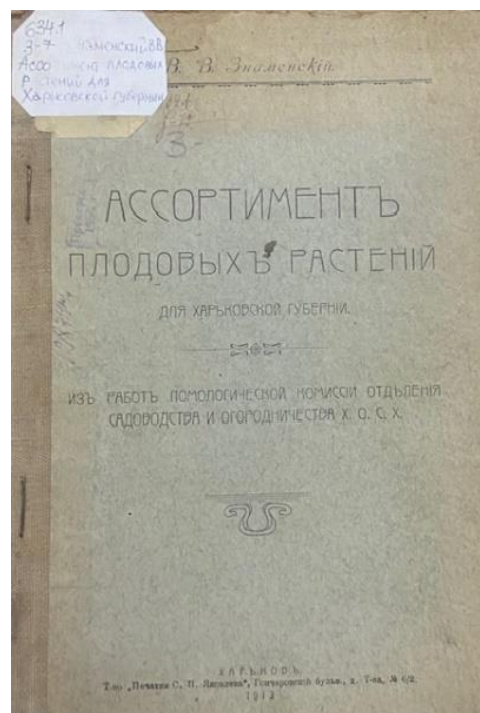
Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

У збірнику розміщено доповідь викладача Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва В. Г. Аверіна «Фенологические наблюдения и роль их в сельском хозяйстве».

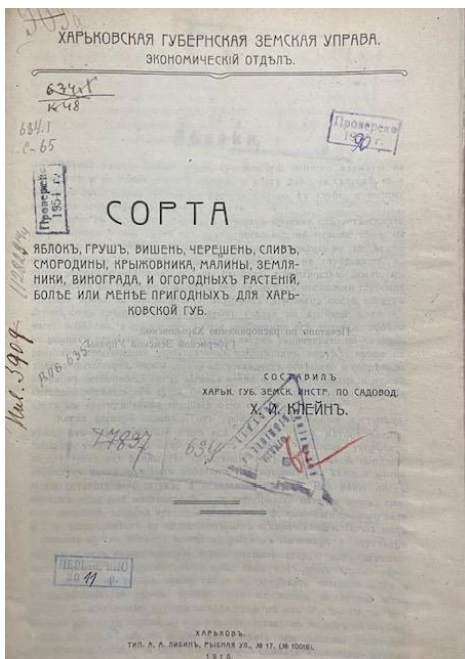
394. Знаменский В. В. Ассортимент плодовых растений для Харьковской губернии: (из работ Помологической Комиссии Отделения Садоводства и Огородничества Х.О.С.Х.) / В. В. Знаменский. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6/2), 1913. – 59, [1] с.

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського Інститута», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Выработка ассортиментов плодовых растений, наиболее пригодных для культуры в тех или иных местных условиях, для успешного развития садоводства, как доходной отрасли сельского хозяйства, является одной из насущных потребностей. Материалом для этого в отношении Харьковской губернии послужит результат производимого в настоящее время Харьковским Губернским Земством сбора сведений о наилучше удающихся в различных хозяйствах губернии сортов плодовых деревьев».

395. Отчет Инструктора по садоводству Харьковского Губернского Земства Харьковскому Земскому Собранию очередной сессии 1907 года. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Клочковская, 5), 1908. – [4], 62 с. : табл.

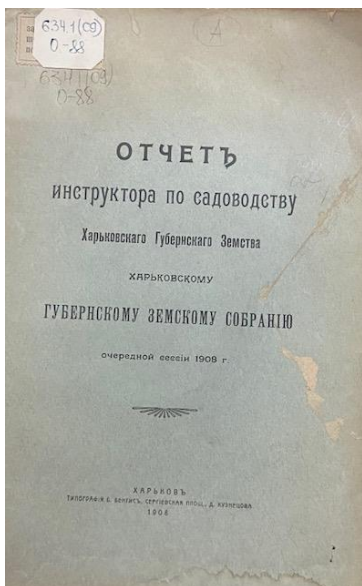
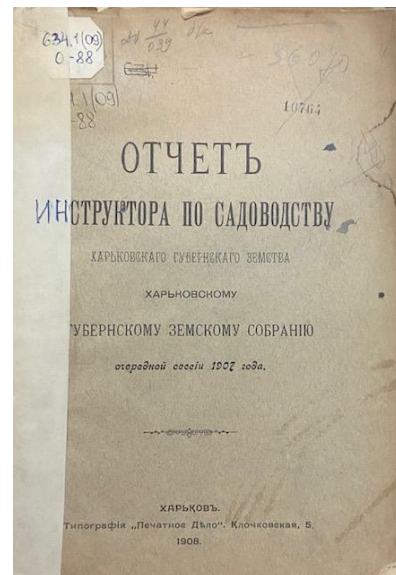
Анотація: «Печатать разрешаю. 12 января 1908 года. Губернатор, Генерал-Лейтенант Пешков».

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

396. Отчет Инструктора по садоводству Харьковского Губернского Земства Харьковскому Земскому Собранию очередной сессии 1908 г. / [сост. Х. Клейн]. – Харьков : Тип. Б. Б. Бенгис (Сергиевская площадь, д. Кузнецова), 1908. – 20 с. : табл.

Анотації: «Составитель – Губернский Инструктор по садоводству Х. Клейн»; «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

397. Сорты яблок, груш, вишен, черешен, слив, смородины, крыжовника, малины, земляники, винограда и огородных растений, более или менее пригодных для Харьковской губ. / сост. Х. И Клейн ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Тип. А. А. Либин (Рыбная ул., № 17), 1910. – 19, [1] с.

Анотації: «Составитель – Харьковский губернский земский инструктор по садоводству», «Печатано по распоряжению Харьковской Губернской Земской Управы».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

398. Труды Совещания по вопросу об устройстве отделов плодородства и огородничества областной и районных опытных станций : журналы, доклады, приложения / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Отд-ние Садоводства и Огородничества. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1912. – [4], IV, 59, [1], 73, [7] с. : табл.

Анотація: на с. II-IV обкладинки інформація про Харківське Товариство Сільського Господарства: підрозділи, видання, виставки, організовані Товариством.

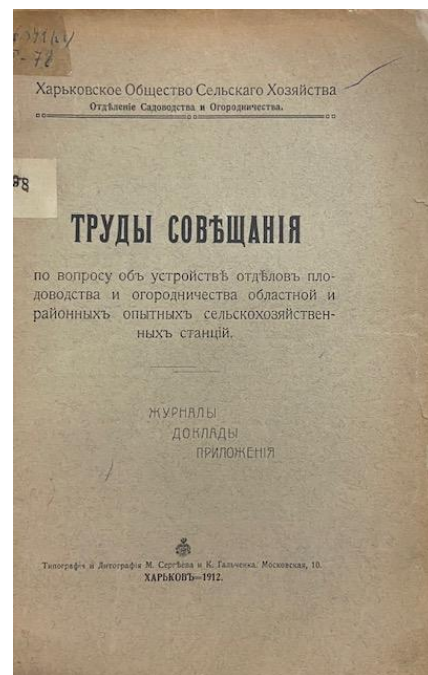
Провенієнції: «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

У збірнику надрукована стаття викладача Ново-Олександрійського Інституту О. М. Челінцева «Проект опытного плодового сада и плодового питомника при Ново-Александрийском институте сельского хозяйства и лесоводства».

Олександр Миколайович Челінцев (1874-1962) – вчений економіст-аграрник, представник організаційно-виробничого напрямку сільськогосподарської думки. У 1900 р. закінчив екстерном Новоолександрійський інститут сільського господарства і лісівництва. По закінченні отримав звання агронома I розряду і працював викладачем у Маріїнському училищі, де почав займатися науковою працею та підготував перші публікації з садівництва. Згодом служив вчителем Уманського середнього училища садівництва та землеробства; з 1908 р. – доцент, з 1913 р. – професор Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. Після початку I Світової війни разом з вишем евакуювався до Харкова.

Овочівництво. Квітникарство

399. Волчанский Ф. М. Отчет Сети опытных полей по культуре картофеля в Харьковской и Полтавской губ. / Ф. М. Волчанский. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (Московская, 14), 1912. – 68, [2] с. : табл., рис. – (Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства ; вып. 4).

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университета ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «1911 год – второй год существования Сети опытных полей по культуре картофеля при Винокуренном Отделении Харьковского Общества Сельского Хозяйства».

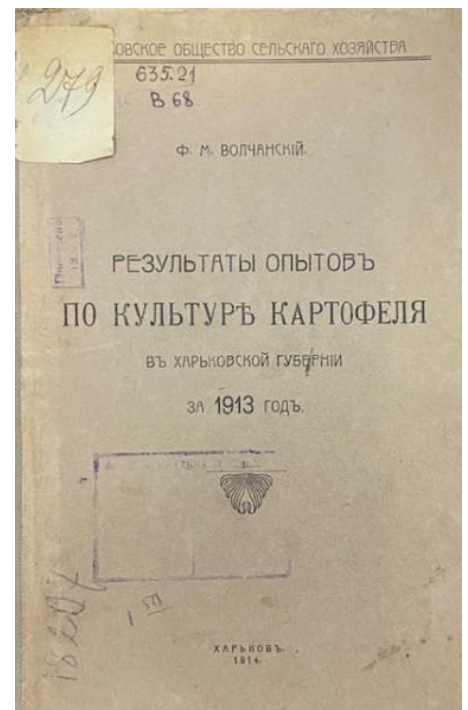
400. Волчанский Ф. М. Отчет Сети опытных полей по культуре картофеля в Харьковской губ. за 1913 г. / Ф. М. Волчанский. – Харьков : Изд. Харьков. О-ва Сел. Хоз-ва, 1914. – 76, [2] с. : табл., 1 карта. – (Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства ; вып 8).

Анотація: «Эта книга вышла из типографии 18 января 1914 года».

Зміст:

1. Выяснение влияния размера посадочного клубня.
2. Выяснение влияния минеральных удобрений.
3. Сравнение различных сортов картофеля.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства», «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Коммунистического Университета ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

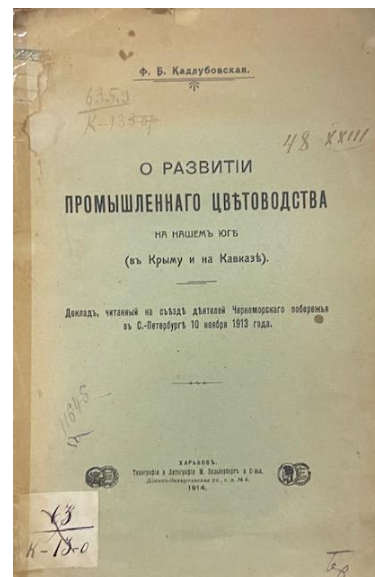
З передмови: «1913 год является четвертым годом существования Сети опытных полей по культуре картофеля при Винокуренном Отделении Харьковского Общества Сельского Хозяйства».

Федір Митрофанович Волчанський – учений-агроном.

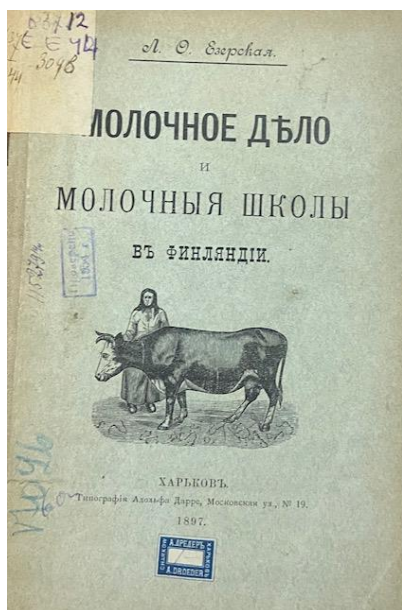
401. Кадлубовская Ф. Б. О развитии промышленного цветоводства на нашем Юге (в Крыму и на Кавказе) : доклад, чит. на съезде деятелей Черномор. Побережья (г. Санкт-Петербург, 10 нояб. 1913 г.) / Ф. Б. Кадлубовская. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6), 1914. – 16 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з доповіді: «На меня выпала трудная задача настоящей докладной запиской обратить внимание на ту, слабо развитую у нас на Юге, отрасль земледельческого труда, которая могла бы служить надежной поддержкой населению, обслуживая интересы широких масс, наряду с другими формами сельскохозяйственных производств и культур, связанных с улучшением благосостояния страны. Возрастающий с каждым годом спрос на живые цветы в среде городского населения удовлетворяется в настоящее время привозом их из заграницы. Многие пункты Западной Европы учли уже значение нового в России требования и ведут в широких размерах свое цветочное хозяйство в целях использовать прочный русский рынок».

Тваринництво. Продукти тваринництва

402. Езерская Л. О. Изучение молочных школ и молочного дела в Финляндии / Л. О. Езерская. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1897. – 56 с. : рис.

Анотації: «Автор командирована для изучения Министерством Земледелия в 1896 г.»; «Дозволено цензурою. Киев, 27-го Февраля 1897 года».

Провенієнції: печатки «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; на обкладинці ярлик «А. Дредеръ, Харьковъ. A. Droeder, Charkow».

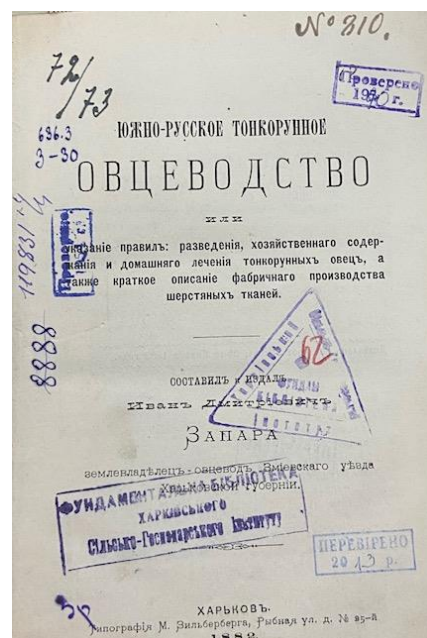
Зі вступу: «Считаю необходимым сказать несколько слов о причине появления настоящей брошюры. Командированная... в Финляндию, для изучения молочных школ, я приняла на себя обязательство представить министерству отчет о том, что я видела и изучила. Воспользовавшись же пребыванием в Финляндии, я, кроме молочных школ, изучила, насколько могла, в короткое время своей поездки положение всего молочного дела в Финляндии. Зная, что многие лица у нас интересуются вообще молочным хозяйством, я и решила поделиться приобретенными мною сведениями. Для того же, чтобы читателю было понятно, почему в Финляндии, на севере, в стране с суровым климатом и каменистой почвой развилось молочное хозяйство, я позволю себе несколько уклониться в сторону и описать в немногих словах мои первые впечатления о Финляндии, общую хоть и былую картину сельского хозяйства и затем те климатические условия, которые заставили финляндцев постепенно перейти от возделывания зерновых хлебов к травосеянию, скотоводству и молочному хозяйству».

403. Запара И. Д. Южно-русское тонкорунное овцеводство или указание правил: разведения, хозяйственного содержания и домашнего лечения тонкорунных овец, а также краткое описание фабричного производства шерстяных тканей / И. Д. Запара. – Харьков : Тип. М. Зильберберга (Рыбная ул., д. № 25-й), 1882. – [2], V, [3], 263, [1] с.

Анотації: «Составил и издал Иван Дмитриевич Запара – землевладелец-овцевод Змиевского уезда Харьковской губернии»; «Дозволено цензурою. Киев, 25-го Января 1882 г.».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «Искреннее пожелание добра и пользы моим собратам, сельским хозяевам, побудило меня принести им мой посильный настоящий труд. В нем изложены мои собственные опыты и наблюдения, сведения, почерпнутые мною из бесед с опытными овцеводами, а также и вычитанные мною в сочинениях по овцеводству».

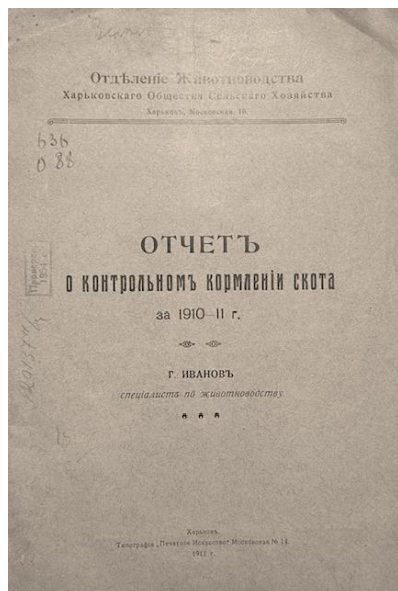

404. Иванов Г. Г. Краткий очерк состояния грубошерстного овцеводства в Харьковской губернии / Г. Г. Иванов ; под ред. П. А. Пахомова ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Отд-ние Животноводства. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10*), 1912. – 29, [1] с. : табл., прил.

Анотація: «Составил Секретарь Отделения Г. Г. Иванов. Под редакцией Председателя Отделения П. А. Пахомова».

Провенієнції: печатки «Кабинет общей зоотехнии Ново-Александрійского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «По поручению Совета Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Харьковской Губернской Земской Управы, при их материальном содействии, Отделение Животноводства Х.О.С.Х. приняло на себя организацию и выполнение дела по участию Харьковской губернии во Всероссийской выставке овцеводства, устраиваемой в сентябре месяце сего года в Москве. В дополнение к представленным экспонатам Отделение Животноводства почло необходимым составить хотя бы краткий отчет современного состояния в губернии грубошерстного овцеводства».

405. Иванов Г. Г. Отчет о контрольном кормлении скота за 1910-11 г. / Г. Г. Иванов; предисл. П. Пахомова; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Отд-ние Животноводства. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (*Московская ул., № 14*), 1911. – 21, [1] с. : табл.

Анотації: «Составитель Г. Г. Иванов – специалист по животноводству»; «Предисловие – Председатель Отделения Животноводства П. Пахомов».

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «С сентября мес. 1910 года, на субсидию Департамента Земледелия в 1700 руб., Отделением Животноводства при Харьковском Обществе Сельского Хозяйства были приглашены 2 контроль-ассистента для ведения контрольного кормления в некоторых *частновладельческих* хозяйствах Харьковской губернии. ... Из настоящего отчета о ходе дела, составленного секретарем Отделения Животноводства Г. Г. Ивановым, видно, что в отчетном 1910-11 году

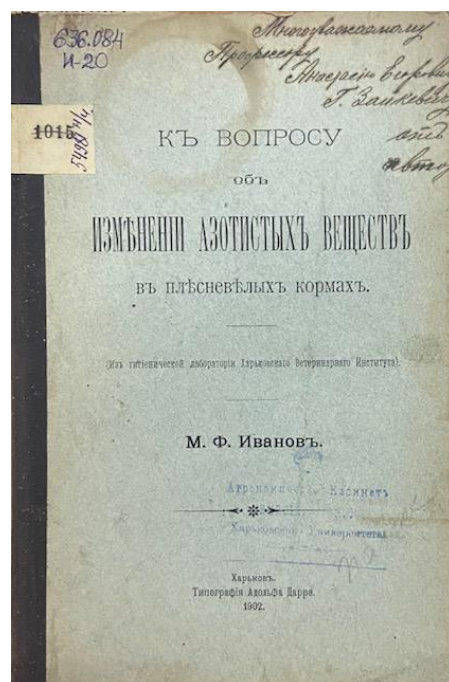
контрольное кормление велось в 8 хозяйствах с 228-ю коровами, причем число последних по отдельным владельцам колебалось от 3 до 65».

Виділена читачем цитата зі «Звіту»: «Стоимость производства 1 ф. молока, учитывая только расход на корм при контрольном кормлении изменялась в пределах между 0.95 коп. (у В. А. Бантыша) до 2.1 коп. (у Е. Н. Куликовской и Ю. Н. Щербачева), в среднем же для всех хозяйств было – 1.65 коп.; отсюда стоимость производства 1 ведра молока варьировало от 28.5 коп. (у В. А. Бантыша) до 63 коп. (у Е. Н. Куликовской и Ю. Н. Щербачева), средняя же стоимость производства ведра молока для всех хозяйств была 49.5 коп.».

406. Иванов М. Ф. К вопросу об изменении азотистых веществ в плесневелых кормах: (из гигиенической лаборатории Харьковского Ветеринарного Института) / М. Ф. Иванов. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1902. – [4], 85, [1] с. : табл. – Отд. отт. из изд.: Сборник Трудов Харьковского Ветеринарного Института. Т. 6.

Провенієнції: дарчий напис «Многоуважаемому Профессору Анастасию Егоровичу Г. Зайкевичу отъ автора»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

З передмови: «Еще в 1886 году лаборатория Харьковского Ветеринарного Института, по инициативе профессора С. А. Иванова, занялась исследованиями плесневелых кормов. Исследования в этом направлении имеют, несомненно, громадный интерес, как для практической стороны дела, так и для выяснения многих чисто научных – биологического характера вопросов».

Михайло Федорович Иванов (1871-1935) – вчений у галузі тваринництва, селекціонер, академік ВАСГНІЛ (1935 р.).

Він закінчив Харківський ветеринарний інститут у 1897 р. У цьому ж році працював дільничим лікарем в Орловській губернії. У 1898 р. Иванов ознайомився

з тваринництвом Нідерландів, Швейцарії, Італії, прослухав курс лекцій на сільськогосподарському відділі Цюрихського політехнічного інституту.

У 1900-1913 рр. – доцент, потім професор Харківського ветеринарного інституту. З 1914 р. до кінця життя М. Ф. Иванов –

професор Московського сільськогосподарського інституту, також протягом 1926-1930 рр. – професор Московського зоотехнічного інституту і професор Московського інституту вівчарства. У 1935 р. обраний членом Центрального Виконавчого Комітету СРСР.

У 1934-1935 рр. Михайло Федорович – науковий співробітник Інституту зоології та біології ВУАН.

За пропозицією Іванова в 1925 рр. була організована зоотехнічна дослідницька і племінна станція в заповіднику «Асканія-Нова», якою він завідував до кінця життя.

Іванов запропонував науково обґрунтовану методику і систему заходів для виведення нових і удосконалення наявних порід овець. Він вивів асканійську породу тонкорунних овець і українську степову білу породу свиней. М. Ф. Іванов відкрив ряд факторів утворення і розвитку різних ознак, а також якостей каракульського смушка і розробив наукову класифікацію смушків, яка стала основою оцінки і сучасної системи племінної роботи по розведенню каракульських овець.

У наукових працях Іванов підкреслював величезну роль факторів годування і усього комплексу умов розведення тварин для отримання від них бажаної продуктивності.

407. Кириллов А. М. Как увеличить накопление меда в ульях: обзор условий, способов и приёмов / А. М. Кириллов. – Харьков : Типо-Литогр. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская - 5), 1903. – [4] , 108, [2] с. : рис.

Зміст:

- Положение пчельника. Флора. Улей.
- Породы пчел, наследственность и племенной подбор.
- Кормление пчел.
- Предупреждение роения, ограничение рас плода трутней и червления вообще.
- Оригинальные приемы: Св. о.

Ал. Юшкова, Х. Гравенгорста, Бригиды, Лангдона, Уельса, Шварца.

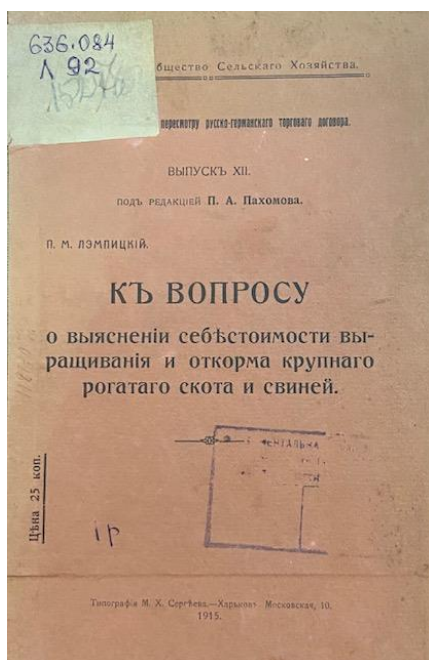
- Вывоз пчел на поля.
- О зимовке.
- Справочные сведения.
- Афоризмы.

Анотація: «Дозволено цензурою, г. Харьков, 18 Июня 1903 г.».

Провенієнції: штамп «Дар студ. Колисниченко Феодора Митрофановича Учебно-вспомогательной библиотеке»; печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від автора: «Настоящий очерк представляет краткий обзор сведений, накопленных усилиями пчеловодов всех почти стран, которые касаются вопроса, поставленного в заголовке. Появление его отдельным изданием всецело обязано глубокоуважаемому кн. Владимиру Александровичу Кудашеву, любезно поместившему его в редактируемом им журнале С.-Х. и Л. Министерства Земледелия и Госуд. Имуществ за Февраль и Март текущего года, что доставило мне материальную возможность дополнить издать его особо в виду того, что большинство из предлагаемых руководств уделяют слишком мало места этому первой важности вопросу, отводя его очень много таким зоологическим и анатомическим тонкостям, которые пчеловоду-практику ровно ни на что не пригодны».

Зі вступу: «Пчелы уже с давних времен считаются образцом трудолюбия; их усердие и предусмотрительность давно уже известны, а наблюдение за жизнью, нравами и привычками этого насекомого не только подтверждают новейшие наблюдатели, но постоянно раскрывают все новые и интересные их способности и особенности. "Пчела во многих отношениях представляется образцовым созданием", – говорит проф. Цесельский ...».

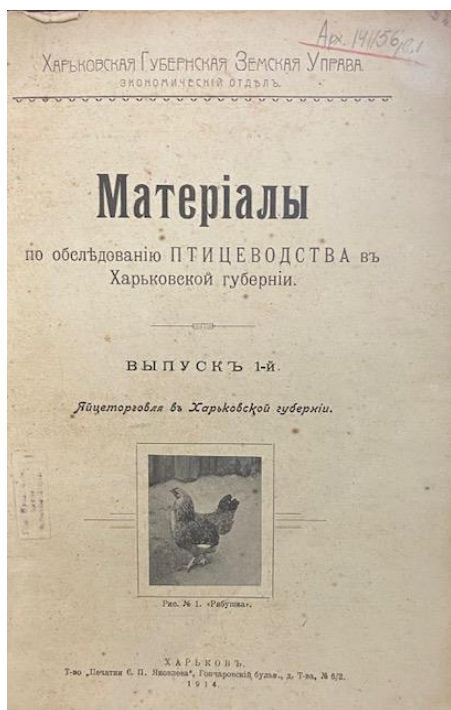

408. Лэмпицкий П. М. К вопросу о выяснении себестоимости выращивания и откорма крупного рогатого скота и свиней / П. М. Лэмпицкий ; Харьков. О-во Сел. Хоз-ва. – Харьков : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1915. – 47 с. : табл. – (Областной Комитет по пересмотру русско-германского торгового договора / под ред. П. А. Пахомова ; вып. 12).

Анотація: на с. IV обкладинки реклама «Издания Харьковского Областного Комитета по пересмотру русско-германского торгового договора».

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

409. Материалы по обследованию птицеводства в Харьковской губернии / текст и фото Д. Цвейтова ; Харьков. Губерн. Земская Управа, Экон. Отд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (Гончаровский бульв., д. Т-ва, № 6/2), 1914.

Вып. 1 : Яйцеторговля в Харьковской губернии. – 1914. – 108, III, [1] с. : рис., табл.

Провенієнції: печатки «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина», «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева».

З передмови: «В обследовании принимали участие Л. В. Журавлев, О. А. Тер-Оганова, Н. А. Краснянская и Д. Г. Цвейтов. Настоящая

брошюра посвящена торговле куриными яйцами с точки зрения технической, организационной и экономической и должна быть признана лишь опытом исследования этого вопроса».

410. Мостынский В. А. К учению о плесневении кормовых веществ: (из гигиенической лаборатории Харьковского Ветеринарного Института) / В. А. Мостынский. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1900. – 114 с. : табл. – Отд. отт. из изд.: Сборник Трудов Харьковского Ветеринарного Института. Т. 6.

Провенієнції: дарчий напис «А. Г. Зайкевичу»; печатки «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Ймовірно, авторські виправлення в тексті.

Василь Андрійович Мостинський (1870-1913) – біохімік, професор фармакології та терапії Харківського ветеринарного інституту.

1900 р. він захистив дисертацію «Къ учению о плѣсени кормовыхъ веществъ» і отримав ступінь магістра ветеринарних наук, призначений приват-доцентом кафедри загальної гігієни. Водночас Мостинський – співорганізатор і завідувач-консультант біохімічного відділу С.-

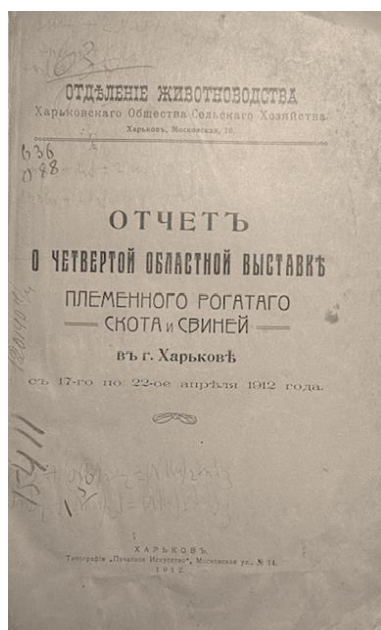
Петербурзької ветеринарної бактеріологічної лабораторії. Проводив дослідження з хіміотерапії піроплазмозу великої рогатої худоби. Зробив значний внесок у впровадження результатів наукової роботи в практику земської медицини, розглядав ветеринарну лабораторію як єдиний науковий центр для ветеринарних лікарів всієї Харківської губернії. Розробив та організував навчальний курс теорії імунітету з фізико-хімічної точки зору. З відповідними лекціями В. А. Мостинський 1913 р. виступав на бактеріологічних курсах у м. Харкові. Переклав та доповнив «Компендиумъ фармакологіи» німецького професора О. Ретенботена (1907 р.). Автор 1-го вітчизняного посібника «Основы рецептуры» (1908 р.).

411. Отчет о третьей Областной выставке племенного рогатого скота и свиней в г. Харькове с 30-го Марта по 4-е Апреля 1911 года / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Отд-ние Животноводства. – Харьков : Типо-Литогр. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10) , 1911. – 69, [1] с. : табл.

Папір верже.

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитати з тексту: 1) «Отделение Животноводства Харьковского Общества Сельского Хозяйства, по примеру прежних лет и согласуясь с пожеланиями самих хозяев, высказанному ими в заседании, состоявшемся 8 апреля 1910 года по окончании II-й Областной выставки, устроило с 30 марта по 4 апреля 1911 года в г. Харькове III-ю аукционную выставку племенного рогатого скота и свиней»; 2) «Всего на выставку было доставлено 334 головы: крупного рогатого скота 134 головы и свиней 200 голов».

412. Отчет о четвертой Областной выставке племенного рогатого скота и свиней в г. Харькове с 17-го по 22-ое апреля 1912 года / Харьков. О-во Сел. Хоз-ва, Отд-ние Животноводства. – Харьков : Тип. «Печатное Искусство» (Московская ул., № 14), 1912. – 50 с. : табл.

Провенієнції: печатки «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александровского Института», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Институту».

Цитати з тексту: 1) «Прием животных с железнодорожной станции и ветеринарный осмотр их велся помощником ветеринарного инспектора П. Г. Муштаковым и ветеринарным врачом И. Г. Эйгиным. Для измерения и взвешивания животных, а также в помощь Распорядительному Комитету были приглашены 7 студентов Ветеринарного Института; ими же, под наблюдением ветеринарных врачей, ежедневно производилась термометрия выставочных животных»; 2) «На оборудование выставки и выдачу денежных наград Отделению были отпущены субсидии от Департамента Земледелия 500 руб. и от Харьковского Губернского Земства 600 руб.»; 3) «На выставку было доставлено скота 395 голов: крупного рогатого скота 134 головы и свиней 261 голова».

413. Трапезонцев Г. С. Исследование харьковского продажного молока на туберкулёз: (из гигиенической лаборатории профессора М. Ф. Иванова в Харьковском Ветеринарном Институте) / Г. С. Трапезонцев ; Харьков. Вет. Ин-т. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1913. – [2], 34 с. : табл. – Библиогр.: с. 33-34 (48 назв.).

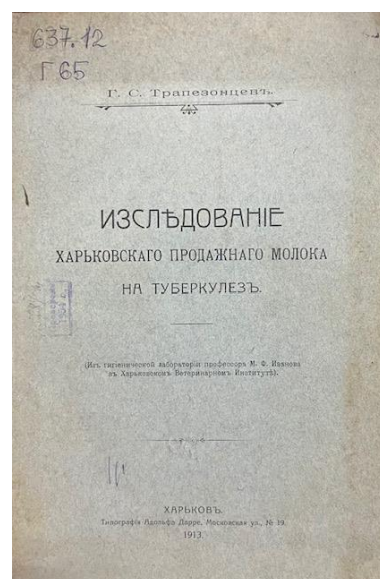
Епіграф:

➤ Матери семейств, не поите своих детей сырым молоком!

Nocard.

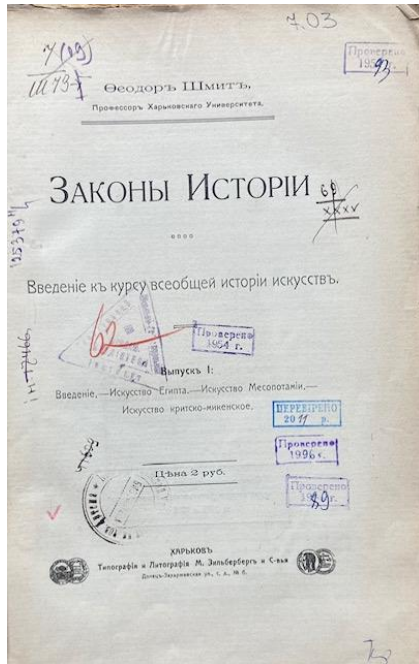
Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «В 1882 году Robert Koch в своей исторической речи, поведал миру об открытой им туберкулёзной палочке, выразился относительно бугорчатки так: "Если за мерило значения болезни брать число ее жертв, то все болезни и прежде всего такие страшные, как чума, холера и т. п., должны стать далеко позади бугорчатки". И, действительно, статистика гласит, что 1/7 часть населения умирает от этой болезни, причем из средних, работоспособных классов 1/3 и даже больше выходит из строя. Для организации общественного здравоохранения имеется, следовательно, достаточно оснований обратить должное внимание на столь убийственную болезнь, как бугорчатка».

МИСТЕЦТВО

414. Шмит, Феодор. Законы Истории. Введение к курсу всеобщей истории искусств / Ф. Шмит. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д., № 6), 1916. – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета. 1915-1916.

Вып. 1 : Введение. Искусство Египта. Искусство Месопотамии. Искусство критско-микенское. – 1916. – [2], VI, 196, [2] с.

Анотації: «Автор – Профессор Харьковского Университета»; на с. IV обкладинки реклама «Склад издания в книжном магазине «Новое время» (Харьков, Николаевская площадь) и в Музее древностей

Харьковского Университета».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

Із передмови: «Книга моя озаглавлена «Законы истории», т. е. в ней предполагается исследование не отдельных исторических фактов или периодов, а всего хода исторической эволюции. Такого рода попытки делались не раз историками-всеобщниками, но не давали удовлетворительных результатов».

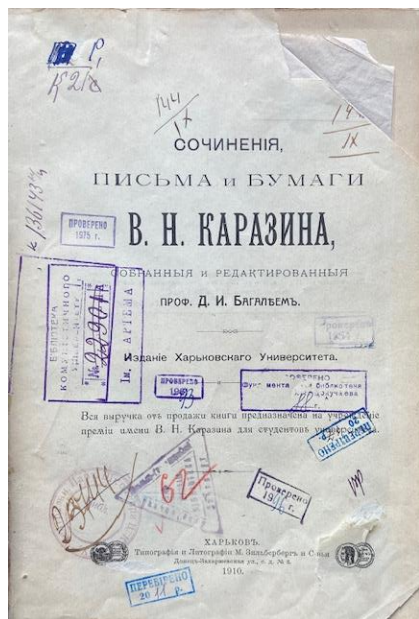
Федір Іванович Шміт (1877-1937) – український візантолог, археолог, музеєзнавець, мистецтвознавець, теоретик мистецтва, педагог, дійсний член АН УСРР (з 1921 р.). Ф. Шміт працював у Російському археологічному інституті в Константинополі (учений секретар 1908-1912 рр.). Закінчив Петербурзький університет (1912 р.). У 1912-1921 рр. він був професором Харківського університету, завідувачем музейної секції Всеукраїнського комітету охорони пам'ятників старовини Наркомосу УСРР (1919-1920 рр.). 1921-1924 рр. Шміт – голова Археологічної комісії та інших установ ВУАН,

професор Київського художнього інституту. 1921 р. за його ініціативою було створено науково-дослідну установу «Софійська Комісія», яка, насамперед, займалася дослідженням і проблемою наукової реставрації пам'ятки «Софія Київська». З кінця 1924 р. – професор Ленінградського університету і директор Державного інституту мистецтв.

Шміт – видатний дослідник архітектури і малярства Візантії, балканських країн, країн Близького Сходу, а також Київської Русі. Праці з теорії та історії мистецтва: «Искусство, его психология, его стилистика, его эволюция» (1919 р.), «Исторические, этнографические, художественные музеи. Очерк истории и теории музейного дела». (1919 р.), «Психология малювання» (1921 р.), «Пам'ятки староруського мистецтва» (1922 р.), «Мистецтво як предмет навчання» (1923 р.) та ін.

2023 р. у видавництві «Дух і літера» вийшов україномовний переклад праці Шміта «Мистецтво: його психологія, його стилістика, його еволюція».

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА

415. Каразин В. Н. Сочинения, письма и бумаги / В. Н. Каразин ; собр. и отред. Д. И. Багалеем ; Императ. Харьков. Ун-т. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6), 1910. – XIX, [1], 926, [2] с. : табл., 2 л. фото. – Имен. указ.: с. 917-926.

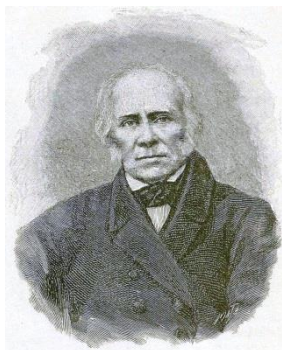
Анотації: «Редактор – Профессор Харьковского Университета»; «На основании ст 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. выпустить в свет разрешается. Декабря 12 дня 1909 года. Ректор Дм. Багалей»; «Вся выручка от продажи книги предназначена на учреждение премии им. В. Н. Каразина для студентов университета».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У», «Библиотека

Комунистичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Я внес предложение в Совет Императорского Харьковского университета об издании к предстоящему открытию памятника Вас. Наз. Каразина собрания его сочинений и писем, с тем, чтобы выручка от продажи пошла на учреждение при университете премии его имени, выдаваемой студентам за сочинения, посвященные изучению нашего края в разных отношениях».

Василь Назарович Каразін (1773-1842) – український вчений, просвітитель, винахідник, громадський діяч, перший український вчений-енциклопедист, фізик і хімік. Засновник Харківського університету (1805 р.), ініціатор створення одного з перших

у Європі Міністерства народної освіти, автор ліберальних проєктів реформування державного устрою і народного сільського господарства, праць з агрономії, конструювання сільськогосподарських машин.

Василь Назарович був нащадком стародавнього шляхетного роду, який мав свій герб ще з 1627 р. Засновником роду вважається Григорій Караджи (прадід Василя Назаровича) – архієпископ м. Софії. Дід Каразіна, Олександр Григорович, переїхав до Російської імперії за часів імператора Петра I. Саме тоді його прізвище було записано з російським закінченням Каразін.

Народився Василь у с. Кручик Богодухівського повіту Харківської губернії в сім'ї відставного військового Назара Олександровича Каразіна. За батьківською лінією рід Василя Каразіна походив з Балканського півострова (існують болгарська, грецька та сербська версія етнічного походження його пращурів). Матір'ю Василя Назаровича була донька козацького сотника Харківського полку Варвара Яківна Ковалевська. Один з її предків був довіреною особою гетьмана Богдана Хмельницького.

Василь здобував початкову освіту у приватних пансіонах Харкова та Кременчука. Був особисто знайомий з Григорієм Савичем Сковородою, твори якого вплинули на подальше формування його світогляду.

Каразін мав можливість бачити життя звичайного маєтку. Із селянського середовища він виніс утопічне переконання, що поміщик відповідає перед богом і імператором за селян, якими керує. Це свідоцтво досить прогресивних поглядів Каразіна, яких не мала більшість оточення вченого.

З початком царювання Олександра I Каразін здобув підтримку імператора. Василь Назарович належав до ліберального крила українських поміщиків, які усвідомлювали необхідність розв'язання селянського питання. Автор низки записок, в яких виступав за обмеження кріпацтва, перебудову державного управління та господарства в Російській імперії. Свої проєкти намагався реалізувати в родовому маєтку, здійснивши на рубежі XVIII-XIX ст. цілу низку заходів: селянські повинності узгодив з величиною наділу, перевівши їх у грошовий еквівалент, створив громадську касу допомоги, запровадив сільське самоврядування, організував школу, для проведення сільськогосподарських експериментів виділив дослідне поле, заснував хімічну лабораторію і метеостанцію. У своєму маєтку у Краснокутську заклав дендропарк з унікальними рослинами (Каразінський дендропарк).

Каразіну належить ідея створення в Росії міністерства народної освіти. Найбільшим досягненням Василя Назаровича на ниві просвітництва стало відкриття Харківського університету. Він не лише переконав уряд у доцільності такого кроку, а й провів надзвичайно велику роботу з підготовки громадської думки, збору коштів, необхідних для відкриття університету. З його ініціативи і при матеріальній підтримці місцевого дворянства та купецтва було засновано Харківський університет (1805 р.), що згодом став осередком культурного відродження України.

У сфері науки Каразін виступав як багатогранний та великий вчений, новатор. У своїх працях він цікавився на всесвітньою історією та історією окремих країн. Основну увагу у своїй науковій діяльності Каразін приділяв сільському господарству, вважаючи його економічною основою країни. Він вирощував та створював нові сорти хлібних культур, а також культуру рису, проводив дослідження з удобрення ґрунтів, раціоналізував пристрій овина для кращого просушування хліба, вдосконалив так званий китайський молотильний верстат.

У 1811 р. Василь Каразін створив у Харкові Філотехнічне товариство для поширення досягнень науки, техніки та розвитку промисловості. Це було перше в Україні науково-технічне товариство, до сфери діяльності якого відносилися Слобідсько-Українська, Чернігівська, Полтавська, Воронежська, Катеринославська, Таврійська та Херсонська губернії. Товариство ставило собі на меті сприяти розвитку та поширенню нової сільськогосподарської техніки, агрономії, раціональних методів тваринництва.

Василь Назарович залишив після себе ґрунтовні праці в різних галузях знань, але особливо цінними були його відкриття та винаходи в галузях харчової промисловості, метеорології та хімії. Наприклад, у 1810 р. він першим у світі висловив ідею про необхідність створення широкої мережі метеорологічних станцій, а в 1823 р. першим у світі спробував синтезувати штучний алмаз. Надзвичайно актуальними стали його ідеї відносно використання електрики. Опікувався Каразін і розвитком соціально-економічної сфери, висловивши низку цінних думок, що стосувалися сфери фінансів, правової системи, охорони здоров'я тощо. Чимало ідей і пропозицій Каразіна в буквальному сенсі випередили свій час.

416-421. Квитка, Григорий Федорович (1778-1843). Сочинения / Г. Ф. Квитка (Основьяненко) ; под ред. А. А. Потебни. – Харьков : Типо-Литограф. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Клочковская, № 5), 1899.

Т. 1 : Малороссийские повести, рассказанные Грицьком Основьяненком. – 1899. – [4], IV, 24, 88, 24, 36, 81, [1] с.

Анотації: «Дозволено цензурою. Киев, 5-го Июля 1899 года»; «Издание Харьковского Уездного Земства в пользу народного училища, учрежденного на Основе в память Григория Федоровича Квитки (Основьяненко)».

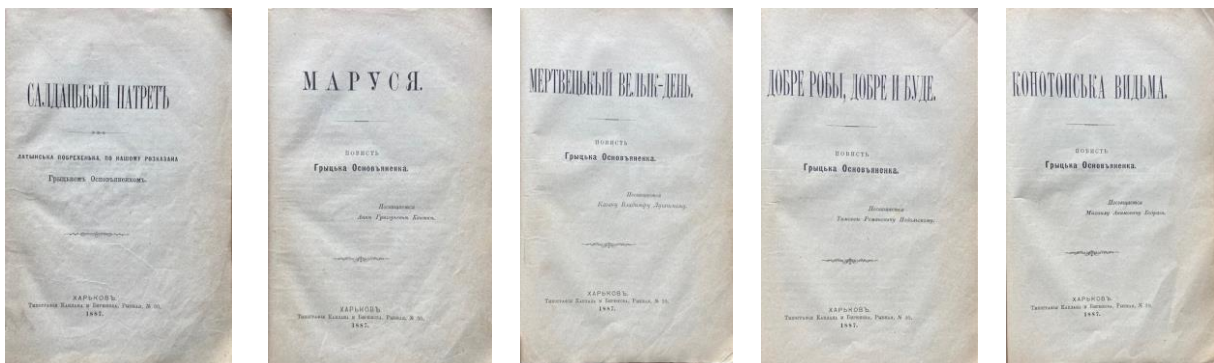
Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Зміст конволюта:

1). **Салдацький патрет** : латынська побрехенька, по нашому розказана Грицьком Основьяненком. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная, № 30), 1887. – 24 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 20-го июля 1885 года».

2). **Маруся** : повесть. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная, № 30), 1887. – 88 с.

Присвята: «Посвящается Анне Григорьевне Квитке».

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 20-го июля 1885 года».

3). **Мертвецкий велик-день** : повесть – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная, № 30), 1887. – 24 с.

Присвята: «Посвящается Казаку Владимиру Луганскому».

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 20-го июля 1885 года».

4). **Добре робы, добре и буде** : повесть. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная, № 30), 1887. – 36 с.

Присвята: «Посвящается Тимофею Романовичу Подольскому».

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 20-го июля 1885 года».

5). **Конотопська видьма** : повесть. – Харьков : Тип. Каплана и Бирюкова (Рыбная, № 30), 1887. – 81 с.

Присвята: «Посвящается Михаилу Акимовичу Бедряге».

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 20-го июля 1885 года».

Из передмови до конволюту: «Мысль о настоящем издании сочинений Г. Ф. Квитки (Грицька Основьяненка) возникла еще в то время, когда Харьковское общество готовилось праздновать столетие (исполнившееся 18 ноября 1878 г.) со дня рождения этого замечательного украинского писателя и выдающегося общественного деятеля своего времени. Почин принадлежал земскому собранию Харьковского уезда. Прочитанная в его заседании записка Ф. А. Павловского (бывшего члена управы и училищного совета) и словесное заявление покойного гласного о. Александра Подольского (настоятеля церкви в селе Основе) вызвали общее сочувствие, сказавшееся в следующем постановлении 16 июня 1878 г.: учредить в с. Основе, на родине писателя, школу с преподаванием садоводства и огородничества, и ходотайствовать о присвоении этой школе имени Г. Ф. Квитки. Содержание школы принято на средства земства с небольшим пособием, какое по приговору обязалось ежегодно вносить местное сельское общество. Четыре десятины земли под школу, подарены земству Андреем и Валерьяном Валерьяновичами и Елизаветою Карловною Квитками. ... Заботы по учреждению школы, выработке программы и проч., а также по устройству юбилейного торжества возложены были земством на особый комитет, под председательством уездного предводителя дворянства, как преемника той обязанности, которую много лет нес покойный писатель. В состав комитета первоначально вошли: Ф. А. Павловский (секретарь комитета), о. Александр Подольский и А. Е. Зайкевич (профессор агрономии в Харьковском университете). Утвержденная г. министром внутренних дел программа празднования юбилея включила в обязанность комитета заботы об издании сочинений Г. Ф. Квитки. Право издания уступлено внуками писателя А. В. и В. В. Квитками в собственность земства Харьковского уезда, под условием, чтобы чистый доход поступал в пользу школы, построенной на Основе в память Г. Ф. Квитки».

Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко (1778-1843) – український прозаїк, драматург, літературний критик і культурно-громадський діяч, журналіст.

Народився Григорій Квітка (літературний псевдонім – Основ'яненко) у с. Основа біля Харкова у дворянсько-поміщицькій сім'ї. Здобув домашню освіту, згодом навчався у Курязькій монастирській школі.

У родині панувала глибока шана до рідної мови, історії, фольклору, мистецтва. Звичайі в родині відзначалися простотою, тут багато читали, постійними були вистави самодіяльного театру, натхненником яких був Григорій; він же виконував і головні ролі. Усе це формувало мистецькі смаки юного Квітки, його суспільні погляди, прищеплювало любов до народної поезії, виховувало повагу до простолюду.

Родину Квіток часто відвідував Сковорода, а відомо, що він гостив лише у однодумців. Може, тому Григорій Квітка вивчав напам'ять вірші Сковороди, байки Гулака-Артемовського, цілі уривки з «Енеїди», читав Ломоносова і Мольєра, Жуковського і Сервантеса – взагалі все, що потрапляло йому на очі, любив слухати легенди, повір'я та розповіді про героїчні битви козаків супроти нападників.

Григорій Квітка служив комісаром у народному ополченні (1806-1807), директором Харківського театру (1812), був повітовим предводителем дворянства (1817-1828), совісним суддею, головою Харківської палати карного суду.

Проживаючи в с. Основа під Харковом або самому Харкові, Квітка-Основ'яненко брав участь буквально в усіх важливих освітньо-культурних починаннях, зокрема був ініціатором видання журналу «Украинский вестник», альманахів «Утренняя звезда» і «Молодик», першої збірки українських прислів'їв і приказок. Перебував письменник у творчій співдружності з колективом Харківського театру.

Кращі твори Квітки-Основ'яненка одними з перших представили українську літературу загальноросійському й європейському читачеві. Починаючи з 1837 р. ряд його оповідань і повістей опубліковані у російських перекладах у Петербурзі та Москві; 1854 р. у Парижі виходить французькою мовою «Сердешна Оксана». Трохи пізніше його твори перекладаються польською, болгарською, чеською мовами.

422. Квитка, Григорий Федорович (1778-1843).
Сочинения / Г. Ф. Квитка (Основьяненко). – Харьков :
 Тип. Зильберберга (*Рыбная ул., № 25-й*), 1894.

Т. 6 : Драматические сочинения Грицька Основьяненка. – 1894. – [4], XLV, [1], 408 с.

Анотації: «Дозволено цензурою. Киев, 24-го
 Июня 1894 года»; «Издание Харьковского Уездного
 Земства в пользу народного училища, учрежденного на
 Основе в память Григория Федоровича Квитки
 (Основьяненко)».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной
 Парт. Школы при Ц.К.К.П.У», «Бібліотека
 Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека
 Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зміст:

- Биография Г. Ф. Квитки (Основ'яненка) / С. Р.;
- Сватання на Гончарівці : малорос. опера : в 3 действиях;
- Щира любов : малорос. драма : в 5 действиях;
- Приезжий из столицы или суматоха в уездном городе : оригинал.
 комедия : в 5 действиях;
- Дворянские выборы : комедия : в 2 ч.;
- Бой-жинка : водевиль-шутка : в 1 действии.

**423. Мятлев И. П. Полное собрание
 сочинений / И. П. Мятлев.** – Киев ; Харьков :
 Изд. книгопродаца-издателя Ф. А. Иогансона
 (*Угол Харьковского моста и Рыбной улицы,
 дом Гуляевой*), 1893. – [6], 656 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. г.
 Киев, 1 Декабря 1893 года».

Провенієнції: печатки «Бібліотека
 Комуністичного Університету ім. тов.
 Артема», «Фундаментальна бібліотека
 Харківського Сільсько-
 Господарського Інституту».

Из передови:

«О ты, которая открыла
 Во мне и чувства и любовь
 И с детства их со мной вскормила,
 Прими плоды твоих трудов».

Новый год

Весь народ говорит,
Новый год, говорит,
Что принёс, говорит,
Ничего-с, говорит,
Кому крест, говорит,
Кому пест, говорит,
Кому чин, говорит,
Кому блин, говорит,
Кому нос, говорит,
Ну, так что-с, говорит,
Всё равно-с,
О газар, говорит,
А мюзар, говорит,
Опоздал, говорит,

Прозевал, говорит,
Заворчал, говорит,
Сам ты, брат, говорит,
Виноват, говорит,
Закрыть
Пар иси, говорит,
Попроси, говорит,
Там подсунь, говорит,
Или плюнь, говорит,
Навяжись, говорит,
Отвяжись, говорит,
Де се фаст говорит,
Если даст, говорит,
Новый год, говорит,
Нам во плод, говорит,

Ля санте, говорит,
Ля гете, говорит,
Пур сеси, говорит,
Уж мерси, говорит,
Поклонись,
говорит,
И крестись,
говорит,
В свой черёд,
говорит,
Всё придёт.

1841

Іван Петрович Мятлєв (1796-1844) – поет, камергер. З 5-ти років вважався членом колегії іноземних справ. У чині корнета лейб-гвардії Кінного полку брав участь у Закордонному поході російської армії 1813-1814 рр.; за відмінність у битві при Фер-Шампенуазі був нагороджений орденом Св. Володимира 4-го ступеня з бантом. Після військової служби працював у Міністерстві фінансів (1821-1836). Був членом Департаменту мануфактур і внутрішньої торгівлі. 1830 р. йому надано придворне звання камергера, в 1833 р. – чин статського радника. Здійснив велику закордонну подорож (1834-1839 рр.); згодом – пішов у відставку, після чого почав займатися літературною діяльністю.

Він здобув популярність, головним чином, як автор слів популярних міських романсів («Як гарні, як свіжі були троянди...», «Ліхтарики-сударики»), а також легких сатиричних віршів для світського читання, перш за все, популярної того часу поеми «Сенсації та зауваження мадам Курдюкової». І. П. Мятлєв був членом Рукодільного відділення Ради Імператорського Вільного економічного товариства та дійсним членом Імператорського мінералогічного товариства.

424. Яблоновский А. Очерки и рассказы / А. Яблоновский. – Харьков : Изд. В. И. Рапп и В. И. Потапова : Тип. Г. Б. Молчадского (Петровский-11), 1902. – [2], 428, [1] с.

Анотація: «Дозволено цензурою. С.-Петербург, 8 Октября 1901 года».

Зміст:

- Очерки из гимназической жизни;
- Нухим;
- Дебют;
- За доктором;
- На изысканиях;
- Конокрад;
- Удружили;
- Ребятишки;
- Заветная мечта.

Провенієнції: печатки «Магазин № 5. Харьков, пр. Сталина, 2. 14/X-40 г. Цена 7 руб. 50 коп.», «Облкнигокультторг. Магазин № 3. 18/I-19...г. Цена 30 руб.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту зернових культур», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із тексту: «С тех пор, как в гимназии пронеслось известие о назначении нового директора, гимнастический «клуб» сделался местом многочисленных митингов и самых шумных дебатов».

Олександр Олександрович Яблоновський (Снадзський) (1870-1934) – письменник, редактор. Олександр після закінчення одеської гімназії вступив на юридичний факультет Санкт-Петербурзького університету. У 1893 р. дебютував оповіданням «Наслідки» в «Російському багатстві»; потім співпрацював у журналах «Сини Вітчизни» і «Світі Божому», де в 1901 р. була надрукована повість «Гімназисти», що мала великий успіх. У 1918 р. жив у Києві, публікувався як фейлетоніст у газетах «Ранок», «Вечір» та «Київська думка». У січні 1919 р., під час петлюрівської окупації Києва, утік до Одеси, де у березні став одним із засновників та співробітників газети «Наше слово» (вийшло лише три номери, газета припинила існування після взяття Одеси військами отамана Никифора Григор'єва). Приїхавши до Ростова-на-Дону, став співпрацювати з місцевими білогвардійськими виданнями («Вітрило» та ін.). У березні 1920 р., під час Новоросійської евакуації частин ВРПП, емігрував з Новоросійська до Єгипту.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

425. Нордау, Макс. Вырождение / М. Нордау : пер. с нем. В. Генкена; с предисл. В. Авсеенко. – 3-е изд. – Киев ; Петербург ; Харьков : Южно-Рус. Книгоизд-во Ф. А. Иогансона, 1902. – 292 с.

Присвята: «Г. Профессору Цезарю Ломброзо в Турине. Высокочтимый и дорогой учитель! Я посвящаю вам эту книгу, и во всеуслышание, с радостью признаю, что без ваших работ она никогда не увидела бы света».

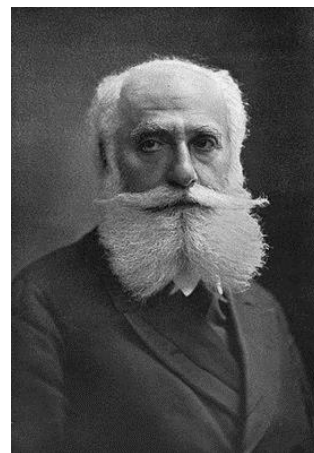
Анотації: «Дозволено цензурою. Киев, 28 Июня 1902 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: По поводу книги Макса Нордау «Entartung»: «Редкая книга имела такой большой успех в публике, как книга Макса Нордау: «Вырождение». И этому нельзя удивляться, если принять во внимание, какими крупными данными располагал автор, чтобы заинтересовать своим произведением образованных читателей всех стран. Выдающийся литературный талант, чрезвычайно редкий среди немецких мыслителей, громадная эрудиция и начитанность, блестящее, окрашенное ядовитой иронией изложение, умение подходить к каждому предмету с самой любопытной его стороны, неистощимое богатство аналогий и наведений, хотя нередко парадоксальных, но всегда интересовающих мысли читателя, – все эти качества далеко не встречаются на каждом шагу и должны быть особенно ценимы в наше время, когда вкус публики явно расположен к сочинениям философского характера... »

Макс Симон Нордау (Симон Максиміліан Зюдфельд (1849-1923) – сіоністський лідер, лікар, письменник і соціальний критик. Він був співзасновником сіоністської організації разом із Теодором Герцлем, президентом або віце-президентом кількох сіоністських конгресів.

Перед тим, як вступити до університету, він розпочав свою літературну кар'єру в Будапешті як автор і драматичний критик для Der Zwischenact. Згодом він був редактором і кореспондентом кількох інших газет. Його газетні публікації були зібрані та послужили матеріалом для його книг. Нордау – учень Цезаре Ломброзо. Вчений був зразком повністю

асимільованого та окультуреного європейського єврея. Незважаючи на те, що він був вихований релігійним, Нордау був агностиком.

Як соціальний критик він написав «Звичайну брехню нашої цивілізації» (1883 р.), «Виродження» (1892 р.) і «Парадокси» (1896 р.). Незважаючи на те, що «Дегенерація» не була його найпопулярнішою чи найуспішнішою роботою за життя, її сьогодні найчастіше згадують і цитують книгу.

Основна робота Нордау *Entartung* (Виродження) – це моральна атака на те, що він вважав дегенеративним мистецтвом.

426. Погодин А. Л. Записки по истории западно-европейских литератур в средние века, составленные слушательницами Харьковских Высших Женских курсов: применительно курсу проф. А. Л. Погодина / А. Л. Погодин. – Харьков : Проф. союз студ.-медиков (Сумская, 41) : Тип. «Печатник» (Рыбная ул., 28), [1916]. – [2], V, 234 с., прил. (XI с.). – (На правах рукописи).

Анотації: «Автор – Профессор Погодин».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Эта книга представляет курс моих лекций по истории средневековой литературы, записанный и изданный слушательницами Харьковских Высших Женских Курсов. Она преследует учебную цель, дать моим слушательницам и слушателям краткое руководство по читавшемуся курсу. ... Я старался передать своим слушателям не только необходимые сведения по истории литературы, но и свое понимание средних веков, их великой культурной проблемы».

Олександр Львович Погодін (1872-1947) – історик і філолог-славіст, доктор слов'янської філології, професор Белградського університету. У 1894 р. закінчив історико-філологічний факультет Імператорського Санкт-Петербурзького університету. З 1895 р. викладач історії у 6-й Санкт-Петербурзькій гімназії. З 1896 р. викладач слов'янських старожитностей в Санкт-Петербурзькому археологічному інституті.

З 1897 р. Погодін – приват-доцент на кафедрі слов'янської філології Санкт-Петербурзького університету.

З 1901 р. магістр (тема дисертації «З історії слов'янських пересувань») та з 1905 р. доктор слов'янської філології (тема дисертації «Сліди коренів-основ у слов'янських мовах»); згодом – екстраординарний (1902 р.) та ординарний (1906 р.) професор на кафедрі слов'янської філології Варшавського університету. З 1908 р. вчений – ординарний професор кафедри слов'янознавства Бестужевських вищих жіночих курсів, статський радник.

У 1910-1919 рр. Олександр Львович працював на посаді ординарного професора на кафедрі слов'янської філології Харківського університету.

У 1917-1919 рр. редактор харківських газет "Російське життя", "Життя Росії", "Життя". У 1919 р. – голосний Харківської міської думи. На початку 1920 р. евакуювався з Новоросійська до Сербії.

З 1921 р. викладач російської мови та літератури в Белградському університеті, голова Відділення мови та літератури Російського наукового інституту, член белградської Спілки російських письменників та журналістів. У 1929-1935 рр. – викладач російської літератури у російсько-сербській жіночій гімназії.

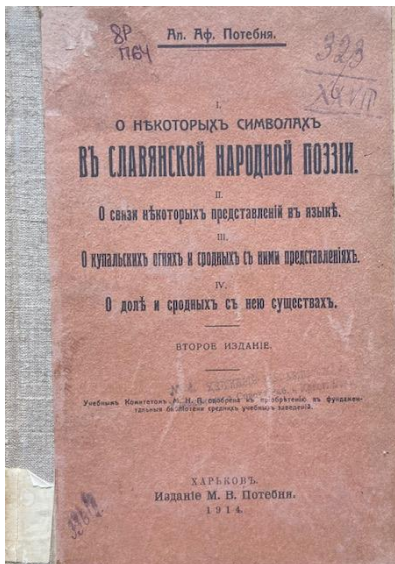
427. Погодін А. Л. Лекції по історії польської літератури / А. Л. Погодін. – Харків : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клецевский пер., соб. д. № 3), 1913.

Ч. 1. : Средние века и польско-латинский гуманизм первой половины 16 века. – 1913. – [2], 261, [3] с.

Анотації: «Автор – Ординарний професор Харківського Університету»; на с. IV обкладинки реклама «Того же автора вышли отдельными книгами: ...»

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Роботи О. Л. Погодіна з історії та літератури слов'янських народів написані з позиції позитивізму. Частина їх опублікована в «Російському філологічному віснику». Він різко критикував погляди слов'янофілів, відстоював права польської історіографічної школи (як член Академічної спілки). Одним із перших у Росії зайнявся історією та етнографією гуцулів, які зберегли багато цікавих рис старого побуту. Самі гуцули, назва яких походить, мабуть, від якогось румунського слова, називають себе руснаками. У роки Першої світової війни полонофільство Погодіна пішло на спад. Вчений цікавився постаттю Олекси Довбуша, якого назвав останнім карпато-російським вождем повстанців-орешків (опришків).

428. Потебня Ал. Аф. I. О некоторых символах в славянской народной поэзии. II. О связи некоторых представлений в языке. III. О купальских огнях и сродных с ними представлениях. IV. О доле и сродных с нею существах / А. А. Потебня. – 2-е изд. – Харьков : Изд. М. В. Потебня : Тип. «МИРНЫЙ ТРУД» (Девичья ул., № 14), 1914. – [2], 243, [1] с.

Анотації: «Учебным Комитетом М. Н. П. одобрена к приобретению в фундаментальные библиотеки средних учебных заведений».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського

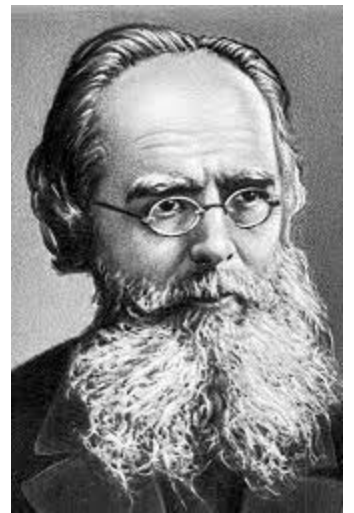
Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Слово выражает не все содержание понятия, а один из признаков, именно тот, который представляется народному воззрению важнейшим. ...мы можем предположить, что ход лексического развития состоит приблизительно в следующем. Новые понятия, входя в мысль и язык народа, обозначались звуками, уже прежде имевшими смысл, и основанием при этом служило единство основных признаков в новых и прежде известных понятиях».

Олександр Опанасович Потебня (1835-1891) – видатний український мовознавець, філософ, фольклорист, етнограф, літературознавець, педагог, громадський діяч, доктор філології, професор, член-кореспондент Петербурзької АН (з 1875 р.), член багатьох (у т. ч. зарубіжних) наукових товариств. Лауреат Уваровської премії.

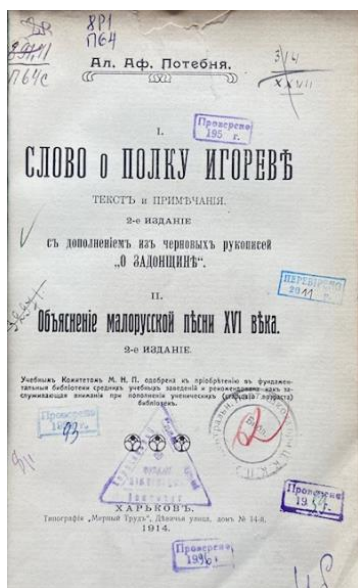
Неповних 16-ти років Олександр вступив до Харківського університету на юридичний факультет. Наступного року він перейшов на історико-філологічний факультет. Закінчив його 1856 р. За відсутності вільних вчительських місць Потебню призначили кімнатним наглядачем до 1-ї Харківської гімназії. Через півроку залишив посаду і готувався до магістерського екзамену зі слов'янської філології. Після складання іспиту Олександра залишили при університеті. Від 1861 р. – ад'юнкт Харківського університету з правом викладання історії російської мови.

1861 р. Потебня захистив магістерську роботу «О некоторых символах в славянской народной поэзии», 1874-го р. – докторську дисертацію «Записки о русской грамматике».

З 1863 р. – доцент кафедри слов'янського мовознавства і секретар історико-філологічного факультету, від 1875 р. – екстраординарний, а згодом – ординарний професор кафедри російської мови і словесності Харківського університету.

О. О. Потебня – один із засновників Харківського історико-філологічного товариства (був його головою 1877-1890 рр.). Основоположник так званого психологічного напрямку в слов'янському мовознавстві. Ім'ям О. Потебні назвали Інститут мовознавства НАН України (1945 р.).

429. Потебня Ал. Аф. І. Слово о полку Игореве с дополнением из черновых рукописей «О Задонщине» : текст и прим. ; II. Объяснение малорусской песни XVI века / А. А. Потебня. – 2-е изд. – Харьков : Тип. «Мирный труд» (Девичья улица, дом № 14-й), 1914. – [4], 233, [1] с.

Анотації: «Учебным Комитетом М. Н. П. одобрена к приобретению в фундаментальные библиотеки средних учебных заведений и рекомендована как заслуживающая внимания при пополнении ученических (старшего возраста) библиотек»; на с. IV обкладинки реклама «Имеются в продаже следующие сочинения того же автора... Склад издания у М. В. Потебни, Харьков, Подгорная ул., № 14».

ул., № 14».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

О. О. Потебня – автор праць із загального мовознавства, фонетики, наголосу, граматики, семантики, етимології, діалектології, теорії словесності, фольклору, етнографії, досліджень про походження мови, взаємозв'язок мови й мислення тощо.

Він розглядав питання історії української мови та української діалектології у зв'язку з відповідними аспектами російської мови. Обидві мови вчений вважав нащадками ймовірної, однієї, спільної в минулому (давньоруської) мови-предка, які розділилися набагато раніше XII ст. Відповідно до термінології свого часу називав українську мову малоруським наріччям, а терміном «русский язык» позначав сукупність східнослов'янських мов. Філолог розробив наукове підґрунтя східнослов'янської діалектології як самостійної дисципліни. У працях цієї проблематики він уперше в слов'янській філології систематизував ознаки української мови, за якими вона відрізняється від інших слов'янських мов. Потебня охарактеризував межі поширення її найважливіших діалектичних звукових явищ.

Учений постійно цікавився питаннями народності і мови, взаємовідношення націй і мов, народності й особи, дво- і багатомовності, майбутньою долею націй і мов.

Дослідженню давньоруських пам'яток він присвятив праці: «Слово о полку Ігоревім. Текст і примітки», «Малоруська народна пісня за списком XVI ст. Текст і примітки» (обидві – 1877 р.). Чималий внесок Потєбні у вивчення народної поетичної творчості й етнографії («Про деякі символи в слов'янській народній поезії» (1860 р.), «Про зв'язок деяких уявлень у мові», (1864 р.), «Про міфічне значення деяких обрядів і повір'їв» (1865 р.).

430. Сумцов, Николай Федорович. Хлеб в обрядах и песнях / Н. Ф. Сумцов. – Харьков : Тип. М. Зильберберга (Рыбная, 25), 1885. – [4], 137, [3] с.

Епіграф:

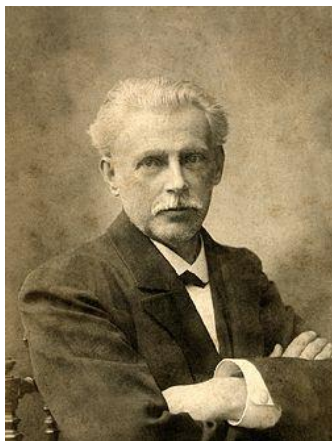
- До соберу ныне и сложу в снопах по следу жнущих.
Книга Русь. II. 7.

Анотація: «Печатать дозволено. Киев, 10-го Декабря 1884 года.»

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Обрядовый хлеб, как явление весьма сложное и разностороннее, приурочиваемое ко многим событиям в жизни народа, выражающее религиозно-мифические и юридические воззрения народные, заслуживает специального исследования. Цель моя – рассмотреть обрядовое употребление хлеба в разных его проявлениях и приложениях, указать главные связанные с ним песни и определить его религиозно-мифическое и юридическое значения. ... Об обрядовом хлебе можно говорить, и все-таки останется что-либо невысказанное или недосказанное. Таково уж свойство жизненных народных явлений».

Микола Федорович Сумцов (1854-1922) – український фольклорист, етнограф і літературознавець та громадський діяч, доктор філологічних наук (1885 р.), професор (1889 р.), член-кореспондент Санкт-Петербурзької АН (від 1905 р., дійсний член УАН (з 1921 – ВУАН) (1919 р.), член Чеської академії наук і мистецтва та низки слов'янських наукових товариств, видатний діяч у галузі вітчизняного музеєзнавства.

Микола народився в родині чиновника. Його батько був нащадком козацької старшини Сумського слобідсько-українського козацького полку, дрібним землевласником. Прадід вченого, побудувавши хату у Боромлі, що на Слобожанщині, залишив на сволюку запис «Семен Сумець». Родове прізвище Сумець згодом перетворилося на Сумцов.

Після смерті батька, родина переїхала в Україну. Коли настав час віддавати сина до школи, мати перебралася до Харкова. Їй вдячний син згодом присвятив «лебедину пісню» свого життя — історико-етнографічну розвідку «Слобожане». У гімназії Микола досконало вивчив французьку та німецьку мови. Українську літературну мову опанував самотійно, читаючи твори Котляревського та Квітки-Основ'яненка. Також збирав зразки українських народних пісень.

По закінченні Харківського університету (1875 р.) Сумцов деякий час студіював у Німеччині, а від 1878 р. — приват-доцент, з 1888 р. — професор Харківського університету; від 1880 р. — незмінний секретар, з 1887 р. — голова Історично-Філологічного Товариства при Харківському Університеті.

Микола Федорович — перший викладач Харківського університету, який читав академічні лекції українською мовою (з 1906 р.), аж поки влада не заборонила вживати українську мову на лекціях. Головною галуззю досліджень Сумцова була етнографія, особливо фольклор. Почавши свою наукову працю як прихильник мітологічної школи, він поступово перейшов до порівняльного напрямку, беручи до уваги філологічні способи, з якими найкраще був ознайомлений. Праці цього напрямку відзначаються багатим фактичним матеріалом, зокрема: «К истории южнорусских свадебных обычаев» (1883 р.), «Хлеб в обрядах и песнях» (1885 р.), «К вопросу о влиянии греческого и римского свадебного ритуала на малорусскую свадьбу» (1886 р.), «Научное изучение колядок и щедривок» (1886 р.), «Коломыйки» (1886 р.), велика праця «Культурные переживания» (1889-1890 р.), «Писанки» (1891 р.). Кілька праць Сумцова присвячені кобзарству і кобзарям: «Изучение кобзарства» (1905 р.), «Бандурист Кучеренко» (1907 р.). Історії української фольклористики належить праця «Современная малорусская этнография» (т. I, 1893 р., II, 1897 р.), «Діячі українського фольклору» (1910 р.). Він присвятив чимало уваги вивченню Слобожанщини: «Слобідсько-українські історичні пісні» (1914 р.), «Слобожане. Історично-етнографічна розвідка» (1918 р.), «Слобожанщина і Шевченко» (1918 р.).

Вчений працював над створенням систематизованої історії української літератури XVII ст. і опублікував ряд монографій про І. Вишенського, Л. Барановича, І. Галятовського, І. Гізеля. Написав «Начерк розвитку української літературної мови» (1918 р.), де новий розвиток української мови починається власне від поетичної творчості Івана Мазепи. Питань мови він торкається у працях «Вага і краса української народної поезії» (1910 р., 1917 р.), «Спроба історичного вивчення малоруських

прислів'їв» (1896 р.). Сумцов відомий і як популяризатор історії української культури: «Хрестоматія з української літератури» (1922 р.).

Він брав діяльну участь у громадському житті, виступаючи на захист української національної культури. Сумцов багато зробив для організації народних бібліотек і музеїв; він був одним з засновників Харківської громадської бібліотеки (тепер Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка).

431. Шульц, Георгий. К вопросу об основной идее трагедии Софокла «Царь Эдип» / Г. Шульц. – Харьков : Тип. Окружного Штаба, 1887. – [4], 100 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. Москва, 1887 года Июля 18 дня».

Провенієнції: печатки «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема», «Библиотека Украинского Коммунистического Сельскохозяйственного Университета им. Артема», «Харьковское Кооперативное Т-во Педагогов "Всеобщее обучение"», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Цитата з тексту: «Во всякой греческой трагедии принято исследователями устанавливать так называемую основную идею, на которой построена вся трагедия и разъяснение которой должно служить все действие трагедии. ... Определить основную идею нашей трагедии можно конечно только посредством анализа её, но самому анализу нужно предпослать разбор мнений, которые высказаны относительно основной идеи «царя Эдипа», чтобы по возможности избегнуть ошибок».

Георгій Федорович Шульц (1853-1908) – філолог, заслужений професор Харківського університету. У 1861 р. Георгій навчався в училищі при євангелічно-лютеранській церкві. 1864 р. витримав іспит у 2-й клас Першої Харківської гімназії. Шульц закінчив курс у 1870 р., того ж року Георгій вступив до історико-філологічного факультету Харківського університету. Георгій Федорович 1874 р. удостоєний ступеня кандидата класичної філології та залишений при університеті для підготовки до захисту професорського звання.

Шульц в 1877 р. склав магістерський іспит, захистив дисертацію і після читання двох пробних лекцій був допущений до викладання на посаді приват-доцента. 1881 р. вчений отримав ступінь

магістра грецької словесності, згодом – призначений штатним доцентом на кафедрі класичної філології.

У 1883 р. Шульц відряджений від університету за кордон до Лейпцигу, де він слухав лекції. Після повернення до Харкова у 1890 р. його призначено екстраординарним, а згодом – ординарним професором, з 1902 р. – заслуженим професором Імператорського Харківського університету.

ІСТОРІЯ

432-433. Багалей Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год) : ист. моногр. : в 2 т. / Д. И. Багалей, Д. П. Миллер ; Харьков. Гор. Обществ. Управление. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6), 1905-1912. – Т. 1-2.

Т. 1 : (XVII – XVIII вв.). – 1905. – [2], II, 568 с. : рис., карты, портр.

Анотації: «Авторы – профессеры Д. И. Багалей, Д. П. Миллер»; «Дозволено цензурою. Харьков, 8 Июня 1904 года».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института»,

«Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Українського Комуністичного Сільськогосподарського Університету ім. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Т. 2 : (XIX-й и начало XX-го в.). – 1912. – [2], IV, 973 с. : рис., планы, табл.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Українського Комуністичного Сільськогосподарського Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп «Кабинет городского и земского дела».

Цитата з передмови репринтного видання 1-го тому: «Історична монографія з фундаментальної історії Харкова за 250 років – унікальне явище в історичній літературі. Як зазначав Д. І. Багалій: "Ми намагалися написати таку історію

Харкова, якої не мало ні одне з міст України та Росії". У книзі описано історію матеріальної та духовної культури, побуту і звичаїв. На основі архівних документів і статистичних даних викладено історію міського самоврядування, перетворення Харкова на великий економічний центр, надано невичерпні відомості про розвиток освіти, науки, літератури, журналістики, театру, мистецтва, промисловості, ремесел і торгівлі. На написання книги пішло майже 10 років. Вона вийшла в світ у двох томах-фоліантах.

Дмитро Іванович Багалій (1857-1932), український історик, академік, філософ та громадський діяч. Ректор Імператорського Харківського університету (1906-1910). Вчений – один із фундаторів Української Академії Наук (з 1919 р.).

Народився у Києві в сім'ї ремісника-лимаря. Його діди і прадіди 1766 р. ввійшли до київського рибальського цеху. Рано залишився сиротою й виховувався в багатодітній сім'ї своєї тітки по матері. В «Автобіографії» 1927 р. Дмитро Багалій докладно описує своє дитинство. Зокрема, згадує, що в багатодітній сім'ї Старицьких жили бурсаки-квартиранти, які розмовляли українською мовою, співали українські пісні. Це знайомство привернуло увагу майбутнього історика до українського побуту, культури та мови, хоча в Києві, де він жив, панувала переважно російська мова. Про прогресивні погляди Дмитра Івановича свідчили його участь у молодіжній організації «Кіш», вступ у 1880 р. до Київської громади, участь у роботі Історичного товариства Нестора-літописця.

Багалій не висунув нової концепції історії України і висвітлював, головним чином, окремі аспекти її минулого. У пам'яті нащадків він залишився як невтомний літописець Слобідської України та Харкова, з яким пов'язано було майже все життя і діяльність ученого. Але за своїм характером і змістом його дослідження представляли собою новий етап у становленні і розвитку історіографії історії України другої половини ХІХ-початку ХХ ст. Їх за змістом можна об'єднати у три групи: документи з історії Слобідської України; загальні документи з історії України; матеріали про видатних діячів України. Дмитро Іванович Багалій – лауреат Уваровської премії (1887). Ця премія заснована у 1856 р. на згадку про графа С. С. Уварова, колишнього президента Петербурзької академії наук. Вона присуджувалася за праці з історії, але серед її лауреатів були і письменники.

Дмитро Петрович Міллер (1862-1913) – український історик, краєзнавець, белетрист, фаховий дослідник правової історії Гетьманщини й Слобожанщини ХVІІІ ст., член Харківського історико-філологічного товариства.

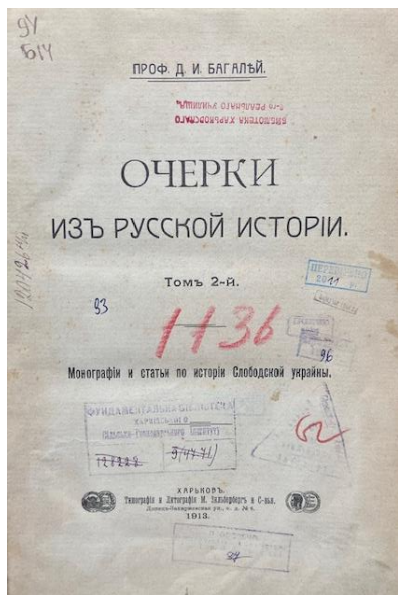
Міллер – учень академіка Дмитра Багалія. По закінченні гімназії в Охтирці вступив до харківської Першої чоловічої гімназії. Після цього навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету, який закінчив з відзнакою у 1888 р. У студентські роки захоплювався філософією, літературою, всесвітньою історією, історією церкви, особливо, історією України. Працював у газеті «Южный край» та одночасно (1895 р.) помічником бібліотекаря у книгозбірні Харківського університету. Міллер публікував статті у різних виданнях, з кінця 1903 р. увійшов до складу редакторів «Южного края». Дмитро Петрович досліджував історію Слобідської і Лівобережної України, українського права. Для більшості своїх праць він використовував документи історичного архіву, що був у розпорядженні історико-філологічного товариства.

В останні роки свого життя Міллер працював над історією ремісничих цехів в Україні-Гетьманщині.

434. Багалей Д. И. Очерки из русской истории / Д. И. Багалей. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6), 1913.

Т. 2 : Монографии и статьи по истории Слободской Украины. – 1913. – [4], 374 с.

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского 2-го реального училища», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; штамп на корінці палітурки «Б.Х.2.Р.У.».

Из передмови: «Нынешний 2-й том «Очерков» является продолжением 1-го и содержит в себе исторические монографии и статьи по другим сторонам жизни этого края – по истории его заселения, экономического и социального быта; видное место отведено здесь критико-библиографическому обзору трудов по истории Слободской Украины и биографическим очеркам ее деятелей. ... Помещенные здесь статьи, в сущности, впервые являются в доступном виде перед широким кругом читателей, или разбросаны

были ранее в разных специальных и мало известных провинциальных изданиях, представляющих давно уже библиографическую редкость. Важность разработки истории древней Руси по областям установлена в русской историографии и при том не только теоретически, но и практически. Точно также двумя наиболее авторитетными историками южной Руси – Н. И. Костомаровым и В. Б. Антоновичем – признана была настоятельная необходимость детального изучения по архивным данным истории одного из

наиболее темных отделов южно-русской истории – Слободской украины. Отдавшись этому изучению, я получил большое нравственное удовлетворение по поводу оценки моих работ... хотя, конечно, принимаю эту оценку с весьма значительными ограничениями, так как она была приурочена к моему юбилею».

Цитата з тексту: «Сегодня исполнилось 84 года со времени открытия Харьковского университета; через 16 лет придется уже праздновать его столетний юбилей и подводить итоги.., а для этого и тепер уже следует подумать о собрании материалов для его систематической истории и биографического словаря профессоров, тем более, что до сих пор в этом отношении сделано очень мало».

435. Бузескул В. Введение в историю Греции / В. Бузескул. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная улица, дом. № 30), 1903. – V, [3], 535, [1] с. – Имен. указ.: с. 521-531.

Анотації: «Автор – профессор В. Бузескул»; «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешается. 3 марта 1903 года. Ректор Университета Н. Куплевасский».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Бібліотека Всеукраїнської Вищої Комуністичної Сільсько-Господарської Школи ім. тов. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Із передмови: «В основе издаваемой книги лежат лекции, читанные мною в Харьковском университете. Лекции эти появляются в значительно распространенном и дополненном виде. По первоначальному плану они должны были составлять лишь часть общего курса по истории Греции; но по мере обработки они разрослись в особый, специальный курс, в целую (и, к сожалению, объемистую) книгу».

Владислав Петрович Бузескул (1858-1931) – український історик, доктор історичних наук, професор. Середню й вищу освіту здобув у Харкові. 1880 р. закінчив Харківський університет і з того часу майже 40 років

Бузескул працював приват-доцентом університету, з 1890 р. – професором. Вчений 1888 р. захистив магістерську дисертацію, 1895 р. – докторську дисертацію «"Афінська політія" Арістотеля як джерело для історії державного ладу Афін до кінця V ст.». Після 1917 р. Владислав Петрович став почесним головою науково-дослідної кафедри історії європейської культури в Харкові.

Головні праці вченого присвячені економічній і соціальній історії Стародавньої Греції, сходознавству, джерелознавству та проблемам історіографії й пам'яткам Північного Причорномор'я. Праця "Введение в историю Греции" була премійована Петербурзькою АН і перекладена чеською мовою. Також перу Бузескула належать книги «Исторические этюды» (1911), літографовані курси, понад 100 статей, а також популярні книжки про афінську демократію, крито-мікенську цивілізацію, шкільну справу в стародавніх греків, про давньогрецького політичного і військового діяча Перікла.

436. Гольдин Н. С. Афинский совет: история, организация, ведомство / Н. С. Гольдин. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная улица, дом. № 30), 1904. – [6], 142 с.

Анотація: «На основании ст. 41 § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешается. 4 Марта 1904 года. Ректор Университета Куплевасский».

Провенієнції: печатки «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У», «Библиотека Коммунистического Университету ім. т. Артема», «Фундаментальная библиотека Харьковского Сельско-Господарського Інституту».

Із передмови: «Предлагаемый очерк истории, организации и ведомства афинского совета (βούλή) представляет собою в измененном виде студенческую работу, написанную несколько лет тому назад. Выпуская ее в свет в настоящее время, автор находит себе оправдание в том, что вопрос о βούλή не был до сих пор предметом сколько-нибудь обстоятельного монографического изучения... открытие «Афинской политики» и вызванный им в специальной литературе пересмотр целого ряда вопросов аттической истории и государственного права, ... пролили новый свет на многие стороны деятельности этого учреждения».

Микола Сергійович (Наум Залманович) Гольдін (1877 – ?) народився у Пензі. Закінчив гімназію у м. Таганрог і з 1895 р. навчався в Харківському університеті. З 1906 р. Гольдін – приват-доцент кафедри всесвітньої

історії. У дожовтневий період основну увагу приділяв вивченню питання про занепад станово-земського устрою Пруссії XVII–XVIII ст. Результатом дослідження вченого стала монографія «Падение сословно-земского строя в Прусской монархии» (1916 р.). У 1920-ті рр. працював у Харківському інституті народної освіти. Зокрема, у 1922/1923 навчальному році був викладачем соціальноісторичної секції факультету професійної освіти. Гольдін викладав історію Стародавнього Сходу, історію середніх віків, історію господарства і побуту на Заході. Він був керівником кабінетів загальної історії та нумізматики. У ХІНО Микола Сергійович проводив активну науково-дослідницьку роботу спочатку на посаді наукового співробітника, а з 1925 по 1928 р. – керівника кафедри історії європейської культури. Основною темою його досліджень на початку 1920-х рр. була аграрна політика земельних сеймів XVI–XVII ст., доля українського селянства під владою Габсбургів і селянські питання у німецькій публіцистиці XVIII ст. Пізніше його увагу привертають революційні традиції французького народу, зокрема, історія школи в епоху Великої Французької революції. У 1925 р. під редакцією Гольдіна опублікований збірник документів і текстів «Социализм и коммунизм во Франции до половины XIX в.».

437. Гольдин Н. С. Падение сословно-земского строя в Прусской монархии / Н. С. Гольдин. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Донец-Захаржевская ул., 6), 1916. – XV, [1], 362, [2] с. – Указ.: с. 359-362. – Отд. отт. из изд.: «Записки Императорского Харьковского Университета».

Анотації: «На основании ст. 41 §. 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать и выпустить в свет разрешается, 23 сентября 1916 года. И. д. Ректора Университета Н. Палиенко».

Провенієнції: власницький напис «В. Зибаровский»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артёма», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Предлагаемая работа была задумана несколько лет тому назад. Ее содержание затрагивает один из важнейших моментов в истории нынешней Пруссии – момент ее сложения, как государства, и вместе с тем зарождение национально-прусской идеи, как одной из основ общегерманской жизни».

438. Данилевский Г. П. Украинская старина. Материалы для истории украинской литературы и народного образования / Г. П. Данилевский. – Харьков : Изд. Заленского и Любарского : В Тип. П. Чеховского, 1866. – [8], 403, [1] с.

Зміст:

- Украинские деятели:
  - 1). Сковорода, 1722-1794 г.
  - 2). Каразин, 1773-1842 г.
  - 3). Основьяненко, 1778-1843 г.
- Народное образование на Украине:
  - 4). Харьковские народные школы, 1732-1845.

Анотація: «Дозволено цензурою. С.-Петербург. 24 марта 1865 года».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського

Сільсько-Господарського Інституту».

Григорій Петрович Данилевський (1829-1890) – український письменник і публіцист, чиновник, мандрівник, етнограф, історик, автор численних романів і наукових розвідок з минулого України. Член Харківського статистичного комітету (1863).

Після закінчення навчання зі званням кандидата (1850 р.) Данилевський служив у Міністерстві народної освіти. Він співробітничав із часописами різних напрямків. 1851 р. надрукував поетичну збірку «Крымские стихотворения», познайомився з М. Гоголем, якого певною мірою наслідував, а в літературній полеміці 1852 р. підтримав.

Данилевський у 1850-1856 рр. навідував Україну, південь Росії. Видав збірку «Слобожане» (1854). На основі даних, зібраних у відрядженнях від петербурзької археографічної комісії та морського міністерства він виклав розвідки «Частные и общественные собрания старинных актов и исторических документов в Харьковской губернии», «Полтавская старина в отношении ко времени Петра Великого», «Суворовские бумаги, сохраненные в семействе бывшего его правителя дел Куриса», «Чумаки: из путевых заметок 1856 г. о нравах и обычаях украинских чумаков». Данилевський виступав як драматург (п'єса «Пир у поэта Катутла»), прозаїк («Екатерина Великая на Днепре», «Хуторок близ Диканьки» тощо), складав вішовані

«Украинские сказки», котрі від 1853 р. витримали кілька видань. Він перекладав Вольтера, В. Шекспіра з оригіналів, фольклорні твори – з української на російську.

1866 р. у Харкові вийшла в світ книга «Украинская старина», до якої увійшли твори Г. П. Данилевського «Основьяненко», біографії В. Каразіна й Г. Сковороди, а також стаття «Харьковские народные школы (с 1732 по 1865 гг.)». 1868 р. це видання відзначено Уваровською премією Петербурзької АН.

439. Диль Ш. Очерки из культурной истории Византии / Ш. Диль ; пер. и предисл. Г. Васькова. – Харьков : Паровая Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная улица, дом № 30), 1903. – [8], 47, [1] с. – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета. 1903.

Анотація: «Автор – профессор Сорбонны»; «На основании ст. 41, § 1 п. 4 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. 3 декабря 1903 года. Ректор Университета Н. Куплевасский».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-

Господарського Інституту».

Зміст:

- Введение в Византийскую историю;
- Византийские учреждения;
- Византийское общество.

Із передмови перекладача: «Предлагаемая вниманию публике брошюра, естественно, не давая полной картины Византийской истории и являясь не более как очерком, может, однако, иметь некоторое значение, так как даст о ней общее представление и, может быть, рассеет у читателя его предубеждения против этого отдела всемирной истории, показав, что Византия не была, вопреки ходячему взгляду, царством безграничного административного произвола, политической распущенности и умственного застоя. ... Автор очерков – профессор в Сорбонне. Он родился в 1859 г. Пройдя хорошую подготовительную школу при французских ученых учреждениях в Риме и в Афинах, он был, до перехода в Париж, профессором в Нанси».

Шарль Діль (1859-1944) – французький історик, автор багатьох робіт з історії Візантійської імперії та візантійського мистецтва. Закінчив Вищу нормальну школу у Парижі 1880 р. Як стажер він продовжив свою підготовку у 1881-1883 рр. при Французькій археологічній школі в Римі, а у 1883-1885 рр. – в Афінах. У цей період Діль брав активну участь у вивченні та виданні візантійських літературних пам'яток Італії, насамперед у Равенні, де збереглися найвідоміші з них. У 1891-1899 рр. він працював на посаді професора історії словесного факультету в Нансі. Ш. Діль створив та керував кафедрою візантинознавства у Паризькому університеті. У 1899 р. в Сорбонні було вперше запроваджено університетський курс візантійської історії, читання якого було надано Ділю (в 1899-1934 рр. він був професором Сорбонни). З 1910 р. Діль – член французької Академії написів та красномого письменства. Ш. Діль був знавцем писемних джерел, візантійської археології, літератури та історії мистецтва. Він – автор понад 300 наукових праць, багато з яких перекладено російською мовою. Основний внесок Діля у розвиток візантинознавства – відмова від характерної для XIX ст. негативної оцінки візантійської культури, спроба об'єктивнішого підходу до вивчення візантійської цивілізації. Він створив її цілісну картину, розкривши особливості через портрети видатних діячів. Діль зробив великий внесок у вивчення адміністративної та політичної історії Візантії, ролі синкліту та різних магістратур та «циркових партій». Він присвятив праці історії африканської та італійської областей Візантійської імперії. У 1925 р. Діль став іноземним член-кореспондентом Академії наук СРСР, а 1926 р. – членкором Американської академії медієвістики. У 1934 р. Діль вийшов у відставку з усіх посад, але продовжував наукову роботу.

440. Ласкин, Гавриил. Ираклий. Византийское государство в первой половине седьмого века / Г. Ласкин. – Харьков : Тип. Губерн. Правления (Петровский пер., д. № 16), 1889. – [4], II, XL, 160 с.

Анотація: «Дозволено цензурою. Киев, 30-го Ноября 1888 г.»

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Зі вступу: «Царствование Ираклия, говорит Финлей, одна из замечательных эпох, как в истории Империи, так и в летописях человечества..., но к несчастью ни один период в истории человечества не покрыт таким густым мраком».

441. Максимейко Н. А. Сеймы литовско-русского государства до Люблинской унии 1569 г. / Н. А. Максимейко. – Харьков : Тип. А. Дарре (Московская ул., № 19), 1902. – [2], IV, 205, [1] с.

Анотация: «Дозволено цензурою. Харьков, 6-го Октября 1900 г.»

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

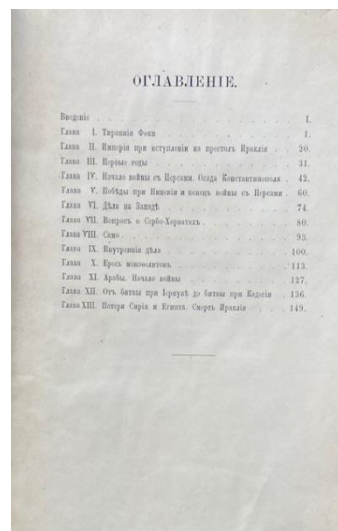
Из передмови: «Литовско-русские сеймы до Люблинской Унии 1569 г. должны быть излагаемы в истории русского права на том же самом основании, что и земские соборы Московского государства. Скажу больше того: генетическая и преемственная связь между сеймами и древне-русскими вечами представляется более ясной и неоспоримой, чем отношения земских соборов к предшествующему вечевому быту».

442. Надлер В. К. Лекции по истории французской революции и империи Наполеона (1789-1815) / В. К. Надлер ; изд. в обраб. и предисл. В. П. Бузескула. – Харьков : Изд. кн. маг. А. Д. Карчагина : Тип. А. Дарре (Московская, № 19), 1898. – VII, [1], 295, [1] с.

Анотация: «Автор – профессор В. К. Надлер (31 марта 1894)», «Редактор – В. П. Бузескул»; «На основании ст. 41 § 1 и ст. 138 Унив. Уст. печатать и выпустить в свет разрешается. Ноября 28 дня 1897 года. Ректор Университета М. Алексеенко».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Уступая желанию издателя и вдовы покойного моего учителя, проф. В. К. Надлера, я принял на себя обработку его лекций по истории французской революции и империи Наполеона, читанных им в Харьковском университете в конце 80-х годов, тем более, что лекции эти, как мне кажется, могут служить весьма удобным пособием и представлять интерес для более или менее широкого круга читателей».

Василь Карлович Надлер (1840-1894) – український історик. Василь народився в м. Харків у сім'ї провізора. Одержав домашню початкову освіту, навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету (1857-1862). Надлер – приват-доцент (1864), професор, декан історико-філологічного факультету Харківського університету 1872-1891 рр. Заслужений професор (1890 р.). Професор і декан історико-філологічного факультету Новоросійського ун-ту в Одесі (1891-1894).

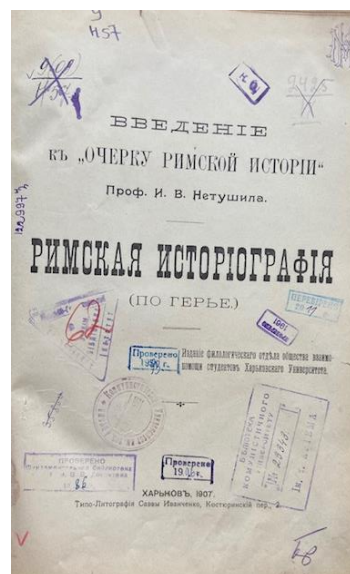

Надлер наукову діяльність розпочав ще в студентські роки. Творчу спадщину вченого складають дослідження з історії Візантії, середньовіччя, слов'ян та Росії.

443. Нетушил И. В. Введение к «Очерку Римской истории». Римская историография (по Герье) / И. В. Нетушил ; Харьков. Ун-т, Филол. отд. О-ва взаимопомощи студ. – Литогр. изд. – Харьков : Типо-Литогр. Саввы Иванченко (Костюринский пер., 2), 1907. – [4], 126, [2] с. – Библиогр.: с. 124-126.

Анотація: «Автор – профессор И. В. Нетушил».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; екслібрис.

Іван В'ячеславович Нетушил (1850-1928) – філолог-класик, історик, ординарний професор, проректор (1906-1912 рр.) та останній ректор Імператорського Харківського університету (1912-1918 рр), член-кореспондент Імператорської Академії наук (1910 р.).

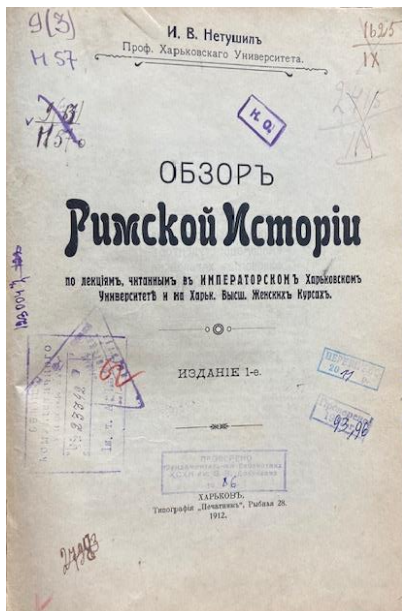
В 1882 р. в Імператорському Московському університеті І. Нетушил склав магістерський іспит і в 1883 р. захистив дисертацію на ступінь магістра римської словесності.

1886 р. Нетушил в Харківському університеті захистив докторську дисертацію «Етюди та матеріали для наукового синтаксису латинської мови. Про відмінки». 1884 р. його обрано доцентом кафедри римської словесності, 1887 р. – екстраординарним, а 1888 р. – ординарним професором Імператорського Харківського університету. Іван В'ячеславович читав курс римської та грецької граматики, педагогіки, вів практичні

заняття. З 1886 р. – секретар Ради історико-філологічного факультету, член Ради Харківського навчального округу.

444. Нетушил И. В. Обзор Римской Истории по лекциям, читанным в Императорском Харьковском

Университете и на Харьк. Высш. Женских Курсах / И. В. Нетушил ; Императ. Харьков. Ун-т, О-во взаимопомощи студ.-филологов Ун-та. – 1-е изд. – Харьков : Тип.

«Печатник» (Рыбная 28), 1912. – [2], II, 410 с.

Анотація: «Автор – профессор Харьковского Университета И. В. Нетушил».

Провенієнції: власницький автограф «В. Зибаровский»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Цитата з тексту: «Цицерон с гордостью указывал на то, что нет народа, который, подобно римлянам, знал бы историю своего прошлого не то что с основания города, но даже с самого момента зачатия своего родоначальника».

445. Нетушил И. В. Обзор Римской Истории по лекциям, читанным в Императорском Харьковском Университете и на Харьковских Высших Женских Курсах / И. В. Нетушил. – 2-е изд., испр. и доп. – Харьков : Кн. маг. Т-ва А. С. Суворина – «Новое Время» : Тип. М. Х. Сергеева (Московская, 10), 1916. – 376 с. – Указ.: с. 373-376.

Анотація: «Автор – профессор Харьковского Университета И. В. Нетушил».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

446. Нетушил И. В. Очерк Римской Истории : лекции, чит. студ. Харьков. Ун-та в 1907 г. / И. В. Нетушил ; Императ.

Харьков. Ун-т, Филол. отд. О-ва взаимопомощи студ. Харьков. Ун-та. – Литогр. изд. – Харьков : Типо-Литогр. С. Иванченко (*Костюринский пер. 2*), 1907.

Вып. 1. : До Гракхов. – 1907. – 261 с.

Анотація: «Автор – профессор И. В. етушил».

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту»; екслібрис.

447. Пажитнов К. А. Развитие социалистических идей в России / К. А. Пажитнов. – Харьков : Печатник (*Рыбная, 28*), 1913.

Т. 1. – [4], III, [1], 273, [1] с.

Присвята: «Посвящается моему дорогому другу О. П.».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Читацькі помітки.

З передмови: «В исследовании, которое предлагается вниманию читателя, я поставил себе задачей проследить развитие социалистических идей в России, начиная с первого их появления, т. е. с 30-х годов прошлого века, и кончая началом текущего столетия. Таким образом, настоящее исследование не есть история революционных

идей, ибо последняя исходит гораздо более отдаленному времени, точно также как оно не является и историей социалистического движения, ибо вопросу о распространении указанных идей отводится здесь лишь второстепенное место – это я подчеркиваю для того, чтобы читатель не искал в книге того, чего в ней нет».

448. Рожицын В. Канцлер Мишель Л'Опиталь. Жизнь. Государственная деятельность. Политическое мировоззрение / В. Рожицын. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (*Донец-Захаржевская ул., соб. Д. № 6*), 1916. – 100 с. – Отд. отт. из изд.: Записки Императорского Харьковского Университета. 1916.

Епіграф:

➤ ... Francorum at si contraria rebus
Obstant fata, boni est, gum fecerit

Omnia, civis,

Nolle tamen cineri patriae superesse cadentis.

Michaelis Hospitalii, Carminum lib. V, epist. 5.

дослівний переклад:

- Но если бы дела шли вразрез с французами
Судьбе наперекор, хорошо, десна все сделала, граждане,
Не приручайте пепел павшей страны, чтобы выжить.

Михаил Гоститалий, Книга гимнов 5, эпист. 5.

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Численні читацькі помітки.

Із передмови: «Канцлер Мишель Л'Опиталь больше, чем кто бы то ни было другой, может считаться выразителем активной организующей государство воли. Не только важно определить степень его участия в государственной реформе Франции 16-го века, но и необходимо знать, каким теоретическим замыслом он при этом руководился».

Із закінчення: «Во мраке религиозного ожесточения и нетерпимости 16-го века его [Л'Опиталья] слова о мире и свободе веры горят мрачным огнем, как будто из темноты войны и смуты поднялась рука, держащая тусклый факел, но зажженный сверхчеловеческим усилием дать своему народу вечные идеи политической справедливости и мира».

Валентин Сергійович Рожцин (1888-1942) – прозаїк, видавець, літератор, історик.

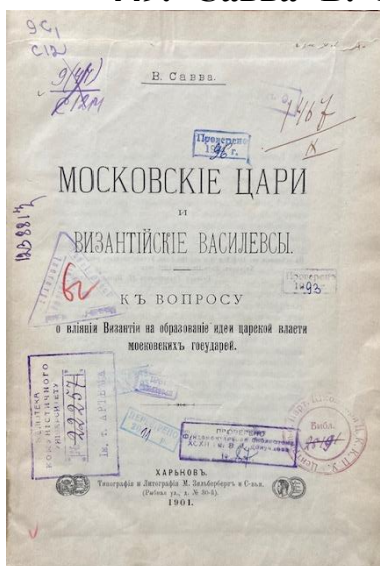
Закінчив 3-ю гімназію у м. Харкові (1906). Вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету.

Рожцин займався наукою та літературною діяльністю ще до революції. З травня до осені 1918 р. – один із видавців та редакторів соціалістичного ілюстрованого літературно-мистецького тижневика «Колосся» у Харкові.

За радянської влади активно займався пропагандою нового мистецтва та нового світогляду. Багато років досліджував життя та діяльність матеріаліста та атеїста Джордано Бруно.

Широку популярність В. С. Рожцин отримав, коли Радянській владі терміново знадобилися вчені кадри для антирелігійної пропаганди. Головна його книга, «Джордано Бруно та інквізиція», яка вийшла посмертно, досі вважається найкращою книгою з цієї теми. У книзі він висвітлив важливий момент історії культури доби Відродження.

449. Савва В. Московские цари и Византийские Василевсы: к

вопросу о влиянии Византии на образование идеи царской власти московских государей / В. Савва. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья (Рыбная ул., д. № 30-й), 1901. – [4], IV, 400 с.

Анотації: «На основании ст. 41 § 4 и ст. 138 Унив. Устава печатать разрешается. Харьков. 26-го Октября 1901 года. Ректор Университета Н. Куплевасский».

Провенієнції: дарчий напис автора (вирізано); печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського

Институту».

Із передмови: «Вряд ли необходимо оправдывать выбор своей темы тому, кто ставит себе задачей исследования влияния Византии на ту или иную сторону русской жизни. Итоги веками длившегося влияния Византии на русскую жизнь еще не подведены. ... Издаваемый мною труд является одним из таких отдельных исследований. Цель его – принести посильную лепту для разрешения сложного и обширного вопроса о влиянии Византии на Русь. Задача его – уяснить, на сколько это было в моих средствах, один небольшой, но имеющий свое значение отдел в указанном вопросе: предлагаемое влияние Византии на образование идеи царской власти московских государей. ... Сознавая сложность и трудность затронутого мною вопроса, я далек от мысли, что вопрос этот после моего исследования перестанет быть вопросом.»

Володимир Іванович Савва (1865-1920) – історик, професор Імператорського Харківського університету. Володимир закінчив курс у Ніжинському історико-філологічному інституті. Сава Іванович 1900 р. викладав у Харківському інституті шляхетних панночок, читав лекції з історії Росії на курсах для робітників, курсах для жінок при Харківському університеті. З 1900 р. – статський радник. За час роботи в університеті Володимир Іванович написав близько 30 наукових праць – монографій, статей, рецензій, особливо з історії державних установ та політико-правової думки Росії кінця XV-XVI ст. Він викладав історію Московської держави на історико-філологічному факультеті, а також на курсах, організованих за сприяння науковців університету для робітників і ремісників Харкова (1900-1917).

Як багато сучасників-науковців Володимир Іванович,

одночасно з науковою діяльністю, виконував значну громадську роботу. Однією з точок прикладання його творчих сил була Харківська громадська бібліотека (ХГБ). В. І. Савва брав участь у розширенні функцій ХГБ. Кандидат у члени Правління (1902 р.), член Правління (1903 р.). У ХГБ Савва працював у відділі рукописів і автографів від часу його заснування, беручи участь у збиранні, описі та збереженні колекцій. 1903 р. В. І. Савва завідував архівом бібліотеки. Був у складі групи до обов'язків якої входило спілкування з авторами, видавцями, установами стосовно безкоштовного надсилання книжок. Займався складанням списків для комплектування книгозбірні. Володимир Савва був активним популяризатором фонду бібліотеки в газеті «Харківські губернські відомості».

Деякі довідкові видання повідомляють що, більшовики розстріляли професора університету В. І. Савву. Проте джерел цієї інформації наразі не виявлено.

450. Савва В. И. О посольском приказе в XVI в. / В. И. Савва. – Харьков : Тип. Т-ва Потр. О-в Юга России (Девичья улица № 14), 1917.

Вып. 1. – 1917. – VI, [2], 401, [1] с.

Провенієнції: дарчий напис автора (вирізано); власницький напис «М. Соболев»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Предлагаемое изыскание о Посольском приказе до воцарения Б. Годунова не допечатано по независящим от автора обстоятельствам».

451. Сибиряков Д. Женщина в Русской

революции / Д. Сибиряков. – Харьков : Соц.-демократ. изд-во «Утро Юга» (Мироносицкая улица, дом № 16), [до 1917]. – 16 с.

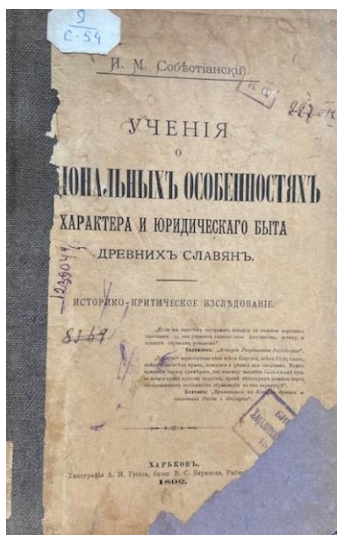
Анотації: «Перепечатка воспрещается»; на с. 16 реклама «На складе социалистического Издательства «Утро Юга» имеются следующие издания:...».

Провенієнції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальная библиотека ХСХИ им. В. В. Докучаева».

Із закінчення: «Мы пробежали быстро по истории революции. Мы рассмотрели, в каких

условиях слагали облик революционерки и во что он вырос. Приложив более труда для вступления на путь деятельной жизни, перенеся более тягот и мук на этом пути, чем их товарищ-мужчина, они были всем тем, что он, и еще сверх того, *были сердцем революции, были ее религией, единственной ее достойной, ее молитвой*».

452. Собестианский И. М. Учения о национальных особенностях характера и юридического быта древних славян : ист.-крит. исслед. / И. М. Собестианский. – Харьков : Тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова (Рыбная, 10), 1892. – [2], 336, XII с. – Тит. л. отсутствует.

Епіграфи:

➤ Если мы захотим соображать историю с пользою народного тщеславия, то она утратит главное свое достоинство, истину, и станет скучным романом.

Карамзин. История Государства Российского.

➤ Прочтите первобытные веки всех Царств, всех Республик, найдете во всех нравы, поведения и деяния их сходными». Можно привести тысячу примеров, что повсюду человеки были и ныне суть во всем один другому подобны, кроме некоторых легких черт, составляющих особенность образования в их характер.

Болтин.

Примечания на Историю древняя и нынешняя России г. Леклерка.

Провенієції: печатки «Библиотека Харьковского Коммерческого Института», «Библиотека Центральной Парт. Школы при Ц.К.К.П.У.», «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Из передмови: «Вопрос о характере древних славян, об их быте, нравах и обычаях принадлежит к числу самых запутанных в славянской научной литературе. Между тем не подлежит сомнению, что правильное выяснение этого важного отдела славянских древностей является главным условием успешной разработки не только истории первобытного славянского права, но и древне-славянской истории вообще».

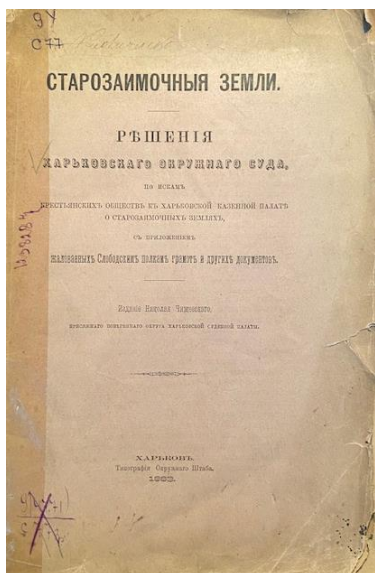
Иван Михайлович Собестианський (1856-1895) – юрист і славіст, який вивчав інститут кругової поруки у слов'ян.

Закінчивши гімназію, Іван вступив на юридичний факультет Харківського університету, прослухавши повний курс до 1878 р. Виявив особливу схильність до вивчення російського права; його студентський твір «Генеральні штати Франції та Земські собори Росії»

було відзначено срібною медаллю. Після закінчення університету він деякий час служив у Тифліській судовій палаті кандидатом на судові посади. Восени 1879 р. Харківський університет обрав Собєстіанського стипендіатом на кафедрі Історії слов'янських законодавств; 1883 р. він склав іспит на ступінь магістра державного права і з 1 січня 1885 р. був відправлений у дворічне закордонне відрядження. Після повернення у 1887 р. Івана Михайловича допущено як приват-доцента до читання лекцій у Харківському університеті з історії російського права.

Після захисту магістерської дисертації «Кругова порука у слов'ян» (1888 р.) Собєстіанський був призначений на посаду екстраординарного професора, а після захисту докторської дисертації «Вчення про національні особливості древніх слов'ян» (1893 р.) – ординарним професором. Він брав участь у читанні популярних лекцій для вчительок.

453. Старозаимочные земли. Решения Харьковского окружного суда по искам крестьянских обществ к Харьковской казенной палате о старозаимочных землях, с приложением жалованных Слободским полкам грамот и других документов. – Харьков : Изд. Н. Чижевского : Тип. Окружного Штаба, 1883. – [2], III, [5], 123, [3] с.

Анотації: «Дозволено Цензурою. Киев 24 Августа 1883 года»; «Издатель Николай Иванович Чижевский – присяжный поверенный округа Харьковской судебной палаты»; на с. II-III обкладинки «Объявления. У протоиерея Иоанна Лукича Чижевского (Харьков, Екатеринославская улица, дом № 15-й) можно получать следующие его издания...».

Провенієнції: власницький напис «?»; печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Від видавця: «В окружных судах: Харьковском, Сумском и Изюмском, к 1 Января 1883 г., предъявлено сельскими обществами крестьян Харьковской губернии 110 исков к казне о праве собственности на 767,041 десятину 851 саж. старозаимочной земли разного качества. Из числа этих исков 65 предъявлено в Харьковском окружном суде. Количество оспариваемой по ним земли составляет 356,842 десятины 123 саж.»

454. Твердохлебов А. Д. Ахтырский уезд накануне XIX века: (материалы для истории Ахтырщины) / А. Д. Твердохлебов. – Харьков : Тип. «Печатное Дело» (Конторская, Клещевский пер., соб. д. № 3), 1913. – 35, [1] с. – Отд. отт. из изд. : Сборник Историко-Филологического Общества в память проф. Е. К. Редина. Т. 19.

Из епіграфа: «Узкой, длинной полосой протянулся Ахтырский уезд от губернии Курской до Полтавской, один из самых богатых и наиболее живописных уездов Харьковской губернии. ... Ахтырщина издавна привлекала к себе внимание народов, памятниками которых, к сожалению, пока

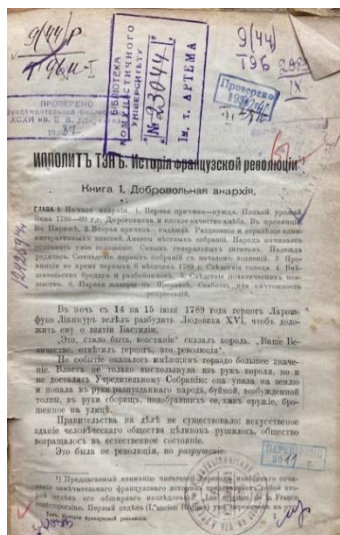
еще немymi, неизученными, остаются городища и курганы. С XVII ст. Ахтырщина стала излюбленным краем украинского народа. Любопытным памятником Ахтырской старины служит печатаемый ниже историко-статистический материал, случайно найденный уважаемым ахтырским сторожилом А. Д. Твердохлебовым. ... К слову сказать, Ахтырщина дала большое число культурных деятелей – известного земского деятеля проф. Е. С. Гордеенко, украинского поэта Я. И. Щоголева, сведущего историка искусства Матушинского, историка Харькова Д. П. Миллера, писателя Арцыбашева. Проф. Н. Сумцов.»

Провенієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського інституту».

Олександр Дмитрович Твердохлібов (1840-1918) – український історик, літератор, краєзнавець, етнограф, фольклорист і педагог. Брав участь в етнографічних експедиціях, займався вивченням народного побуту, записував пісні і думи лірників і бандуристів.

Олександр навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету. Після закінчення його залишили в університеті як здобувача наукового ступеня, одночасно він викладав у Харківському повітовому училищі. Був членом і архіваріусом Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ). В 1870-х рр. Твердохлібов повернувся до Охтирки, де майже 50 років працював учителем Охтирського повітового училища і Охтирської жіночої гімназії. У 1902 р. за ініціативою Д. Багалія на запрошення М. Сумцова Твердохлібов брав участь у підготовці XII археологічного з'їзду в Харкові, зокрема, в організації великої етнографічної виставки, яка стала основою Харківського музею старожитностей і мистецтва, був активним учасником виставки та з'їзду. У 1917-1918 рр. він був членом охтирської "Просвіти": брав участь у діяльності товариства і роботі українських курсів. Твердохлібов – автор оповідань, які друкувалися в газеті «Южный Край» (під псевдонімами

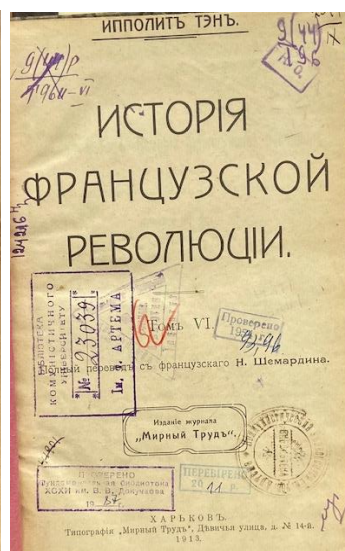
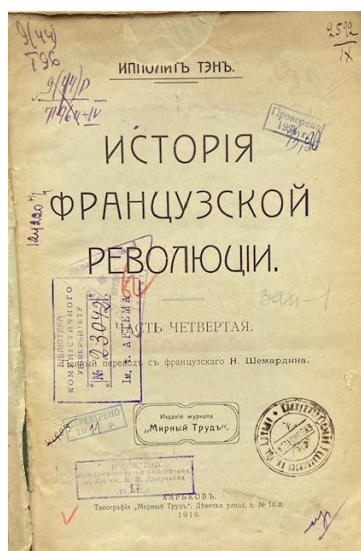
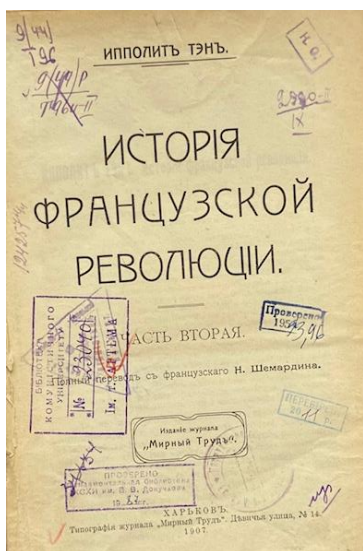
Земляк, А. Т., Хома Абиццо), історико-етнографічних статей у журналі «Кіевская старина».

455-459. Тэн, Ипполит. История французской революции / И. Тэн; полный пер. с фр. Н. Шемардина. – Харьков : Тип. журн. «Мирный Трудъ» (Девичья улица, № 14), 1906-1913.

Ч. 1, кн. 1 : Добровольная анархия. – 1906. – 192 с. – тит. л. отсутствует.

Ч. 2, кн. 2 : Учредительное Собрание и его дело, кн. 3 : Применение конституции. – 1907. – [2], 204, [2] с. – Отд. отт. из журн. : Мирный Труд. 1907.

Ч. 4, кн. 3 : Второй шаг к завоеванию. – 1910. – [2], 203, [1] с.

Ч. 5, кн. 4 : Революционное правительство. – 1911. – 285, [3] с.

Т. 6 : Правители. – 1913. – 345, [1] с.

Провенієнції: печатки у всіх частинах видання «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Ипполит Адольф Тен (1828-1893) – французький філософ-позитивіст, естетик, письменник, історик, психолог. Засновник культурно-історичної школи у мистецтвознавстві.

Прагнувши знайти формулу, що охоплює в єдине ціле хаос індивідуальних і неповторних явищ культури, Тен висунув ідею про залежність змін в мистецтві від змін суспільних потреб, побуту, звичаїв та уявлень. Він розглядав мистецтво як органічну складову частину

суспільного цілого й виділив соціальні фактори, що визначають своєрідність мистецтва в той чи інший історичний період, в рамках тої чи іншої національної традиції. Такими факторами, на думку Тена, є:

- раса як сукупність вроджених та отриманих у спадок нахилів, пов'язаних з особливостями темпераменту й тілесної конституції;
- середовище проживання, що включає в себе географічне розташування країни, моральні уявлення її народу, побут та форму політичного устрою;
- історичний момент як визначений етап існування даної культури в часі.

460. Черноусов Е. А. Очерки по истории Римской империи 180-235 гг. Подготовка смуты III века / Е. А. Черноусов. – Харьков : Типо-Литограф. М. Сергеева и К. Гальченко (Московская, 10), 1911. – 272, [2], XXXVIII, [2] с.

Провенієнції: печатки «Бібліотека Комуністичного Університету ім. т. Артема», «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту».

Із передмови: «Поскольку история принадлежит к разряду так называемых общественных наук и имеет своей задачей прошлое

развитие отдельных человеческих обществ или их комплексов, или, наконец, отдельных общественных слоев в их взаимодействии, к ней приложимы те же законы развития и методы исследования, которые имеют место в данной группе наук вообще».

Євген Олександрович Черноусов (1869-?) – відомий український вчений у галузі античної та візантійської історії.

Батьки з раннього дитинства Євгена прагнули надати йому гарну освіту, тому віддали сина спочатку до Стародубської прогімназії, а потім – до Ніжинської гімназії, яку він успішно закінчив у 1891 р. Ще за часів навчання в Ніжині юнак вирішив продовжити подальшу освіту, вступивши до Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька. У 1895 р. О. Є. Черноусов з відзнакою закінчив історичне відділення інституту зі званням вчителя гімназій та прогімназій, яке надавало всі права кандидата російських університетів, і був направлений викладачем Юр'ївського реального училища. Проте інтерес до історії, цілеспрямованість, прагнення до самовдосконалення і професійних занять наукою не могли зупинити Є. О. Черноусова на досягнутому, тому в 1901 р. він склав екзамен на ступінь магістра загальної історії в Петербурзькому університеті, що надавало право викладати у вищих навчальних закладах. У 1904 р. Євгена Олександровича перевели на посаду наставника-керівника з

історії та географії до Ніжинської гімназії і одночасно запросили читати лекції із загальної історії на історичному відділенні НІФІ князя Безбородька.

У 1906 р. за рішенням попечителя Київської навчальної округи Є. О. Черноусова призначили директором однієї з найдавніших гімназій на Лівобережній Україні – Новгород-Сіверської, де він одночасно обіймав посаду голови педагогічної ради жіночої гімназії.

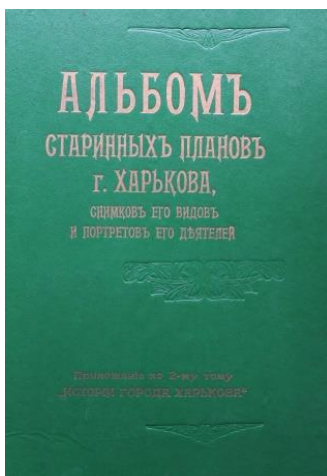
У 1910 р. Є. О. Черноусов працював на посаді приват-доцента на кафедрі загальної історії Харківського університету, де проводив практичні заняття з середньовічної історії та читав спецкурс з історії Візантії. Одночасно він викладав на Вищих жіночих курсах і у 2-й чоловічій гімназії. У літній канікулярний час 1911 р. вчений відправився у відрядження до Константинополя для роботи в бібліотеках та архівах.

Саме «харківський» період став для нього найбільш плідним в науковому плані. На друге десятиліття ХХ ст. припадають найвагоміші праці вченого, розпочинається його авторська співпраця з фаховими науковими виданнями, такими як «Византийский временник» і «Византийское обозрение».

У часи Української революції Євген Олександрович активно залучився до національно-демократичного руху, увійшов до складу Слобідської української ради, а також до ради Харківської «Просвіти», яку очолив Д. І. Багалій. Значною мірою завдяки цьому Є. О. Черноусова влітку 1918 р. було обрано деканом Українського історико-філологічного факультету в Полтаві, але, на жаль, через відомі політичні події це призначення виявилось короткочасним.

Наукова спадщина Євгена Олександровича порівняно незначна і становить близько десятка монографій і статей та кількох не надрукованих рукописів, разом з тим, частина з них не втратила своєї актуальності і в наш час.

РЕПРИНТНІ ВІДТВОРЕННЯ ДОРЕВОЛЮЦІЙНИХ ХАРКІВСЬКИХ ДРУКІВ

461. Альбом старинных планов г. Харькова, снимков его видов и портретов его деятелей. – Репринт. изд. – Харьков, 1993. – 30 табл. – (Приложение к т. 2 «Истории города Харькова»).

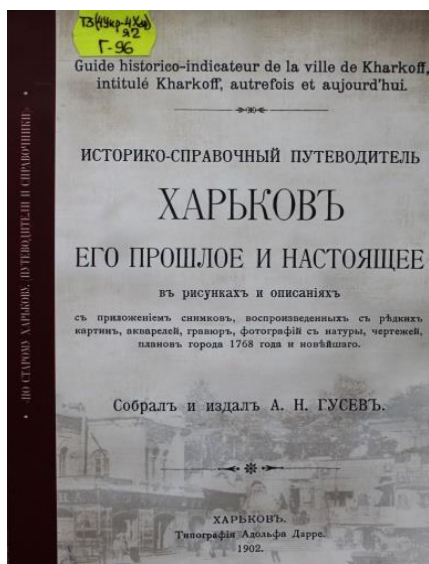
Надруковано за виданням: Альбом старинных планов г. Харькова, снимков его видов и портретов его деятелей / Изд. Харьк. Гор. Обществ. Управления. – Харьков : Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья, 1912.

– 30 табл. – (Прил. ко 2-му тому «Истории города Харькова», сост. Д. И. Багалеем и Д. П. Миллером).

Провінієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Із передмови Д. І. Багалія: «Альбом складається з 30-ти таблиць, відтворених у цинкографії В. М. Довбні та надрукованих типографією М. Ф. Зільберберга.

Перші таблиці містять у собі 8 планів м. Харкова, із них – частина не опублікованих, а інші – хоча і були надруковані раніше, проте в малодоступних виданнях. ... 2-гу групу знімків складають краєвиди Харкова та його окремих частин, вулиць, будівель. Всього таких 61 фото на 13-ти таблицях. Оригіналом для них слугували масляні та акварельні картини та гравюри, більша частина яких зібрана в університетському музеї, а також дореволюційні фотографії».

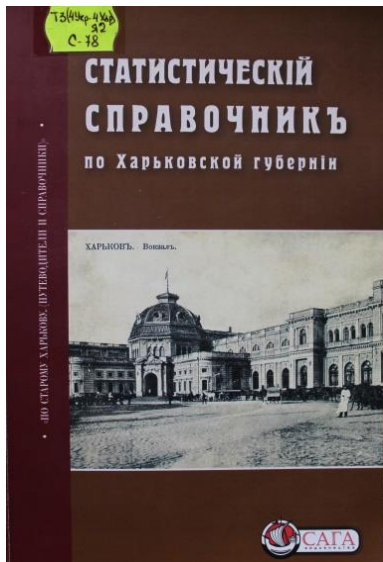
462. Гусев А. Н. Харьков, его прошлое и настоящее в рисунках и описаниях : ист.-справ. путеводитель / А. Н. Гусев. – Репринт. изд. – Харьков : САГА, 2008. – 274 с. : ил. – («По старому Харькову (Путеводители и справочники)»).

Надруковано за виданням: Харьков, его прошлое и настоящее в рисунках и описаниях с приложением снимков, воспроизведенных с редких картин, акварелей, гравюр, фотографий с природы, чертежей, планов города 1768 г. и новейшего : ист.-справ. путеводитель / собрал и изд. А. Н. Гусев. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1902. – Предм. указ. рус., фр.

Провінієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Книга «Харьков, его прошлое и настоящее...» продвигает работу по возвращению не заслужено забытых, наиболее ценных и интересных исторических работ, посвященных старому Харькову.

Путеводитель содержит исторический рисунок и описание Харькова на 1902 г., включая перечень улиц и 109 фотографий наиболее примечательных зданий и видов города. Книга выдана до XII Археологического съезда, что своего часу стало знаковой подоплекой научного и культурного жизни Харьковской губернии. Книга может заинтересовать специалистов-историков, музейных работников, культурологов и всех, кто имеет интерес к истории духовной и материальной культуры Слобожанщины.

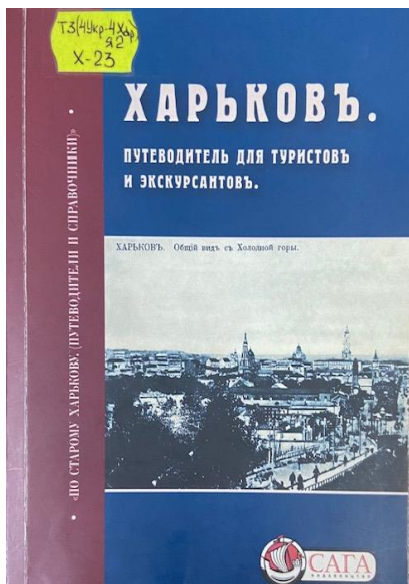

463. Статистический справочник по Харьковской губернии. – Репринт. изд. – Харьков : САГА, 2007. – 232 с. – («По старому Харьков (Путеводители и справочники)»).

Надруковано за виданням: Статистический Справочник по Харьковской губернии / сост. : [С. Жилкин, Н. П. Гвоздев, М. И. Поликсенев] ; Харьков. Губерн. Земск. Управа. – 2-е изд. – Харьков : Т-во «Печатня С. П. Яковлева», 1914. – XVII, [9], 179 с.

Провінієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

«Статистичний довідник» став однією із заключних публікацій Харківської губернської земської управи. Друге видання довідника було надруковано у 1914 р., наприкінці цілої епохи існування Російської імперії та напередодні довготривалих років руйнівних війн і революцій. У книзі розкрито особливості природи, території, населення, землеволодіння, сільського господарства, промисловості, транспорту, діяльності закладів зв'язку, малого кредиту, земств Харківської губернії. Достовірність та різноманіття зафіксованих фактів роблять видання цінним джерелом досліджень не лише в галузі історії, але й у сферах соціології, економіки, демографії, географії, геології, кліматології тощо.

464. Харьков. Путеводитель для туристов и экскурсантов. – Репринт. изд. – Харьков : САГА, 2007. – 178 с. : табл., 1 план.

Надруковано за виданням: Харьков. Путеводитель для туристов и экскурсантов / ред. : В. И. Талиев, Д. К. Педаев ; Харьков. О-во Любителей Природы. – 3-е изд. – Харьков : Изд. И. М. Аничкина, 1915. – 178 с. : ил.

Провінієнції: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

В книзі наведені загальні відомості про Харків (географічне положення, історія заснування тощо).

Цитати з тексту:

1). «Харків – крупний культурний центр: університет, технологічний інститут, ветеринарний інститут, жіночий медичний інститут, вищі жіночі курси, комерційні курси, 14 чоловічих гімназій, 3 реальних училища, семінарія, комерційне училище, жіночий інститут благородних дівчат, єпархіальне училище, 20 жіночих гімназій і більше ста народних, технічних,

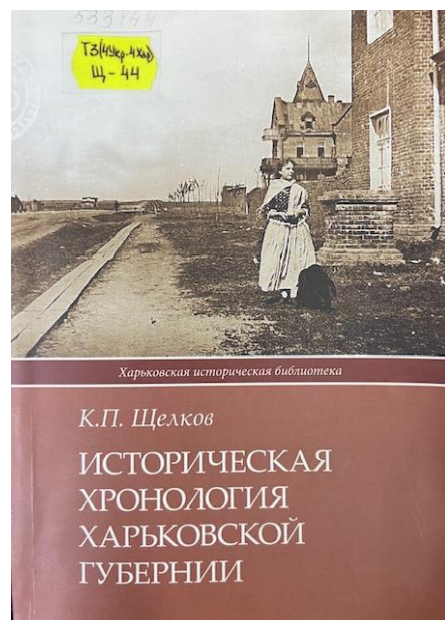
ремісничих, фельдшерських, музичних та інших шкіл та училищ. ... Особливістю Харкова є велика кількість крупних старих й нових культурних закладів, створених не урядом і не міською управою, а саме народною ініціативою; за кількістю таких закладів Харків займає одне з перших місць в імперії»;

2). «Харків – крупний торговий і промисловий центр. У місті та найближчих околицях розташовано приблизно 200 фабрик та заводів; переважно фабрики з переробки металів та обробки харчових речовин. ... У місті за рік проходять 4 ярмарки з оборотом до 90 млн. крб. Лише залізницями до міста привозиться близько 70 млн. пудів вантажу. Харків отримує поштою за рік близько 15 млн. листів, 150 тисяч посилок, 3 млн. газет та журналів, грошових переказів на суму близько 40 млн. крб. і майже стільки ж відправляє».

465. Щелков К. П. Историческая хронология Харьковской губернии / сост. К. П. Щелков – Репринт. изд. – Харьков : САГА, 2007. – 378 с. – (Харьковская историческая библиотека).

Надруковано за виданням: Историческая хронология Харьковской губернии [XII–XVI вв.] / сост. К. П. Щелков ; изд. протоиерея Иоанна Чижевского. – Харьков : В Унив. Тип., 1882. – VI, [2], 365, [3] с. – (Прил. к «Харьковским Епархиальным Ведомостям». 1882).

Провінісній: печатка «Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва».

Праця К. П. Щелкова до сьогодні залишається найоб'ємнішим переліком подій історії нашого краю. Ретельність систематизації матеріалу в хронологічній послідовності, наявність посилань і алфавітного покажчика роблять книгу цінним довідковим виданням і для читача XXI-го століття.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А. Т.	454
Аверин В. Г. (Аверін В. Г.)	93, 199, 203, 210, 348, 352, 353, 354, 367, 393
Авилов Б. В.	53, 264
Авсеенко В.	425
Аксенов М. (Аксьонов М. С.)	1
Аксенов С.	24
о. Александр Подольский	416-421
Алексеев А. А.	19
Алексеенко М. (Алексенко М.)	5, 74, 109, 132, 135, 145, 153, 154, 162, 165, 166, 167, 171, 180, 182, 184, 185, 187, 205-206, 217, 442
Алов О. О.	219, 245, 246, 247, 385
Алчевский А. К.	259, 260
Андреев Н. Ф.	117
Анісімов В.	276
Аничков Е.	2
Антонович А. Б.	434
Анцыферов А. Н.	20, 263
Арнольди В. М. (Арнольдї В. М.)	95, 162, 163, 164, 165, 166, 167
Арнольдї Г. Ф.	219
Ашин К. С.	263
Багалеї Д. И. (Багалій Д. І.)	40, 41, 42, 52, 74, 75-76, 77, 158, 415, 432-433, 434, 454, 460, 461
Бажаев В. Г.	263
Базилевич Е. А.	174
Бантыш В. А.	405
Барабошкин Н. С.	311, 349
Бараков П. Ф.	91, 237, 244, 290, 312
Баранович Л.	430
Бибель А.	279
Бедрага М. А.	416-421
Бейлис	10
Бекетов А. Н.	144, 171
Бекетов М. М. (Бекетов Н.)	92, 115, 123
Белінський В. Г.	153
Белоусов Н. К.	200, 201
Белянин И. И.	66, 297

Бенике А. А.	251
Бентам Дж.	56
Беркли	7
Бернштейн Е.	279
Бернштейн С. Н.	103, 104, 105, 107
Білоусов М. Ф.	200
Биск И. Е.	43
Битус А. П.	263
Близнер А.	123
граф Бобринский В. А.	379
Богаевский Г. В.	297
Болтин А.	171, 452
Бондаренко Д. П.	244, 350
Бородин І. П.	184
Боткин С. П.	10
Боткины	243
Брандт А. Ф.	155, 202
Брентано Ф.	7
Бригида	407
Бріо О. С. (Брио А. С.)	96, 125, 126, 174, 175, 176, 178
Бронн	146, 294
Бруно Дж.	106, 448
Брунст В. Э. (Брунст В. Е.)	263, 313, 317, 374
Бруцкус Б. Д.	276
Бугле С. Ш. А.	21
Будневский В. А.	301, 303
Будрин П. Ф. (Будрін П. Ф.)	244, 314, 315, 332, 333, 334, 335, 336, 337
Бузескул В. П.	50, 77, 435, 442
Булыгин В. А. (Булигін В. А.)	244, 291, 342,
Бунзен	146, 294
Буткевич В. С.	246
Буткевич Т.	52
Буцинский П. Н.	220
Вавилов М. І.	330
Вагнер А.	21
Вагнер Ю. Н.	354
Васильев Евг. М. (Васильев Є. М.)	366
Васцишаковский Л.	247
Васьков Г.	439
Ватич Н.	247, 309
Ватсон С. К.	18
Вебер М.	93

Вернадський В. І.	144, 293, 388
Виноградов Б. С.	203, 355, 356, 357, 366
Витковский Н. Н.	366
Виттенберг М.	265
Вишенський І.	430
Власова М. І.	4
Волков А.	193
Волков М. І.	193
Волчанский Ф. М. (Волчанський Ф. М.)	399, 400
Вольтер	438
Вольф М. М.	238, 347, 386
Вонзблейн М. Н.	263
Востриков П.	352
Гавриленко Н. І.	93
Гагенторн Г. І.	295
Гальков Я. П.	355
Гарібальді Дж.	54
Гаряев В. П.	217
Гвоздев Н. П.	463
Гіляров О. М.	7
Гегель	18
Гегельбаур	155
Геккель	155
Гельмгольц	10
Геміліан В. А. (Геміліан В. О.)	118
Генкен В.	425
Герд В. А.	11-13
Герцль Т.	425
Гете І. В.	18
Глазунов В. А.	348, 367
Глінка К. Д.	298, 309
Глушков А. В.	367
Гнедич А. (Гнедич О. Г.)	24
Гоголь М. В.	438
Гольдин Н. С. (Гольдін (Наум Залманович) Микола Сергійович)	436, 437
Гольдштейн І. М.	221
Гомбетто	10
Гораций	2
Гордеев П. А.	35-39
Гордеенко Е. С.	454
Горожанкин И. Н. (Горожанкін І. М.)	166, 174
Гофман О. Ю.	14

Гравенгорст Х.	407
Гредескул М.	45
Грессер П. А.	149
Григор'ев Н.	424
Гризенбах Э.	18
Гришенко И. К.	281
Гродецкий Н. Г.	53
Гроссгейм А. А.	93
Грузинцев А. П. (Грузинцев О. П.)	119
Гулак-Артемовський	416-421
Гуров О. В. (Гуров А. В.)	96, 127, 128, 153, 154
Гусев А. Н.	462
Галаган П.	52
Галятовський І.	430
Гізель І.	430
Давид Э.	345
Данилевский А. Я.	384
Данилевський В. Я. (Данилевский В. Я.)	124, 156, 220
Данилевский Г. П.	438
Дарвин Ч.	158
Дегтярев П. Т.	298-307
Дедюлин А. В.	204
Деларю Е. М. (Деларю Є. М.)	168
Джеванс В. С.	114
Дибольд Г. Г.	226, 263
Диль Ш. (Діль Ш.)	439
Димов П. Д.	304
фон-Дитмар Н. Ф. (фон-Дітмар М. Ф.)	25, 47, 65
Дмитриева Е.	92
Добровольский В.	244
Добролюбов М. О.	153
Довбня В. М.	461
Довбуш О.	427
Докучаев В. В. (Докучаєв В. В.)	91, 144, 172, 237, 298, 310
Дорофеев Н. Е.	27-30, 21-34, 35-39, 146, 158, 166, 175, 215
Дюркгейм Е.	21
Евдокимов А. А.	253, 263, 277
Евтушенко М. В.	337
Едельштейн Я. С.	153-154
Езерская Л. О.	402
Ейнштейн	1
Княгиня Екатерина Михайловна	253

Ельтеков О. П.	115
Емельянов И. В. (Ємельянов І. В.)	250, 326, 358, 359, 360, 361, 365, 367
Енгельс Ф.	279
Енкен Б.	336
Єрмолов О. З.	346
Ждановы	143
Желтухин	362
Жид Ш.	20, 61
Жилкин С.	297, 463
Жуковський В. А.	416-421
Журавлев Л. В.	409
Забаринский П. А. (Забаринський П. А.)	251, 375
Зайкевич А. Г. (Зайкевич А. Е.)	112, 121, 169, 170, 172, 198, 217, 241, 242, 243, 248, 282, 319, 337, 376. 377, 378, 379, 406, 410, 416-421
Залесский В. К. (Залеський В. К.)	170
Залесский М. Д. (Залеський М. Д.)	129
Запара И. Д.	403
Засухин А. Н. (Засухін О. М.)	257
Затворницкий А.	130
Зверезомб-Зубовский Е.	352
Земляк	454
Зибаровский В.	444
Зільберберг	461
Зиммель Г.	21
Знаменский В. В.	394
Зубашов Е. Л. (Зубашев Є. Л.)	157
И. Р.	338
Иванов В. В.	26
Иванов Г. Г.	404, 405
Иванов М. Ф.	406, 413
Иванов Н. А.	208
Иванов П. В.	96
Иванов С. А.	406
Иванов Ф. П.	35-39
Иванцов Д.	227
фон-Иеринг Р.	21
Іллін І. А.	276
Ильинский А.	245
О. Иоанн Кронштадский	10
Иракий	440

Исаев	61
Каблуков М. А.	248
Кавелин	88
Кадлубовская Ф. Б.	401
Каменский К. В.	331
Каменский С. Н.	205-206
Каннінгем В.	44
Кант	1, 2, 7, 18
Каразин В. Н. (Каразін В. Н.)	415, 438
Карамзин	452
Карпентер	17
Каутский К. (Каутський К.)	43, 279
Кафенгауз Л. Б.	221, 267
Квитка А. В.	416-421
Квитка А. Г.	416-421
Квитка В. В.	416-421
Квитка Г. Ф. (Квітка-Основ'яненко Г. Ф.)	416-421, 422, 430, 438
Квитка Е. К.	416-421
Кениг Л. Е.	258, 281
Кеннингем В.	44
Килосанидзе Дав.	3, 4
Кильчевский В. А.	263
Кириллов К. М.	408
Кірхгоф Г.	148
Клейн Х. И.	396, 397
Клименко К. Н.	122
Клинген И. Н. (Клінген І. М.)	380
Клоков М.	388
Кничер Р. К.	180
Ковалевский М.	45
Колас Я.	371
Колесов А. А. (Колесов О. О.)	280, 340, 343, 381
Колисниченко Ф. М.	123, 407
Колкунов В. В.	334
Колоколов М. Ф.	297
Комаров О. Ф.	372
Конт	6
Короленко В. Г.	371
Коссе Л. (Косса Л.)	46
Костомаров Н. И.	434
Котляревський І. П.	430
Котов М.	388
Кочетов В. А.	127, 168, 346

Крамаревский М. Ф.	263
Краснов А. М. (Краснов А. Н.)	96, 131, 132, 144, 145, 153, 171, 172, 177, 293
Краснов В. Ф.	263
Краснянская Н. А.	409
Красусский И. А.	282
Крепелин Е. (Крепелін Е. В. М. Г.)	48
Кресин Р.	18
Криштофович А. Н.	298-307
Крокос В. І.	298, 302
Кропоткин Д. Н.	362
Крыжевский П. В.	388
князь Кудашев В. А. (Кудашев В. О.)	341, 407
Кузин В.	161
Кузнецов С. М.	232-236, 311
Куколь-Яснопольский К. Н. (Куколь-Яснопольський К. М.)	287
Куликов Б. П.	106
Куликовская Е. Н.	405
Кулыжный А. Е.	263
Кульбакин С.	92
Кульчицкий Н. К. (Кульчицький М. К.)	207, 208
Купала Я.	371
Куплевасский Н.	207, 435, 436, 439, 449
Купреянова Л. П.	263
Курдиани С. З. (Курдіані С. З.)	275, 334
Курносов А. М.	367
Кутневич Н.	105
Л'Опиталь М.	448
Лагермарк Г. І.	115, 156, 161
Лазаренко А. П.	263
Лазурус	21
Лайелль	132
Ланг В.	125
Лангдон	407
Лапин М. М.	134, 135, 141, 142, 143
Ласкин Г.	440
Лачинов Б.	14
Лебедев А.	110, 111
Лебедев К.	109
Лебедев О. Ф.	298
Лебедева Л. А.	351, 354
Леваковський І. Ф. (Леваковский И. Ф.)	92, 96, 133, 146, 294, 295

Леваковський М. Ф. (Леваковский Н. Ф.)	173
Левандовский К. Ф.	388
Левитский В. Ф. (Левитський В. Ф.)	21, 49, 50, 263, 281, 282
Левитський Ст. Ф.	16
Лезин Б. А.	2
Лейкарт Р.	155
Лейкфельд П. Э.	1, 3, 4, 8, 110
Лейтес К. С.	51
Леклерк	452
Либих Ю.	169, 241
Лидов А. П. (Лідов О. П.)	120
Лисенко М.	10, 169
Лисицкий Е. Ф. (Лисицький Є. Ф.)	209
Лисицкий Н. Ю.	297
Лискун Е. Ф.	219
Литошенко Л. Н.	267
Локк	7
Локоть Т. В.	245, 247
Ломброзо Ц.	425
Ломоносов М. В.	416-421
Лонгвинов Н. П.	239
казак Луганский В. (Даль В. И.)	416-421
Лукшо Я. С.	164
Лунський М. З.	65
Лучицкая М. В.	44
Лучицкий И. В.	44
Лэмплицкий П. М.	408
Любарский Г. А.	344
Любименко В. Н.	165, 182, 184, 185, 197
Любимов Л.	345
Мавричев В. В.	263
Максимейко Н. А.	52, 441
Максимов Н. Е.	93
Малютин Д. П.	253
Маньковский К. Г.	263
Марков О. (Марков А.)	244, 363
Маркс К.	43
Марченко А.	246
Масловский А.	383
Махов Г. Г.	298
Мацков	202
Мацевич К. А.	248, 249, 253, 263
Мацієвич К. А.	248

Мезенцев В. И.	382
Менделеев Д. И.	118, 144
Мерейнис Г. Д. (Мерейніс Г. Д.)	134
Мечников И. И.	54
Мечников Л. И. (Мечников Лев Ілліч)	54
Мигулин А. А. (Мігулін О. О.)	210, 348, 355
Мигулин П. П.	55, 284
Миклашевский	87
Миллер Д. П. (Міллер Д. П.)	432-433, 454, 461
Міллер Г. Т.	56
Міллер Джеймс	56
Міллер Джон Ст. (Міллер Дж. Ст.)	56, 57
Минаев К.	93
Мінковський	1
Мицкевич	10
Мольер Ж.-Б.	416-421
Морозов Г. Ф.	184
Морозов Ю. И. (Єгор) (Морозов Ю. И.)	92, 96, 148, 149
Мостынский В. А. (Мостинський В. А.)	117, 410
Мусин-Пушкин А.	287
Мухачов П. М.	151
Муштаков П. Г.	412
Мущенко С. С.	337
Мятлев И. П. (Мятлєв І. П.)	423
Набоких А. И. (Набоких О. Г.)	298-307
Нагорный О.	92
Надлер В. К.	442
Науманн	146
Неводовский Г. С. (Неводовський Г. С.)	368
Нетушил И. В. (Нетушил І. В.)	19, 50, 87, 212, 213, 443, 444, 445, 446
Нижицкий В.	263
Никольский А. М. (Нікольський О. М.)	158, 211, 212
Новацци С.	135
Нордау М. С.	425
Носов 2-й	136
Оболенский В. В. (Оболенський В. В.)	227, 327
Образцов А.	244, 308
Обручев В. П.	154
Овсянніков Ф. В.	155
Огановский Н. П. (Огановський М. П.)	286
Оглоблин Д.	245

Одера Б. С.	263
Оленин	365
Онуфриев В. А.	253, 323, 364
Оршанский Г. Г.	15
Оршанский И. Г. (Оршанський І. Г.)	5, 6
Осипов И. П. (Осипов І. П.)	113, 114, 115, 121, 122
Остапенко С. С.	222
Остроградская Е. И.	56, 57
Остроградский О. И.	56, 57
Павлов М. М.	213
Павлович Л.	383
Павловский Ф. А.	416-421
Пажитнов К. А.	447
Палиенко Н.	112, 437
Палладин А. В. (Палладін О. В.)	219
Палладін В. І. (Палладин В. І.)	170, 174, 175, 176, 177, 178
Панков М. М.	244
Парсаданов Б.	244
Пахомов П. А.	51, 222, 404, 408
Пашков В.	113
Пащенко-Тряпкин	161
Педаев Д. К.	464
Педаев П. К.	239,
Пелипенко Г. Н.	263
Переверзиев В. В.	354
Перепелкин А. П. (Перепелкін О. П.)	346
Петрарка	18
Петров М. М.	75-76
Пешков	395
Пикар Э. (Пікар Шарль Еміль)	107
Пильчиков Н. Г. (Пильчиков Н.)	115, 151
Пиотровский А. И.	305
Пискунов Д. Н.	51, 226, 263
Питра А.	310
Погодин А. Л. (Погодін О. Л.)	426, 427
Подольский А. К.	263
Подольский Т. Р.	416-421
Позняков Г. Ф.	306
Покровська М. С.	158
Полонский П. А.	307
Поликсенов М. И.	463
Поляков П. А.	214
Попов И. И.	147

Попов М. Ф.	384
Потебня А. А. (Потебня А. О.)	180, 332, 333, 334, 335, 336, 368, 369, 416-421
Потебня Ал. Аф. (Потебня О. О.)	428, 429
Потебня М. В.	428, 429
Продан И. С.	7, 8
Прянишников Д. Н. (Прянишников Д. М.)	261
Пушкарев П. Т.	263
Пушкин А. С.	10
Пятницкий П. П. (П'ятницький П. П.)	130, 137, 138, 139, 140
Радов А. Ст.	314
Раевский А. С.	161
Раевский С. А.	90
Райнов Т.	2
Райхесберг (Райхейсберг) Н.	59, 60
Раммельсберг К.	125
Рапопорт А.	93
Регель Роб. Э.	336
Регенбоген О.	410
Редин Е. К.	454
Рейнгард Л. В.	77, 92, 96, 181, 220
Реклю Е. (Реклю Э.)	54, 144
Реннинг Р. Ф.	263
Репрев А. В.	213
Речинский Ч.	112
Рибо Т. (Рібо Т. А.)	9
Рид Т.	7
Рікардо Д. (Рикардо Д.)	56, 61
Рихтер В. Ю. (Ріхтер В. Ю.)	123
Рождественский Б. Н.	332, 333, 334, 335, 336, 347, 348, 367
Рожицын В. С. (Рожицин В. С.)	448,
Розе Г.	125
Розен И. Б.	250
Розенштейн М. А.	227
Рославский А. (Рославський-Петровський О. П.)	62
Россигов К. Н.	351, 353
Рубакин Н. А.	11-13, 14
Рудаков (?) И.	123
Рудзской М.	113
Русов А. А. (Русов О. О.)	63
Руссофил П.	88

Ряба Т. Д.	361
Рябой Д. Д.	355
Савва В. И. (Савва В. I.)	449, 450
Савич-Заблоцкий К. Н. (Савич-Заблоцкий К. М.)	141
Савченко-Бельский М. А.	239, 324
Салерно Д. Р.	46
Салтиков Н. Н.	42
Салтыков-Щедрин М. Е.	10
Сапегин А. А.	182,
Сарандинаки Ю. Г.	298-307
Себряков П. А.	256, 329
Селин И. Н.	109
Семилетов С. М.	147
Сербинов И. Я.	370
Сервантес	416-421
Сеченов И. М.	144, 155
Сіверс Є. Є.	65
Сибірцев М. М.	298, 309, 310
Сибиряков Д.	451
Сикорский И. А. (Сікорський Іван Олексійович)	10, 89
Сікорський Ігор	10
Сімон Ж.	20
Синцов Д. М.	108
Ситников А.	113
Скалон А. А.	380
Скандраков С. В.	371
Скворцов А. И. (Скворцов О. I.)	268
Скворцов Г. Г.	228
Скворцов И. П.	384
Сковорода Г. С.	416-421, 438
Скоропадський П. П.	374
Сладковский И. В.	258
Смирнов В. П. (Смірнов-Логінов В. П.)	309
Смит А.	56, 61
Собестианский И. М. (Собестіанський І. М.)	452
Соболев М. Н.	49, 52, 71, 226, 227, 327, 450
Сокальский Л. П.	332, 333, 334, 335, 336
Соколовский А.	174
Соколовський О. Н.	298
Сомов Н. Н.	215
Сорокін М. В. (Сорокин Н. В.)	96, 183

Спенсер Г.	3, 10, 11-13, 14, 15
Ставровский Л.	159
Старинкевич	53, 147
Стебут А. И. (Стебут О. I.)	330
Стебут I. А.	380
Степанов И.	144
Степанов П. Т.	96, 215, 241, 377
Степовик О.	372
Столяр К. Л.	202
Стоман	346
Сторожевский Н.	53, 173, 289, 321, 322
Страховский Н. Н.	11-13
Строгонова А. Д.	243
Сукачев В. Н. (Сукачов В. М.)	184, 185
Сумцов М. Ф. (Сумцов Н. Ф.)	52, 77, 430, 454
Супруненко А. И. (Супруненко О. I.)	244, 385
Сутулов А.	244
Сэ Ж. Б.	61
Т-ая Е.	93
Талиев В. И. (Талиев В. И.)	93, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 464
Тарнани И. К.	205-206, 209, 210
Твердохлебов А. Д. (Твердохлібов О. Д.)	454
Тер-Оганова О. А.	409
Тимірязов К. А.	174, 261
Тимофеев В.	113
Тихомандрицкий М. (Тихомандрицький М. О.)	109, 110, 111
Толстой Л. Н.	16, 17, 88
Трапезонцев Г. С.	413
Трахтенберг Г. А.	71
Третьяков С. Ф.	242
Тур Ф. Е.	219
Тургенев И. С.	10
Тэн И. А. (Тен I. А.)	455-459
фон Тюмен	160
Тютчев Н. С.	11-13
Уваров Б. П.	366
Угольников В. П.	353
Уельс	407
Уоллес А.	158
Усовский Б.	338
Устиновский М. П.	387

Фатеев Ар. Н. (Фатеев А. М.)	16, 17, 72-73
Федоровский А. С. (Федоровський О. С.)	142, 143
Фенин Л. И.	61
Фергюсон Р. М.	44
Фердинант-Брюнтьер	17
Филиппишин И. С.	92
Фомин П. И.	21, 47
Фортман М.	388
Фортунатов А. Ф.	248, 263, 268, 276, 317
Фурдуев В. П. (Фурдуев В. П.)	160
Хижняков В. В.	263
Хмелевский В. Ф. (Хмелевський В. Ф.)	196
Холанский М. Г.	75-76
Холиак	20
Хома Абищо	454
Хотский	61
Хрущов П. Д.	113, 114, 115
Цвейтов Д.	409
Цегла Ст. Л.	151
Ценковский Л. С. (Ценковський Л. С.)	161
Цесельский	407
Цехановецкий З. П.	61
Циммерман Р.	7
Цингер М. В.	368
Чарторыжский Я. А.	4
Чаянов А. В.	263, 276
Чаянов С. К.	387
Челинцев А. Н. (Челінцев О. М.)	219, 276, 398
Челпанов Г. I.	7
Черевков А. М. (Черевков О. М.)	220
Чермак Г.	125
Чернай О. В. (Чернай А. В.)	92, 96, 173
Чернишевський М. Г.	153
Черноусов Е. А. (Черноусов Є. О.)	460
Черных Е.	52, 75-76
Черныш И. Г.	263
Чижевский И. Л.	453
Чижевский Н. И.	453
Чириков А. Д.	124
Чупров А. И.	20, 61
Шарлеман Э.	352, 353, 373
Шварц	407
Шевченко Т. Г.	63, 169,

Шекспір В.	438
Шемардин Н.	455-459
Шене	310
Шигельский К. С.	164
Шидловский В. Я.	352, 354, 355
Шимков А. П.	115, 116
Шипирович М.	123
Широких И. О.	245, 246
Ширяев А.	310
Шкорбатов Л. А.	197
Шмит Ф. И. (Шміт Ф. І.)	414
Шнітніков В. М.	314
Шопенгауер А.	18
Шперк Г. Ф.	96
Шрейнер Я. Ф.	366
Штейфон Н. К.	43
барон Штенгель	350
Шульц Г. Е.	18
Шульц Г. Ф.	431
Щелков К. П.	465
Щепкин А. В.	239
Щербачев Ю. Н.	405
Щоголев Я. И.	454
Щукарев А. М.	103
Эдельштейн Я. С.	153, 154
Эйген И. Г.	412
Юм Д.	7
Юрьев В. Я.	337
св. о. Юшков Ал.	407
Яблоновский А. А. (Яблоновський О. О.)	424
Яковлев	140
Якубович	161
Яната, Александр (Яната О. А.)	320, 388
Яната, Алоїз	388
Янушкевич А.	198
Ярослав Мудрый	52
Ярош К. Н.	16
Ярошевский В.	137, 138, 139, 140, 146, 172, 196, 198, 200, 215, 295
Яхонтов І. А.	244
Koch R.	413
Migouline P. P.	55, 284
Philites	155

**ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК ВИКЛАДАЧІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА
СТУДЕНТІВ НОВО-ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ЛІСІВНИЦТВА**

Аверин В. Г. (Аверін В. Г.)	93, 199, 203, 210, 348, 352, 353, 354, 367, 393
Алов О. О.	219, 245, 246, 247, 385
Бараков П. Ф.	91, 237, 244, 290, 312
Богаевский Г. В.	297
Бондаренко Д. П.	244, 350,
Бруцкус Б. Д.	276
Будрин П. Ф. (Будрін П. Ф.)	244, 314, 315, 332, 333, 334, 335, 336, 337
Булыгин В. А. (Булигін В. А.)	244, 291, 342
Буткевич В. С.	246
Васильев Евг. М. (Васильєв Є. М.)	366
Васцишаковский Л.	247
Ватич Н.	247, 309
Волков М. И.	193
Глінка К. Д.	298, 309
Добровольский В.	244
Докучаев В. В. (Докучаєв В. В.)	91, 144, 172, 237, 298, 310
Залесский В. К. (Залеський В. К.)	170
Ильинский А.	245
Колисниченко Ф. М.	123, 407
Колкунов В. В.	334
Колоколов М. Ф.	297
Курдиани С. З. (Курдіані С. З.)	275, 334
Левитский В. Ф. (Левитський В. Ф.)	21, 49, 50, 263, 281, 282
Лисицкий Н. Ю.	297
Локоть Т. В.	245, 247
Лукшо Я. С.	164
Марков О. (Марков А.)	244, 363
Марченко А.	246
Махов Г. Г.	298
Мацков	202
Мацеевич К. А.	248, 249, 253, 263
Мацієвич К. А.	248
Мигулин А. А. (Мігулін О. О.)	210, 348, 355
Неводовский Г. С. (Неводовський Г. С.)	368,
Образцов А.	244, 308
Оглоблин Д.	245

Палладин А. В. (Палладін О. В.)	219
Палладін В. І. (Палладин В. И.)	170, 174, 175, 176, 177, 178
Панков М. М.	244
Парсаданов Б.	244
Рихтер В. Ю. (Ріхтер В. Ю.)	123
Рождественский Б. Н.	332, 333, 334, 335, 336, 347, 348, 367
Рудаков (?) И.	123
Ряба Т. Д.	361
Сибірцев М. М.	298, 309, 310
Скворцов А. И. (Скворцов О. І.)	268
Сладковский И. В.	258
Смирнов В. П. (Смірнов-Логінов В. П.)	309
Соколовський О. Н.	298
Степанов И.	144
Столяр К. Л.	202
Супруненко А. И. (Супруненко О. І.)	244, 385
Сутулов А.	244
Тарнани И. К.	205-206, 209, 210
Фортунатов А. Ф.	248, 263, 268, 276, 317
Хмелевский В. Ф. (Хмелевський В. Ф.)	196
Челинцев А. Н. (Челінцев О. М.)	219, 276, 398
Шигельский К. С.	164
Широких И. О.	245, 246
Яната, Александр (Яната О. А.)	320, 388
Яхонтов І. А.	244

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

1844

- ❖ Рославский А. Руководство к статистике. – Харьков, 1844. – **62**

1866

- ❖ Данилевский П. П. Украинская старина. Материалы для истории украинской литературы и народного образования. – Харьков, 1866. – **438**

1867

- ❖ Леваковский Н. О движении раздражимых органов растений. – Харьков, 1867. – **173**

1868

- ❖ Деларю Е. Выделение воды надземными органами растений. – Харьков, 1868. – **168**
- ❖ Шимков А. П. Опыт физического объяснения соотношения между теплотою и электричеством. – Харьков, 1868. – **116**

1869

- ❖ Гуров А. Геологические исследования в южной части Харьковской губернии и прилежащих местностях. – Харьков, 1869. – **127**

1870

- ❖ Леваковский И. О причинах различия в форме склонов речных долин. – Харьков, 1870. – **133**

1871

- ❖ Брио А. Химико-минералогические исследования некоторых из представителей днепровских кристаллических пород. – Харьков, 1871. – **125**.
- ❖ Леваковский И. Материалы для изучения чернозема. – Харьков, 1871. – **294**
- ❖ Протоколы заседаний Общества испытателей природы при Императорском Харьковском университете во второе полугодие 1870 года. – Харьков, 1871. – **96**
- ❖ Сорокин, Николай. Микологические очерки. – Харьков, 1871. – **183**
- ❖ Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 3-4. – Харьков, 1871. – **97-98**

1872

- ❖ Носов 2-й. О составлении горнопромышленных пластовых карт; о горном теодолите и о рудничном гониометре вообще. – Харьков, 1872. – **136**

1874

- ❖ Брио А. Химическое исследование каменного угля из месторождений близ с. Новоэкономического. – Харьков, 1874. – **126**

❖ Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. – Харьков, 1874. – **99**

1877

❖ Зайкевич А. Е. Физиологическое исследование над дыханием корней. – Харьков, 1877. – **169**

❖ Морозов Ю. Гидрографические явления 1877 года. – Харьков, 1877. – **148**

1878

❖ Перепелкин А. П. Фосфорнокислые удобрения. – Харьков, 1878. – **346**

1879

❖ Журналы чрезвычайного земского собрания Харьковской губернии, с 30 января 1879 года. – Харьков, 1879. – **362**

❖ Рейнгард Л. В. Некоторые черты в развитии дыхательных устьиц... – Харьков, 1879. – **181**

1880

❖ Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 13. – Харьков, 1880. – **100**

❖ Ширяев, Аркадий. Механический анализ почв помощью прибора Шене. – Харьков, 1880. – **310**

1882

❖ Запара И. Д. Южно-русское тонкорунное овцеводство ... – Харьков, 1882. – **403**

❖ Морозов Ю. И. Практическое руководство к производству метеорологических наблюдений для изучения климата. – Харьков, 1882. – **149**

❖ Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 8. – Харьков, 1882. – **101**

❖ Щелков К. П. Историческая хронология Харьковской губернии. – (Репринт. изд). – Харьков, 1882. – **465**

1883

❖ Старозаимочные земли... – Харьков, 1883. – **453**

1884

❖ Материалы по землевладению и земледелию Харьковской губернии. Т. 1, отд. 2. – Харьков, 1884. – **283**

❖ Рихтер В. Химия углеродистых соединений или органическая химия. – Харьков, 1884. – **123**

1885

- ❖ Сумцов Н. Ф. Хлеб в обрядах и песнях. – Харьков, 1885. – **430**

1886

- ❖ Брандт А. Ф. Жизнь и смерть. – Харьков, 1886. – **155**
- ❖ Клинген И. Н. Материалы для решения некоторых вопросов по культуре сахарной свеклы. – Харьков, 1886. – **380**
- ❖ Пятницкий П. П. К исследованию дельты Западной Двины и Больдер-Аа. – Харьков, 1886. – **137**
- ❖ Труды Общества испытателей природы при Императорском Харьковском Университете. Т. 19. – Харьков, 1886. – **102**
- ❖ Чириков А. Руководство к качественному химическому анализу. – Харьков, 1886. – **124**

1887

- ❖ Квитка Г. Ф. Добре робы, добре и буде. – Харьков, 1887. – **420**
- ❖ Квитка Г. Ф. Конотопська видьма. – Харьков, 1887. – **421**
- ❖ Квитка Г. Ф. Маруся. – Харьков, 1887. – **418**
- ❖ Квитка Г. Ф. Мертвецький велык-день. – Харьков, 1887. – **419**
- ❖ Квитка Г. Ф. Салдацький патрет. – Харьков, 1887. – **417**
- ❖ Пятницкий П. П. Предварительное сообщение о нахождении бурого угля близ с. Люботина, Харьковской губернии, Валковского уезда. – Харьков, 1887. – **140**
- ❖ Ценковский Л. С. Микроскопический анализ Харьковской водопродной воды... – Харьков, 1887. – **161**
- ❖ Шульц Г. К вопросу об основной идее трагедии Софокла «Царь Эдип». – Харьков, 1887. – **431**

1888

- ❖ Зайкевич А. Опытные поля. – Харьков, 1888. – **242**
- ❖ Колесов А. А. Оценка имений. – Харьков, 1888. – **280**
- ❖ Леваковский И. Некоторые дополнения к исследованиям над черноземом. – Харьков, 1888. – **295**
- ❖ Павлович Л. О кормовых травах, дикорастущих и возделываемых в Украине. – Харьков, 1876. – **383**
- ❖ Попов М. Ф. Хлеб. – Харьков, 1888. – **384**
- ❖ Протоколы заседаний экстренных собраний членов Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности в 1887 году. – Харьков, 1888. – **259-260**
- ❖ Пятницкий П. П. Несколько слов по поводу выходов верхнего яруса... – Харьков, 1888. – **138**

1889

- ❖ Зайкевич А. Е. О некоторых сторонах культуры сахарной свеклы... – Харьков, 1889. – **377**

- ❖ Колесов А. А. Об удобрении почв. – Харьков, 1889. – **343**
- ❖ Ласкин, Гавриил. Ираклий. Византийское государство... – Харьков, 1889. – **440**
- ❖ Пятницкий П. П. Отчет Обществу испытателей природы... – Харьков, 1889. – **139**

1890

- ❖ Зайкевич А. Е. К вопросу о культуре турецкого табака высших сортов в Полтавской губернии. – Харьков, 1890. – **376**
- ❖ Леваковский И. Воды России по отношению к ее населению. – Харьков, 1890. – **146**
- ❖ Описание Всероссийской Сельско-Хозяйственной Выставки в г. Харькове 1887 года... – Харьков, 1890. – **253**
- ❖ Хмелевский В. Ф. Материалы к морфологии и физиологии полового процесса у низших растений. – Харьков, 1890. – **196**

1891

- ❖ Зайкевич А. Е. Агрономия, как наука вообще и университетская в частности. – Харьков, 1891. – 241
- ❖ Зайкевич А. Е. Об исследовании культуры русских пшениц. – Харьков, 1891. – 378
- ❖ Краснов А. Н. Материалы для флоры Полтавской губернии. – Харьков, 1891. – 172
- ❖ Фурдуев В. П. Бактериология и агрономия. – Харьков, 1891. – 160
- ❖ Янушкевич А. Материалы для альгологии Харьковской губернии. Водоросли группы Лиманских озер Змиевского уезда. – Харьков, 1891. – 198

1892

- ❖ Собестианский И. М. Учения о национальных особенностях характера и юридического быта древних славян. – Харьков, 1892. – **452**
- ❖ Ставровский Л. Жизнь и солнце. – Харьков, 1892. – **159**
- ❖ Труды физико-химической секции Общества опытных наук при Императорском Харьковском Университете. Ч. 2. – Харьков, 1892. – **113**

1893

- ❖ Багaley Д. И. Опыт истории Харьковского университета. – Харьков, 1893-1898. – **74**
- ❖ Гемилиан В. О химическом составе Харьковской водопроводной воды. – Харьков, 1893. – **118**
- ❖ Зайкевич А. Е. Труды опытных полей организованных в некоторых частных хозяйствах... – Харьков, 1893. – **379**
- ❖ Иванов В. В. Современная деревня в Харьковской губернии. – Харьков, 1893. – **26**
- ❖ Краснов А. Н. Рельеф, растительность и почвы Харьковской губ. – Харьков, 1893. – **293**

- ❖ Кудашев В. А. О принципе сбережения почвенной влаги при обработке озимого поля. – Харьков, 1893. – **341**
- ❖ Мятлев И. П. Полное собрание сочинений. – Киев ; Харьков, 1893. – **423**
- ❖ Оршанский И. Г. Позитивизм и контизм. – Харьков, 1893. – **6**
- ❖ Русов А. А. Харьков по переписи 1892 года. – Харьков, 1893. – **63**

1894

- ❖ Гуров А. В. Гидрогеологическое исследование... – Харьков, 1894. – **128**
- ❖ Зайкевич А. Е. Труды опытных полей организованных в некоторых частных хозяйствах... – Харьков, 1894. – **243**
- ❖ Квитка Г. Ф. Сочинения. Т. 6. – Харьков, 1894. – **422**
- ❖ Руководство для метеорологических наблюдений. – Харьков, 1894. – **152**

1895

- ❖ Белоусов Н. К физиологии актиний. – Харьков, 1895. – **200**
- ❖ Краснов А. Н. Основы земледения. – Харьков, 1895. – **145**
- ❖ Палладин В. И. Анатомия растений. – Харьков, 1895. – **174, 175, 176**
- ❖ Палладин В. И. Физиология растений. – Харьков, 1895. – **178**
- ❖ Тихомандрицкий М. Теория эллиптических интегралов... – Харьков, 1895. – **111**
- ❖ Эдельштейн Я. Гидрогеологическое исследование...Т. 1-2. – Харьков, 1895. – **153-154**

1896

- ❖ Аксенов М. Трансцендентально-кинетическая теория времени. – Харьков, 1896. – **1**
- ❖ Каменский С. Н. Таблицы для определения позвоночных животных... – Харьков, 1896. – **205-206**
- ❖ Милль Дж. Ст. Основания политической экономии... – Киев ; Харьков, 1896. – **56**

1897

- ❖ Езерская Л. О. Изучение молочных школ и молочного дела в Финляндии. – Харьков, 1897. – **402**
- ❖ Зубашов Е. Л. Микро-биология брожения... – Харьков, 1897. – **157**
- ❖ Краснов А. Н. Формы поверхности суши и деятели их создающие. – Харьков, 1897. – **132**
- ❖ Милль Дж.-Ст. Основания политической экономии... – Киев ; Харьков, 1897. – **57**
- ❖ Описание экономического положения крестьянского населения Старобельского уезда и причин его задолженности. – Харьков, 1897. – **287**

- ❖ Оршанский И. Г. Измерение психических явлений... – Харьков, 1897. – **5**
- ❖ Репетиториум по теории политической экономии... – Харьков, 1897. – **61**
- ❖ Сомов Н. Н. Орнитологическая фауна Харьковской губернии. – Харьков, 1897. – **215**
- ❖ Труды Общества физико-химических наук при Императорском Харьковском Университете. Т. 24, ч. 2. – Харьков, 1897. – **114**

1898

- ❖ Кеннинггэм В. Современная цивилизация в некоторых ее экономических проявлениях. – Киев ; Харьков, 1898. – **44**
- ❖ Крепелин Э. Умственный труд. – Киев ; Харьков, 1898. – **48**
- ❖ Надлер В. К. Лекции по истории французской революции... – Харьков, 1898. – **442**
- ❖ Рибо Т. Эволюция общих идей. – Киев ; Харьков, 1898. – **9**
- ❖ Тихомандрицкий М. Курс теории вероятностей. – Харьков, 1898. – **110**
- ❖ Шопенгауэр А. Новые афоризмы... – Харьков, 1898. – **18**

1899

- ❖ Бугле С. Социальная наука в современной Германии. – Киев ; Харьков, 1899. – **21**
- ❖ Гнедич А. Обзор фабрично-заводской промышленности Харьковской губернии. – Харьков, 1899. – **24**
- ❖ Каутский К. Аграрный вопрос. – Харьков, 1899. – **279**
- ❖ Квитка Г. Ф. Сочинения. – Харьков, 1899. – **416-421**
- ❖ Колесов А. А. Поемные луга. – Харьков, 1899. – **381**
- ❖ Краснов А. Н. География растений. – Харьков, 1899. – **171**
- ❖ Левитский В. Ф. Сельскохозяйственный кризис во Франции (1862-1892). – Харьков, 1899. – **282**
- ❖ Мечников Л. И. Цивилизация и великие исторические реки. – Киев ; Харьков, 1899. – **54**
- ❖ Сикорский И. А. Сборник научно-литературных статей по вопросам общественной психологии... Кн. 1-2. – Киев ; Харьков, 1899. – **10, 89**
- ❖ Спенсер Г. Сочинения. – Киев ; Харьков ; СПб., 1899. – **11-13**
- ❖ Тихомандрицкий М. Курс дифференциального и интегрального исчисления. – Харьков, 1899. – **109**

1900

- ❖ Данилевский В. Я. Исследования над физиологическим действием электричества на расстоянии. – Харьков, 1900. – **156**
- ❖ Залесский В. К. Условия образования белковых веществ в растениях. – Харьков, 1900. – **170**
- ❖ Колесов А. Природа песков и их облесений : в 2 ч. – Харьков, 1900. – **340**
- ❖ Коссе, Луиджи. История экономических учений. – Киев ; Харьков, 1900. – **46**
- ❖ Мостынский В. А. К учению о плесневении кормовых веществ. – Харьков, 1900. – **410**
- ❖ Руссофил П. Народное образование в России. – Харьков, 1900. – **88**
- ❖ Статистика акционерного дела в России. – Харьков, 1900. – **65**

1901

- ❖ Дедюлин А. В. К учению о первых четырех шейных нервов у млекопитающих домашних животных. – Харьков, 1901. – **204.**
- ❖ Забаринский П. Люцерна. – Харьков, 1901. – **375.**
- ❖ Краснов А. Н. Предварительный отчет о поездке на берега Азовского моря. – Харьков, 1901. – **131.**
- ❖ Савва В. Московские цари и Византийские Василевсы. – Харьков, 1901. – **449.**

1902

- ❖ Грузинцев А. П. Экспериментальное исследование действия лучей радия на разрядный потенциал. – Харьков, 1902. – **119**
- ❖ Гусев А. Н. Харьков, его прошлое и настоящее в рисунках и описаниях : ист.-справ. путеводитель. – (Репринт. изд). – Харьков, 1902. – **462**
- ❖ Иванов М. Ф. К вопросу об изменении азотистых веществ в плесневелых кормах. – Харьков, 1902. – **406**
- ❖ Максимейко Н. А. Сеймы литовско-русского государства до Люблинской унии 1569 г. – Харьков, 1902. – **441**
- ❖ Нордау М. Вырождение. – Киев ; Петербург ; Харьков, 1902. – **425**
- ❖ Сукачев В. Н. О болотной и меловой растительности Юго-восточной части Курской губернии. – Харьков, 1902. – **185**
- ❖ Яблоновский А. Очерки и рассказы. – Харьков, 1902. – **424**

1903

- ❖ Андреев Н. Ф. Исследование жира джугары. – Харьков, 1903. – **117**
- ❖ Бузескул В. Введение в историю Греции. – Харьков, 1903. – **435**
- ❖ Диль Ш. Очерки из культурной истории Византии. – Харьков, 1903. – **439**

- ❖ Кириллов А. М. Как увеличить накопление меда в ульях... – Харьков, 1903. – **407**
- ❖ Кульчицкий Н. К. Основы гистологии животных и человека. – Харьков, 1903. – **207**
- ❖ Новацци С. Исследование горной породы с вершины г. Бештау. – Харьков, 1903. – **135**
- ❖ Обзор деятельности опытных полей Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности. – Харьков, 1903. – **251**
- ❖ Палладин В. И. Ботаника... – Харьков, 1903. – **177**
- ❖ Сапегин А. А. К систематике рода *Geratophyllum*. – Харьков, 1903. – **182**
- ❖ Спенсер, Герберт. Факты и мысли. – Харьков, 1903. – **15**
- ❖ Сукачев В. Ботанико-географические исследования... – Харьков, 1903. – **184**
- ❖ Талиев В. К морфологии генезису насекомоядных растений. – Харьков, 1903. – **187**

1904

- ❖ Гольдин Н. С. Афинский совет: история, организация, ведомство. – Харьков, 1904. – **436**
- ❖ Краткие сведения о видах на урожай хлебов и трав по состоянию их к 10 июня 1904 г. в Харьковской губернии. – Харьков, 1904. – **321-322**
- ❖ Фатеев А. Н. Очерк развития индивидуалистического направления в истории философии государства. Ч. 1. – Харьков, 1904. – **72**

1905

- ❖ Багaley Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год). Т. 1. – Харьков, 1905. – **432**
- ❖ Все узаконения 6 Августа 1905 года об учреждении Государственной Думы. – Харьков, 1905. – **23**
- ❖ Каутский К. Экономическое учение Карла Маркса. – Харьков, 1905. – **43**
- ❖ Ковалевский М. Действительная природа Государственной Думы. – Харьков, 1905. – **45**
- ❖ Материалы по климатологии Харьковской губернии... – Харьков, 1905. – **147**
- ❖ Местные промыслы населения Харьковской губернии. – Харьков, 1905. – **53**
- ❖ Огановский Н. Аграрный вопрос в России после 1905 года. – Харьков, 1913. – **286**
- ❖ Райхесберг Н. Международное фабричное законодательство. – Харьков, 1905. – **59**

❖ Райхесберг Н. Рабочий вопрос в прошлое и настоящее время. – Харьков, 1905. – **60**

1906

❖ Арнольди В. Морфологические исследования над процессом оплодотворения у некоторых голосеменных растений. – Харьков, 1906. – **166**

❖ фон-Дитмар Н. Ф. Записка XXXI съезду горнопромышленников юга России... – Харьков, 1906. – **25**

❖ Доклад губернского агронома В. Э. Брунст «О программе агрономических мероприятий Харьковского Земства...». – Харьков, 1906. – **317**

❖ Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805-1905). – Харьков, 1906. – **77**

❖ Лейкфельд П. Э. Психология. – Харьков, 1906. – **3**

❖ Мигулин П. П. Аграрный вопрос. – Харьков, 1906. – **284**

❖ Обзор вредных насекомых Купянского уезда по наблюдениям 1905 года. – Харьков, 1906. – **365**

❖ Результаты наблюдений метеорологической обсерватории Харьковского Технологического Института за 1904 г. – Харьков, 1906. – **151**

❖ Статистический обзор урожая хлебов и трав в Харьковской губернии за 1905 год. – Харьков, 1906. – **264**

❖ Тэн И. История французской революции. Ч. 1. – Харьков, 1906. – **455**

1907

❖ Емельянов Ив. Златогузка... – Харьков, 1907. – **358**

❖ Залесский М. Д. О возрасте янтайской угленосной площади в южной Маньчжурии. – Харьков, 1907. – **129**

❖ Левитский В. Ф. История политической экономии в связи с историей хозяйственного быта. – Харьков, 1907. – **49**

❖ Левитский В. Ф. К вопросу об экономическом значении крупных и мелких заводско-земледельческих хозяйств. – Харьков, 1907. – **281**

❖ Лидов А. П. Анализ газов. – Харьков, 1907. – **120**

❖ Мигулин П. П. Настоящее и будущее русских финансов. – Харьков, 1907. – **55**

❖ Нетушил И. В. Введение к «Очерку Римской истории». – Харьков, 1907. – **443**

❖ Нетушил И. В. Очерк Римской Истории. – Харьков, 1907. – **446**

❖ Никольский А. М. В защиту теории полового подбора. – Харьков, 1907. – **158**

❖ Никольский А. М. Определитель пресмыкающихся и земноводных Российской Империи. – Харьков, 1907. – **212**

❖ Средневековая и новая философия. – Харьков, 1907. – **4**

- ❖ Сторожевский Н. Земельные наделы крестьян Харьковской губернии. – Харьков, 1907. – **289**
- ❖ Талиев В. И. Определитель высших растений Европейской России. – Харьков, 1907. – **189**
- ❖ Тэн И. История французской революции. Ч. 2, кн. 2. – Харьков, 1907. – **456**
- ❖ Фатеев А. Н. Очерк развития индивидуалистического направления в истории философии государства. Ч. 2. – Харьков, 1907. – **73**
- ❖ Черевков А. М. Руководство к изучению нормальной физиологии человека. – Харьков, 1907. – **220**

1908

- ❖ Брандт А. Ф. Медицинская зоология... – Харьков, 1908. – **202**
- ❖ Иллюстрированный каталог стеклянных, фарфоровых... – Харьков, 1908. – **218**
- ❖ Историко-филологический Факультет Харьковского Университета за первые 100 лет его существования (1805-1905). – Харьков, 1908. – **75**
- ❖ Краткий очерк истории съездов горнопромышленников Юга России. – Харьков, 1908. – **47**
- ❖ Куликов Б. П. Джордано Бруно. – Харьков, 1908. – **106**
- ❖ Материалы для оценки земель Харьковской губернии. – Харьков, 1908. – **297**
- ❖ Мацевич К. А. К характеристике техники современного крестьянского хоз-ва... – Харьков, 1908. – **248**
- ❖ Обзор экономических мероприятий Харьковского земства (с 1900 по 1906 г.). – Харьков, 1908. – **285**
- ❖ Отчет Инструктора по садоводству Харьковского Губернского Земства Харьковскому Земскому Собранию очередной сессии 1907 года. – Харьков, 1908. – **395**
- ❖ Отчет Инструктора по садоводству Харьковского Губернского Земства Харьковскому Земскому Собранию очередной сессии 1908 г. – Харьков, 1908. – **396**
- ❖ Отчет о деятельности Харьковского Общества Сельского Хозяйства и Сельскохозяйственной Промышленности за 1906-1907 год... – Харьков, 1908. – **266**
- ❖ Потebня А. А. К истории развития некоторых аскомицетов... – Харьков, 1908. – **180**
- ❖ Савич-Заблоцкий К. Н. Исследование садонского «гранита». – Харьков, 1908. – **141**
- ❖ Талиев В. И. Лекции по общей ботанике... – Харьков, 1908. – **188**

1909

- ❖ Арнольди В. Альгологические наблюдения. – Харьков, 1909. – **162**

- ❖ Арнольди В. Некоторые данные к морфологии полового поколения у *Salvinia natans*. – Харьков, 1909. – **167**
- ❖ Брунст В. Э. Кукуруза. – Харьков, 1909. – **374**
- ❖ Будрин П. В. Селекция сельскохозяйственных растений и значение её в отношении хлебов. – Харьков, 1909. – **314**
- ❖ Емельянов И. В. Об организации планомерной борьбы с вредными насекомыми. – Харьков, 1909. – **359**
- ❖ Журналы Совещания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 27-30 января 1909 года. – Харьков, 1909. – **389**
- ❖ Кульчицкий Н. К. Основы гистологии животных и человека. – Харьков, 1909. – **208**
- ❖ Материалы для оценки земель Харьковской губернии... – Харьков, 1909. – **296**
- ❖ Никольский А. М. География животных. – Харьков, 1909. – **211**
- ❖ Обзор экономических мероприятий Харьковского Земства за 1907-1908 гг. – Харьков, 1909. – **252**
- ❖ Обзоры погоды в Харьковской губернии в 1909 г. – Харьков, 1909. – **150**
- ❖ Осипов И. П. Введение к изучению органической химии. – Харьков, 1909. – **121**
- ❖ Отчет о деятельности 1-й бесплатной народной читальни-библиотеки имени Н. А. Некрасова Харьковского общества распространения в народе грамотности за 1909 год. – Харьков, 1909. – **79**
- ❖ Талиев В. И. Растительность Южного берега Крыма. – Харьков, 1909. – **195**
- ❖ Школьные летние колонии Харьковского Общества Грамотности. Отчет за 1909 год. – Харьков, 1909. – **81**

1910

- ❖ Алексеев А. А. Министерская власть в конституционном государстве. – Харьков, 1910. – **19**
- ❖ Арнольди В. Альгологические наблюдения. – Харьков, 1910. – **163**
- ❖ Брунст В. Путь к улучшению хозяйства. – Харьков, 1910. – **313**
- ❖ Журналы II-го Совещания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 13-15 октября 1909 года. – Харьков, 1910. – **390**
- ❖ Каразин В. Н. Сочинения, письма и бумаги. – Харьков, 1910. – **415**
- ❖ Кафенгауз Л. Б. Развитие русского сельскохозяйственного машиностроения. – Харьков, 1910. – **221**
- ❖ Краснов А. Н. Лекции по физической географии. – Харьков, 1910. – **144**
- ❖ Отчет за 1908-1909 гг. – Харьков, 1910. – **80**

- ❖ Отчет о деятельности Издательского Комитета Харьковского Общества распространения в народе Грамотности за 1909 год. – Харьков, [1910]. – **85**
- ❖ Отчет о деятельности Комитета по управлению Народным Домом Харьковского Общества Грамотности за 1909 год. – Харьков, 1910. – **83**
- ❖ Отчет о деятельности Комитета сельских библиотек Харьковского Общества распространения в народе грамотности в 1907, 1908 и 1909 гг. – Харьков, 1910. – **82**
- ❖ Отчет о деятельности Контрольной Семенной Станции Общества за 1908-1909 год. – Харьков, 1910. – **328**
- ❖ Отчет о деятельности Харьковского общества распространения в народе грамотности за 1909 г. – Харьков, 1910. – **78**
- ❖ Отчет о деятельности Харьковского Общества Сельского Хозяйства и сельскохозяйственной промышленности за 1908-9 год. – Харьков, 1910. – **255**
- ❖ Отчет о деятельности Харьковской комиссии по устройству народных чтений за 1909 г. – Харьков, 1910. – **84**
- ❖ Продан И. С. Учебник логики. – Харьков, 1910. – **8**
- ❖ Сорты яблок, груш, вишен, черешен, слив, смородины, крыжовника, малины, земляники, винограда и огородных растений, более или менее пригодных для Харьковской губ. – Харьков, 1910. – **397**
- ❖ «Спутник Аквариумиста». – Харьков, [1910]. – **216**
- ❖ Степовик О. Оповідання про комах. Яка од їх користь або шкода в господарстві. – Харків, 1910. – **372**
- ❖ Труды Сети коллективных опытов с минеральными удобрениями в Екатеринославской губернии. – Харьков, 1910. – **386**
- ❖ Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. Вып. 1. – Харьков, 1910. – **267**
- ❖ Тэн И. История французской революции. Ч. 4, кн. 3. – Харьков, 1907. – **457**
- ❖ Устав Харьковского Общества распространения в народе грамотности, утвержденный г. Министром Внутренних Дел 24 марта 1869 г. – Харьков, [1910]. – **86**
- ❖ Шкорбатов Л. А. Партеногенетическое и апогамное развитие у цветковых растений... – Харьков, [1910]. – **197**

1911

- ❖ Барабошкин Н. С. Повилика и меры борьбы с нею. – Харьков, 1911. – **349**
- ❖ Доклады Харьковской Уездной Земской Управы по агрономическому отделу... – Харьков, 1911. – **318**
- ❖ Евдокимов А. А. Кооперативный сбыт продуктов Сельского Хозяйства в России. – Харьков, 1911. – **277**
- ❖ Емельянов И. В. Энтомологический календарь... – Харьков, 1911. – **361**

- ❖ Журналы IV Совещания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 29-31 августа 1911 года... – Харьков, 1911. – **391**
- ❖ Иванов Г. Г. Отчет о контрольном кормлении скота за 1910-11 г. – Харьков, 1911. – **405**
- ❖ Лисицкий Е. К вопросу о получении экспериментальным путем сверхкомплектных конечностей у низших позвоночных животных. – Харьков, 1911. – **209**
- ❖ О семенах и посеве. – Харьков, 1911. – **323**
- ❖ Отчет о третьей Областной выставке племенного рогатого скота и свиней в г. Харькове с 30-го Марта по 4-е Апреля 1911 года. – Харьков, 1911. – **411**
- ❖ Свод постановлений совещания при Харьковской Губернской Земской Управе по устройству Харьковской Областной опытной станции... – Харьков, 1911. – **262**
- ❖ Статистический ежегодник 1911 г. – Харьков, 1911. – **66**
- ❖ Статистический справочник по Харьковской губернии. – Харьков, 1911. – **69**
- ❖ Стебут А. Сортоводство (селекция с.-х. растений). – Харьков, 1911. – **330**
- ❖ Технические положения об испытании посевного материала... – Харьков, 1911. – **331**
- ❖ Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.). Постановление Съезда. – Харьков, 1911. – **332**
- ❖ Труды первого съезда деятелей по селекции сельскохозяйственных растений, семеноводству и распространению семенного материала (г. Харьков, 10-15 янв. 1911 г.). Вып. 1-4. – Харьков, 1911. – **333, 334, 335, 336**
- ❖ Труды Сети коллективных опытов с минеральными удобрениями в Екатеринославской губернии. – Харьков, 1911. – **347**
- ❖ Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. Вып. 3. – Харьков, 1911. – **268**
- ❖ Тэн И. История французской революции. Ч. 5, кн. 4. – Харьков, 1907. – **458**
- ❖ Фатеев Ар. Любовь и правда у Л. Н. Толстого. – Харьков, 1911. – **16**
- ❖ Фатеев Ар. Н. Позитивная наука и некоторые ее критики. – Харьков, 1911. – **17**
- ❖ Черноусов Е. А. Очерки по истории Римской империи 180-235 гг. – Харьков, 1911. – **460**
- ❖ IV отчет о деятельности Контрольной Семенной Станции Общества за 1909-1910 год. – Харьков, 1911. – **339**

1912

- ❖ Альбом старинных планов г. Харькова, снимков его видов и портретов его деятелей. – (Репринт. изд). – Харьков, 1912. – **461**
- ❖ Багалея Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год). Т. 2. – Харьков, 1912. – **433**
- ❖ Бернштейн С. Н. О наилучшем приближении непрерывных функций посредством многочленов данной степени. – Харьков, 1912. – **103**
- ❖ Волчанский Ф. М. Отчет Сети опытных полей по культуре картофеля в Харьковской и Полтавской губ. – Харьков, 1912. – **399**
- ❖ VIII Губернское агрономическое совещание (г. Харьков, 26-28 авг. 1911 г.). Журналы, доклады, отчеты агрономов. – Харьков, 1912. – **316**
- ❖ IX Губернское агрономическое совещание (г. Харьков, 26-29 февр. 1912 г.): журналы и доклады. – Харьков, 1912. – **239**
- ❖ Журналы II Соединенного Совещания агрономов и инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 24 и 25 февраля 1912 года. С приложением свода постановлений Совещания. – Харьков, 1912. – **393**
- ❖ Журналы V Совещания Земских Инструкторов по садоводству при Харьковской Губернской Земской Управе 22–25 февраля 1912 года. С приложением свода постановлений Совещания. – Харьков, 1912. – **392**
- ❖ Зайкевич А. Е. Отчет о работах за 1910-11 гг. – Харьков, 1912. – **319**
- ❖ Землеустройство в Харьковской губернии 1906-1912 гг. – Харьков, 1912. – **278**
- ❖ Иванов Г. Г. Краткий очерк состояния грубошерстного овцеводства в Харьковской губернии. – Харьков, 1912. – **404**
- ❖ Любарский Г. А. Искусственные удобрения в Черноземной полосе и Юге России. – Харьков, 1912. – **344**
- ❖ Мелкие статьи агентуры. – Харьков, 1912. – **250**
- ❖ Нетушил И. В. Обзор Римской Истории по лекциям... – Харьков, 1912. – **444**
- ❖ Обзор агрономических мероприятий уездных земств Харьковской губернии за 1911 год... – Харьков, 1912. – **324**
- ❖ Обзор агрономических мероприятий Харьковского Земства за 1911 год и Журналы Заседаний Губернского Экономического Совета 25-27 Ноября 1911 года. – Харьков, 1912. – **325**
- ❖ О борьбе с сусликами (овражками). – Харьков, 1912. – **364**
- ❖ Отчет о четвертой Областной выставке племенного рогатого скота и свиней в г. Харькове с 17-го по 22-ое апреля 1912 года. – Харьков, 1912. – **412**
- ❖ Первая Харьковская студенческая перепись. – Харьков, 1912. – **87**
- ❖ Пикар Э. О развитии за последние сто лет некоторых основных теорий математического анализа... – Харьков, 1912. – **107**
- ❖ Проект Положения о Кооперативных Товариществах и их Союзах. – Харьков, 1912. – **288**

- ❖ Талиев В. И. Определитель высших растений Европейской России... – Харьков, 1912. – **190**
- ❖ Труды Совещания по вопросу об устройстве отделов плодоводства и огородничества областной и районных опытных станций. – Харьков, 1912. – **398**
- ❖ Труды Харьковской Областной сельскохозяйственной Селекционной Станции. – Харьков, 1912. – **337**
- ❖ Федоровский А. Находка ископаемого китообразного в Змиевском уезде Харьковской губ. – Харьков, 1912. – **143**

1913

- ❖ Аверин В. Г. Отчет о деятельности энтомологического бюро за 1912 год. – Харьков, 1913. – **348**
- ❖ Багaley Д. И. Очерки из русской истории. – Харьков, 1913. – **434**
- ❖ Барабошкин Н. С. Исследование и характеристика семенного материала крестьянских хозяйств Харьковской губ. – Харьков, 1913. – **311**
- ❖ Белоусов Н. Ф. Начальный курс практической физиологии. – Харьков, 1913. – **201**
- ❖ Будрин П. В. Селекция сельскохозяйственных растений и значение её в отношении хлебов. – Харьков, 1913. – **315**
- ❖ Бюллетени Харьковского Общества Любителей Природы. № 3. – Харьков, 1913. – **92**
- ❖ Вольф М. М. Чем отличается методика коллективных опытов? – Харьков, 1913. – **238**
- ❖ Выставка охраны природы Харьковского О-ва любителей природы 22-го Декабря 1913 г. – 12-го Января 1914 года. – Харьков, 1913. – **94**
- ❖ Денежный отчет Совета Съезда XXXVIII Съезда Горнопромышленников Юга России за 1912-1913 отчетный год. – Харьков, 1913. – **224**
- ❖ X Губернское агрономическое совещание (г. Харьков, 1-3 нояб. 1912 г.). – Харьков, 1913. – **240**
- ❖ Знаменский В. В. Ассортимент плодовых растений для Харьковской губернии. – Харьков, 1913. – **394**
- ❖ Известия Харьковской Городской Думы 1913 год. № 1-4. – Харьков, 1913. – **27-30**
- ❖ Известия Харьковской Городской Думы 1913 год. № 8-12. – Харьков, 1913. – **31-34**
- ❖ Мацеевич К. А. Общественно-агрономические очерки. – Харьков, 1913. – **249**
- ❖ Неводовский Г. Болезни растений, вызываемые растительными организмами и меры борьбы с ними. – Харьков, 1913. – **368**
- ❖ Обзор деятельности Земских Агрономов Харьковской губернии за 1912 год... – Харьков, 1913. – **326**

- ❖ Отчет о деятельности энтомологического бюро и обзор мероприятий по борьбе с вредителями за 1910 год. – Харьков, 1913. – **367**
- ❖ Отчет Совета Съезда XXXVIII Съезда Горнопромышленников Юга России за 1912-1913 отчетный год. – Харьков, 1913. – **223**
- ❖ Отчет 1912-1913 г. – Харьков, 1913. – **272**
- ❖ Павлов М. М. Газообмен и обмен веществ... – Харьков, 1913. – **213**
- ❖ Пажитнов К. А. Развитие социалистических идей в России. – Харьков, 1913. – **447**
- ❖ Первый Областной Съезд по пересмотру торгового договора с Германией (г. Харьков, 20-23 марта 1913 г.). – Харьков, 1913. – **225**
- ❖ Первый съезд Областного Комитета. – Харьков, 1913. – **226**
- ❖ Погодин А. Л. Лекции по истории польской литературы. – Харьков, 1913. – **427**
- ❖ Синцов Д. М. Интегрирование обыкновенных уравнений. – Харьков, 1913. – **108**
- ❖ Скандраков С. В. К вопросу об изучении засоренности полей. – Харьков, 1913. – **371**
- ❖ Список волостей и селений Харьковской губернии... – Харьков, 1913. – **64**
- ❖ Список лиц, служащих в Императорском Харьковском Университете (на 1 января 1913 г.) – Харьков, 1913. – **76**
- ❖ Справочная книга для сельских товариществ. – Харьков, 1913. – **263**
- ❖ Талиев В. Введение в ботаническое исследование Харьковской губ. – Харьков, 1913. – **186**
- ❖ Твердохлебов А. Д. Ахтырский уезд накануне XIX века... – Харьков, 1913. – **454**
- ❖ Трапезонцев Г. С. Исследование харьковского продажного молока на туберкулёз... – Харьков, 1913. – **413**
- ❖ Труды общества физико-химических наук при Императорском Харьковском Университете. Т. 39, ч. 2. – Харьков, 1913. – **115**
- ❖ Труды XXXVII Съезда горнопромышленников юга России (г. Харьков, 25 нояб.-4 дек. 1912 г.). – Харьков, 1913. – **229**
- ❖ Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. Вып. 7. – Харьков, 1913. – **269**
- ❖ Тэн, Ипполит. История французской революции. Т. 6. – Харьков, 1913. – **459**
- ❖ Усовский Б. Мотокультура... – Харьков, 1913. – **338**

1914

- ❖ Агрономический журнал. – Харьков, 1914. – **232-236**
- ❖ Арнольди В. М. Материалы к флоре водорослей России. – Харьков, 1914. – **165**

- ❖ Бруцкус Б. Д. Очерки крестьянского хозяйства на Западе. – Хаврьков, 1914. – **276**
- ❖ Бюллетени Харьковского Общества Любителей Природы. № 4. – Харьков, 1914. – **93**
- ❖ Волчанский Ф. М. Отчет Сети опытных полей по культуре картофеля в Харьковской губ. за 1913 г. – Харьков, 1914. – **400**
- ❖ Известия Контрольной Семенной Станции Харьковского Общества Сельского Хозяйства. – Харьков, 1914. – **320**
- ❖ Известия Харьковской Городской Думы 1914 год. № 1-5. – Харьков, 1914. – **35-39**
- ❖ Кадлубовская Ф. Б. О развитии промышленного цветоводства на нашем Юге (в Крыму и на Кавказе)... – Харьков, 1914. – **401**
- ❖ Левитский В. Ф. История политической экономии в связи с историей хозяйственного быта. – Харьков, 1914. – **50**
- ❖ Лейтес К. С. Размеры и условия снабжения Германии иностранным скотом и мясом... – Харьков, 1914. – **51**
- ❖ Максимейко Н. А. Опыт критического исследования Русской Правды. – Харьков, 1914. – **52**
- ❖ Материалы по исследованию почв и грунтов Харьковской губернии. Вып. 1-4, 7. – Харьков, 1914-1915. – **298-302**
- ❖ Материалы по обследованию птицеводства в Харьковской губернии. – Харьков, 1914. – **409**
- ❖ Мерейнес Г. Д. Исследование гранита с реки Уруха. – Харьков, 1914. – **134**
- ❖ Областное энтомологическое совещание при Харьковской Губернской Земской Управе (г. Харьков, 20-21 сент. 1914 г.) : доклады и журналы совещаний. – Харьков, 1914. – **366**
- ❖ Отчет Липковатовской сельскохозяйственной школы за 1912 год. – Харьков, 1914. – **254**
- ❖ Отчет о деятельности Отделения Животноводства Харьковского Общества Сельского Хозяйства за 1912-1913 год. – Харьков, 1914. – **271**
- ❖ Отчет по оказанию агрономической помощи в районах землеустройства Харьковской губернии за 1913 год. – Харьков, 1914. – **256**
- ❖ Поляков П. А. Основы гистологии и эмбриологии человека и позвоночных. – Харьков, 1914. – **214**
- ❖ Потебня Ал. Аф. О некоторых символах в славянской народной поэзии... – Харьков, 1914. – **428**
- ❖ Потебня Ал. Аф. Слово о полку Игореве ... – Харьков, 1914. – **429**
- ❖ Предварительный отчет районного опытного поля за 1912 и 1913 гг. – Харьков, 1914. – **257**
- ❖ Продан И. С. Правда о Канте. – Харьков, 1914. – **7**
- ❖ Розенштейн М. А. Гужевая перевозка продуктов полеводства... – Харьков, 1914. – **227**

- ❖ Сербинов И. Я. Инструкция для собирания грибных, протозойных и бактериальных заболеваний насекомых. – Харьков, 1914. – **370**
- ❖ Скворцов Г. Г. Введение в теорию холодильных машин. – Харьков, 1914. – **228**
- ❖ Статистический справочник по Харьковской губернии. – Харьков, 1914. – **70**
- ❖ Статистический справочник по Харьковской губернии. – (Репринт. изд). – Харьков, 1914. – **463**
- ❖ Трахтенберг Г. А. Посевная площадь южной России (1889-1912 гг.). – Харьков, 1914. – **71**
- ❖ Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. Вып. 9. – Харьков, 1914. – **270**
- ❖ Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. Вып. 10, т. 1. – Харьков, 1914. – **273**
- ❖ Указатель наглядных пособий для чтений сельскому по сельскому хозяйству. – Харьков, 1914. – **265**

1915

- ❖ Аверин В. Г. Краткий обзор вредных и полезных млекопитающих Харьковской губернии. – Харьков, 1915. – **199**
- ❖ Бондаренко Д. П. Вегетативное размножение осота и меры борьбы с ним. – Харьков, 1917. – **350**
- ❖ Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними. № 7 (за декабрь 1914 г.). – Харьков, 1915. – **351**
- ❖ Бюллетень о вредителях сельского хозяйства и мерах борьбы с ними. № 1-4. – Харьков, 1915. – **352-355**
- ❖ Виноградов Б. С. Биологические наблюдения над крапчатым сусликом. – Харьков, 1915. – **203**
- ❖ Виноградов Б. С. К вопросу о строении и происхождении кротовин... – Харьков, 1915. – **356**
- ❖ Виноградов Б. С. Опыт применения аппарата Golden Probat для борьбы с сусликами. – Харьков, 1915. – **357**
- ❖ Война и промышленность (хроника с 1-го января по 30-е июня 1915 года). – Харьков, 1915. – **22**
- ❖ Вопросы теории и психологии творчества. – Харьков, 1915. – **2**
- ❖ Вспомогательные таблицы для вычисления влажности почвы. – Харьков, 1915. – **292**
- ❖ Гаряев В. П. Строение пищеварительного тракта некоторых *Serphalopoda*. – Харьков, 1915. – **217**
- ❖ Емельянов И. В. Техника постановки опытов по с.-х. энтомологии... – Харьков, 1915. – **360**
- ❖ Затворницкий А. Исследование диабаза с реки Ардона (С. Кавказ). – Харьков, 1915. – **130**

- ❖ Известия Харьковской Городской Думы 1915 год. № 1. – Харьков, 1915. – **40**
- ❖ Известия Харьковской Городской Думы 1915 год. № 3. – Харьков, 1915. – **41**
- ❖ Известия Харьковской Городской Думы 1915 год. № 6-8. – Харьков, 1915. – **42**
- ❖ Лэмпицкий П. М. К вопросу о выяснении себестоимости выращивания и откорма крупного рогатого скота и свиней. – Харьков, 1915. – **408**
- ❖ Материалы по исследованию почв и грунтов Харьковской губернии. Вып. 10-14. – Харьков, 1915. – **303-307**
- ❖ Мезенцев В. И. Качество зерна в Черноморско-Азовском районе. – Харьков, 1915. – **382**
- ❖ Оболенский В. В. Урожай хлебов в южной России (1889–1912 гг.). – Харьков, 1915. – **327**
- ❖ Отчет по оказанию Агрономической Помощи в районах землеустройства Харьковской губернии за 1914 год. – Харьков, 1915. – **329**
- ❖ Потобня А. А. Грибные паразиты высших растений Харьковской и смежных губерний. – Харьков, 1915. – **369**
- ❖ Прянишников Д. Несколько слов о современном положении высшей агрономической школы. – Харьков, 1915. – **261**
- ❖ Сладковский И. В. Природа, края, как арена сельского хозяйства... – Харьков, 1915. – **258**
- ❖ Смирнов В. П. К вопросу о влиянии гумусовых соединений на характер выветривания алюмосиликатов. – Харьков, 1915. – **309**
- ❖ Талиев В. И. Опыт исследования процесса видообразования в живой природе. – Харьков, 1915. – **191**
- ❖ Талиев В. И. Основы ботаники в общебиологическом изложении. – Харьков, 1915. – **193**
- ❖ Труды созванного Харьковским Обществом Грамотности Съезда по вопросам организации разумных развлечений для населения Харьковской губ. (г. Харьков, 7-12 июня 1915 г.). – Харьков, 1915. – **90**
- ❖ Харьков. Путеводитель для туристов и экскурсантов. – (Репринт. изд). – Харьков, 1915. – **464**
- ❖ Шарлеман Э. В. Краткий определитель мышей и полевок южной полосы Европ. России. – Харьков, 1915. – **373**

1916

- ❖ Анцыферов А. Н. Центральные банки кооперативного кредита. – Харьков, 1916. – **20**
- ❖ Бараков П. Курс общего земледелия. – Харьков, 1916. – **312**
- ❖ Гольдин Н. С. Падение сословно-земского строя в Прусской монархии. – Харьков, 1916. – **437**
- ❖ Записки Ново-Александровского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Т. 25, вып.2-3. – Харьков, 1916. – 245, **246**

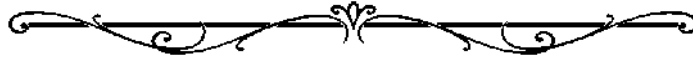
- ❖ Курдиани С. З. Лекции по дендрологии. – Харьков, 1916. – **275**
- ❖ Нетушил И. В. Обзор Римской Истории по лекциям... – Харьков, 1916. – **445**
- ❖ Остапенко С. С. Железно-дорожные перевозки скота и продуктов животноводства. – Харьков, 1916. – **222**
- ❖ Палладин А. Исследования над образованием и выделением креатина у животных. – Харьков, 1916. – **219**
- ❖ По окрестностям Харькова... – Харьков, 1916. – **95**
- ❖ Погодин А. Л. Записки по истории западно-европейских литератур в средние века... – Харьков, [1916]. – **426**
- ❖ Речинский Ч. Об электромагнитном и спектральном анализе каналовых лучей. – Харьков, 1916. – **112**
- ❖ Рожицын В. Канцлер Мишель Л'Опиталь... – Харьков, 1916. – **448**
- ❖ Труды XL Съезда горнопромышленников юга России (г. Харьков, 21-29 нояб. 1915 г.). Т. 1-2. – Харьков, 1916. – **230-231**
- ❖ Труды Харьковского Общества Сельского Хозяйства. Вып. 12. – Харьков, 1916. – **274**
- ❖ Устиновский М. П. Из результатов главнейших опытов с озимыми хлебами на Воронежском опытном поле в 1914/15 г. – Харьков, 1916. – **387**
- ❖ Федоровский А. К вопросу о мощности меловой толщи в Харькове. – Харьков, 1916. – **142**
- ❖ Шмит Ф. Законы Истории. Введение к курсу всеобщей истории искусств. – Харьков, 1916. – **414**
- ❖ Яната А. А. Опытный луговой участок на Ай-Петринской яйле... – Харьков, 1916. – **388**

1917

- ❖ Арнольди В. М. Лекции по органографии цветковых растений ... – Харьков, 1917. – **164**
- ❖ Бараков П. Ф. Инструкция для работающих на учебно-опытном поле при кафедре Общего Земледелия Н.-А. Ин-та С. Х. и Л. – Харьков, 1917. – **237**
- ❖ Бараков П. Ф. Методика определения влажности почвы. – Харьков, 1917. – **290**
- ❖ Бараков П. Ф. О заповедном участке девственной степи в Старобельском уезде Харьковской губернии. – Харьков, 1917. – **91**
- ❖ Бернштейн С. Н. Опыт аксиоматического обоснования теории вероятностей. – Харьков, 1917. – **104**
- ❖ Бернштейн С. Н. Элементарный курс теории вероятностей. – Харьков, 1917. – **105**
- ❖ Булыгин В. А. Влияние осмотического давления почвенного раствора на развитие и урожай пшеницы. – Харьков, 1917. – **291**
- ❖ Булыгин В. А. Дефекационная грязь, как азотистое удобрение. – Харьков, 1917. – **342**

- ❖ Записки Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Т. 24, вып. 2. – Харьков, 1917. – **244**
- ❖ Записки Ново-Александрийского Института Сельского Хозяйства и Лесоводства. Т. 26, вып. 1. – Харьков, 1917. – **247**
- ❖ Любимов Л. Потребление искусственных удобрений на Юге России. – Харьков, 1917. – **345**
- ❖ Марков А. Относительное засорение слоев пашни... – Харьков, 1917. – **363**
- ❖ Мигулин А. А. Млекопитающие Харьковской губернии. – Харьков, 1917. – **210**
- ❖ Образцов А. Сгущение водяных паров почвою... – Харьков, 1917. – 308
- ❖ Осипов И. П. Введение к изучению органической химии. – Харьков, 1917. – **122**
- ❖ Отчет Харьковского Союза кредитных и ссудо-сберегательных товариществ (Харьковский союз учреждений мелкого кредита) за 1916 год. – Харьков, 1917. – **58**
- ❖ Савва В. И. О посольском приказе в XVI в. – Харьков, 1917. – **450**
- ❖ Сибиряков Д. Женщина в Русской революции. – Харьков, [до 1917]. – **451**
- ❖ Спенсер Г. Сочинения. – Киев ; Харьков ; СПб., [до 1917]. – **14**
- ❖ Супруненко А. И. Длина клеток замыкающих устьица... – Харьков, 1917. – **385**
- ❖ Талиев В. И. Основы ботаники в общебиологическом изложении. – Харьков, 1917. – **194**

ПЕРЕЛІК ТИПОГРАФІЙ І ВИДАВЦІВ МІСТА ХАРКОВА

З історії поліграфічної та типографської справи м. Харкова

Харків – унікальне місто в усіх відношеннях. Місто, в якому жили і працювали видатні уми, реформатори та генії свого часу. Харків справді став драйвером для багатьох галузей науки і мистецтва, зберігаючи цей статус і за часів Російської імперії, СРСР, а також уже в епоху незалежної сучасної України. Сьогодні він є одним із найбільших європейських центрів культури та наукової діяльності, бізнесу, великого машинобудування, ІТ інновацій тощо.

Видавнича діяльність була найважливішим чинником бурхливого розвитку наук та мистецтв у всьому світі. Цікавою є тема розвитку друкарень та поліграфії м. Харкова.

Першу друкарню у Харкові заснували у травні 1793 р. – вона належала організації «Наказу Громадської Піки» Катерини II. Звичайно, в основному вона служила потребам Губернського Правління, але іноді друкувала і книги.

Друга друкарня у Харкові була **університетською**, і роботи з її заснування стартували ще 1804 р. Завдяки клопотанню В. Н. Каразіна, з Петербурга прибули друкарі-іноземці Гек та Драгер з відповідним друкарським обладнанням. Іноземні шрифти були замовлені у Лейпцігу. Значну роль цьому зіграв перший піклувальник навчального округу З. А. Потоцький, який надавав фінансову допомогу. У 1809 р. у друкарні було 10 працівників та 6 учнів, а друк проводився на 3-4 друкарських верстатах, тільки в 1806 р. тут відлили 640 кг шрифту. Вже в 40-х рр. друкарня мала міцну матеріальну основу – 6 друкарських верстатів, до 450 пудів різних шрифтів. Об'єднання навколо друкарні прогресивних представників громадських кіл та творчої інтелігенції сприяло становленню її як центру поширення освітніх та культурних досягнень не лише у місті, а й у регіоні.

У другій половині XIX ст. видавнича справа стає сферою підприємницької діяльності. Збільшується кількість друкарень, книгарень, палітурних майстерень, покращується якість видавничої продукції, посилюється конкуренція тощо.

На момент 1914 р. у Харкові працювало понад 30 друкарень, а вже у 1917 р. їхня кількість постійно змінювалася з політичних та економічних причин. Зрозуміло, що не всі підприємства працювали стабільно, у боротьбі за споживача друкованої продукції виживали найсильніші з великими капіталовкладеннями.

Знамениті дореволюційні харківські друкарні

Парова друкарня та літографія М. Зільберберг та С-в'я була заснована в 1873 р. і вважалася свого часу однією з найсучасніших і найбільших.

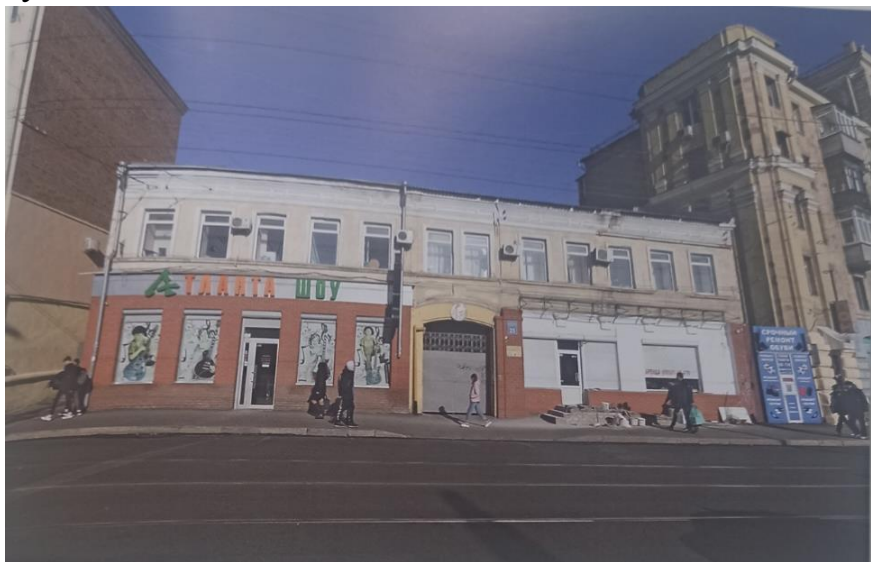
Підприємство видавало безліч навчальної та розважальної літератури, періодичні видання Харкова, наприклад, перші випуски газети «Південний край» друкувалися саме тут, та багато іншої поліграфічної продукції. Цікаво, що фундаментальна робота Д. І. Багалія «Історія міста Харкова за 250 років його існування» також було видано саме у друкарні Зільбербергів.

Друкарня Адольфа Дарре

У середині XIX ст. пруський купець Адольф Дарре відкрив у Харкові магазин канцелярського приладдя. Дарре торгував папером, чорнилом, пензлем та пір'ям. Його магазин розташовувався на Московській вулиці, 19. Незабаром німець освоїв і друкарський бізнес. Друкарня знаходилася за адресою Рибна вулиця, 28. Справа Дарре розвивалася. Згодом він відкрив ще один магазин у центрі міста – на Миколаївській площі. Наприкінці позаминулого століття його типографія, окрім канцелярських книг, почала друкувати перші у місті фотографічні листівки та альбоми з видами міст, у тому числі й Харкова. З початком Першої світової війни «друкарня Адольфа Дарре» була продана торговому дому «Суханов та Іванов».

Книгарня Адольфа Дредера

На вул. Героїв Харкова, до революції Московській вул., згодом, Московському проспекті), розташований невеликий будинок, де знаходилася книгарня Адольфа Дредера, завдяки якій збереглися унікальні знімки нашого міста початку XX ст.

Будинок по проспекту Героїв Харкова, 25 (раніше – Московському проспекту), де на першому поверсі лівого крила був розташований книжний магазин Адольфа Дредера.

Перші поверхи будинків на Московській вул. наприкінці XIX ст. здавалися під оренду магазинів. Один із таких орендував німецький підданий Адольф Дредер для торгівлі іноземними та російськими книгами.

Спочатку Дредер навчався книготоргівлі у Російській імперії, потім працював у книжковій лавці в Німеччині, переважно у Гамбурзі. До Харкова, в 1882 р., Адольф прибув як керуючий книжковою торгівлею компанії Ф. Міллера, а через 6 років Дредер наважився відкрити власну книгарню.

У своєму магазині Адольф Дредер продавав найкращі видання Російській імперії, спільно з книгопродавцем Брейтігамом організував фірму «Німеччина», щорічні каталоги книжкової продукції якої сьогодні є бібліографічним раритетом. Також Дредер зайнявся і друкарством, зокрема, у його друкарні друкувалися наукові праці професорів Імператорського харківського університету з історії, музики, медицини, філософії, права та техніки.

Особливу популярність він заслужив як видавець рекламних листівок з видами Харкова. Одна із серій, «Уклін з Харкова», складалася із зображень гравюр та сучасних фотографій міста з підписами російською, німецькою та французькою мовами.

З початком I Світової війни Адольфу Дредеру, як німецькому підданому, було відмовлено у ліцензії на книжкову торгівлю.

*****

Друкуючи адреси видавців і типографій ми звернули увагу, що багато з них працювали по **вул. Рибній**. Нас зацікавила історія цієї вулиці. Наводимо невеличкий історичний екскурс.

Рибна вулиця

Перша назва – вулиця Поділ. Назву місцевості біля підніжжя фортеці повторила перша вулиця, що з'явилася тут (1794 р. вона вже існувала). Вулицю Поділ харківці почали називати Подільською, а згодом – Сінною: поблизу південної сторони фортеці здавна торгували сіном і фуражем, що привозили із Захарківських слобод. З початку XIX ст. вулиця вже йменувалася Рибною: біля Нетеченського мосту, у місці злиття річок Харків і

Лопань, проводилися торги рибою. Ринок на початку вулиці також мав назву Рибний. У 1846 р. вулицю замостили, тут були побудовані перші кам'яні будинки, відкриті магазини ростовських риботорговців. Наступні назви вулиці: Кооперативна, Маршала Л. П. Берія. Після його розвінчання, вулиця знову стала Кооперативною, проте старожили називали її Рибною.

*****

- Б. и. – **2, 27-42, 81, 86, 119, 387**
- Друкарня Н. В. Петрова (*Рибна вулиця, № 32*) – **372**
- Епархиальная тип. (Каплуновская ул., № 2) – **7**
- Изд. Агрон. Бюро Г. А. Любарского – **344**
- Изд. «Агрон. Журн.» – **249, 276**
- Изд. В. Н. Головкина – **279**
- Изд. Заленского и Любарского – **438**
- Изд. Ю. Н. Кениг – **258**
- Изд. кн. маг. А. Д. Карчагина – **442**
- Изд. Кн. Маг. Кервили и К° – **123**
- Изд. Н. Кранихфельда – **43**
- Изд. О-ва взаимопомощи студ.-естественников (*Госпитальный пер.*) – **164**
- Изд. М. Г. Оршанского – **15**
- Изд. В. С. Пархоменко – **23**
- Изд. Б. Н. Попова – **18**
- Изд. М. В. Потебня – **428**
- Изд. В. И. Рапп и В. И. Потапова – **59, 60, 424**
- Изд. Д. Синцов – **107**
- Изд. студ. Дав. Килосанидзе – **3, 4**
- Изд. студ. Д. Крамаренко – **61**
- Изд. Кн. маг. Т-ва А. С. Суворина «Новое Время» – **122, 190, 445**
- Изд. Учебно-вспомогат. б-ки студ. Ново-Александр. Ин-та – **275**
- Изд. Харьков. Губерн. Земства – **186**
- Изд. Харьков. Ком. Содействия Сел. Кооперации – **263**
- Изд. Харьков. Коммерч. Ин-та – **105**
- Изд. Харьков. О-ва Сел. Хоз-ва – **232-236, 292, 400**
- Изд. Н. Чижевского – **453**
- Изд. «Южно-Рус. С.-х. Газ.» – **277, 330**
- Кооп. Тип. (*Чеботарская ул., дом № 32*) – **58**
- Литогр. Иванченко – **157**
- Паровая Тип. и Литогр. Зильберберг (Тип. и Литогр. Зильберберга;

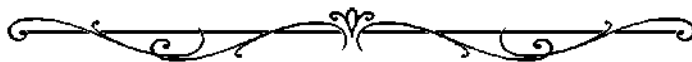
- Тип. М. Ф. Зильберберга; Тип. и Литогр. М. Зильберберг и С-вья) (*Донец-Захаржевская ул., с. д. № 6; Рыбная ул., д. 25, д. 30*) – **1, 5, 16, 18, 19, 47, 52, 65, 74, 87, 103, 104, 107, 108, 110-112, 122, 123, 151, 153-156, 200, 202, 205-207, 213, 283, 287, 293, 309, 361, 401, 403, 414, 415, 422, 430, 432-437, 439, 448, 449**
- Паровая Типо-Литогр. М. Я. Дрейшпуля – **218**
  - Проф. Союз студентов-медиков (*Сумская, 41*) – **426**
  - «Рус. Типо-Литогр.» (*Московская улица, № 14*) – **141, 162, 167, 180, 188, 192, 195, 211, 212**
  - Соц.-демократ. изд-во «Утро Юга» (*Мироносицкая улица, дом № 16*) – **451**
  - Т-во Гофман и Деуэль (*угол Мещанской улицы и Харьковской набережной, соб. д. № 17*) – **218**
  - Т-во «Печатня С. П. Яковлева» (*Гончаровский бульвар, д. Т-ва, № 6/2*) – **25, 64, 67-68, 70, 118, 128, 199, 203, 239, 240, 254, 298-307, 324-326, 348, 351-357, 366-368, 370, 373, 392-394, 409**
  - Тип. Б. Бенгис (*Сумская, 38; Сергиевская площ., д. Кузнецова; Петровский пер., соб. д.*) – **58, 95, 130, 150, 210, 217, 219, 223, 229-231, 245-248, 266, 268, 273, 274, 285, 313, 317, 320, 339, 374, 388, 396**
  - Тип. В. С. Бирюкова (*Рыбная ул., д. № 30*) – **196, 198, 241**
  - Тип. И. М. Варшавчика (Типо-Литогр. И. М. Варшавчика) (*Николаевская ул., № 3-й, № 1-й*) – **161, 177, 243, 251, 362, 375, 376, 379**
  - Тип. газ. «Харьковский Вестник» – **244**
  - Тип. газ. «Утро», А. А. Жмудского (Тип. А. А. Жмудского) (*Николаевская площадь, д. Зем. Банка*) – **80, 106, 255, 314, 328,**
  - Тип. И. Д. Гинзбурга – **173**
  - Тип. Губерн. Правления (*Петровский пер., дом № 16; д. Шахова, № 17*) – **26, 63, 88, 91, 149, 152, 237, 256, 280, 290, 291, 308, 312, 329, 340, 342, 343, 350, 363, 381, 385, 440**
  - Тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова (*Рыбная, № 30; Рыбная, 10*) – **160, 378, 452**
  - Тип. Адольфа Дарре (*Московская ул., д. № 19; Рыбная ул., № 28*) – **6, 15, 23, 24, 49, 50, 75, 77, 109, 113, 114, 117, 124, 132, 145, 170, 171, 174-176, 178, 209, 215, 253, 258, 281, 282, 341, 377, 384, 402, 406, 410, 413, 441, 442**
  - Тип. журн. «Мирный Труд» (*Девичья ул., № 14-й*) – **8, 22, 208, 214, 369, 428, 429, 455-459**
  - Тип. П. Д. Калугина (*Екатеринославский пер., № 8*) – **85, 224, 278**
  - Тип. Каплана и Бирюкова (*Рыбная, 30*) – **242, 259-260, 380, 417, 418, 419, 420, 421**
  - Тип. М. Г. Левина (*Кузнечная ул., № 17*) – **164**

- Тип. А. А. Либин (*Рыбная ул., № 17*) – **69, 344, 397**
- Тип. Г. Б. Молчадского (*Петровский пер., 11*) – **59, 60, 424**
- Тип. Окружного Штаба – **431, 453**
- Тип. «Печатник» (*Петровский пер., № 9-й; Рыбная ул., 28*) – **129, 166, 189, 220, 265, 292, 323, 338, 349, 358, 359, 364, 371, 426, 444, 447**
- Тип. «Печатное Дело» (*Конторская, Клещевский пер., соб. д. № 3; Клочковская улица, № 5*) – **17, 55, 66, 72-73, 76, 115, 121, 257, 262, 271-272, 296, 297, 316, 318, 327, 347, 386, 389, 391, 395, 427, 454**
- Тип. «Печатное Дело» кн. К. Н. Гагарина (Типо-Литогр. «Печатное Дело») (*Клочковская - 5*) – **53, 147, 204, 264, 279, 284, 289, 321, 322, 365, 407, 416**
- Тип. «Печатное Искусство» (*Московская ул., № 14-й; Екатеринославская, 20*) – **71, 216, 222, 227, 263, 382, 399, 405, 412**
- Тип. М. Х. Сергеева (*Московская, 10*) – **90, 142, 143, 191, 194, 261, 360, 408, 445**
- Тип. К. Счасни (*Сумская ул., д. № 1-й*) – **159**
- Тип. Т-ва Потр. О-в Юга России (*Девичья улица № 14*) – **450**
- Тип. т/д А. М. Суханов и А. М. Иванов – **20**
- Тип. «Утро» (*Соляниковский пер., № 12*) – **345**
- Тип. «Харьковского Листка» (Электропечатня газ. «Харьковский Листок») (*Рыбная, 25; Петровский пер., 12*) – **131, 135, 166, 182, 184, 185, 187**
- Тип. «Худож. Труд», Р. Радомышельского – **120**
- Тип. П. Чеховского – **438**
- Тип. и Литогр. (Типо-Литогр.) М. Сергеева и К. Гальченко (*Московская, 10; Московская, 14*) – **51, 83, 84, 92-94, 134, 144, 163, 165, 186, 190, 193, 197, 201, 225, 226, 238, 249, 250, 267, 269, 270, 276, 277, 286, 288, 311, 315, 319, 330-334, 336, 337, 398, 404, 411, 460**
- Типо-Литогр. Ю. М. Беркман (*Екатеринославская, 9*) – **79, 221, 335, 390**
- Типо-Литогр. Саввы Иванченко (*Костюринский пер., 2*) – **105, 228, 275, 443, 446**
- Типо-Литогр. Н. В. Петрова (*Рыбная ул. № 32*) – **3, 4, 45**
- Типо-Литогр. «Работник» (*Петровский пер., д. № 13-й*) – **78, 82**
- Типо-литогр. (Тип.) А. И. Степанова – **61, 157**
- Унив. Тип. – **62, 96-102, 116, 125, 126, 127, 133, 136-140, 146, 148, 168, 169, 172, 181, 183, 294, 295, 310, 346, 383**
- Электрич. Типо-Литогр. И. А. Цедербаум (*Екатеринославская ул., 9*) – **43, 158**
- Южно-Рус. Кн-во Ф. А. Иогансона (Изд. книгопродавца-издателя Ф. А. Иогансона) (*Московская ул., дом Тихонова; угол Харьковского моста и*

Рыбной улицы, дом Гуляевой) – 9, 10, 11, 13, 14, 21, 44, 46, 48, 54, 56, 57, 89, 423, 425

ПОКАЖЧИК ПРОВЕНІЄНЦІЙ

Провенієнція (лат. іменник «походження» від дієслова «provenire» – «виникати, виходити, відбуватися, знаходитися») – у книгознавстві вкладні та власницькі записи (авторські помітки, дарчі написи та ін.) і позначки на книзі, що свідчать про походження та приналежність документа (книги), визначають історію володіння певних осіб та інституцій цією книгою, які були зроблені від руки або у вигляді книжкових знаків (екслібриси, суперекслібриси, печатки, наклейки тощо). Провенієнції цікавлять книгознавців і бібліотекознавців з точки зору своєї інформативності та документальності записів (позначень), які постають, іноді, визначним і єдиним чинником для реконструкції втрачених на сьогодні чи розпорошених книгозбірень.

БІБЛІОТЕКИ УСТАНОВ

Императорский Харьковский Университет:

- «Агрон. Лабор.» (*штамп на корінці палітурки*) – 149, 169, 381, 383, 384
- «Агрономич. Лаборат. Х. И. Университет въ Харькове. Харьковъ, 25-го Января 190... г. Контр. № 2856» (*штамп*) – 218
- «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета» (*печатка*) – 112, 149, 157, 159, 160, 169, 170, 172, 180, 186, 198, 207, 218, 220, 248, 251, 266, 284, 298, 300, 301, 304-307, 310, 328, 337, 371, 377, 381, 383, 384, 387, 406, 410
- «Въ Агрономич. Лабораторию» (*напис*) – 118
- «Физиологический Отдел Ботанического Института Императорского Харьковского Университета» (*печатка*) – 384

Комунистичний Університет ім. т. Артема:

- «Бібліотека Всеукраїнської Вищої Комунистичної Сільсько-Господарської Школи ім. тов. Артема» (*печатка*) – 191, 195, 435
- «Библиотека Коммунистического Университета им. тов. Артема» (*печатка*) – 3, 8, 9, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 75-76, 88, 104, 110, 132, 176, 232-236, 267, 282, 296, 298, 414, 430, 431
  - «Бібліотека Комунистичного Університету ім. т. Артема» (*печатка*) – 1, 4, 6, 11-13, 14, 16, 17, 19-42, 51, 52, 55-60, 63-74, 87, 106, 156, 221-226, 228, 229, 230-231, 268, 269, 270-272, 273, 274, 276, 278, 279, 281, 297, 298, 302, 303, 327, 367, 368, 399-401, 415-423, 427, 431-433, 435-453, 455-460
  - «Бібліотека У.К.С.Г.У. ім. Артема» (*печатка*) – 74

Ново-Александрійський Інститут Сельського Хозяйства и Лесоводства (згодом – ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, нині – ДБТУ):

- «Библиотека Ново-Александрійського Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства» (печатка) – **7, 103, 107, 111, 144, 158, 166, 175, 246, 282, 292**
- «Зоологический Кабинет Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства в Ново-Александрії» (печатка) – **212**
- «Кабинет Общого Земледелия Ново-Александрійського Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства. Использование без права брать домой» (напис) – **320, 363**
- «Кабинет общей зоотехнии Ново-Александрійського Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства» (печатка) – **404**
- «Лаборатория общего земледелия Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства» (печатка) – **292**
- «Минералогический кабинет Ново-Александрійського Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства» (печатка) – **97-102, 293**
- «Минералогический кабинет Ново-Александрійського Інститута Сільського Хозяйства и Лесоводства. Харьков» (печатка) – **118, 120, 127, 129-131, 133-135, 137-143, 146, 148, 294**
- «Передано в студ. Уч.-Вспом. Б-ку. 1920 г.» (напис) – **111**
- «Студенческая читальня Ново-Александрійського Інститута» (печатка) – **247**
- «Учебно-вспомогательная библиотека студентов Ново-Александрійського інститута» (печатка) – **108, 109, 122-124, 144, 171, 177, 181, 191, 194, 202, 213, 250, 275, 281, 286, 290, 315, 330, 331, 333, 338, 343-345, 361, 394, 407, 408, 412**
- «Дар ст. Волкова Михаила Ивановича учебно-вспомогательной студенческой библиотеке 22 мая 1922 г.» (штамп) – **193**
- «Дар студ. Колисниченко Феодора Митрофановича Учебно-вспомогательной библиотеке» (штамп) – **123, 407**
- «Дарь проф. Левитского Влад. Павловича (?) Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке» (штамп) – **281, 282**
- «Дарь студента (?) Ивановича Рудакова Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке Августа 1 дня 1922 г.» (штамп) – **122**
- «Дарь ст. Таусии Демьяновни Рябої учебно-вспомогательной студенческой библиотеки 18 мая 1923 г.» (штамп) – **361**
- «Дарь студ. И. Степанова Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке. г. Харьков, 1922. 1/Х» (штамп) – **144**
- «Дарь студ. Столяр К. Л. Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке 11/Х-22» (штамп) – **202.**
- «Дарь Студента Константина Сергеевича Шигельского. Учебно-вспомогательной студенческой библиотеке. Ноября 27 дня 1922 г.» (штамп) – **164**

Харківський зерновий інститут:

- «Фундаментальна Бібліотека Харківського Зернового Інституту» (печатка) – **2, 212, 214, 311, 312**
- «Фундаментальна бібліотека Харківського інституту зернових культур» (печатка) – **424**
- «С.Р.С.Р.-Н.К.З. Харківський інститут зернових культур. Кафедра

фітопатології» (печатка) – 368, 369

Харківський сільськогосподарський інститут ім. В. В. Докучаєва (Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва):

- «Фундаментальна бібліотека Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва» (печатка) – 246, 258, 356, 374
- «Фундаментальна бібліотека Харківського Інституту Сільського Господарства і Лісівництва» (печатка) – 7, 91, 103, 108, 122-124, 128, 146, 153, 154, 164, 171, 177, 189, 193, 194, 213, 238, 249, 275, 281, 282, 286, 289, 290, 292, 315, 330, 331, 333, 336, 338, 343-345, 361, 366, 400, 402, 407, 408, 412
- «Фундаментальна бібліотека Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва» (печатка) – 461-465
- «Фундаментальна бібліотека Харківського Сільсько-Господарського Інституту» (печатка) – 1-17, 19-95, 97-146, 148-151, 153-177, 180-238, 241-253, 255, 256, 259-262, 264, 266-276, 278, 279, 281, 282, 284-286, 289-312, 314, 315, 319, 320, 327-358, 360, 361, 363-373, 375-394, 397-408, 410-450, 452-460
- «Фундаментальная библиотека Харьковского сельскохозяйственного института им. В. В. Докучаева» (печатка) – 96, 147, 152, 183, 225, 226, 238-240, 254, 257, 263, 265, 277, 280, 283, 287, 288, 297, 313, 316-318, 321-326, 329, 359, 362, 368, 395, 396, 408, 409, 451

Харьковские Высшие Коммерческие курсы:

- «Библиотека Харьковских Высших Коммерческих курсов» (печатка) – 25, 31-34, 40, 42, 51, 54, 144, 221, 226, 232-236, 327
- «В.К.К.» (штамп на корінці палітурки) – 27-30, 31-34, 35-39, 40-42, 54, 78-86
- «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества» (печатка) – 25, 27-30, 47, 144, 211, 229
- «Высшие Коммерческие курсы Харьковского Купеческого Общества» (штамп) – 27-30,
- «Кабинет экономического изучения России при Высших Коммерческих курсах Харьковского Купеческого Общества» (печатка) – 22, 65, 71, 230-231, 299, 302, 303, 367

Харьковский Ветеринарный Институт

- Зоотехнический кабинет (печатка) – 204

Харьковский Женский Медицинский Институт

- Ботанический кабинет (печатка) – 190

Харьковский Коммерческий Институт:

- «Библиотека Харьковского Коммерческого Института» (печатка) – 5, 6, 11-16, 19-21, 23, 44, 55, 56, 60, 72-73, 90, 95, 223-224, 225, 228, 268, 269, 270-274, 276, 278, 282, 399, 400, 425, 432-433, 447, 449, 451, 452
- «Къ пользе студентамъ Х.К.И.» (напис червоним олівцем) – 61
- «Х.К.И.» (штамп на корінці палітурки) – 56
- «Финансово-экономический кабинет Харьковского Коммерческого Института» (печатка) – 59
- «Харьковский Коммерческий Институт» (печатка) –

Харьковское 1-ое высшее начальное училище:

- «Библиотека Харьковского 1-го высшего начального училища» (печатка) – 24, 62

Харьковское 2-е реальное училище:

- «Б.2.Х.Р.У.» (штамп на корінці палітурки) – 2, 54, 180, 188, 189, 192, 434
- «Библиотека Харьковского 2-го реального училища» (печатка) – 434
- «Ученическая библиотека Харьковского 2-го реального училища» (печатка) – 48
- «Фундаментальная библиотека Харьковского 2-го реального училища» (печатка) – 2, 188, 192

Харьковское Общество Сельского Хозяйства:

- «Библиотека Харьковского Общества Сельского Хозяйства» (печатка) – 268, 269, 270-274, 399, 400
- «Неприкосновенный фонд библиотеки Х.О.С.Х.» (штамп) – 273
- «Х.О.С.Х.» (ярлик) – 292

«Харьковское уездное училище» (печатка) – 62

Центральная Партийная Школа при Ц.К.К.П.У:

- «Библиотека Центральной Партийной Школы при Ц.К.К.П.У» (печатка) – 10, 24, 26, 45, 46, 55, 62, 66-70, 77, 87, 89, 171, 186, 225, 267, 298, 302, 303, 367, 414, 415, 422, 425, 426, 428, 429, 432-433, 436, 449, 450, 452

Інші бібліотеки:

- «Библиотека Бюро по с.-х. механике» (печатка) – 240
- «Библиотека Высшей школы пропагандистов при ЦК ВКП (б)» (печатка) – 359
- «Библиотека Департамента Окладных сборов» (печатка) – 287
- «Библиотека Императорского Вольного Экономического Общества» (печатка) – 321, 323
- «Библиотека К.О.А. М.С.И.» (печатка) – 264
- «Библиотека Московского Губернского отдела Всероссийского союза коммун. работников» (печатка) – 313
- «Библиотека научно-исследовательского института с.-х. экономии» (печатка) – 238, 322
- «Библиотека Отд. Машиностроения С. х. Уч. К.» (печатка) – 240
- «Библиотека «Русских Ведомостей» (печатка) – 279
- «Библиотека экономического отдела Москов. Губерн. Земской Управы» (печатка) – 265
- «Вятская губернская публичная библиотека им. А. И. Герцена» (печатка)

– 374

▪ «Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина» (*печатка*) – 147, 238, 240, 263, 280, 283, 287, 288, 297, 313, 316, 317, 318, 323, 324, 325, 368, 395, 396, 409

• «Дубликат» (*штамп*) – 318

▪ «Государственная Публичная Библиотека в Ленинграде» (*печатка*) – 325

▪ «Государственная Публичная Библиотека им. Салтыкова-Щедрина» (*печатка*) – 297

▪ «ИПБ 1914» (*печатка*) – 254, 326

▪ «Р.С.Ф.С.Р. ГЛАВПРОФОБР. Библиотека высшего семинария с.-х. экономии и политики» (*печатка*) – 264, 317

▪ «Фундаментальная Библиотека Международного Аграрного Института» (*печатка*) – 264

▪ «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка» (*печатка*) – 374

▪ «Центральная библиотека ВСНХ РСФСР Кустарной Промышленности» (*печатка*) – 263, 288

▪ «Центральная сельскохозяйственная библиотека Н.К.З.» (*печатка*) – 184

Установи. Організації

▪ «Агенство Укр. Центр. Книжн. Отд.» (*штамп*) – 59

▪ «Агрономическая Лаборатория Харьковского Женского Университета, учрежденного Обществом трудящихся женщин» (*печатка*) – 92, 93, 161, 168, 295, 332, 334, 335, 375, 378

▪ Высшие Женские Курсы Сельского Хозяйства и Лесоводства в Харькове Ведомства Министерства Земледелия (*печатка*) – 238, 337, 346

▪ Геологический кабинет Харьковских высших женских курсов (*печатка*) – 126

▪ «Вищі Сільськогосподарські Курси. Народний Комісаріат Земельних Справ У.С.Р.Р.» (*печатка*) – 191, 195

▪ «Курсы по семенному делу Харьковского Областного Сельскохозяйственного Союза Кооперативов» (*печатка*) – 368

▪ «Кустарный музей Московского Губернского Земства» (*печатка*) – 263

▪ «Харьковское Кооперативное Т-во Педагогов "Всеобщее обучение"» (*печатка*) – 431

▪ «Отъ Энтомологического Бюро Харьк. Губернскаго Земства» (*штамп*) – 203

ОСОБИСТІ БІБЛІОТЕКИ

▪ «А. Алов» (*власницький напис*) – 247

▪ «Евгений Алексеевичъ Базилевичъ» (*печатка особистої бібліотеки з короною*) – 174

▪ «ИБелянин» (*власницький напис*) – 297

▪ «Изъ книгъ И. И. БЕЛЯНИНА» (*екслібрис*) – 64, 66,

▪ «Иванъ Ивановичъ Белянинъ» (*печатка особистої бібліотеки*) – 296

▪ «Ал. Болтинъ» (*штамп на корінці палітурки*) – 171

▪ «Н. Ватичъ. 2.V. 17 г.» (*власницький напис*) – 247

▪ Вирізано власницькі знаки –

▪ Власницький напис (?) – 155, 179, 257, 355, 453

▪ «А. Волков» (*власницький напис та особиста печатка*) – 193

- «Н. Дорофеевъ» «Н.Д.» (власницький напис, штамп на корінці палітурки) – **146, 175, 215**
- «Е.А.Б.» (штамп на корінці палітурки) – **174**
- Екслібрис (?) – **443, 446**
- «А. Е. Зайкевичъ» (печатка особистої бібліотеки) – **172**
- «В. Зибаровский» (власницький напис) – **437, 444**
- «Н. А. Ивановъ. 1911-12» (власницький напис) – **208**
- «Изъ книгъ Д. Иванцова» (печатка особистої бібліотеки) – **227**
- «К. Н. Клименко» (власницький напис) – **122**
- «Владиславъ Владиміровичъ Кочетовъ» (печатка особистої бібліотеки) – **346**
- «Н. Кутневичъ» (власницький напис) – **105**
- «Изъ книгъ Константина Лебедева» (рукописний екслібрис) – **109**
- «П. Лейкфельдъ» (власницький автограф) –
- «... (?) Мацкова» (власницький напис) – **202**
- «Я. Мисси...» (власницький напис) – **333**
- «А. Рапортъ» (власницький напис) – **93**
- «Кл. Россо...» (власницький напис) – **315**
- «Иванъ Николаевичъ Селинъ» (власницький штамп) – **109**
- «М. Соболевъ» (власницький напис) – **49, 52, 450**
- «А. Соколовский» (власницький напис) – **174**
- «И. Степанов» (власницький напис) – **144**
- «Н. Сторожевский. 16 января 1898 г.» (власницький напис) – **53**
- «Н. Сторожевский. 1 октября 1900» (власницький напис) – **173**
- «А.Устин... (?). 25/IV.25» (власницький напис) – **364**
- «Ө. З.» (штамп на корінці палітурки) – **123**
- «Владимиръ Владиміровичъ Фавръ» (печатка особистої бібліотеки) – **45**
- «Е. Черныхъ. 1914. III. 28.» (власницький напис) – **52**
- «Е. Черныхъ. 1915. IX. 25.» (власницький напис) – **75-76**
- «ВШвидченко» (власницький напис) – **177**
- «К. Шигельский» (власницький напис) – **164**
- «И. Широкихъ» (власницький напис) – **245**

ДАРЧІ НАПИСИ

- дарчий нарис О. І. Супруненко «Многоуважаемому Александру Алексеевичу Алову отъ автора» – **385**
- дарчий напис О. М. Черевкова «Глубокоуважаемому Профессору Петру Никитичу Буцинскому отъ автора. г. Харьковъ, 1907. III. 24» – **220**
- дарчий напис В. П. Смірнова-Логінова «Дорогому Неофиту Степановичу Ватичу отъ автора» – **309**
- Вирізано дарчий напис – **449, 450**
- «Нижне-Днепровск, Марьи Ивановне Власовой, Якову Анастасьевичу Чарторыжскому» (напис наприкінці книги) – **4**
- дарчий напис І. Ф. Леваковського «Многоуважаемому профессору Герману Ивановичу Гагенторн (неразборчиво) на память отъ автора» – **295**
- дарчий напис В. М. Арнольдї «Многоуважаемому Николаю Евдокимовичу Дорофееву отъ автора» – **166**
- дарчий напис І. Ф. Леваковського «Николаю Евдокимовичу Дорофееву

отъ автора» (дарчий напис) – **146**

- дарчий напис О. М. Нікольського *«Глибокоуважаемому Николаю Евдокимовичу Дорофееву от А. Никольского»* – **158**
- дарчий напис В. П. Гаряєва *«Профессору А. Е. Зайкевичу в знакъ искреннего чувства отъ автора. 8.VII.1915. В. Гаряевъ»* – **217**
- дарчий напис В. К. Залеського *«Многоуважаемому профессору Анастасию Георгиевичу Зайкевичу отъ автора»* – **170**
- дарчий напис М. Ф. Іванова *«Многоуважаемому Профессору Анастасию Егоровичу Г. Зайкевичу отъ автора»* – **406**
- дарчий напис А. М. Краснова *«Многоуважаемому Анастасию Егоровичу Зайкевичу на память отъ автора»* – **172**
- дарчий напис В. Ф. Левицького *«... Зайкевичу отъ автора»* [частково обрізано стор.] – **282**
- дарчий напис К. А. Мацієвича *«Високоповажанному пр. А. Е. Зайкевичу від щирого прихильника авторъ. Лютого 19. 1908 р.»* – **248**
- дарчий напис В. А. Мостинського *«А. Г. Зайкевичу»* – **410**
- дарчий напис І. П. Осипова *«Старшему товарищу Анастасию Егоровичу Зайкевичу от уважающего преданного автора»* – **121**
- дарчий напис Ч. Речинського *«Многоуважаемому Анастасию Григорьевичу Зайкевичу отъ автора»* – **112**
- дарчий напис А. Янушкевича *«Многоуважаемому Анастасию Григорьевичу (?) Зайкевичу отъ автора»* – **198**
- дарчий напис О. П. Грузинцева *«Многоуважаемому Дмитрию... (?) отъ автора»* (дарчий напис) – **119**
- дарчий напис А. О. Потєбні *«Многоуважаемому Николаю Константиновичу Кничеръ от автора»* – **180**
- дарчий напис О. П. Перепелкіна *«Его Превосходительству Владимиру Акимовичу Кочетову отъ автора»* – **346**
- дарчий напис Б. П. Куликова *«Уважаемому товарищу Семену Константиновичу Лазареву автор. 2 апр. 1909 г.»* – **106**
- дарчий напис Г. Д. Мерейніса *«Дорогому Михаилу Михайловичу Липину отъ автора»* – **134**
- дарчий напис С. Новацці *«Многоуважаемому Михаилу Михайловичу Липину отъ автора 1903 г./23 сент.»* – **135**
- дарчий напис К. М. Савич-Заблоцького *«Многоуважаемому Михаилу Михайловичу Липину отъ автора»* – **141**
- дарчий напис О. С. Федоровського *«Дорогому Михаилу Михайловичу Липину отъ автора»* – **142**
- дарчий напис О. С. Федоровського *«Многоуважаемому Михаилу Михайловичу Липину отъ автора»* – **143**
- дарчий напис М. С. Аксьонова *«Павлу Эмильевичу Лейкфельду отъ уважающего автора. Харьковъ. 5/II-1897)»* – **1**
- дарчий напис І. С. Продана *«Павлу Эмильевичу Лейкфельду отъ*

автора» – 8

- дарчий напис М. О. Тихомандрицького «Павлу Емилиевичу Лейкфельду отъ автора» – 110
- дарчий напис В. М. Арнольдї та М. А. Олексенка «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко от авторовъ» – 165
- дарчий напис А. А. Сапегина «Глубокоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора» – 182
- дарчий напис В. М. Сукачова «Многоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора» – 184, 185
- дарчий напис Л. А. Шкорбатова «Глубокоуважаемому Владимиру Николаевичу Любименко отъ автора» – 197
- дарчий напис Л. С. Ценковського «Многоуважаемому Герману Ивановичу Лягермаркъ отъ автора» – 161
- «От автора» (дарчий напис) – 163
- «Отъ авторовъ» (дарчий напис) – 165
- дарчий напис О. В. Палладїна «Многоуважаемому Дмитрию Илларионовичу Сач(г?)уку отъ автора» – 219
- дарчий напис В. Ф. Левицького «Многоуважаемому Михаилу Николаевичу Соболеву отъ автора» – 49
- дарчий напис М. О. Максимейка «Глубокоуважаемому Михаилу Николаевичу Соболеву отъ автора» – 52
- дарчий напис С. Каменського «Многоуважаемому Ивану Константиновичу Тарнани на память отъ автора» – 205-206
- дарчий напис Є. Ф. Лисицького «Многоуважаемому Профессору И. К. Тарнани. 1915 г. III» – 209
- дарчий напис О. О. Мигулїна «Глубокоуважаемому Ивану Константиновичу Тарнани от автора. 21.1.1924» – 210
- дарчий напис [В. Е. Брунста] «Многоуважаемому Александру Фортунатову» – 317
- «Нижне-Днепровск, Марьи Ивановне Власовой, Якову Анастасьевичу Чарторыжскому» (напис наприкінці книги) – 4
- дарчий напис М. М. Павлова «Милому Николаю (..?..) Д-ру Чурбак(н?)ову отъ автора» – 213

КНИЖКОВІ МАГАЗИНИ

- «А. ДРЕДЕРЪ. ХАРЬКОВЪ. А. DROEDER. CHARKOW» (ярлик-цінник) – 23, 402
- «Книготорговля и книжный склад Харьковского Кооперативного Т-ва Издательского дела (Харьков, Горяинский пер., против Собора) (штамп) – 276
- «Книжный магазинъ № 4 Харьковского Совета Рабочих и Крестьянских Депутатов» (печатка) – 9
- «Книжный Магазин В. А. Шурыгина (Харьковъ. Сергиевская, д. 3) – 214

- «Магазин № 5. Харьков, пр. Сталина, 2. 14/X-40 г. Цена 7 руб. 50 коп.» (печатка) – **424**
- «Облкнигокультторг. Магазин № 3. 18/I-19...г. Цена 30 руб.» – **424**
- «Облкнигокультторг. г. Харьков. Маг. № 3. Цена 15 руб. 24/I-1945 г.» (печатка) – **247**
- «Специальный Студенческий книжный магазин Липки Зайфмана. Ново-Александрия Люблинской Губернии» (печатка) – **315**

ІНШІ ПРОВЕНІЄНЦІЇ:

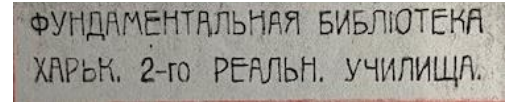
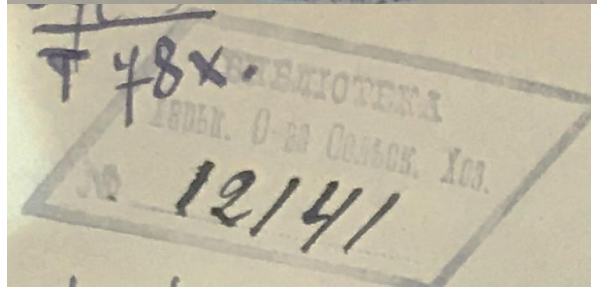
- Вклеєно листок календаря за 22 лютого 1898 р. німецькою мовою, присвячений А. Шопенгауеру (до 110-річчя від дня народження видатного мислителя) – **18**
- «Лекции З. П. Цехановецкого» (напис) – **61**
- «Пожертв. Проф. Харьковск. Технологич. Ин-та А. Н. Щукаревымъ» (напис) – **103**
- Численні читацькі помітки – **3, 4, 10, 43, 50, 54, 56, 60-62, 109, 122, 144, 155, 164, 174, 176-179, 186, 193, 194, 275, 279, 284, 293, 330, 358, 361, 416-421, 435, 444, 448.**
- Читацькі помітки – **7, 8, 16, 17, 20, 53, 70, 159, 211, 224, 236, 282, 287, 289, 341, 343, 359, 362, 374, 383, 398, 414, 447.**
- Читацька помітка на форзаці наприкінці книги : «Проф. П.(?)Фомин замечательно читает лекции и с другой стороны великолепно спать под тихую(?) мирную речь. Так не привычный человек может с гарантией заснуть, прослушав его лекции в течение 10 минут. Проф. Левитский» – **21,**
- власницький перепліт А. Є. Зайкевича з вигравірованим написом «С чувством глубокого почтения отъ Автора» – **377**
- на обкладинці ярлик «А. Дредеръ, Харьковъ. A. Droeder, Charkow» – **402**

➤ Папір верже – **20, 221, 249, 267, 330, 411.**

➤ Літографічні видання – **61, 157, 177, 228, 275, 443, 446.**

Печатки бібліотек установ

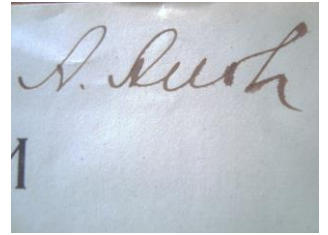
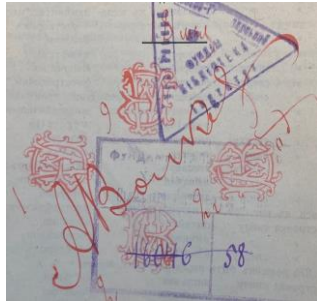

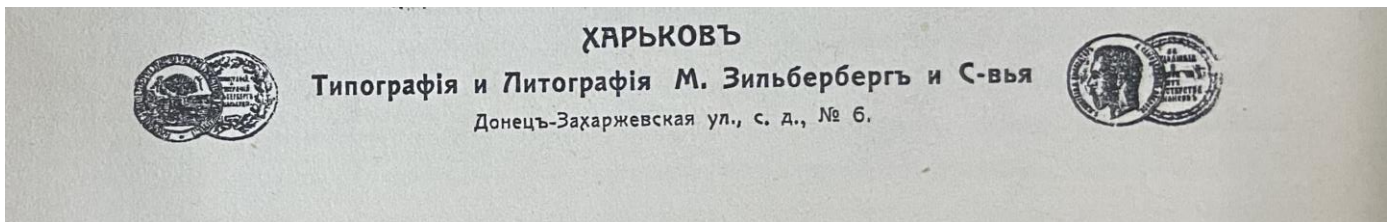
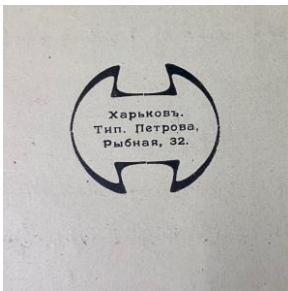

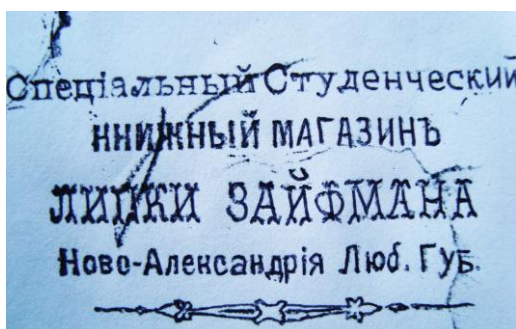
Особисті бібліотеки

Типографії

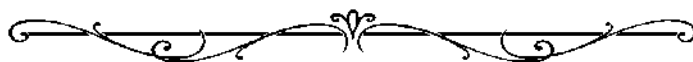

Книжні магазини

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – Київ : Аграр. наука, 2012. – 416 с. : фото. – (Іст.-бібліогр. сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» ; кн. 68).
2. Довженко Е. Б. Словарь исчезнувших названий. Вып. 1. Харьков. Исторический центр. Нагорная часть / Е. Б. Довженко. – Харьков : Майдан, 2010. – 136 с. : ил.
3. Докучаєвці. 1816-2016 / В. К. Пузік, А. І. Кравцов, О. М. Голікова [та ін.] ; Харків. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Харків, 2016. – 288 с. : фото, портр.
4. Дяченко М. Т. З історії харківських вулиць і площ / М. Т. Дяченко. – Харків : Харк. кн. вид-во, 1961. – 212 с. : іл.
5. Енциклопедія Сучасної України / Нац. акад. наук України., Наук. т-во ім. Т. Шевченка, ін-т енцикл. Досліджень НАН України ; редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. – Київ : ІЕД, 2001-2022. – Т. 1-24.
6. Записки Ново-Александрійського Інститута Сельського Хозяйства и Лесоводства. Год первый 1876. – Варшава : в тип. Варшав. учеб. округа, 1877. – С. 3.
7. Історики аграрної науки, освіти та техніки в Україні : біобібліогр. довід. / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; уклад. : В. А. Вергунов, Л. М. Татарчук, С. В. Нижник, Л. І. Лямець ; авт. вступ. ст. В. А. Вергунов ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Київ, 2022. – 352 с. : портр. – (Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн. 126). – URL: <https://dnsgb.com.ua/assets/files/2023/08/istoriki-agrarnoi-nauki.pdf> (дата звернення: 06.12.2024).
8. Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок [та ін.] ; Харків. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Харків, 2011 – 544 с. : фото, портр.
9. Василь Каразін. – URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/4633> (дата звернення: 06.12.2024).
10. Василь Каразін. – URL: <https://karazin.ua/universitet/istoriia-universitetu/v-n-karazin/> (дата звернення: 06.12.2024).
11. Книговедение : энциклопедический словарь / ред. коллегия : Н. М. Сикорский (гл. ред.) [и др.] – Москва : Сов. энцикл., 1982. – 664 с. : ил.
12. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах : монографія / Г. І. Ковальчук. – Київ : НБУВ, 2004. – 644 с.

13. Ковальчук Г. І. Теорія та практика роботи з рідкісними й цінними книгами / Г. І. Ковальчук // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського / Нац. акад. пед. наук України. – Київ : Педагогічна думка, 2010. – Вип. 2: Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти : сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 46-51.

14. Мірошниченко М. О. Літографовані навчальні посібники в НТБ / О. М. Мірошниченко. – URL: <https://kpi.ua/files/images-story/1505-1.jpg> (дата звернення: 06.12.2024).

15. Парамонов А. Ф. Харьков. Немецкий альбом. XXI век / А. Ф. Парамонов. – Харьков : Харьков. частный музей гор. усадьбы, 2020. – С. 80-81, 160-161.

16. Правила составления библиографического описания старопечатных изданий / Рос. гос. б-ка ; сост.: И. М. Полонская, Н. П. Черкашина ; науч. ред. Н. П. Черкашина. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Пашков дом, 2003. – 400 с. : ил.

17. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання : наказ Міністерства культури України від 14 черв. 2016 р., № 437 ; зареєстрована в Міністерстві юстиції України 08 лип. 2016 р., № 936/29066 [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16%23Text#Text> (дата звернення: 06.12.2024).

18. Типографии Харькова: история и современность. – URL: <https://fileprint.com.ua/news/tipografii-harkova-istoriya-i-sovremennost/> (дата звернення: 06.12.2024).

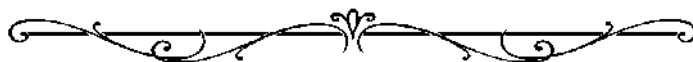
19. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. М. Духопельніков, Б. П. Зайцев [та ін.] ; худож.-оформлювач І. В. Осипов. – Харків : Фоліо, 2004. – 750 с. : фото.

20. Харківщина : енцикл. слов. / Харків. Облрада, Харків. Облдержадмін ; редкол.: С. І. Посохов, К. В. Астахова, С. М. Куделко [та ін.]. – Харків : Золоті сторінки, 2014. – 440 с. : іл., фото.

21. Энциклопедический словарь : в 43 т. / под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского. – СПб. : Тип. АО «Брокгауз-Ефрон», 1890-1907. – Т. 1-43.

ЗМІСТ

	Стор.
Передмова	3
Суспільні науки	6
Економічні науки. Соціологія. Право. Педагогіка	21
• Педагогіка і освіта	50
Природничі науки. Медицина	57
• Природознавство	57
• Математика. Астрономія	64
• Фізика	69
• Хімія	73
• Мінералогія. Геологія. Корисні копалини	80
• Фізична географія. Кліматологія. Метеорологія. Гідрологія	92
• Біологія	101
• Ботаніка. Фізіологія рослин	109
• Зоологія. Фізіологія тварин	133
• Медицина	145
Техніка. Промисловість. Транспорт	149
Сільське господарство. Лісове господарство	154
• Загальні питання сільського господарства	154
• Лісове господарство	185
• Аграрне питання. Землеустрій. Економіка сільського господарства	187
• Ґрунтознавство	198
• Землеробство. Селекція. Насінництво	209
• Сільськогосподарська меліорація	225
• Агрохімія. Добрива	227
• Захист рослин	229
• Рослинництво	246
• Плодівництво	259
• Овочівництво. Квітникарство	264
• Тваринництво. Продукти тваринництва	265
Мистецтво	274
Художня література	275
Літературознавство	284
Історія	292
Репринтні відтворення дореволюційних харківських друків	313
Іменний покажчик	317
Хронологічний покажчик	334
Перелік типографій і видавців м. Харкова	355
Покажчик провенієнцій	361
Література та джерела	375
Зміст	377

Довідкове видання

**Рідкісні харківські друки ХІХ – початку ХХ сторіччя
у книжковому фонді Наукової бібліотеки ДБТУ
(до 370-річчя міста-героя Харкова)**

Бібліографічний покажчик

Автори-укладачі:

Кандаурова Олена Дмитрівна
Петриченко Тетяна Леонідівна

Науковий редактор:

Ніколаєнко Наталія Миколаївна

Комп'ютерний набір:

О. Д. Кандаурова, Т. Л. Петриченко

Дизайн і верстка: Т. Л. Петриченко

Фото: Т. Л. Петриченко